

לוח ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לישנת התרנ"ו

בלוית ארבעה ציורים פתוחי עין

מאת

אברהם משה לונין

עורך ה"ירושלים"

שנה ראשונה

פעה"ק ירושלים תובב"א

תרנ"ה

בדפוס וכהוצאת העורך

תעודת "לוח ארץ ישראל" ונושאי מאמרים

נה שנה מכל
ה בגשם ורוח
ת והתקדמו
שירים, ספורים
עבר וכהוה.
וגם את תכונת
גיקותיה ושרידי
צות ונכונות.
ה לנבילות ארץ
הדו, פרס, תימ
הי הלוח לקנה
ומצב ארצינו

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 379 I

מאחינו יאספהו אל ביתו (בהמחיר המצער אשר קצבנו עליו) למען
יוכל הלוח באמת למלא את תעודותיו. ואתה ד' הי' עוזר לנו.
כחדש כסליו הבע"ל נחל בהדפסת "לוח ארץ ישראל" שנה
ב', ולכן נבקש בזה את פני כל סופרי עמנו ומשורריו אשר הקדישו
את עטם לכבוד וחקת ארה"ק כי יואילו לכבדנו במאמרים, שירים,
ספורים וחזיונות אשר יש להם איזה יחס שיהי' עם ארה"ק ומצבה,
קורותיה ותולדות גדוליה. העורך.

החפצים להודיע דבר מה לשובתם משלמים בעד
כל שורה (אם ההודעה איננה פחותה מעמוד שלם) 30
הענמים או 10 קאפי וההודעות תקובלנה בכל הלשוניות.

A. M. Luncz, Jerusalem (Palästina). אדרעסא :

לוח ארץ ישראל

לשנת התרנ"ו

מ ל ל ל

- (א) לוח לבני שלשת הדתות הגדולות בצירוף המדה והמשקל, ערכי המטבעות, סדרי הפוסט והתיליגרף ועוד ענינים שונים בארה"ק.
- (ב) מאמרים, ספורים, תמונות, שירים וספירות המתארים מצב וחיי אחינו בערי ארה"ק ומושבותי.
- (ג) מצב וחיי אחינו ומצב הקהלות בכל ערי ארץ הקדם.
- (ד) הודעות ממצב בתי הספר, החנוך והחסד, החברות, המסחר והאומנות בארה"ק.

שנה א'

נערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלם"

—<—:—:—>—

ירושלם

תרנ"ה

בדפוס והוצאת העורך

דעת הרמב"ם ז"ל ע"ד ערך חשבון הקביעות בא"י.

ונאמר אם ח"ו יאבדו בני ישראל מארץ ישראל
. וכן אם לא נמצאו ב"ד בארץ ישראל ולא
בחוץ לארץ בית דין שנשמכו בארץ ישראל. הרי
זה החשבון שאנו מחשבים אותו בחוץ לארץ לא
יועיל לנו כלום. שאין מעברין שנים וקובעין חדשים
אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון וכו' עכ"ל.

(רמב"ם סוף ס"ה מהלכות קדוש החדש)

קביעות השנה הזאת היא השיא ופשוטה.

ימיה שנ"ה ושבתותיה נ"א.

שנת י"ב למחזור קטן של רצ"ח ללבנה. ושנת כ"ח
למחזור גדול של ר"ב לחמה. והיא שנת השמטה לדעת
הנאונים ז"ל ולמנהג אנשי ארץ ישראל יצו ושנת
אלף ותתכ"ח לחרבן בית קדשנו.

תוכן הענינים :

חלק השמושי.

לוח השנה לעברים, מחמדים, רוסיים וקתולים, א — יד
ובשולי כל חדש מנהגי אחינו בארה"ק ומקרי ימיו א — יד
לוח קורות ארה"ק מזמן גלות בבל עד היום ב — שז
הפחה וצירי הממשלות בירושלם, יפו, חיפה וצפת יז — יח
ימי השוק בארץ ישראל יט
המדה והמשקל כ
ערכי המטבעות ולוח מיוחד למחיר מטבעות המדינה
ומטבעות חו"ל בכסף ושטרות : כ — כב
לוח הליכת וכיאת מסלת הברזל יפו-ירושלם, ומחיר המסע כג
סדרי הפוסט והתלגרף ומחיר הדיפּעשין לכל הארצות כד — כז
שמות ערי הארץ ומספר יושביהן כח — ל
המושבות והאחוזות אשר לאחינו ומספר יושביהן ל — לב

חלק הספרות.

דינים אחדים מחוקי ממשלת תוגרמה יר"ה :
סדרי העדות וזכויותיהן, המסים השונים, האחוזות,
הכנינים ועוד. 1 — 8
מאמר המלך הגדול שולטאן עבד אל מג'יד כאן
המבטל את דבר עלילת הדם ואוסר להזכירה בכל
רוחב מלכות תוגרמה האדירה. נעתק מטורקית לעברית
ע"י אברהם שלום לבית יהוקאל. 9 — 12
נס טבריא, ספור אמתי מקורות העיר הזאת. 13 — 38
פתח-הקורה : השקפה, תכונתה, יושביה, הנטיעות,
התבואות, הירקות, צמחי הבר, הבהמות, החיות העופות.

והשרצים למיניהם. 50—38 **

בעגועים (שיר). 51 מנחם דיינאוו.

כבוש א"י ע"י הממלכים. 59—52 אליהו הלוי שפיר

ארחת נערים ליריחו. הירדן וים המלח :

המטע. מערת צדקיהו. חצר המטרה. הר הזיתים.

מערת חגי ומלאכי. בית-היני או עניה. ביר אל האט

או בית-החודו (עין-שמש). נחל כרית. יריחו. עין-אלישע.

תחנות הסוקר. עין-דוק. הר קואראנמענא. בית הגלה.

ים המלח. נחל עצי הקסף. "על הירדן" (שיר). הירדן.

גלגל. תפוח סדום או חדק. שושנת יריחו. תקותנו" (שיר).

בלוית ארבע תמונות יפות והם : צלע הר הזיתים, ראש

הר הזיתים, ים המלח והירדן 105—59

שירת תולעת המשי בארץ יהודה יוסף הלוי 108—105

ספירות מדויקות ממזכרת בתיא (עקרון) עמרם 112—109

גולן בבשן : מקום ותכונת שלשת המושבות הגדולות

אשר קנה הנדיב הנודע בעבר הירדן מזרחה, גהרותיהן,

כפריהן וחורבותיהן 114—112

למען האומנים יהושע איזנשטאדט 119—114

הערה להמאמר הנזכר 122—119

זמרת הארץ: הספרים שחוברו ונדפסו בארץ ישראל 125—122

היוצא והנכנס דרך חוף יפו בשנה החולפת 128—126

השנה: פעולת הממשלה ובית מועצות העיר. התרחכות

העיר. מצב החינוך. מפעלי צדקה וחסד. עבודת האדמה.

בתי חרשת ומלאכה. 143—129

לתולדות הגאון וכו' כמוהר"ר צבי קאלישר זצ"ל. 144

הודעות : בתי החסד, החנוך, המסחר והחרשת א—11

נוולדו יום ה' שעה ה' וכו' רגעים וחלק א'

ל' עבר'	יום	שעה	ל' עבר'	יום	שעה	ל' עבר'	יום	שעה
ה'	1	א' דרה"ש	ו'	19	7	ז'	20	8
ו'	2	ב' דרה"ש	ח'	21	9	ח'	21	9
ז'	3	האזינו ושיש	ט'	22	10	ט'	22	10
א'	4	לוס גדליה נדסה	י'	23	11	י'	23	11
ב'	5		יא'	24	12	יא'	24	12
ג'	6		יב'	25	13	יב'	25	13
ד'	7		יג'	26	14	יג'	26	14
ה'	8		יד'	27	15	יד'	27	15
ו'	9	ערב יו"ב	טו'	28	16	טו'	28	16
ז'	10	יו"ב	טז'	29	17	טז'	29	17
א'	11		יז'	30	18	יז'	30	18
ב'	12		יח'	1	19	יח'	1	19
ג'	13	October	יט'	2	20	יט'	2	20
ד'	14	ערב	כ'	3	21	כ'	3	21
ה'	15	א' דסכות	כ"א'			כ"א'		

מנהגים

בליל א' דר"ה מקדקים לחכול כל הניינים הנזכרים בחלמוד (כריהות דף ו' ע"א) אשר שמוחיהם ירמזו זרכה והללחה, צהכ"ג לעדה הספרדים חוקעין ל' קולות קודם התפלה מפני המעוצרות והמניקות שלא ילערכו לחכות באכילה עד אחר קרית, והוא מנהג קדום. ביום א' דר"ה יחלקו אלל צהכ"ג של הספרדים זמנים כצושים או עוזרדים לצרכה שהחיו כליל צ' בערי אר"ה"ק אשר אין צהס ימים ונחלים, אומרים תשליך אלל הצרות אשר לח חנו ונהס המים. וצלפה נוהגים הסקידים ואנשי מעשה לעלות על גגות צהים או על ראש המגדל העתיק אשר בקנה העיר אשר מננו רואים את ים כנרת, צו"ג, הספרדים אין מפעירין דרשו צמכה, עיו"ב"פ (וכן בע"פ) הספרדים אומרים וזמור לחודה, ככל ימי חג הסכות קוראים צהורה רק קדר נוסף היום הזה, וכן צהפלה נוסף יאמרו רק קדר היום (יען כי ספיקא דיומא אינו נוהג) ואת הקדר הזה צעלמו קוראים לכל א' מהדי קרואים. — בשבת הוה"מ (או ציום ראשון אס חל צשנה) קוראים אשכנזים-פרושים צנתי כנסיות אחר ההלל, מנגלה קהלת צעמשים וציגון צמגילה כחוצה על קלף צצרכה על נקרא אנגילה ושהחינו, ואחריה קדיש שלם. בחוה"מ"ס (וכן צהוה"מ"ס) לא יכחו תפילין. כליל הו"ד נוהגים הספרדים לחקוע צשוסר צגנור אומרת כל קפר ונהחלים, יש"ת הספרדים נוהגים לעשות קדר ההקפות גם צמנחה וצמולש"ס, — עד סוף חדש תשרי אין אומרים סחנן.

זכרונות
 ב' בו הרינת גדליהו בן אחיקם ושביית ישוב היהודים ממצפה.
 ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבא.
 כ"ה בו פטירת שמעון הצדיק, והולכים להשתטח על קברו.

וולדו ליל ש"ק שעה ע"ו וי"ג רגעים וצ' חלקים

ימינו	ימים	שנים	לעברי'	ימים	ימים	שנים	לעברי'
3	22	17	16 א	19	7	2	נה צ' דר"ח
4	23	18	17 ט	20	8	3	
5	24	19	18 י	21	9	4	
6	25	20	19 יא	22	10	5	
7	26	21	20 יב	23	11	6	
8	27	22	21 יג	24	12	7	
9	28	23	22 יד	25	13	8	זמן השאלה צא"י
10	29	24	23 טו	26	14	9	לך מצרכין צה"ב
11	30	25	24 טז	27	15	10	
12	31	26	25 טז	28	16	11	הענייה שני קמח
13	1	27	26 יז	29	17	12	Ноябрь
14	2	28	27 יח	30	18	13	יכ"ק מוק'
15	3	29	28 יט	31	19	14	הענייה הושי
16	4	30	29 י	1	20	15	November
17	5	1	30 יא	2	21	16	וירא

מנה ג'י.ה.

הכהנים נו"כ בכל יום בשחרית, וביום שישי צו מוסף גם צמוקף, ובהעניות גם צמנחה, אומרים ח"כ ושעום הקערה בכל יום אחרי כלות התפלה. ציננים שאין בהם קה"ת אומרים ברכו וכו' אחרי כלות תפלה שחרית וצינני החול גם אחרי הפע"ק. בתפלה ערצית אין אומרים צילעאו' א"ר, רק מיד אחר השכיבו אומרים ח"ק. הספרדים נקדימין להחפיל תפלה ערצית כליל שנה וגומרין תפילתן לפני שקיעה המונה. כליל ש"ק אין אומרים ושמו אחר צרכה השכיבו וכן ח"א פסקוי המועדים וימים נוראים. אין נקדשין על הכוס לא כלילי שנתות ולא כלילי המועדים צהכ"נ. כמעט בכל צהכ"נ אשכנזים פרושים קוראים את ההפעה בצנזאים כחוצים על קלף.

אם עבר זמן רביעה שניה (י"ז צו) ולא ירדו גשמים יתחילו היתידים להחענות כדה ושנשי ערה הספרדים ילכו ונחלר. לחלר ויכריזו "כל הנהענה צרוך יהי" וגם יחר דיני ההעניות וחקיעת שופר כוהגין ע"ם הקדר הנזכר בחלמו"ל.

זכרונות

ז' [ו] בו עורר עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו.
 ה' בו (התס"ד) שרפו הישמעאלים את בהכ"ג אשר לעדת האשכנזים.
 ובני העדה הזאת נאלצו לצרוח מהעיר.
 י"א בו. יום פטירת אמנו רחל לסי המסורה ואו ילכו הרבה מיושבי ירושלם להשתתף ולהתפלל על קברה.
 כ"ג בו. תקנו את החומה הפנימית (מורג) של העזרה (בימי יהונתן החשמונאי).
 כ"ה בו. לכד יוחנן הורקנוס את מבצר שטרון ויהרסו עד היסוד.

מולדו יום אי' טעה ט' ונ"ז רגעים וג' חלקים צדק

ימים	ש"ס	ש"ס	לעברי	ימים	ימים	ימים	לעברי
3	21	17	16	18	6	2	ב' דר"ח
4	22	18	17	19	7	3	ג'
5	23	19	18	20	8	4	ד'
6	24	20	19	21	9	5	ה'
7	25	21	20	22	10	6	ו'
8	26	22	21	23	11	7	ז' ויצא
9	27	23	22	24	12	8	ח' א'
10	28	24	23	25	13	9	ט' ב'
11	29	25	24	26	14	10	י' ג'
12	30	26	25	27	15	11	יא' ד'
13	1	27	26	28	16	12	יב' ה'
14	2	28	27	29	17	13	יג' ו'
15	3	29	28	30	18	14	יד' ז' וישלח
16	4	1	29	1	19	15	טו' א' December
17	5	2	30	2	20	16	טז' ב'

מנה ג'ם

מליקין נר חנוכה בשמן זית, והנהדרין ידליקו צפנקים הקצועים על פחה הבית ונצחון לפרסווי ניסא.
 חלמידי ח"ת הקשרדים ונלמדיהם צראשם יקצצו על פחתי הנכבדים, והנה יתנו להם מכל מאכל אשר יאכל או מהם כסף, ומהנקבץ יכרו כרה ציום האחרון של חנוכה צחדרי הח"ת צעד החלמידיים ונלמדיהם, והיא חקרא צשם "חנכת המזבח", וקודם הקעודה יאנרו כל הנערים צצהכ"נ ש"ח פעמים (כמנין שצו) אח הפסוק "שצו שצרו לנו מעט אכל" ואח"כ יאנרו שיר השירים צניגון (עצם הנונה הוא ע"פ הסוד).

זכרונות

ב' בוי הוסרו הפסילים אשר העמידו הסוריים בחצר העזרה.
 ז' בו מת המלך הורדוס (אלכסנדר ינאי).
 כ"א בוי נצחון היהודים על השמרונים והריסת בית מקדשם אשר בהר גרוזים.
 כ"ה בו טהרו בני השמונאי את ההיכל והנפו את המקדש.
 כ"ח (ז) בו שרף יהויקים את המנילה שכתב בירך מפי ורמיהו.

מוולדו יום די שעה י"א וכ"ה רבעים וה' חלקים בצקר

ימינו	ימינו	ימינו	לעברי'	ימינו	ימינו	ימינו	לעברי'
31	19	17	ו 16	16	4	2	ה 1
1	20	18	ז 17	17	5	3	ו 2
2	21	19	ח 18	18	6	4	ז 3
3	22	20	ט 19	19	7	5	ח 4
4	23	21	י 20	20	8	6	ט 5
5	24	22	יא 21	21	9	7	י 6
6	25	23	יב 22	22	10	8	יא 7
7	26	24	יג 23	23	11	9	יב 8
8	27	25	יד 24	24	12	10	יג 9
9	28	26	טו 25	25	13	11	יד 10
10	29	27	טז 26	26	14	12	טו 11
11	30	28	יז 27	27	15	13	טז 12
12	31	29	יח 28	28	16	14	יז 13
13	1	1	יט 29	29	17	15	יח 14
14	2	2	כ 30	30	18	16	יט 15

Februar יתרו

משפטי שקלי מנ"ח

Feb. כ"ח יז"ק

חדר"ס

ראש חדש

בא

נשלח

כ"ה לחילנות

מנהגים

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים בישיבותיהם כמעט כל הלילה, ויהדרו לאכול וכל מיני פירות הנמלאים צביר, ולפני אכילה כל פרי ואחרים ילמדו למודים מיוחדים ולוקטים ונח"ך, משנה זוהר וגם יתפללו וישוררו תפלות ופזמונים מיוחדים, (הלימודים והתפלות נדפסים בקובץ אחד בשם „פרי עץ הדב“). צנהכ"נ אשכנזים-פרושים אומרים פיוע שחרים של חרצב פרשיות אחר קזרת הש"ך, ושל מוסף אין אומרים כלל.

זכרונות

ב' בו מת אלכסנדר ינאי המלך (הורדוס).
 ה' (ה') בו מתו הזקנים שהיו בימי יהושע.
 ה' בו (תקמ"ו) מטירת הרב המקובל כטוהריר שלום שרעבי ז"ל ראש חכמי הקבלה בירושלם.
 כ"א בו (תמ"ט) מטירת הרב מהר"ם גלאנטי ז"ל.
 כ"ב בו בוטלה גורת המלך קאיוס (קאליגולוס), להעמיד ססל תמונתו בבית המקדש (עיי מיתתו).
 כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחם עם שבט בנימין (על דבר סלגש בנבעה).
 ג"ח בו בוטלה טמשלת אנטיוכוס.

מואלו יום ה' טעה י"ג ע"י רבנים ו' חלקים בערב.

יום	ט"ו	ט"ז	לעבר	ט"ו	ט"ז	לעבר
1	18	18	16	15	3	3
2	19	19	17	16	4	4
3	20	20	18	17	5	5
4	21	21	29	18	6	6
5	22	22	20	19	7	7
6	23	23	21	20	8	8
7	24	24	22	21	9	9
8	25	25	23	22	10	10
9	26	26	24	23	11	11
10	27	27	25	24	12	12
11	28	28	26	25	13	13
12	29	29	27	26	14	14
13	1	30	28	27	15	15
14	2	1	29	28	16	16
				29	17	17

März

ויקהל סרה

י"ב"ק מוקדס

Мартъ

סקודי מנה"ח חדש

תרומה גדל"ח הספי

ז' אדר
תצוה זכור

תענית אסתר
פורים
תשא סוכ' בירוש' ושר'

מנהגים

ז' בן, בהרבה ישיבות ובתי מדרשים ילמדו כל הלילה, וסמכי לפה ילכו זו ציוס על קבר רשב"י אשר בכפר מירון ללמוד ולהשכלל. בעה"ק לפה, עבד יא וחברון קוראין את המגילה ז"ד ובע"ז ובהאחרון צלל צרכה.

אין אומרים קרוצן בסורים, כשחל פורים בשבת בירושלם (כמו בשנתנו זאת) אז נוהגים המהדרין לשלוח מנוח לשכניהם בשבת (כי כן הנהג הרלב"ח זלם"ה ציטנו על כסא הרבנות זה, ולוצשים בגדי שבת ציוס הששי (י"ד) וגם ציוס הראשון (ע"ז)).

זכרונות ז' בו סטירת משה רבינו ע"ה.

י"ב בו יום (ממלת) טרינוס. י"ג בו הנצחון על שר הצבא נקנור בימי יהודא המכבי (יום נקנור). ט"ז בו החלו לבנות הומות ירושלם השלישי סביב העיר החדשה היא בצעיתא. כ' בו גם ירדת הגשמים בימי חוני המענל. כ"ה בו בטול נזירת ורדופת המלך אנדריאנוס.

מוולדו ט"ק טעה י"ג כ"ג רגעים וז' חלקים בחלות.

ימים			לעברי			ימים			לעברי		
יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה
30	18	17	ב	ב	15	3	2	1	א	ראש חודש	1
31	19	18	ג	ג	16	4	3	2	ב		2
1	20	19	ד	ד	17	5	4	3	ג		3
2	21	20	ה	ה	18	6	5	4	ד		4
3	22	21	ו	ו	19	7	6	5	ה		5
4	23	22	ז	ז	20	8	7	6	ו		6
5	24	23	ח	ח	21	9	8	7	ז	ויקרא	7
6	25	24	ט	ט	22	10	9	8	ח		8
7	26	25	י	י	23	11	10	9	ט		9
8	27	26	יא	יא	24	12	11	10	י		10
9	28	27	יב	יב	25	13	12	11	יא		11
10	29	28	יג	יג	26	14	13	12	יב		12
11	30	29	יד	יד	27	15	14	13	יג		13
12	31	1	טו	טו	28	16	15	14	יד	צו ע"פ שנת הגדול	14
13	1	2	טז	טז	29	17	16	15	טו	א' דפסח	15

מנהגים

הנהגות יאשו שלם מלות מלוה מחטים ששורים בערב פסח אחר חלות. ורק חבשים יעסקו בכל מלאכות האפיה, והם מלוכשים בגדי יו"ע ואומרים הלל. זו ציוס אחר חלות ילכו יושבי העיר אלל כותל המערבי להחלל חפלת מנחה ולאחר קדר הקרבת קרבן פסח. ליל ח' של פסח אומרי בכל בהכ"נ אחרי ש"ע הלל שלם בצרכה תחלה וקוף. חין אומרים מערבית ולא פיוט צפסח ונשאר העושים. בחפלת ותערב וכו' אומר הסגן ושם נעבדך וכו' לפני ותחזינה ונסיים בא"י המחשל"צ. (וכן בצרכה שים שלום ושלום רב ברה"ש ועשי"ת ויו"כ ונסיינין המברך את עמו וכו') לצלי לשנות ממשצעת הצרכה הנהוגה. בשבת חוה"מ' או ציוס הראשון והז' שחלים בשבת, קוראים סיד השירים במגילה כתובה על קלף, ומצרכין על אקרא מגילה ושהמינו כנו' אלל סוכות. הספרדים האוכלים קטניות צפסח, ככ"ו ארז לא יאכלו, יען פעם אחת צדקו את הארז כ"ט ולבסוף נאלצו צו טעה אחת, ושמן שונשנין (סחס) העון טעם יאכלוהו, והסכמיים ידליקו צו אלל לא יאכלוהו. בשביעי של פסח יחאספו הספרדים לבהכ"נ כשהי טעות קודם אור היום וישירו כל השירות הנמלאות בכחצי הקדש ובאחרונה שירות הים.

זכרונות

א' בו הוקם המשכן ימזו בני אהרן.
 ו' בו מתה מרים ונסתלקה הבאר.
 י' בו עברו בני ישראל את הירדן ויחנו בגלגל.
 י"ג בו (שליח) נפטר הר"ר יוסף קארו (מחבר הש"ע).
 כ"ג בו (שמיה) נפטר הר"ר משה טטראני (המבי"ט).
 כ"ו בו מת יהושע בן נון.

מולדו יום צ' שעה א' ל"ז רבעים וחי' חלקים קודם עה"ש

לעברי'			לעברי'			לעברי'		
יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה
18	17	29	ד	14	2	3		
19	18	03	ה	15	3	4		
20	19	1	ו	16	4	5		
21	20	2	ז	17	5	6		
22	21	3	א	18	6	7	תז"ט	ונצ'ר' ז'ה"צ
23	22	4	ב	19	7	8		
24	23	5	ג	20	8	9		שעני'ה צ' קמח
25	24	6	ד	21	9	10		
26	25	7	ה	22	10	11		
27	26	8	ו	23	11	12		שעני'ה חמישי
28	27	9	ז	24	12	13		
29	28	10	א	25	13	14		אח"ק
30	29	11	ב	26	14	15		
1	30	12	ג	27	15	16		פסח שני צ' צהרא
			ד	28	16	17		

מנהגים

צעבריא נוהגים לספור קפירה העונר אחרי עצור שעה ורציע מההילה. גם הקספרים הווקדימים להשפיל ערב שנה עם שקיעת החמה, ציני הקפירה לא יתפללו עד ללח הכוכבים. למען יוכלו זייד אחרי שיע, לספר קפירה העונר, וזין קבלה שנה לערציה יזמרו פזמונים שונים וציחוד הפזמון הנודע „צ' יוחאי”

צ'יל י"ד (פסח שני) העשה הדלקה והילולא צעבריא על קבר רמז"כ, וזו ציוס א"ח חתונ, (ולא קליחות וואן וועענין העצ"צ) בכל ערי ארש"ק, צ'יל ל"ג צעונר יחוגו יושבי לפה לח חג הילולא דרשצ"י על קבר אשר בכפר מירון. ואנשים לאלפים, מקלות ארץ אקיא ואפריקא יעלו להסג הזה. יושבי ירושלים ילכו צו ציוס להשתעה ולהתפלל על קבר שמעון הצדיק, ומהם יתרועעו ויתעלקו תחת העלים העונדים צהחלקה הזאת.

כ"ח צו ילכו הרבה מיושבי ירושלים להשתעה על קבר שמואל הנביא אשר צהכסר נבי סמואל וילינו שם הלילה, ולמחרתו יתפללו שנית.

זכרונות

א' בו פטירת הר"י בירב [ראב"ד בעה"ק צפת].
 י' בו חנוכה חומת ירושלים ע"י נחמ"י.
 י"ב בו מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ד'.
 כ"ב בו גרשו החשמונאים [שמעון] את הסורים ממערת א ק ר א וילכדהו!
 כ"ז בו הוסר מס הכתר אשר שם המלך דימיטריוס השני על ארץ יהודה [בימי שמעון החשמונאי].
 ב"ה [כ"ט] בו פטירת שמואל הנביא ע"ה.

מולדו יום ג' שעה ב' וכ"ח רגעים וע' חלקים אחר הלחמים

יום	יום	יום	לעברי'	יום	יום	יום	לעברי'
28	16	17	ה 16	13	1	2	ד 1
29	17	18	ו 17	14	2	3	ה 2
30	18	19	ז 18	15	3	4	ו 3
31	19	20	א 19	16	4	5	ז 4
1	20	21	ב 20	17	5	6	ח 5
2	21	22	ג 21	18	6	7	ט 6
3	22	23	ד 22	19	7	8	י 7
4	23	24	ה 23	20	8	9	יא 8
5	24	25	ו 24	21	9	10	יב 9
6	25	26	ז 25	22	10	11	יג 10
7	26	27	ח 26	23	11	12	יד 11
8	27	28	ט 27	24	12	13	טו 12
9	28	29	י 28	25	13	14	טז 13
10	29	1	יא 29	26	14	15	יז 14
11	30	2	יב 30	27	15	16	יח 15

מנהגים

בשבעות קורץ צחי כפסיות אשכנזים-פרושים מנגלה רוח צרכה על מקרא מגילה ושהחיו כנוי.

בלפת קורין צצהכ"ג האר"י (אשר לעדת הספרדים) בקסר חורה המיוחסת להר"י אצוהב (ואשר רק שלש פעמים צטנה יקראו זה), וכל הנשאלים צצהכ"ב יעלו לחורה.

הספרדים יושבי ירושלים ילכו להסתכל על קברי מלכי ציה דוד בליון ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר שמעון הלדיק ועל שאר קברי הלדיקים אשר בצכפר ההוא, ואחיו האשכנזים ילכו ציום הזה להשתטח על קברי המלכי ציה דוד.

כל שצעה יומי השלמוים שאחר החג אין אומרים תחנון ודוים.

זכרונות

ש"ו (ט"ו) ב'ו נירש יוחנן הורקנום את יושבי בית שאן ועמק יזרעאל ויסתחן לארץ יהודא .
 י"ז ב'ו לכד שמעון החשמונאי את מבצר בית צור ונרש את היונים ממנו .
 כ"ג ב'ו בשלו הביבורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט .
 צ"ה ב'ו נהרגו רשב"י ור' ישמעאל ור' חנינה סגן הבהנים .
 ג"ו ב'ו נשרף ר' חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו .

מואלד יום ה' שעה ג' וס' רגעים וי' חלקים צהר

יום	ל' ס'	מ'	לעברי'	יום	ל' ס'	מ'	לעברי'
27	15	18	בלה ז	12	31	3	ז
28	16	19	שבעה עשר צהר	13	1	4	ז
29	17	20		14	2	5	א
30	18	21		15	3	6	ב
1	19	22	Juli	16	4	7	ג
2	20	23		17	5	8	ד
3	21	24		18	6	9	ה
4	22	25	פנחס וצח"ס	19	7	10	ו
5	23	26		20	8	11	ז
6	24	27	תקוי צט"ו טט"ו ונח'	21	9	12	ח
7	25	28		22	10	13	ט
8	26	29		23	11	14	י
9	27	30	יו"ק ווקדס	24	12	15	יא
10	28	1	ער"ס	25	13	16	יב
				26	14	17	יג

מנהגים

ושבעה עשר צהר על השעה צ"ב יאמרו בכל צחי כנסיות וצח' ודרשות אשר בארה"ק. קדר הקוני הלוח צלזור, הרצה מאחינו יושבי ירושלים ילכו לוור התפילות והקינות האלה לפני כחל הנוערבי.

זכרונות ט"ו בו (תק"ט) פטירת הר"ר חיים נ' עמר (בעל אור החיים). י"ז בו הובקעה העיר בשניה.

נוולדו יום א' שעה ד' ול"ג רגעים וי"ז חלקים בשחר

יום	יום	יום	לעבר	יום	יום	יום	לעבר
25	13	18	16	10	29	3	1 ב' זכ"ס
26	14	19	17	11	30	4	2 ג'
27	15	20	18	12	31	5	3 ד'
28	16	21	19	13	1	6	4 ה' Август
29	17	22	20	14	2	7	5 ו' תבא
30	18	23	21	15	3	8	6 ז' ח' דקליחות שופטים
31	19	24	22	16	4	9	7 ח'
1	20	25	23	17	5	10	8 ט' September
2	21	26	24	18	6	11	9 י'
3	22	27	25	19	7	12	10 י"א
4	23	28	26	20	8	13	11 י"ב
5	24	29	27	21	9	14	12 י"ג
6	25	30	28	22	10	15	13 י"ד תשא נעבים
7	26	1	29	23	11	16	14 י"ה ע"ה רביע תני
				24	12	17	15 י"ז

מנהגים

צכל ימי החדש הזה ילכו יושגי ירושלים להספיל על קבר רחל חנונו ועל שאר קברי הצדיקים, ולכן פתוח הציח הצנוי על קברה כל ימי החדש הזה. ויושגי שער ערי ארמ"ק הולכים להספיל על קברי הקדושים אשר בקצבותיהם.

זכרונות

- ד' (י"ז) בו מתו מוציאי דבת הארץ.
- " " בו הנוכת חומת ירושלים בימי החשמונאים.
- " " בו קדשו את החומה השלישית סביב העיר החדשה.
- ט' בו (ה"ד לב"ע) נתיסד ישוב ירושלים האחרון ע"י הרמב"ן.
- י"ז בו נורשו הרומאים מיהודה וירושלים (בהמלחמה האחרונה עסהרומאים).
- כ"ב בו נורשו ההילונים מירושלים

לוח קורות ארה"ק מזמן גלות בבל עד היום.

3160	חורבן הבית הראשון וקץ מלכות יהודה
3209	עולי גולה הראשונים עם ורובכל ויהושע
3230	הנוכת הבית השני
3231	עולי גולה השניים עם עזרא
3245	חוק חומת העיר ע"י נחמיה
3591	ביאת ארץ ישראל תחת ידו אנטיוכוס
3592	התעוררות רוח גבורה בלב החשמונאי מתתיהו בן יוחנן
3620	נתנה המלוכה לשמעון החשמונאי לו ולזרעו אחריו
3723	מלכות הורדוס
3827	לכידת ארץ הנליל ע"י אספסינוס
3828	חורבן הבית השני על ידי טיטוס
3890	לכידת ירושלים על ידי בר כוכבא
3895	קץ ממשלת בר כוכבא והשבתת שם יד שלם ע"י הצורד אדריאן
4376	לכידת ארה"ק וסיריא על ידי כורוס השני מלך פרס
4396	לכידת ירושלים. דמשק ואנטוכיא מאת הערבים
4859	לכידת ירושלים על ידי נושאי הצלב הראשונים
4947	נצחון סלח-אדין (אצל חמון) וכבישת ארה"ק
4971	עלית 800 מרבני צרפת ובריטניה להאחו בארה"ק ולהגדיל ישובה
	לכידת סוריא וארץ ישראל על ידי המונגלין אשר רדפו במאד את
5020	אחינו והשביתו כל עדה מירושלים
5027	התיסדות ישוב ירושלים מחדש על ידי הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	חוק ישוב עי"ק ירושלים על ידי מנורשי ספרד
5300	שולטאן סלימאן בנה חומות עיה"ק טבריא
5346	הכהב"ג האחד אשר בירושלים נסגר ע"י המופתי (ראש כנסיות המושלמים)
5388	רדיפה נוראה ליהודי ירושלים ע"י איבן סרוך מושל העיר
5420	הריסת עי"ק טבריא
5450	חוק ישוב האשכנזים בירושלים ע"י עלית ר"י החסיד
5481	שרפת בהב"ג האשכנזים וסגלת בני העדה הזאת מהעיר
5502	בנין טבריא מחדש והתחדשות ישוב היהודים בהשתדלות הרה"ח אבולאפיא
5518	רעש הארץ החריב עיה"ק צפת כולה
5572	מנסה גדולה בכל ארץ הנליל
	התחדשות ישוב האשכנזים בירושלים ע"י תלמידי הגר"א אשר מהעת הזאת לא
5572	נכתל עוד

- 5592 לכבוד סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי פחת מצרים
הדרוזים והפלחים מרדו בהמשלה וירדפו וישללו את היהודים יושבי צפת
5594 וטבריא וחברון
5596 בהכ"ג וחצר האשכנזים אשר בירושלם הושב לידם בפקודת פחת מצרים
5597 רעש גדול החריב כמעט את עיר צפת (כ"ד טבת)
5599 התישבות הקינוול הראשון לממשלת ברוטניא בעיר"ק ירושלם
5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן
5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י ב"ק
5614 בנין בית החולים של שרי בית רוטהשילד
5615 התיסדות בית הספר עליוע הערץ סאן לעמעל
ירות אבן היסוד לבתי "משכנות שאננים" (הקתים הראשונים אשר נבנו מחוץ
לעיר ע"י השר מונטיפיורי מעובן יהודה טורא)
5616 בנין בית הכנסת הגדולה של האשכנזים "בית יעקב" בחורבת ריה"ח
5624 התיסדות בית הספר לבנות עוולין דע ראטהשילד
5625 מחלת החליירע הפילה חללים רבים בארה"ק
התיסדות בית הספר לעבודת האדמה באחוזת "מקוה ישראל" אשר לחברת
5630 כ"יה אצל יפו
5632 בנין בהכ"ג "תפארת ישראל" לעדת החסידים
הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר מאת יושבי ירושלם בעצמם בתשלומים
5635 לפרקים (היא חברת מאה שערים)
5639 קנית אדמת פחת תקוה לראשונה ע"י בני ירושלם
5639 התיסדות בית היתומים לנדיבי אשכנז בירושלם
5642 התיסדות בה"ס לחכ"ה בירושלם
5642 התיסדות המושבה ראשון לציון
5642 התיסדות המושבה זכרון יעקב מלשנים סמוין
5642 התיסדות המושבה ראש פנה
5643 התיסדות המושבה מזכרת בתיה היא עקרין
5643 התיסדות המושבות יסוד המעלה ומזכרת בתיה היא עקרין
5644 בואת המושבות תחת הסנת הנדיב
5644 התיסדות המושבה נדרה ע"י החלוצים בני ביל"ו
5648 התחדשות ישוב רמלה
5649 התיסדות בה"ס מצפת ע"י הנדיב
5650 עלית השוירה הראשונה מבני רו"ם לארה"ק
5651 התיסדות המושבה רחובות
5652 התיסדות המושבה חדרה
5652 מסילת הברזל מיפו לירושלם
5655 דאשית יסוד המושבות בגולן

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטאן האדיר והמנצח (אלגאזי)

עבד אלהמיד כאן

הוא יום הששה עשר לירח שֶׁעָבַן של
שנת תר"ב (1842). ויחל בשנתנו זאת ביום
חמשה עשר בשבט.

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום התשעה
עשר לירח אויגוסט (לחשבון הישן) שנת תרל"ו
(1876). ויחל בשנתנו זאת ביום כ"ב אלול.

הפחה וצירי הטמשלות בירושלם. וסגני הצירים ביפו חיפה וצפת.

Son excellence IBRAHIM HAKKI PACHA	:	פחה עירנו
Th. IPPEN cons. gen.	:	אוסטריא
G. C. MINA cons.	:	אטליא
E. S. WALLAS cons.	:	אמעריקא
von TISCHENDORF cons.	:	אשכנז
J. DIKSON cons.	:	בריטניה
J. Mertrude cons.	:	יון
Diaz MIRANDA cons.	:	ספרד
Sitton v. c. (אחינו)	:	פרס מ"מ

CHARLES LEDOULX cons. gen.	:	צרפת
A. JACOLEW cons.	:	רוסיה

יפו.

J. PASCAL cons.	:	אוסטריא
ALONZO ag. cons.	:	אמליא
E. HARDEGG ag. cons.	:	אמריקא
S. MOURAD v. cons.	:	אשכנז
H. AMZALAG ag. cons.	:	בריטניה
BULIDIS v. cons.	:	יון
HASSAN cons. (אחינו)	:	פרס
FORMER v. cons.	:	צרפת
N. STRIBULAJEV v. cons.	:	רוסיה

חיפה.

G. SKOPINOWITSCH v. cons.	:	אוסטריא
F. BERTRAND v. cons.	:	אמליא
G. SCHUHMACHER v. cons.	:	אמעריקא
KELLER v. cons.	:	אשכנז
G. SCHMIDT c.	:	בריטניה
GERMAN v. cons.	:	הולאנד
K. DUKAKIS c.	:	יון
G. SKOPINOWITSCH (הנז')	:	ספרד
F. BERTRAND c. (הנז')	:	צרפת
S. CHURI	:	רוסיה

צפת.

MIKLOSEWITZ Ag. cons.	:	אוסטריא
G. COHEN ADSAMI Ag. cons.	:	פרס
I. M. ABU Ag. cons.	:	צרפת

ימי השוק בארץ ישראל.

גזה (עזה) בכל יום הששי.

ב'נין (עין גנים) בין שכם ומבריה. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

חיפה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי, שוק לכהמות, (במקום ברכת שלמן) אשר בו יובאו מארבעים עד שמונים פרים ופרות.

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לכהמות אשר בו יובאו מלכד פרים ופרות. כבשים ועזים. גם נמלים וחמורים. סוסים ופרדים. וכמאתים פרים ופרות יובאו בכל יום השוק.

מגידל (מגדל) בכל יום הששי, ובו יובאו מלכד בהמות גסות ודקות, גם בגדים וכלים, והוא אחד השוקים היותר גדולים בארץ. עכו בכל יום הששי.

צפת בכל יום הששי שוק לתבואות, (יום השוק הזה נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני משנת רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי רק לכהמות.

שכם (גבלוס) בכל יום הששי.

שוק אל חאן סמוך למבריה בכל יום השני, גם השוק הזה הוא אחד מהשוקים היותר גדולים אשר בארץ, ומלכד כל מיני הבהמות יובאו בו גם כנדים ושאר חסצים.

המדה והמשקל (ללח וליבש).

1	דָּרְהֵם (דרכמא) — 3 גראם.
1	אָקִיָּה (אונסה) — 75 דרהם. — $\frac{1}{2}$ פֹּונט — 242 גראם.
1	רוּמְל — 12 אוקיה. — 6 פֹּונט — 2,904 קלוגרם.
1	קנטר — 100 רומל. — 15 פוד — 290,4 קלוגרם.
1	גֵּרָה } למדת שמן הזית — 81 אוקיה. — 19,46 ליטר.
1	תמניה מדת התבואה — 8 רומל. — $1\frac{1}{5}$ פוד — 23,232
	קלוגראם (בהכפרים ימדו את התבואה אם בסֵאָה — $\frac{1}{4}$ תמניה, או בהמדה (פל) — 4 תמניה.
1	דָּרַע (אטה) — 67 סנטימטר.
	(אמת הבנין והקרקע — 75 סנטימטר).
1	דונם (מדת הקרקע) — 1600 אמות מרובעות.

ה מ ט ב ע ו ת.

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעבורנה מלבד
מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של שאר הארצות,
וביחוד מטבעות צרפת, אנגליה ורוסיה.

מטבעות המדינה הם :

1	פֶּרָה (1) (פרוטה) — $\frac{1}{4}$ קופ' — $\frac{1}{2}$ סנטיים.
1	מְטָלִיק. 20 פרה כסף.
1	גרוש (פיאסטר) כסף — 40 פרה. 2 גרוש כסף. (2)
1	כשליק, כסף סגים. וממנו נמצא גם חצאים.

(1) כעת הדל להיות לה מהלכים והיא יקרת המציאות.

(2) שלשת המטבעות האחרונות יקרו המציאות הם ולכן עלה מחירם מעט.

1 מנידי (1) וממנו נמצא גם הצאים ורביעים.

1 לירא זהב וגם ממנו נמצא הצאים ורביעים.

2 לירא } שלשה אלה יקרי המציאות בשוק, ורק בכתי הבנק
1/2 לירא } והשולחנים ימצאו. והמבקש אותם יאלץ להעלות
5 לירא } מעט על מחירם.

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק המסחר ערך המטבעות האלה על הערך הטבוע עליהם, וגם הערך הזה איננו שווה בכל ערי הארץ, ושלשה ערכים ראשיים להמטבעות בארצנו: א) הערך הטבוע מאת הממשלה (ובערך הזה יקובלו בכתי פקודת הממשלה²), הפוסט, התלגראף ומסלת-הכרזל) והוא נקרא "סאחי לאמר שלם".

ב) ערך הנהוג בכארות, ירושלם וערי הגליל.

ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה. ושני ערכים האלה נקראים "שורק" לאמר לא-שלם.

והננו גותנים פה לוח מיוחדל שלת הערכים הראשים של מטבעות מדינתנו, וגם ממטבעות ושטרות של שאר הארצות.

(1) על שם השולטאן "עבד אלמניד"

(2) גם הערך הזה איננו קבוע, ויש בתי פקודת מכס ומס (ובכללם גם בית פקודת הפוסט האטומנית וחכרת הטאבאק רניא) אשר לא יקבלו את המנידי רק בסך 19 גרוש (1 גרוש פחות מהטבוע עליו). וכן יש בתי פקודות אשר יקבלו את הלירא בסך 105 גרוש (5 גרוש יותר מהטבוע עליו) הכל לפי ערך עלית וירידת הזהב.

לוח ערכי המטבעות בחשבון הגרוש והפרוטות

ג	ב	א	
14	12	10	מטליק
3 15	3	2 20	בשליק
26	23	20	מנ'די
141	124	100	לירא טורקית
6	5 10		סְרָאנְק צ ר פ ת ו א י ט ל י ה
124	109	90	נפוליון זהב (20 סְרָאנְק)
3	2 20		20 קופ' כסף
17	15		רובל כסף
124	109	90	5 רובל זהב (1/2 אמפריאל)
147	130		20 מארק זהב
12	11		סְלֹרִין כסף
24	21 20		מריה טהרעזיא טהלר (שושה)
70	62 20	52	אדום זהב (דוקאט)
7 20	6 20		שיללינג כסף
9	8		2 רופיה (הודו הבריטית)
156	137	115	לירא שטרלינג
28 20	25		דולר ספרדי (ריל עמוד)
147	130	109	5 דולר זהב (אמריקא)
17	14 30		נייר רובל
37	33		5 טרק "
13	11 20		סְלֹרִין "
30 20	27 10		דולר (אמריקא) "

הליכת וביאת מסלת הברזל יפו-ירושלם ומהיר המסע בהמחלקות השונות. מירושלם ליפו

מ ה י ר ה מ ס ע			הליכתה	ביאתה	שמות התחנות
מחלקה II ב		מחלקה I	קודם הצות בשעות אירוסא	קודם הצות בשעות אירוסא	
א	ב				
		סר' נרוש סאה	7. 30	— —	ירושלם
3. 00	5. 10	9. 00	8. 05	7. 56	בְּתִיר
11. 00	17. 00	30. 00	9. 15	9. 10	דִיר עֵבֶן
14. 00	21. 30	38. 10	9. 50	9. 45	סענר
19. 00	29. 20	52. 00	10. 30	10. 25	רמלה
20. 00	31. 10	55. 10	10. 40	10. 37	לוד
25. 00	40. 00	70. 20	— —	11. 15	יפו

מ י פ ו ל י ר ו ש ל ם

א ח ר ה צ ו ת

			12. 20	— —	יפו
6. 00	9. 10	16. 10	1. 3	12. 55	לוד
7. 00	10. 20	18. 30	1. 20	1. 10	רמלה
12. 00	18. 20	32. 20	2. 08	2. 02	סג'ד
15. 00	23. 20	41. 20	2. 35	2. 29	דִיר עֵבֶן
22. 00	35. 00	61. 30	04. 00	3. 55	בְּתִיר
25. 00	40. 00	70. 20	— —	4. 30	ירושלם

סדרי הפוסט והתלגרף.

שני בתי פקודות פוסט בעירנו, הטורקית והאוסטרית, ובשניהם נוהג כל חוקי הפוסט הכללי וסדריו.
מחיר כל מכתב במשקל 15 גרם 1 פיאסטר סאח, ובעד הכתבתו (ריקומאנדאטיאן) כ"1 פיאסטער, ומחיר הכרטיס²⁰ פרוטות. בעד דברים נדפסים ודוגמאות, כל 50 גרם 10 פרוטות סאח. הפוסט תבוא לפה מאירופא ואמריקא בכל יום השני, השלישי, הרביעי והששי.

מכל ארצות אירופא (מלבד רוסיא), אמריקא ומצרים וערי החוף בתוגרמא יכולים לשלוח ע"י פוסט אוסטרית, שמרי המחאה של הפוסט עד סך 1200 פֶּראַנק, והוא ישולם בבית פקודת הפוסט הנזכר. וכן יקבל הפוסט האוסטרית כסף עד הסך הנז' להגיעו להמקומות הנזכרים. אולם השולח מחו"ל מכתב כסף (כטוח על הסך המונח בו), לא ישולח המכתב לידי בעליה, רק ישאר בבית סוכנת האניות ביפו, ואך אחרי אשר ישלח בעל המכתב בחזרה את ההודעה, חתומה בחתימת ידו כי קבל את הכסף, אז ימסר הכסף לידי בא כחו ביפו, ועי"ז יעלה על מכתבים כאלו הוצאה מעטה. וכן לא יקבלו הפוסטין מפה מכתבי כסף בטוחים ומשלחיהם נאלצים לשלחם לאחד הסוכנים ביפו, והוא ימסר לכית הפוסט, והדין הזה נוהג גם במשלוח והבאת פוסט־פקטים. אולם הפוסט הטורקי תביא ותשלח מפה צרורות כסף לכל ערי הארץ:

הפוסט תלך מפה בימים קבועים בשבוע, לאמר, יום אחד קודם יציאת האניה מיפו לאלכסנדריא.

מפה ליפו, ומיפו לירושלם וכן לכל הערים והכפרים אשר על תחנות מסילת הברזל תלך הפוסט הטורקית בכל יום, ומחיר

כל מכתב 1 פיאסטער סאח. לעזה תלך דרך יפו, וליתר ערי ארה"ק אך פעם אחת בשבוע.

בתי פקודת שני הפוסטין פתוחים בכל יום לקבל מכתבים ולמסור המכתבים שבאו לבעליהם. ולמען ידעו הקוראים את סדרי הליכת הפוסט ברור יום יום הננו נותנים פה

לוח הליכת הפוסט בכל יום 1) מימי השבוע.

שבוע א' (ד'—י' תשרי).

יום ראשון. יפו וכל הערים אשר על תחנות מסלת הברזל.

יום שני, בארות, מסינא, אזמיר, קנסטמנינופול (ומשם

לאירופא, אך הליכתה מתאחרת) דמשק, ארם צובא.

יום שלישי. אלכסנדריא, קאנסטמנינופול, אירופא.

יום רביעי. מצרים, קאנסטמנינופול, אירופא, עזה, שכס וערים

הסמוכות לה.

יום חמישי. בארות.

יום ששי. יפו ותחנות מסלת הברזל.

יום השבת סוריא, קאנסטמנינופול ואירופא, שכס, צפת,

טבריא; נאצרא וערים הסמוכות להן.

שבוע ב' (יא—י"ז תשרי).

יום ראשון. יפו, עזה, בארות, אזמיר.

יום שני. מצרים, אירופא.

יום שלישי. מצרים, קאנסטמנינופול ואירופא.

1) הפוסט ההולכת מסה תבוא ליפו ביום המהרתי, והפוסט הבאה לסה תבוא ליפו ביום שלפניו, ולכן ליושבי יפו הליכת הפוסט יום אחד מאוחר, וכיאת הפוסט המיד יום אחד קודם מהימים הרשימים פה.

יום רביעי בארות. עזה. שכם וערים הסמוכות לה.
 יום חמישי מצרים ואירופא.
 יום ששי יפו ותחנות מסלת הברזל.
 יום השבת סוריה, קאנסטנטינופול, אירופא, שכם, צפת, טבריא,
 נצרא וערים הסמוכות להן.
 ובסדר הזה היא הולכת הלילה שבוע בשבוע.

ה ת ל ג ר ק.

תלגרמים בשפות אירופא לא יקובלו רק עד השעה הרביעית
 אחרי הצהרים, ובשפת ערבית כל היום ושתי שעות מהלילה. מחיר
 התלגרמים הוא בערך זה: בא"י וסוריא²⁰ פרוטות סאה המלה, וביתר
 ערי ארץ תוגרמא 1 פיאסטער המלה, ובהוספת שכר חמש מלים.
 מחוץ למדינה יפרד המחיר לפי סדר הארצות בערך זה, מבלי
 כל הוספה על מספר המלים.

מחיר הדפשין לכל ארצות התבל.

ש א ר ח ל ק י ה ת ב ל		מ ד י נ ו ת א י ר ו פ א	
בעד כל מלה בעלת 10 אותיות או 8 מספרים.		בעד כל מלה בעלת 15 אותיות או 5 מספרים.	
פראנק	פראנק	פראנק	פראנק
11, 44	אוסטרליה	0. 46	אוסטרליא ואונגריא
2, 45	אמריקא הבריטית	0. 48	אטליא
1, 20	בושהיר	0. 67	אלג'ריה
8, 32 1/2	ברזיליה	0. 55	אשכנז
3. 23	הודו הבריטית	0. 38	בולגריה
12. 89	זעלאנד החדשה	0. 60	בלגיה
8. 89	חינה	0. 38	בוסניה והרצוגווינה
6. 89	יווא	0. 76	כריטניה

13. 89	יפן	0. 69	ג ברלמאר
6. 14	מלאקא	0. 60	דנמרק
3. 10	מינעסטרא ארצות הברית	0. 60	הולאנד
3. 10	מאניטובא	0. 96	טריפולי המערבית
2. 75	מיסיפי	0. 38	יון
9. 39	מקא (הודו הפורטוגז)	0. 42	איי ארץ יון
1.	מצרים מערכה א'	0. 60	לוקסעמבורג
1. 25	מצרים מערכה ב'	0. 69	מלמא
1. 50	מצרים מערכה ג'	0. 83	מרוקא
6. 89	סומטרא	0. 38	מונטעניגרא
6. 33	סינגאפור	0. 72	ברועניה
5. 39	פענאנג (אי')	0. 38	סרביה
1. 35	פרס	0. 69	פורטוגאל
3. 48	ציילאן	0. 56	צרפת
3. 40	קולומביא הבריטית	0. 43	רומניא
2. 65	קולומביא (נוף)	0. 72	רוסיא
	קורע (חצי אי בין הים	0. 69	שוועדיא
15. 69	הצהוב וים חינא)	0. 51	שווייץ
5. 39	קושנשין	0. 65	שפניה
3. 50	תמן חג'אז	0. 67	תונס

ערי הארץ ומספר יושביהן.

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת במצבה המדינית לשלשת ערי סלך (פאשאליק) זהן : ירושלים, עכו ושכם. שתי האחרונות עומדות תחת פקודת עיר-החבל (וואליאט) דמשק.

אולם ירושלים עומדת רק תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בערי
הבירה. גבער הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת היא העיר
קיראק (קירמואב)

ערי המחוז¹ (קאימקאמליק) ושאר הערים
אשר בפלך ירושלים.

ירושלים (אל-קודש). מספר יושביה 45420. בו: יהודים
28112 (מהם אשכנזים 15074, ספרדים 7900, מערבים 2420,
גוזים 670, בוכארים 530, תמנים 1288, פרסים 230), מושלמים
8560, נוצרים 8748. (מהם ארמנים 695, יונים 4625, כושים 105,
סורים 23, פרוטסטנטים 645, קתולים 2530, קופטים 125).
חברון (אל-חליל)² עיר המחוז. מספר יושביה 14295. בו:
יהודים 1429 (מהם ספרדים 810, אשכנזים 619), מושלמים 12800,
נוצרים 26.

יפו עיר המחוז. מספר יושביה 17713. בו: יהודים 2970
מהם ספרדים 1210 (אשכנזים 1760), מושלמים 11630, נוצרים
3113 (מהם ארמנים 159, אשכנזים בני ההכל 490, יונים 1560,
לטינים 639, מארוניטים 210, קופטים 55).

עזה (אל-גאזה) עיר המחוז. מספר יושביה 17675. בו:
75 נפשות מאחינו (אשר נתאחוזה מחדש זה כעשרה שנים),
460 נוצרים והגותרים כלם מושלמים.

בית לחם. מושב מנהל (מודיר). מספר יושביה 6647.
בו: נוצרים 6627 (מהם קטולים 3880, יונים 1910, ארמנים 810).

1) בערי המחוז יושב ממלא מקום פחה (קאימקאם) ובהערים הפשוטות יושב

מנהיג (מודיר)

2) "ה א ה ו ב" על שם אברהם אבינו הקבור בהו אשר המהמדים יתארוהו בשם

החליל"אללא" (אהוב ד').

פרוטסטנטים 27). מושלימים 20. (שלשה יהודים, אחד רופא ושנ
אומנים ישבו בימי החול כנפס ובשבתות ויו"ט ישבו ירושלימה).
בית-ג'אלא (גלה) מושב מנהל. מספר יושביה 3060 כלם
נוצרים בני אמונות שונות.

רמלה מושב מנהל. מספר יושביה 9611, בו : יהודים
166. מושלימים 8350, נוצרים 1095 (מהם יונים 880. פרוטסטנטים 45).
לוד¹) מושב מנהל. מספר יושביה 7689, בו : יהודים 14.
מושלימים 5450. נוצרים 2225 (מהם יונים 2180.
פרוטסטנטים 100).

יריחו. מושב סקיד צבא (אנא). בה יושבים כשמונים
משפחות מושלימים ומשפחות אחרות נוצרים וזה כשנתים התאהזו
בה ששה יהודים בלי בני ביתם והמה מחזיקים חנויות מכל
מיני סחורה.

ערי המחוז ושאר הערים אשר בפלך עכו.

עכו (עיר מבצר). מספר יושביה 10565, בו : יהודים 215
(כלם ספרדים). מושלימים 7100, נוצרים 3250.
חיפה עיר המחוז. מספר יושביה 7800, בו : יהודים 810
(מהם ספרדים 650, אישכנזים 160). מושלימים 3250, נוצרים 3740.
צידון (צידה) עיר המחוז. מספר יושביה 12270, בו :
יהודים 780. מושלימים 8300, נוצרים בני אמונות שונות 3160.
טבריא (טבאריא) עיר המחוז. מספר יושביה 6050, בו :
יהודים 3200 (מהם ספרדים 1620 אישכנזים 1580). מושלימים
1500, נוצרים 350.

¹ בלוד נוסד לפני שלש שנים קהלה קטנה אך אחרי זמן מצער
נתבטלה, ושלש משפחות הושבות בה ילכו להתפלל וגם משתמשים בכל צרכי
הקהלה מרמלה הסמוכה לה.

צפת (סאפד) עיר המחוז. מספר יושביה 12820. בו :
יהודים 6620. מהם אשכנזים 4500. ספרדים 2120. מושלימים
5100. נוצרים 1100.
נצרה עיר המחוז. מספר יושביה 9500. בו : מושלימים 3000
נוצרים (בני אמונות שונות) 6500.

יהודים אין בה כלל. ולפני שנתים הושיבה חברת
"למען ציון" יהודי אחד חיט בעל משפחה גדולה
וחפצה הי' להושיב בה עוד מספר יהודים, ויושבי
העיר הראו ליהודי פנים מסבירות, אך האיש הזה
מת אחרי זמן מה וע"ז נתבטל הישוב.

ג'נין (עין גנים) עיר המחוז. מספר יושביה 3220 וכלם מושלימים.
באשאן (בית שאן) מושב סקיד ראשי של נכסי השולטן
יר"ה (ג'יפמליק) כפר קטן, ובה יושבים כשלוש עשרה יהודים
ספרדים מיושבי צפת.

טאנטור (דאר). בה משפחות אחדות מושלימים.
וכששה ושמנים יהודים העובדים בהמוגנה, ומהם שתי
משפחות יושבות באחוזת הנדיב.

שיף-עמר (היא שפרעם מושב הסנהדרין). מספר יושביה
2470. בהם מושלמים; נוצרים ודרוזים, ושלוש עשרה משפחות
מאחינו היושבים בה מזמן קדום מאד, מהם עובדי אדמה ומהם
עוסקים באומנות ומסחר.

פקעין. כפר קטן ובו יושבים מלבד מושלימים גם כעשרים
משפחות אכרים יהודים עוד מזמן קדום מאד.
ערי המחוז אשר בפלך שכם.

שכם (נאבלוס) מספר יושביה 2110. בו : יהודים 120.
נוצרים 670. שמרוגים 110. והנותרים כלם מושלימים.
תל-כרם עיר המחוז.

בעבר הירדן מזרחה.

עיר הפלך קיראק (קיר מואב) מספר יושביה 4150. החלק הרביעי מהם נוצרים. וכעת יושבים בה ששה יהודים אומנים (בלי בני ביתם).

סאלט (רמית-גלעד) עיר המחה. מספר יושביה 3500. החלק החמישי מהם נוצרים. ובה יושב יהודי אחד עם בני ביתו והוא סוכן אוצר הממשלה (ומחזיק אצלנו ש"כ). מ'דבא מושב מנהל. בה יושבים כמאתים משפחות נוצרים יונים ורומים ולכל אחת מהם כנסיה ובית ספר ושני יהודים (אב ובנו) התאחזו בה זה עתה לרגלי מסחרם.

המושבות ומספר יושביהן.

בסביבות יפו.

ראשון-לציון (עיונא) תחת חסות הנדיב הנודע. מספר יושביה 380 נפש. שטח אדמתה הוא 6600 דונאם.

מזכרת בתיא היא עקרון (עקר) תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 149. שטח אדמתה הוא 4090 דונאם.

פתח-תקוה (אמלכש) כשליש מיושביה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 648. שטח אדמתה הוא 13850 דונאם.

גדרה (קטרא) תחת-חברת חו"צ. מספר יושביה 96. שטח אדמתה הוא 3000 דונאם.

ואדי-חנין. מספר יושביה 76. שטח אדמתה הוא 1500 דונאם. קסטיניה נקנתה מאת הנדיב. מספר יושביה 47, וכעת הועברה לחברת חו"צ בעד הפועלים. ובשנת תרנ"ז אחר עבור שנת השמיטה יתאחזו בה.

רחובות (דוראן) כמחצית ממנה שייכת לחברת-מנוחה ונחלה. מספר יושביה 135. שטח אדמתה הוא 10500 דונאם.

בסביבות חיפא.

זכרון יעקב ובנותיה אם אלג'מאל ושווייא תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 570. שטח אדמתה הוא 16000 דונאם. חודרה מספר יושביה 142.

בסביבות צפת.

ראש-פנה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 315. שטח אדמתה הוא 3333 דונאם.

יסוד המעלה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 95. שטח אדמתה הוא 2200 דונאם בערך.

משמר הירדן תחת חסות חברת ח'צ. מספר יושביה 72. שטח אדמתה הוא 2220 דונאם

עין זיתון שייכת להנדיב ונעבדת ע"י פועלים שכירי יום. בעבר הירדן מזרחה

גולן בבשן (ג'ולאן) שטח אדמתה כשבעים אלף דונאם. אדמת בוסטוס. אדמת בוטימא. שטח אדמתן 25000 דונ'.

בשלושת האחוזות הגדולות האלה החלו כעת לעסוק בנטיעות ובעליהן יתאחזו בהן בקרוב.

א ח ו ז ת.

מקוה ישראל (אצל יפו) ביה"ס לעבודת האדמה אשר לחברת כ"ח. שטח אדמתה הוא 2780 דונם בערך.

רמה (נבי סמואל) בה התאחזו בשנה הזאת שלש עשרה משפחות יהודים תימנים.

מוצא (קאלאניא) בה נתאחזו בחורף העבר 4 משפחות. האחוזות אשר עוד לא נתישבו ולא נעבדו.

כפר סבא הוא כפר "אנטיפמארס" (כשלוש שעות מיפו) שטח אדמתה הוא 7500 דונאם.

סעג'ירא שטח אדמתה כעשרת אלפים דונאם.

חלק

המאמרים

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

דינים אחדים מחוקי ממשלתנו יר"ה:

ממשלתנו הרוממה לא תפלה בין איש לאיש, ולא תכבד את פני בן דתה על פני בני דתות האחרות, ושווי זכויות שלמה: שוורת בה. — כל עדה תוכל למלאות אחרי חוקי דתה ומנהגיה בגלוי ולכנות לה כתי כנסיות ובתי ספר באין מפריע.

על כל עדה החוסה בצל ממשלתנו הרוממה, החוב לבחור לה ראש ורב לנהל את כל עניני העדה בגשמיות וברוחניות, והממשלה תכירנה ותאשרנה בטאמר מלך מיוחד ותאציל מהודה עליו. הרב לעדת היהודים יקרא בשם הכבוד "חכם-באשי", ובכל עת אשר תבחר לה העדה רב חדש, יקבל טאמר המלך המאשר ומקים את כהנתו ותעדהו בפתיל כסף (לצנוף במצנפתו) ומעיל מרוקם כחומי כסף; ושני סריסים אשר מטות עם גולת כסף בראשם ילכו לפניו בכל עת צאתו וכואו, והוא עומד במעלה אחת עם ראש כנסית הנוצרים (פאטריארך). וכן החוב על כל עדה לבחור איש אחד היודע ומכיר את כל בני העדה ל"נבחר" (מחתר), אשר יצא ואשר יבא לפניהם, הוא יגבה את כסף המסים ויביאם לאוצר הממשלה, ועליו לראות כי בני עדתו יטלאו את כל חובות הממשלה המוטלים עליהם, ועל חתימתו וערבותו תסמוך הממשלה בנתינת כתבי תעודה לנוסעים, תעודות ההולדה, שמרי מקנה וכדומה.

בכל בתי מועצות הממשלה והעיר יבחרו חברים מבני
העדות השונות.

חיל צבאה תקח אך מבני המחמדים, והיהודים והנוצרים
ישלמו במקום עבודת הצבא מס שתי מגידיות לשנה לכל בן זכר.
מלבד מס הצבא יש עוד שני מסים המוטלים על יושבי
הארץ בעלי מסחר, והם : א) מס המוטל על מוכרי יין; יין שרף,
ומכאן הראשונים ישלמו בעד כתב הרשיום עשרים למאה משכר
החנות לשנה, והאחרונים לירא טורקי לשנה (לאוצר חברת
הרג'). ב) מס המוטל על קוני ענבים בעת הכציר לעשות מהם
יין למכירה, והוא 19 גרוש סח מכל מאה קילגראם ; ובשלחם
אח"כ יינם לחו"ל יושב למו חצי המכס אשר שלמו; בחזרה, ורשות
לכל איש פרטי העושה יין לצורך ביתו, לקחת 2 קאנטאר ענבים
מבלי כל מכס, ורק עליו לשלם מג'די וחצי לכל קאנטאר בעד
היין שרף אשר יוציא מהחרצנים והוגים. שאר מיני המסים
מוטלים על תוצאות האדמה, הבהמה, הקרקעות והבתים
(ורקה), החפצים הנכנסים והיוצאים, כאשר נבאר :

א) מס התבואה והבהמה (עשר). כל אכר
מחויב לתת מעשר מתבואת שדהו ומפרי עציו, וכן מהכחמות
אשר יולדו לו בהשנה הזאת, מכס להממשלה. הממשלה תחכיר
את המס הזה בהכרזה, והאכר לא יוכל להכניס את תבואותיו
הגרנה בטרם קבל החוכר את חלקו. וזה כשנתים הגדילה
הממשלה את המס הזה בשנים וחצי למאה לכלכלת בתי הספר
הנוסדים בהכפרים.

ב) מס הקרקעות והבתים (ורקה). המס הזה חל
בין על אדמת בור ובין על אדמה זרועה אשר בעליה ירמו
מתבואתה מס המעשר, והוא נערך לפי ערך שווי הקרקע או הבית
על פי האופנים האלו :

הבתים אשר שוים הוא פחות מעשרים אלף גרוש סאה,
על בעליהם לשלם חמשה אחוז מאלף, אם עומדים הם לשכירות,
וארבעה לאלף אם בעליהם בעצמם יגורו בהם. הבתים אשר
מחירם מעשרים אלף גרוש ולמעלה, העומדים לשכירות, עשרה
אחוז מאלף, ואשר בעליהם יגורו בהם שמונה לאלף.

שלוש ערים בערי תוגרמא פטורות ממש הבתים והקרקות,
ואלו הן: ירושלים, מדינה ומבנה, אך הפטור הזה נוהג רק בבתים
אשר בפנים החומה.

ג) ממש החפצים הנכנסים והיוצאים. מהחפצים
היוצאים משלמים, אך אחד למאה, ומהחפצים הנכנסים (גם
חפצים ישנים בכלל) משלמים שמונה למאה לפי הערכה אשר
יעריכום פקירי המס, אולם חדשות בידי בעלי החפצים לתת את
המס בחלק מחפציו, ועל יין שרף משלמים מלבד המכס חנוכר
גם $37\frac{1}{2}$ סנטים לכל ליטר. החפצים הבאים לבתי החסד והספר
אשר להעדות השונות, פטורים ממכס בחסדי ממשלתנו יר"ה.
וכן לצירי הממשלות השונות, הזכות לקבל חפצים ולשלחם
החוצה מבלי מכס.

על פי החוק לא יוכל כל איש להכנס תחת חסות
ממשלתנו יר"ה בלתי אחר ישבו חמש שנים רצופות, אחרי
היותו בר דעת, באחת מערי תוגרמא. אולם הממשלה תקבל
לפעמים גרים תחת חסותה אף אם לא נתקיים בהם החוק הנזכר,
לפנים משורת הדין.

כל בני הארצות השונות יכולים להאחו בארץ, והרשות
בידם לרכוש להם אחוזות אדמה ובתי חומה, ולסחור אותה באין
מפריע, והמה עומדים תחת חסות צירי ממשלת ארצם, ולכן לא
חל עליהם גם מס חצבא. כל ריב ומשפט אשר יהיה בין שני

אנשים בני ארץ אחת, על פי חקי ממשלתם יחרץ משפטם, ואם יהיה ריב בין בן ארץ אחרת ואחד האזרחים, אז ידונו הדין על פי חוקי ארץ תוגרמא יריה, אך ממשלת תוגרמא לא תוכל להזמין לדין, והשוטר זהתוגרמי לא יוכל לבוא כלל לביתו מבלי רשות ציר ממשלתו, ובעת המשפט יבוא המתורגמן אשר לבית מועצות ממשלתו לעמוד לימין. אולם בכל הדינים והסכסוכים הנוגעים בקרקעות ובתים, תורה אחת ומשפט אחד לנר ולאורה הארץ.

דיני האחוזות והבנינים.

שני מיני אחוזה נהגים בארץ :

א) אַרְדַּ מְלֶךְ, או אדמת הבעלים, לאמר אדמה אשר בעלה שלם מחירה בכסף מלא. אדמה כזאת היא רכוש הבעלים ואין בכח הממשלה להפקיע אותה ממנו אף אם יביר אותה זמן רב, ובעלה יכול לבנות עליה ולשנות פניה כחפצו מבלי שאול את פי הממשלה, ואדמה כזאת היא רק אדמת הערים והכפרים סביבותיהם.

ב) אַרְדַּ מִירֵי או אדמת הממשלה, לאמר אשר בעלה לא קנה אותה בדמים רק החזיק בה או נתן, לו מאת הממשלה בזמן מן הזמנים. אדמה כזאת אם הבירה בעלה עשר שנים רצופות תשוב להממשלה, וכן לא יוכלו לבנות בה בתים. במרחק יותר מחצי קילומטר מעיר או כפר בנוי, מבלי רשיון מיוחד מעיר הבירה. קיום המכר תצא לפעולה כדרך זה : המוכר קרקעות או בתים יגיש מכתב בקשה לכבוד הפחה, כי חפצו למכור את אחוזתו, והפחה שולח את מכתב הבקשה להמג'לש אלטאבא (בית פקודת הנכסים), והם מעינים בשטר המקנה של המוכר.

אם לא יש עליהם כל ערעור, ואם המוכר שלם כל המסים המוטלים על הנכסים, ואם אינם ממושכנים או הקדש, ואם הכל על נכון, אז יבוא המוכר והקונה בעצמם או באי כחם (בשטר הרשאה עשוי כחק) לבית פקודת האי־דָּבָה ובפני הפחה, המופטי (כהן הדת) והקאדי (שופט) יודה חמוכר כי בחפצו ורצונו הטוב הוא מוכר את אחוזתו להקונה בסך המבואר. וכבר קבל את הכסף, או הקונה משלם לו את הכסף לפני השופטים, וההודעה הזאת (מִצְדָּקָה) תכתב בספר והיא גמר המכר, ואח"כ ישלחו כל הכתבים שנית לבית פקודת הנכסים הנז', ומשם ינתן להקונה שטר מקנה (קושאן) אשר בו מבואר מדת האחווה ומצריה, ועל הקונה לשלם אחד למאה ממחיר אחוזתו מאדמת מולך, וחמשה למאה מאדמת מירי, (בהאחרונה רק על פי שומת שמאי הממשלה) מס להממשלה.

על פי חוק קדום הנהוג בארץ תוגרמא, ישימו פקידי הנכסים את לבם רק להמצרים, לא אל המדה המבואר בשטר המקנה, ולכן הקונה אחווה יתבונן היטב על המצרים המבוארים בהשטר המקנה של המוכר, ועל פיהם יחשוב את מדת נחלתו, ופקידי הנכסים נזקקין לבעל האחווה לשלוח מתנדס הממשלה למדוד את אחוזתו לפי מצריה, על פי המדידה הזאת ישנו את מדת האחווה בשטרי המקנה.

דיני בר־מצר נוהג גם עד היום בארץ, וכל איש יכול להניא את שכנו הקרוב אליו מלמכור את אחוזתו לאיש זה, ומשך שנה אחרי מכר האחווה יוכל הבר־מצר לבטל את המכירה, ולכן טוב כי הקונה אחוזתו, יקבל מאת שכניו בני המצר, שטר, כי מוחלים הם על זכותם, או יעלה מחיר האחווה בשטר המקנה, למען יהיה בטוח כי בני המצר לא יערערו עוד.

באדמת מירי הרשות לכל איש להחזיק אדמה חרבה אשר

לא החזיק בה איש עד היום, ולכן האיש הקינה אדמה, ואצל אחד ממצדיו נמצא אדמה נטושה יוכל להחזיק בה, אם מבלי שאל את פי זקני הכפר והממשלה, ואחרי אשר יעבור אותה שנה או שנתים, יתנו לו פקידי המלכות שטר מקנה כי אחזתו היא, ועליו לשלם רק את מס הקרקעות.

כל בעל אחוזה אשר לו שטר מקנה מאת הממשלה טובטח הוא באחוזתו כי איש אחר לא יוכל לזרעה או להשתמש בה מבלי רשותו; ואם בא איש זרע את אדמת רעהו תבואה או ירקות וצמחה הרשות בידי בעל האדמה לאמר להזרע שלא ברשות, עקור תבואתך וצא. וכן מהויב כל איש לשמור את בהמתו לבלי תלך לרעות בין הכרמים ושדי התבואה של רעהו, טעת צמיחת התבואה עד כלות הקציר, והאיש אשר לא ישמר את בעירו, מחויב לשלם לבעל השדה את נזקו כאשר ישית עליו. בבית סקודת הנכסים יוכל כל איש למשכן את ביתו לעשותה אפותיקי לבעל חובו, ברבית עד 9% על משך זמן ידוע, ואם בכלות הזמן לא ישלם את חובו ימכר הבית, אחרי עבור שלשים יום מיום ההכרזה, לכל המרבה במחירה לשלם לבעל החוב את הקרן והרבית, רק מיתומים לא יוכל לתבוע רבית. גם דיני הקדשות נהג בארץ, וכל איש יוכל להקדיש את ביתו לכל מפעל חסד אשר ירצה, ויכתב בבית סקודת ההקדשות, כי האחווה הזאת היא הקדש (קָהָה) בעד עדה או חברה פלונית, ואז לא יוכל עוד לא הוא ולא יורשיו למכור את האחווה הזאת לעולם.

מאמר-המלך הגדול
שולטאן עבד אל מג'יד חאן.
המבטל את דבר עלילת הדם

ואוסר להזכירה בכל רוחב מלכות תוגרמה האדירה.

תורגם מטורקית לעברית

ע"י אמרהם שלום לבית יחזקאל.

את מאמר-המלך הזה הוציא השולטאן הגדול
עבד אל מג'יד חאן בשנה השניה למלכו, היא שנת אלף
ומאתים וחמשים ושש להחג'רה (תר"א) אחרי אשר העלילו
הנוצרים בעיר דמשק ורודוס את העלילה הכדויה הזאת על
חיהודים, והנאשמים מהאי רודוס הובאו לעיר בירת המלכות
ושם חקרום חוקרי הדין והשופטים, ויכחו לדעת כי אין כל
יסוד להעלילה הזאת. (ע"פ בקשת השר משה מונטיפיורי
ז"ל אשר בא לקאנסטאנטינאפאל בשוכו ממסעו למצרים
לבקש משפט אחינו האומללים בדמיאק), ואת העתק מאמר-
המלך הזה אשר מסר הוד מלכותו השולטאן יר"ה לידי השר,
קים בידי שופט עיר הכירה, וישלחנה ירושלימה לידי ראש
הרבנים הר"ה ג'וכו כמור"ר אברהם חיים ג'אג'י ז"ל
חכם-באשי, והוא מהר לקים אותו בבית המשפט אשר
בירושלם והוא נמצא עד היום בידי נכדיו הי"ו.

מתאים עם עצם הסירטאן העקרי הרומם

ע"ה⁽¹⁾ מחמד תיפיק השופט בעיר הבירה הרבה
(מקום החותם)

בהגיע הכתב הזה החתום בחותם הממלכה
הרוממה אשר יצא ע"פ משפט עצם הכבוד וההודו
מרים גם הדת והאמונה, יורש חכמת הנביאים
השל חיים המצויין ברוב השתדלותו בעד האמות, הוא
אדוננו השופט הגדול בשופטי המוסלמים, והנשא
בפקידי עם המיוחדים⁽²⁾ אשר בעיר הבירה⁽³⁾, יודע: כי
שמעתי את העלילות והשקרים אשר בדו בני יתר
האמונות על היהודים החוסים בצל משלתי הרוממה
היושבים בעיר דמשק ובאי רודוס. גם שמעתי את
העול ואת החמס אשר עשו לאחדים מהאמללים
הנדכאים האלה, בסמכם על הדעה הכוזבת אשר
פשטה בין ההמון ודלת העם, כי היהודים עשו
להם למנהג מרגל להמית נפשות אדם
ולהשתמש בדמם בחג המצות אשר להם. וכבר
הובאו אל הצר מלכותי מתי מספר מיושבי
אי רודוס, והשופטים הוציאו את משפטם
לאור צדק ואמת, וינקו אותם מכל אשמה, כדת
החקים הנאמנים והאמתים. גם בלעדי זאת אם

(1) עבר ה'.

(2) כן יקראו המושלמים את עצמם על אמונתם ביהודי ד'.

(3) הוא השיך אל אסלאם (ישאכנהו הדת).

נשים את לבנו אל הראיות וההזכחות החשובות והנאמנות אשר התבררו על ידי לומדי ספרי הדת הזאת. נִנְכַּח לדעת כי לא רק שדתם תמנעם להשתמש בדמי אדם, כי אם גם תאסור עליהם אסור חמור להשתמש אף בדמי החיות. ועתה יען ראינו כי החשד והעלילות אשר היו עליהם, המה שקרים בדויים, וצדקתם בדבר הזה גלויה וידועה לכל, לא יכן לפני להרגיזם ולצערם על אדות דברים בטלים כאלה. וחובה מוטלת להגן עליהם ולשמרם ולסעדם, כי הזכיות אשר זכו בהם כל האמות החוסות בצילי כפי המאמר המהלל אשר נקרא בה"ג"לִחְנָה" (1). המה חלים בלתי ספק גם באומת היהודים. והיתה האומה הזאת אשר התאחזה בכל מדינות מלכותי הרוממה ותתישב בהן לבטח, כפי נדיבת רוח שלטוני הרם והמגין על החוסים בי, ראויה להשיג את הַחֲסוּת ואת השמירה המעולה כיתר האומות החוסות בצל ממשלתי הרוממה. ועתה רצון וחפץ שלטוני,

(1) הוראת המלה הזאת היא היכול השושנים, ובשם הזה יקרא ההיכל אשר בו נקרא מאמר המלך הנערך ע"י המשנה הגדול (גראנדיוויר) רישוד-פחה בשנת 1248 להגנרה (תקצ"ג) לפני כל שרי המלוכה וראשי העבאי החכמים ויודעי העתים וצירי הממשלות הנכריות. במאמר המלך הזה נתנה שוויוניות שלמה לכל העמים השונים החוסים בצל השולטן ירהו ובו ביארו גם הזכיות הפרטיות אשר לכל בני האמונות והדתות השונות אשר בארץ הזאת.

שלא יהיה לשום איש הזכות לערער עליהם בין
בדבר מלאותם את מצות דתם ובין בדבר בטחתם
וחסותם אשר נתנו להם.

ויצא דבר מלכותי זה כפי חפצי ורצוני
המהלל, אני מלך המלכים. וינתן המאמר הנעלה
הזה בידי האומה הזאת.

ובגלל אשר נודע אמתת הדבר הזה
לאדוננו הנזכר¹, נעתק דבר מלכותי גדל היקר
והעז, ויקים בפנקס בית המשפט, למען ימהרו
ויזדרזו עושי רצוני לקים את כל הכתוב בו.
ולמען לא יפול בשום זמן דבר מתנגד להמפורש
בדבר מלכותי הרם הזה, נמסר המאמר הנעלה הזה
בידי האומה הנזכרת למען ישמר ויקיים רצון וחפץ
מלכותי הרם:

ועתה הנני מתכבד להודיע כי כאשר יגיעו דברי
אלה, יעשה ככל הכתוב בכתב מלכותי אשר הכל
חיבים לקימו ולמלאות אחרי דבריו.
כן יהיה וכן יקום ויסמך על חותמי המרמס.

נכתב בראשית חדש רמצ'אן המבורך
בשנת אלף ומאתים וחמשים ושש.

כרשיון הדת נעתק וקויט בפנקס בית המשפט בירושלם.

[¹] הוא השיך אל אסלאם ראש כהני הדת הנזכר בראש המאמר:

נַם טַבְרִיא. (1)

ויהי בימי שולטאן מחמוד המולך בכל תפוצות ערי
טורקיא, בשנת התיק ליצירה. העיר ה' את רוח הקודש של מורינו
הרב המופלא מופת הדור והדרו כמוהר"ד חיים אבואלעפיא ז"ל,
לעלות ולראות את עיר הקודש טבריא תוככ"א, לכנות את
חורבותיה ולחזק יסודותיה כאשר בראשונה, אשר זה לה שבעים
שנה היותה חרבה ושוממה מכלי בניה היא יושבת, מאין כה
בית הכנסת ולא בית המדרש ואין דרים בתוכה כלל⁽²⁾ אשר לא
נשמע קדיש מיום שנחרבה, ויהי הרב הגו' בכל דרכיו משכיל
וילך אל ארץ⁽³⁾ טבריא בחדש סיון שנה הנ"ל. ותיכף בכניסתו
לארץ ויתן ה' את חנו בעיני שרי העיר ובפרט בעיני השר הגדול
המושל בארץ ושמו שיך דהי"ד איל אמה"ר, והשיך ההוא שמעו
הולך בכל ארץ ישראל מסיבת שבזמנו כל הדרכים שהיו מסוכנים
מאז ומקדם, שלא היה אפשר ללכת בהם כי אם ע"י חבורות
חמשים פרשים מזוינים מפחד האורבים והלסטים. ובזמן השיך

(1) הספור הזה נדפס בספר "זמרת הארץ" (ליווארנו תק"ס). ומאשר כי הספר
הזה הוא כעת יקר המציאות, ותיכן הספור וסננונו מעידים, כי מלבד איות הפרזות
ונזומאות קלות הערך, נוסד על מקרים אמתיים ונאמנים, אמרנו לאספהו מהו. כי מלבד
עצם הספור הננוע לקורות עיר"ק טבריא, עוד ילמדו הקוראים ממנו דברים אחדים
הנוגעים לתכסיסי המלחמה בעת ההיא, ולמנהגי בני ארץ הקדם בעת שלום ומלחמה.

העורך.

(2) ר"ל יהודים.

(3) מסני השיבות ומעלת ערי ארה"ק נהנו אחינו מאז לכנות את כל עיר מערי
ארץ ישראל בשם "ארץ" ונס עד היום יקראו ארבעה ערים הנדולות בארץ ישראל אשר
בה התאחזו אחינו מאז ומקדם, והסירוי שלם צפת טבריא וחברון בשם ארבע הארצות.

ההוא נחה שקמה הארץ וכל ישרי העירות נשאוהו ויקראו שמו שיך איל משאיך (ר"ל ישר השרים) ועתה באותם הדרכים הולכים ובאים וכספם צורות בשמלותם ואין מכלים דבר ועל זה כלם משתחווים לו כי הטיל אימה יתירה על אורכי דרך והשמיד עם רב מבני קדר יושבי אהלים שהנה הנם ליסמים וישודדי דרך. וגם השיך הנז' ותרן בממונו וביתו פתוח לרוחה ופתו מצויה לעוברים ושבים לכל אומה ולשון.

וכהיות הרב באזמיר שתי שנים קודם בואו אל הארץ גודע אל השיך שהיה ברצונו לבא אל ארצו. ושלח אל הרב כתב על גבי כתב א' ושתיים א' וג' לאמר קום עלה רש את הארץ טבריא שהיתה ארץ אבותיך, וכך הוא האמת שהרב המוסמך כמוהר"ר יעקב אבואלעפאי זלה"ה זקני ישראל הרב ז"ל היה מאריה דאתרא בטבריא קודם שתחרב, ובבא הרב ז"ל לטבריא עשה לו השיך כבוד גדול והלבישו לבוש יקר הערך כלבוש מלכות וכל אשר שאל ממנו הרב לא חסר דבר. ובמשך שתי שנים בנה בתים וחצרות ליהודים, בנה בית הכנסת נאה ומפואר מאין כמוהו בכל ארץ ישראל, ובנה בית המרחץ נאה וחנויות ליום השוק ובית הבד לשמן שומשמן והתחיל לעשות מסילות בארץ. וגם צוה לנטוע שדות וכרמים, ובכל יום ויום אהבת השרים עם הרב הלך וגדל וכל אנשי טבריא דשנים ורעננים שמחים אלי גיל כי הארץ שקמה מפחד רעה ואין מחריד.

ויהי בשנת התק"ב אחר ב' שנים ומחצה לישובה, בהיותו בשלוח כבימי שלמה ביום כ"ב לחדש אב פתע פתאום בא אל הרב ז"ל כתב מדמשק מהגבירים הח' הש' חיים פרחי נר"ו והה' המעולה כה"ר יוסף לויאמי נר"ו אשר המה שולחני המישנה למלך הנקרא סולימאן פאשה המושל בדמשק ובכל אנפיה.

וזה נוסח הכתב :

יודע לאדוני איך יצא דבר מלך נחויך, ונשמע פתגם המלך בדמשק שיקום המשנה הנז' סולימאן פאשה ויעלה אל טבריא בכה גדול וכיד חזקה להפיל את חומותיה עד לארץ ויקח את ראש שייך דאהיר המושל בארץ, והמשנה הנז' תיכף בבא דבר המלך הכריז בכל אנפיו שיבואו חיל גדול עמו להלחם על טבריא, וגם הכין כלי מלחמה מנים ממנים שונים, סוללות ואבני בלסתראות שאם ישלחם ממרחק וי' מילין א' מהנה ממיתה לעשרים נפשות כשהם בחבורה א' וגם לנתוש ולנתוין להאכיד ולהרוס חומות ובנינים אשר ע"כ העם הנשאר בטבריא דמו בראשו, וע"כ ימהר יחיש אדונינו הרב עם כל קהל עדתו לצאת מן המקום ההוא ולהמלט על נפשם ולהציל את ממונם ואת כל כלי ביתם לא תישאר פרסה הכל ישלחו לעכו יע"א והם יעלו לצפת ת"ו אשר שם ישלח המשנה קצת מאנשיו למכוי היהודים לבלתי יקרב איש זר עליהם מרוב החיל שלא יזיקום. עד כאן נוסח הכתב ששולח מדמשק להרב בערב שבת בין השמשות.

ובעת ההיא רעה אחזתם לעם בני ישראל ויאמרו מה זאת עשה אלהים לנו, ותיכף קם הרב היוו והלך אצל המושל בארץ וחגד הגיד לו את הדבר אשר נגזר עליו ועל הארץ, כי כל אנשי העיר עדיין לא היו יודעים פאומה, ויהי כמשיב כי גם הוא שמע שמץ מנהו, אמנם לא ניתן להאמין מכמה סיבות. הא' שאם אמת היה הדבר הזה שיצאה גזירת מלך להשמיד טבריא, היו שולחים רץ מיוחד מקושטא יע"א להרב מאת היהודים שבחצר בית המלך להודיעו שיצא הוא וכל אשר לו משם ויפלטו

את גפשים בטרם יבואו ימי הרעה. הכי שאם גזרת המלך על
טבריא ועל המושל בה לא היה נגזר שתחרב על יד המשנה
שבדמשק. לפי שטבריא אינה מתחמו אלא ע"י המשנה שבצידון
שטבריא תחת רשותו וממשלתו, ומס המלך שטבריא וסביבותיה
נותנים לו. הג' כי על מה ועל מה יהיה גזור המלך עלי כי מה
פשעי ומה הטאתי אחר שאיני מורד במלכות וכל מעשר ומס
המלך אני פורע להמשנה המושל בנבולי מידי שנה בשנה כקצוב
מימי קדם ביתר שאת. ומכל הטענות הללו הבטיח לרב שלא
יירא ולא יחת כי הכל שקר ודבר כזב, אלא שהמשנה הגז' יש
לו איבה ושנאה עם השיך זה משנים קדמוניות שנאה מחמת
קנאה ומשמיע קול פחדים באזניו שמא יכנע לבבו וישלח אליו
טמון רב לבלתי יבוא לצור על טבריא, והדבר טרמה וערמה כי
כן צוה לשולחניו היהודים לכתוב להרב ובוה יברח מן המקום
ההוא, וכראות השיך שהרב הלך הוא וכל אשר לו אז יחלש כחו
ויאמר אמת הדבר לפי שהיהודים אינם מכזבים ומהתלים עם הרב.
ויהי כשמוע הרב נר"ו את דברי השיך האלה הלך לביתו שמח
כי הטענות היו מספיקות. ותכף צוה לכתוב ב' שורות להגבירים
הגז' כי כל מה שכתב הוא תחבולות המשנה ולא ניתן להאמין
ונתן הכתב ביד הרץ כי כן צוה משולחיו לכל ישוב בלי תשובה.
אחר ה' ימים בא כתב להרב שנית לאמר קבלנו כתבו,
וראינו את הכתוב, אבל ידע נאמנה שהדברים הם אמת ויציב
וחלינו את פני המשנה בדמיע עין שיתן רשות להבריה למעב"ת
משם וצוה לנו: כה תאמרו להרב משמי, שכל ספריו ומטלטליו
יוציא עמו וילך לצפת כי כוונתי להחריב את טבריא עד היסוד
בה. וכעת ההוא שלח הרב את הכתב אל השיך לומר לו אל
תתיאש מן הפורעניות שהרי שנו בדבר וניכרים דברי אמת.
ויען השיך ויאמר אדרבה הכתב הזה הכי מורה עורמתו ותחבולותיו

להפחיד אותי שהרי הגה הכתבים שבאו אלי מהמשנה של צידון המולך בארצנו, ונוסח הכתב יאל תירא ואל תחת מן הקול הנשמע שאין יכולת בידו אפילו לעבור דרך ארצי; וגם אני שלח שלחתי אליו אל תקרב הלום ולא תעבור בארצי פן בחרב אצא לקראתך יען נמשך נזק למס המלך, שכל המס הניתן מכל העירות הללו אשר תחת ידי אין אני יודע אלא משיך דאהיר שהוא הערב בעד כלם והוא הנותן, ואני מודיע הדבר למלך. כה דברי הכתב של המשנה של צידון להשיך. והראה הכתב להרב. ומן היום הוא והלאה לא נתן לבו עוד אל דברי הנבירים שזלחני המשנה. גם כל הכפרים אשר סביבות טבריה היו שואלים את פי השיך לאמר כך וכך שמענו שיצאה גזרת מלך, אם כנים הדברים נצא מן הכפרים אנחנו וטפנו ובעירנו וכל אשר לנו ונקומה ונעלה אליך לטבריה הן להציל אותנו ואת ממונינו בעיר בצורה מוקפת חומה. והן להיות לך לעזרה להלחם עם הבא לצור עליה. ויהי כמשיב להם אל יצא איש ממקומו כי הכל שקר. ויהי בה' באלול באו אנשים והודיעו להשיך איך אתמול יצא המשנה מדמשק עם חיל גדול לבא להלחם על טבריה, ואז ראו אנשי העיר את השיך שהיה עורך כלי מלחמה תוך מגדל קמן אשר לו מחוץ לעיר כריחוק מיל, שמחדש בנה אותו מחמת שפעמים אחרים היו צרים באותו מקום מחמת שהוא קרוב לעיר יותר מן הרוחות האחרות, שזה המשנה עצמו בא על טבריה ב' פעמים אחרים; כראשונה ישב ט"ו ימים ובא אליו מאמר המלך שעשהו מעזול דהיינו שהעבירהו מגדולתו והלך לו בפחי נפש. וכפעם שנית שאז היה משנה של צידון שנתנו לו באותה שנה גבול צידון ישב ח' ימים ואח"כ נתפשו בנייהם והלך לו.

ואז כראות היהודים אותו עורך כלי מלחמתו יצא לכם ויחרדו באמרם אכן גודע הדבר היות אמת ביאת המשנה לצור

על טבריא. וילכו אצל הרב זלה"ה ויאמרו לו מה נעשה. נקומה ונלכה לצפת או נרדה לעכו. שהרי אמת הדבר. הרב נשתומם על הדבר, ויען ויאמר להם, מה אעשה אנה אלך ואעזוב את העיר הקדש ואת בית הכנסת המפואר, אחרכמה יגיעות שיגיעתי וכמה טרחות טרחתי בגופי וכממוני עד אשר הביאני עד הלום לראות טבריא בישובה. ואנה נלך ונעזוב את בתינו ואת כל אשר לנו אחר שלא נשאר זמן להוליכם. שהרי מיום צאת המשנה מדמשק ודאי נתקלקלו הדרכים והרי הם בחזקת סכנה. זאת ועוד שאם נלך מן העיר הוא בזיון וחרפה גדולה אל השיך וגורם איבה ושנאה לדורות עולם. ועוד שאפשר שלא יניחונו לצאת ומה בצע לגרום קנאה ותחרות. זאת ועוד שאם יניחונו ונלכה, מקנאת הנוים הדרים בארץ אתנו יחרסו את בתינו ואת כל אשר לנו באמרם אל השיך מה תועלת בהביאך את היהודים בארצך אחר שלעת כזאת יוצאים מן המקום, שהוא בזיון וחרפה לך. ועוד שלא די שאינם מלומדי מלחמה לשום את נפשם בכפס כמונו, אלא ישכרהם מן הארץ ימס לכב יושבי הארץ כלבכם. זאת ועוד אמר להם הרב אנה אלך כי אני זקנתי ושכתי לא אוכל עוד לצאת ולכוא כי כשבאתי זה ג' שנים מעכו למטבריה היתי מוטל על ערש דוי שנה תמימה מטורח משא הדרך עם שאותו הדרך היה לאט לאט שעשיתי כמה מסעות עד בואי פה העירה; והיה בששון ובשמחה ואעפ"כ נחליתי, וכ"ש עתה בדרך כריחה וביגון ואנחה. ואם אלך לצפת כאשר אמרו הגבירים שולחני המשנה שהוא דרך יותר קרוב, לבי אומר לי שהוא יותר מסיכן מרוב החיל העובר דרך שם ובפרט לי שאפשר ח"ו ישהתעוללו עלי כמה עלילות ובפרט על בנין בהכ"נ ויאסרוני בגחושתיים וישאלו ממני ממון רב. הלא טוב לנו לכטוח בה' אלהי ישראל אשר בחר בארץ הזאת וה' אשר עורני ונתן לי כח

לבנות טבריה בימים מועטים יסודאי מאת ה' היתה זאת. שאם
ה' לא יבנה בית ישוא עמלו בוניו בו; הוא יצילנו מן הכאים
לצור עליה, ובה' אשר חפץ בישוב איי אנו בטוחים. וזכות כל
הצדיקים התנאים והאמוראים הקבורים בארץ הזאת יגן עלינו
ועל הארץ. ונמר בלבו שלא לצאת.

וליום המחרת צוה להחסידים ואנשי מעשה שילכו למערת
רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה שהם דוגמת אנרחהם יצחק ויעקב
כמו שגלה אליהו לרבי. ושם רב המנונא סבא הנז' בזהר. ושם
רב הונא ריש גלותא. והלכו והתפללו בדמעות שלישי ובקול
שופר לה' אלהינו שירחם על הארץ ועל הדרים עליה.

ובכל זה עדיין השיך לא היה גומר בדעתו שביאת המשנה
היא להלחם עמו והיה מסופק שאפשר שיעבור לבד דרך ג' שעות
רחוק מהעיר כמנהגו בכל שנה לגבות המס מכל אנפיו. ועריכת
פלי מלחמתו במגדל היה על הספק ועל כן היה מסופק עד
שממחר אנשיו שלח חמשים פרשים דורכי קשת שילכו לסבב
את הכפרים לכל זיקו להם אנשי המשנה בעברם דרך שם.
ויהי למחרתו חדל עובר ושבוהדרכים נסגרו מפחד המשנה כי כבר
נתקרב. וסגרו פתח החומה ושלח אנשים להיות על משמרתם
מוכנים עם כלי קרב אם יבא המשנה. והי למחרתו ערב שבת
נראה חיל המשנה מהלך יום א' על ההרים שכנגד טבריה לצפונה.
ראו את אהליהם הרבה אין מספר ואז השיך נתחרט על שהאמין
לדברי המשנה שכצידון לפי יראה את החיל הגדול הבא שלא
כמנהגו בכל שנה ושנה. ויתעצב על שלא הגיח לכני הכפרים
לבא עם כל בהמתם ועם כל חילם, הן בשביל שעתה אנשי המשנה
יהיו שוללים אותם ויקחו את כל דגנם תירושם ויצהרם לזון
ולכלכל את רוב ההמין אשר עמו. והן גם כן שהם היו לו מעיר
לעזור שימצאו אנשים הרבה לפניו מן החומה. וכל מה שנמצא

אתו תוך העיר הוא שש מאות שולפי חרב ודורכי קשת מלומדי מלחמה ות' אחרים אמצעיים שאינם כל כך בעלי מלחמה. ואלף אנשים האלה חלקם לד' חלקים. מהם חלק אחד על המגדל, וחלק א' בתוך העיר סביב החומה, וב' חלקים לב' צדדי הים לבל יבואו דרך ים, אם שהיה הדבר קשה לבוא כי לפחות בזמן ההוא שהיה סוף ימות החמה שאז מי הים מועטים אף על פי כן יגיעו להם המים עד החזה ואעפ"כ לא נמנע מלהשיב שומרים. ובו ביום בא שר אחד מהמשנה של צידון אל השיך ואמר אליו שהוא שליח אל המשנה שבדמשק שלא יבא אל תחום טבריה, ועתה אם אולי עומד במרדו ויבא לצור על העיר, צא אתה וכל אנשיך ותהרגוהו, שכה אמר המשנה שהוא יענה אל המלכות שבדון הרגת אותו, ואותו השר נשאר בטבריה כי נתיירא לצאת פן יפגעוהו אנשי המשנה ויהרגוהו. ואז שלח השיך אנשים דרך ים בספינות קטנות אשר לו, לאחיו הנק' סאעיד שיושב בעיר מבצר הנק' "דיר חאנה", לאמור אליו כה דבר אלי המשנה אשר בצידון ועל כן אתה משם שלח והבא אליך חיל גדול מבני קדר וכל אנשי המלחמה אשר לכל השרים אשר תחת ידי ויהיו שם עמך מוכנים כשאצטרך להם כבוא השר אם אראה שאיני יכול אליו, אזי אשלח ולקחתך משם ותבואו פתע פתאום לארוב אל מערכת המשנה ותהרגו אותו ואת כל חייליו. וכן עשה אחיו כי הביא חיל גדול והיו שם ב"דיר חאנה". וזוה היה השיך מחזק את לב כל אנשי העיר לאמר, אל תיראו מחיל המשנה כי חיל גדול מוכן עמי אצל אחי, ופתע פתאום יבואו ויהרגונו. ויהי ליום המחרת יום ש"ק מ' לחדש אלול, השמש יצא על הארץ וסולימאן פאשה בא על הרי טבריה בחיל גדול וביד הזקה. ויהי הוא מתקרב אל המגדל העומד בהר וישליכו עליהם כשירו¹ אחד מן המגדל

(1) בבלי תוחת.

והרג י"ד אנשים וחזרו החיל לאחור כמו ד' מילין מן המגדל, ושם תקעו את אהליהם והכינו את המערכה, ואז כל אנשי מכריה שמחו, באמרם סימנא מילתא היא שבתחלת ביאתם הרגנו מהם וחזרו לאחוריהם, ותחלת נפילה גיסה.

ובערב בבא השמש התחיל להשליך על העיר הסוללות ומכל תירוס קונבראש¹ לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס ביום ובלילה ונפלאות ה' רבו מלמנות כי לא נהרס בית א' ולא דומת שום אדם אם נ' א' מהנה יש בה כח להפיל כמה בתים והקונבראש הנז' משקלם ה' ממ"ו אקא² עד ל"ו, והשליך כמו מאתים קונבראש, ונסי האל רבו שבמ' טהם נכבשת עיר גדולה. וכאן היו רובם ככלם הולכים אל ים, והבאות אל העיר היו עוברות ע"ג גגות הכתים עד שהיו עושות רושם באדמה שעל הכתים ויוצאות מחוץ לכתים ונופלות אל תוך הרחוב שהיא אדמת עפר והיו נטמנים בקרב הארץ והיו באים הילדים וחופרים ומוציאים איתם והיו מוליכים אל השיך והיה נותן להם מעות, ומקצתם היו מתבקעים באויר קודם רדתם למטה והיו נופלות חתיכות חתיכות ולא היו מזיקות לשום אדם וגם כל אנשי העיר בין היהודים ובין הגוים היו הולכים ברחובות קריה וחקונברא עוברת ביניהם ולא היתה נוגעת בהם, וכן מקנה הבקר והסוסים והחמורים שהיו רועים תוך הרחוב. גם רוב הננות של טבריה מניחים בהם עצים ליבש לרוב, ולא נגע ניצוץ מהקונבראש בעצים, גם בכל בתי הגוים ורוב בתי ישראל עושים על גביהן סוכות של קנים ועצים לימות החמה וא' מהנה לא נשרפה. וכמה קונבראש באו מכון למכוי היהודים ובפרט בכית הרב זלה"ה והיו נופלות לאמצעה של חצר, ונס גדול היה שבכל שעה בני אדם עוברים

¹ כדורי כלי תיחח.

² כל אקא הוא 1,375 קילא או שלשה סונט רוסי בקירוב.

דרך שם. ושליית שלא הפילו שום בית ולא המיתו אפילו עוף,
וכמה קונבראש שכאו למכוי היהודים הנה הנם בבית
הרב למשמרת, להראות לעם בני ישראל ועולי רגלים
שידעו חסדי ה'.

והנה אחר כלותו מלזרוק הקונבראש עד אשר לא נשאר
מהנה קבץ השיך את כל שריו ויועציו ואמר להם כדברים האלה:
כל העם אשר בשער יודעים שזה י"ד יום שהמישנה היה לוחם עמי
ועם העיר ולא הועיל לו כלום, שלא הרס בית א' בעירי ולא
המית מאנשי, ודי לי המעלה הזאת שמן השמים סייעוני. אם
כן איפה במקום הגדולה חשובה היא הענף ונראה בעיני להשפיל
את עצמי ולשלוח דורון אל המישנה, שאם יש לו דעת
יאמר, כמה גדלה ענוותנותו של זה השיך שאם פי שלא נפקד
ממנו איש ולא נפל שום כותל רעוע מעירו, ואף על פי כן הוא
נכנע לפני אז וודאי ישלים עמי ע"י שאתן לו מעט שוחד וילך
לו אל ארצו בשלום עמי, שאם אני משפיל עצמי לפניו אני מכבד
למלכות, שסוף סוף הוא מישנה לאלך ובפרט שהיא יאמיר חאג" (1)
שכך הוא המנהג שהמישנה של דמשק ממנים אותו שיולך את
הישמעאלים פעם בשנה לחאג', וזה המישנה זה לו ז' פעמים
שהלך בשליחות זו, אם כן חשיבות הוא לי שאשפיל עצמי לפניו.
כה דבר אל שריו וחכמיו, ויטבו דבריו בעיני כלם ויאמרו אליו
ראה דכריך נכוחים ומוכים מתוקים מדבש וגופת צופים. ותבף
שלח השיך את אשת אביו הזקנה שהיתה בעלת דבור לדבר עם
המישנה; שכך דרכם של הערביים כששואלים שאלה ובקשה מאדם
גדול שולחים ע"י אשה חכמה. ותלך הזקנה אל המישנה ובי

(1) ראש הח ובניו ד"ל ראש השירה החולבת למכה לחי את יחז

נעריה לפניו ובידם סוס אחד שוה אלף אריות¹ לתתו מנחה
למשנה מאת הזקנה בעבור ראות פניו וכל בני טבריה שמחים
באמרם עתה ודאי ישלים עם השיך ויתפישו ביניהם. ויהי הם
עיניהם לקראת החיל לראות הישא פניה ויקבל מנחתה. והנה
היא יורדת מן ההר והסוס אין עמה, אמרו בודאי נתקבלה מנחתה
ויש פשר בדבר. ועדיין היא לא הגיעה לחצי ההר והמשנה שלח
הצים ואבני כלסטראות, ויתעצבו האנשים ויאמרו ודאי שלא
יש שלום.

ויהי כבואה והלכה אל בית השיך עצובה ועזובת רוח
ואמרה לו: המשנה מעוקל באורחותיו. את מנחתי לקח ממני
וריקם השיבני, באמר אלי שאינו יכול לזוז ממקומו אם לא בקחתו
את ראשך וגם שיפול את החומה עד לארץ, וכה אטר אם אנשי
העיר רוצים להמלט על נפשם, ימסרו את השיך בידי ולפחות
יפילו המגדל ואז אלך לדרכי, כי יש בידי גזרת המלך, ודבר המלך
אין להשיב, ואם ימאנו לעשות כאשר דברתי, כחמה שפוכה אכנס
תוך העיר ואהרוג מעולל ועד יונק עד איש שיבה לפי חרבי.
כה דברי המשנה אל הזקנה.

וכשמוע אנשי טבריה את דברי הזקנה ויצר להם מאד
ויחתו מגבורתם ובפרט עם בני ישראל. ויען השיך ויאמר להם
אל תיראו ואל תערצו כי עם נכר תתברר ועם עקש תתפתל
כל זה שעשיתי הוא לכבוד המלכות שלא יאמרו לא רצה להשפיל
את עצמו לפני משנה המלך. אמנם עתה הבא להרגך השכם
להרגו, הנה כל החיל אשר לי הם בידיר האנה" אצל אחי" אשלח
אחריהם ויבואו אלינו ואל ירך לבככם כי עיניכם ראו את נפלאות
ה' עד עתה לא המיתו ולא הפילו הקונבראש, ובוה חזק לכם.

¹ בשם הזה יבנו הרבה מאחינו בארץ תוגרמה, את מטבעת הנוש או הפיאסטער
על כי בימים מקדמו, בימי מטשלת הניצורים, היה טבוע עליה תמונת אריה.

ומיד שלח השיך אגרת לאחיו סאעיד ע"י הרצים דרך ים.
וכה דבר אליו : ידוע תדע שכה וכה עבר הענין שלא רצה המשנה
להשלים עמי שכוונתו נראה להרוג אותי והמשנה אשר בצידון
שלח אלי לאמר קום עליו והרוג אותו ועלי להחזיר תשובה אל
המלך שכרין הרגת אותו. עתה שלח משם ע"י הסוחרים פראנסיז
אשר שם, שאם דבריו אמת ופיו ולבו שוים בדבר הזה, כה יעשה
שיקום הוא עם קצת מאנשיו ויעלה לצפת או לעכו שמקומות
אלו קרובות למבריה שיודע לעיני העמים שהמשנה של צידון קם
על המשנה של דמשק להלחם עמו על שהחריב הכפרים אשר
סביבות מבריה ועל אשר רוצה להחריב מבריה שכל זה הוא
תחומי. ואז בראותכם שכבר קם ועלה לצפת, אז תביאו כל
החיל פתע פתאום ותהרגו אותו ואת כל חילו שאז יאמרו העולם
המשנה קם עליו והרגו, אבל אם לא ירצה לעשות ככה, תדעו
נאמנה שפיו ולבו אינם שוים ומי יודע שאפשר שהוא המשנה
מדמשק בעצה אחת. כה דבר השיך לאחיו סאעיד. וכאשר חשב כן
היה שידעו בבירור שהמשנה מדמשק שלח אל המשנה אשר בצידון
לאמר אל ירע לכנך בכאי לצור על מבריה; שאם הוא על חמס
שלא יאבד; כל סך ממון שעולה חמס מכל המקומות הללו עלי
לשלם. כך נודע הדבר בסתר וכל זה לא היה יודע כי אם השיך
ואחיו סאעיד לבד. אמנם כל אנשי מבריה לא היו יודעים מאומה.
ויהי בכא הרץ מ'דיר האנה" והחיל לא בא נצטערו אנשי
מבריה שעל החיל היו בטוחים ובפרט שהגד הוגד להשיך מאיש
אחד שבא ממערכת המשנה בסתר איך ששלח המשנה לחיפה
להביא משם כלי משחית ב' טירוס גדולים אשר שם,
שהקונבראש לא הצליח בהם ולא נשאר לו מהם. חשב שעתה ע"י
הטירוס יעשה פעולה הן להרוס הן להמית. וכשמוע היהודים
הבשורה הרעה הזאת הוסיפו דאגה על דאפתם.

ובכל זאת בזמן שהיו משליכים הקונבראש אשר אחרי כן לא נמנעו ישראל מלילך אל בית הכנסת ערב ובקר וצהרים ובכל שבת היה הרב דורש להם כמנהגו והיה מבטיח להם, שלום לכם אל תיראו, תדעו באמת וכתמים שאין המשנה לוחם עם אנשי טבריה כי אם בשכינה. שהים של טבריה רומז אל השכינה ובים הזה הוא בארה של מרים שכם הוא רומז אל השכינה, וכיון שכן ה' ילחם לכם, והרי עיניכם הרואות את כל מעשי ה' כי נורא הוא, כי רוב הקונבראש הלכו אל הים, והבאות אל העיר לא הזיקונו, חזקו, ואמצוה' אתנו אל תיראום וכשביל ישראל ניצולים גם הנוים. לפי שהנוים היו יומם ולילה על החומות לחורב ביום ולקרח בלילה על משמרתם לראות אם יתקרב איש מאנשי המשנה לחומה ויגפוהו וימת. וכל הלילה תמיד לא יחשו לצעוק בקול גדול כמנהג שומרי החומות משקיעת השמש עד זריחתה כדי שלא יפלו חבלי שינה על עיניהם. ועדת ישראל היו בביתם אוכלים ושותים על שולחנם וישנים על מטתם. וכל מיני האכילה היו לרוב אף שהוא ביוקר מעט, כי הזמן גרם שלא היה פנאי קודם ביאת המשנה להביא מן הכפרים מסכת שהשיך לא חשב היות ביאת המשנה אמת כמ"ש. אחר זאת באו המירוס הגדולים מחיפה, ואף שהיו לו ד' מירוס אחרים שהביא אותם מדמשק עמו. אמנם היו קמנים שהפילו¹ שלהם היתה משקלה ק' דרר² אבל אלו הפילושה שלהם משקלה ב' אלפים דרהם. והתחיל לזרוק על העיר ועל החומה כמו אלף וחמש מאות. וכמשפט הקונבראש כך היה משפט המירוס שלא הפילו שום בנין ולא המיתו שום אדם, כרוך שעשה נסים, ואחר זאת רצה השיך לשלוח להמשנה את אשת אביו שנית באמור בפעם הראשונה עדיין לא השיג לבו שהיה בוטח להרוג ולאבד בהטלת המירוס.

(1) כדור. (2) הדרהם היא ערך שלשה רבעי סניט או 300 גראם.

אמנם עתה שגם זה לא הואיל, אפשר שישלים עמי, והלכה
אל המשנה וכיד נעריה סוס שוה ת'ק אריות, וגם בפעם הזאת
הדורון לקח והשיבה ריקם. ובו ביום על ידי שהותר ללכת מן
המערכה אל העיר מחמת מתווכי השלום בא כתב מאת הגביר
הרי לושאמ מן המערכה אל הרב זלחיה לאמר; יהיהודים
יזהרו וישמרו את עצמן מאד מאד שיעמדו כלם במקום אחד
בהחבא וישלח אחיני את שני בניו אל המערכה כי נתן לי רשות
המשנה על זה ויהיה יותר טוב שלא יהיו שם ויפחדו, ולא רצה
הרב לשלח לו את בניו והשיב לו על היהודים מי ששמר אותם
עד עתה מן הקונבראש ומן המירוס את שלא נשמרו, שכלם
הלכו ברחובות קריה, גם עתה ישמרו ויצילם.

ובעת ההיא התחילו העם להתאונן עם השיך ואמרו לו,
איה אנשיך וחיליך העומדים עמך בידיר חאנה, כי אחר שהשפלת
את עצמך זה פעמים מה לך עוד להמתין אם לא להביא חילך
להורגו כי הרי כוונתו רצויה להרגך. ויען השיך ויאמר להם לא
מחשבותי מחשבותיכם כי אני חושב העתיד לכא הנה באמת
שאם אני הכינותי את חילי הוא להביאם על אחד משני דרכים.
האחד הוא שאם היה בא המשנה של צידון לעזרני מיד בעלותו
לצפת או לעכו הייתי מביאם להורגו ואם היה נהרג היו אומרים
העולם המשנה קם עליו והרגו. והשני הוא שאפילו לא יבא
המשנה לעזרני אם רואה אני שאיני יכול להציל את עצמי ואת
עירי על ידי שהיה ממית את אנשי העיר בזריקת המירוס ונשאר
אני במתי מעט או שהיה מתחיל להחריב החומה באופן שהיינו
יראים שמא יפיל החומה אז תקף הייתי מביאם, אמנם עד עתה לא
החסיר ממני מאומה בכחי אז כחי עתה הנה אנשי לסני בריאים
וטובים והחומות חזקים ומן השמים מסייעים אותנו כי הקונבראש
המירוס לא הזיקנו. אם כן מה לי ולצרה הזאת להביא את

חילי שיהרגו את המשנה ויתבטל החאג' שהרי נתקרב זמנו
 לילך ויאמרו העולם למלך הראית איש כזה שהרג משנה למלך
 וביטל את החאג', האיש הזה בן מות הוא ומי לא ירא מחמת
 המלך ולפני זעמו מי יעמוד. אך דעו כי כל מגמתי אינה אלא
 להציל את עירי ואת אנשי ואתם עמדו על משמרתכם ופקח
 עיניכם והיה כל הקרב לחומה והמיתם אותו. אבל איני חפץ
 שתלכו למחניהם להרוג מהם שאיני חפץ בהריגת המשנה שתהיה
 על ידי אלא ה' ימיתו וכל העם תמהו מראות חכמתו שרואה
 את הנולד. וכראות המשנה שהמירוס והקונבראש שהם כלי
 המלחמה היותר חזקים לא עשו כלום אז אמר בלבו. אין לי לעשות
 כי אם לסגור כל דרכיו שלא ימצא שום מקום לשלוח רצים לא
 בים ולא ביבשה שבהמשך הזמן אם יחסרו להם המזונות או
 הפולכירה שבלעדה לא יוכלו להלחם, אז בני העיר ימסרו אותו
 ואת העיר בידו שלא למות ברעב או בחרב. ואז שלח לאנשי עכו
 לאמר להם הנהרו שלא תתנו שום מחיה ושום כלי מלחמה
 למבריה, כי הנותן ידקר בחרב, ועם כל זה שם המשנה מאנשיו
 בפתח עכו ובפרשת דרכים לראות אם יוליכו שום דבר למבריה.
 ומלבד זה שלח והביא ב' ספינות קטנות מצידון והטילן אל הים
 ובתוכם אנשי מלחמה לראות אם יעברו ספינות השיך לילך אל
 מקום מבוקשם לערוך אתם מלחמה. ולא הדבר הראשון ולא
 השני עלו לו, כי אנשי עכו כלם חפצים בהשיך והיו שולחים
 משם כל דבר המצטרך לו בהחכא ובאישון לילה וכיוצא. וגם
 הספינות לא עשו מאומה, שהמשנה חשב שהספינות של השיך
 היו קטנות ביותר, אבל של השיך היו מחזיקות מאה אנשים בשתיהן
 ושל המשנה לא היו מחזיקות אפילו שלשים, ובוה לא היו עושים
 מאומה, כי אדרבה בראותן את ספינות השיך מלאות היו מתיראים
 ובורחים. ואף שאן מערכת המשנה היו זורקים במירוס לספינות

השיך לא היו מכוונים להם ולפעמים היו עוברים על גבן והולכים למרחוק, וגם גדול היה.

ואחר זאת שלחו שרי המושנה אל השיך לאמר לו, ראה דאינו כי מן השמים סייעוך, וכסבורים אנחנו שהמושנה הפיג את לבו וכבר נחם על הרעה, ואינו דרך ארץ שישפיל עצמו אליך, אשר על כן תשוב פעם שלישית תשלח את אשת אביך ולא ישיב אותה ריקם כי היא תבא ותדבר עם המושנה ואנחנו נבא אחריה ומלאנו את דבריה. וגם בפעם הזאת רצה השיך לעשות כרצון השרים ושלח אותה עם סוס שוה ק' אריות וגם השרים דברו אל המושנה וסייעו אותה. אמנם שאלות המושנה היו קשים לשמוע, וכה אמר אם תרצו שאשלים עמו צריך בי דברים, האחד שיפיל המגדל עד לארץ, והשנית שמוכרז אני לעבור תוך טבריה עם חילותי ליכנס בפתח א' ולצאת בחבירו שכך נשבעתי קודם בואי.

ותשובתו של השיך היה, לא אוכל לקיים אחת מהנה יען איני מאמין בו ואיני פתי להפיל את המגדל שחביב עלי כתורן לספינה, ואחר כך שרוצה לעבור עם כל חילותיו בעירי שאמסור את עירי בידו ואת עצמי. האמנם אם לקיים שבועתו הוא יכול לקיים שתיהן על ידי שאפיל מהמגדל כמה אבנים ונק' הריסה. וגם שיעבור הוא בארצי עם עשרה אנשים לבר. ולא הודה גם בזה ויחזק לבו.

ובפעם הזאת הג' מאת ה' היתה זאת שנתן בלב שרי המושנה לגלגל לתווך השלום (אף שלא נעשה). לגרום תועלת גדול לעמו ישראל שלא יחסרו מסצות ארבעה מינים, כי כל המצות לא חסרו הן תקיעת שופר והן לסכך הסוכה הכל נמצא ונעשה כהלכתו ומועדי ה' עשו בשמחה ואף שמחת בית השואבה עשו בלילי חול המועד בשמחה ובשירים בתוף וכנור, אשר הגוים

היו נלחמים וקול הדופקים ואבני בלסטראות היה עולה עד לשמים, וישראל בבית הכנסת באורים כבדו ה' ובקול זמרה ולא חסרו כי אם ד' מינים כי אף שהלולב היה נמצא בעיר שישבה דקלים. אמנם ג' מינים האחרים היו חסרים כי היתה טבריה מסוגרת מיום ה' באלול והיו ישראל מצמעים מאד מאד על המצוה הזאת, וככל יום משבעה ימי הסוכות היו בטוחים והיו אומרים מחר יעשה אלהים לנו וכן היו אומרים יום ויום, ויום הו' היה להם דאנה גדולה, כי אמרו עתה עבר זמנו, ובו ביום נעשה גם שגלגלו שרי המשנה לתוך השלום ובא יהודי אחד ממערכת המשנה יחד עם שרי המשנה ובראותו שעת רצון שבאותה שעה אין סחד שימיתוהו אנשי המלחמה שלח אותו הגביר הר"י לושאט ונתן בידו אתרוג והדס וערבה ואז עקרו לולב מהדקל וברכו כל העם על נמילת לולב ושהחיינו ושמחו שמחה גדולה שמרוב השמחה הורידו עיניהם דמעה מהתלהבות המצוה אשריהם ישראל. אחר זאת שלח המשנה לדמשק לקצץ עצי ארזים ארוכים לעשות מהם סולמות והביאו כמו ג' מהם והיה מראה אותם מהמערכה כדי שיראו אותם אנשי החומה ויכנעו. ויהי ביום ש"ק שבת בראשית אחר תפלת שחרית ראו מההומה חיל גדול רוכבי סוסים שבאים מן המערכה לדרומה של טבריה והמערכה היתה לצפונה לא נותרה נשמה באנשי טבריה על ראותם רוב החיל וכוונת המשנה היתה לארוכ על המגדל שהוא לצפון העיר וצוה לחילו שילכו קצתם לדרום למען יראו אנשי העיר ויבינו כי המשנה רוצה להלחם דרך אותו צד ואז ילכו רוב אנשי העיר לאותו רוח ושאר המגדל במתי מעט ואז יוליכו את הסולמות ויעלו. ואנשי המשנה לא אבו להוליך הסולמות עד שדבר על לבם והודיעם בערמה שעשה שזה הצד של הצפון הוא ריקן שכל אנשי העיר פנו פניהם לדרום להלחם עם החיל שעבר לפניהם וגם על ידי

שוחד והבטחות עד שפיתה לקצת אנשים שהיו עניים ורקים
 ופוחזים להוליך הסולמות. ועוד אמר למוליכי הסולמות, בריחוק
 ב' מילין או מיל א' מכם אני מעמיד חיל גדול, שתכף בראותם
 שאתם הגעתם הסולמות בכותל המגדל, המה ירוצו אצלכם ויעלו
 אל המגדל, וכן עשו והביאו הסולמות. וה' הפר עצתו וקלקל את
 מחשבתו ואף שרוב אנשי המגדל חזרו אל הדרום לראות מה
 יעשה אותו החיל, מכל מקום לא הגיחו המקום פנוי מכל וכל
 כי נשארו מעט מזער. וכאשר ראו מביאי הסולמות קראו לאותם
 שהלכו לצד הרום ושלתו א' מהם אל העיר שיבואו משם לעזור
 כי כבר נודעה הערמה ותחבולה של המשנה, והלכו תכף מן העיר
 בנחיצה רבה. ואנשי המגדל המתינו עד שנתקדמו אל המגדל
 ובהקריבם השליכו עליהם אבני בלסטראות והמיתו מהם ששים
 אנשים וגם ק' אנשים יצאו מהמגדל והלכו אצל המומתים
 והפשיטום וגם הרנו מהנשארים כמו ארבעים איש אחרים
 והנשארים חזרו לאחוריהם בשבר רגל או בשבר יד, וחזרו אל
 המגדל והעלו את הסולמות אישר השליכו החללים, וכל אותו
 החיל שהיו מוכנים לעלות אל המגדל חזרו בפחי נפש, ואותו
 היום שמחו אנשי טבריה שמחה גדולה; שמקודם ותבקע הארץ
 לקולם מקול גהי וצעקת של אנשים והטף בראותם פתע פתאום
 קול שאון מן המגדל וקול הסולבורה לאין קץ. וגם אותו החיל
 שהלכו בבקר לצד דרומה של עיר היו חוזרים אל המערכה כאילים
 וכצבאים, כי כשמעם קול תרועת מלחמה חשבו שכבר הגיחו
 הסולמות והיו הולכים גם הם שמה כאשר צוה המשנה. ועל זאת
 היתה צעקת הנשים והטף, שעדין לא היו יודעים שאנשי המגדל
 נצחו. וכאשר ידעו בסוף וראו את הסולמות שהביאום תוך העיר
 אז היתה ליהודים אורה ושמחה כי חשבו אותו היום כמעט קט
 שהיה נכנס המשנה לעשות חרב נוקמת כאשר עם לבבו. ועוד

גם גדול שחתת אלקים היתה על אותו החיל שעמדו בריחוק מיל
ממוליכי הסולמנת כי אם באותה שעה שהיו נלחמים אנשי המנדל
עם מביאי הסולמות היה בה כל אותו החיל לא היו מספיקים
אנשי המנדל להמית את כל הבאים. עוד גם אחר, שבשעה
שיצאו הק' אנשים להפשיט החללים, אז זרקו מן המערכת במירוס
כנגדם ולא יצאו מהמירוס חוץ לד' אמות ויהי לנס.

אחרי כן כראות המשנה שלא היה מציאות לאנשיו
להתקרב; שלח והביא מעכו מירו אחד גדול שמשקל הפיליטה
שלו ד' אלפים דרהם, לראות היכול להפיל את המנדל על ידי
השלכת המירו הזה הרכה פעמים עליו. והשיך מיום שנודע לו
שישלח להביאו, תקף צוה לאומנים המוכנים לו מקודם וכנה כותל
אחר רוחבו ארבע אמות סמוך ממש לכותל המנדל מכפנים, כי
אמר אם יפול הכותל החיצונית יהיה הכותל הפנימי החדש
במקומו ולא ידע המשנה והשליך אל כותל המנדל ההוא יותר
מת'ק מירוס ולא הפיל מהכותל כי אם שורת אבנים החיצוניות,
שגם אם לא היה הכותל הפנימי לא היה מויק לה. וכשראה
המשנה שבזריקת כל כך מירוס לא הרס בכותל כי אם מעט
מזעיר ומה בצע אם ישליך עוד, שכחנה וכחנה לא הועיל מאומה.
והמירוס שנשארו לו השליכם על העיר להמית בני אדם ולהפיל
הבתים וגם באלו לא עשה מאומה.

ואף על פי שלא הצליח בשום דבר; ויחזק לבו וצוה לחפור
מתחת לארץ מחילות עפר הנקרא לאגים מריחוק כ' מילין מחומת
העיר למצוא יסודות של החומה, ויתן תחתיהם פולכורה
לחפיל קצת מהחומה ולהפיל אותה אזי דרך שם יכנסו חיליו
להשמיד להרוג ולאבד, והתחילו לחפור. וכראות אנשי מבריה
כך נמס לבם בקרבם ואמר זאת הפעם אין מידו מציל. ויען
השיך ויאמר להם, חזקו ואמצו, כי בעיה אני אפיר את מחשבתו,

ותכף צוה לפועליו ויחפרו סמוך לחומת העיר מכפנים כנגד אותו מקום שהיו חופרים אנשי המשנה, ודרך אותה החפירה יצאו מחוץ לחומה מתחת לארץ ושם בהרחק ארבע אמות מן החומה מבחוץ חפרו סביבות החומה מן הקצה אל הקצה, ושם מאנשיו שאמרים באותה החפירה לילה ויום, שבכא חופרי המשנה מוכרחים לעבור דרך אותה החפירה ושם ימיתום לפי שהם באים א' א' מחמת היות המקום צר, ובוה לא נעשה רצון המשנה. ומכל זה לא ידע המשנה מאומה כי חשב אין חכמה בערבי אחד לעשות כזה, והיו חופרים והולכים וביני ביני היו משליכים מירוס בלילות על ידי שהביאו כמו מאתים שקים מדמשק ויטלאום עפר ויעמידום בפניהם לקבל עליהם מה שמשליכים מעל החומה. וגם העמידו מהשקים זה על גב זה עד גובה המגדל בריחוק מיל ומשם היו משליכים לאנשי המגדל להמיתם; והיו לנם שלא הרבו איש ואדרבה נהרגו כמה מהם. ואנשי המשנה מהם היו מתים מן החורב ביום ומן הקרח בלילה; ובפרט מן הגשמים שהמטיר ד' ג' ימים לילה ויום עד שנתיאשו כל חיל המשנה כי ראו שלא עשו מאומה בעשות כל אלה; ואשר ה' היה עושה נסים למכריה ולכל היושבים בה עד שכמה מהם ברחו. אבל חמשנה עם כל זה לבו היה חזק, ואז ישרו חזרו לשלוח אל השיך לומר גסה נא אך הפעם ולא נכזבו, כי עתה ודאי נחלש כחו של המשנה; ואף על פי כן אין לו להשפיל עצמו לפניך אף אם ימות. ובפרט שנתקרב הזמן ללכת אל החאג'. אם כן שלח את אחיך שיך יוסף שדכריו מקובלים ורצוים ומכובד ואז יפיג לבו באומרו עתה יראו כל אנשי וכל חילי איך שלח לי את אחיו והוא נכנע לפני ואז ודאי ישלים עמך. ויען להם השיך אין לי להאמין עוד בכם ואיני שולח אפילו עכד אפילו שפחה הן מחמת שמה העלותי בהשפיל את עצמי עתה זה שלש פעמים

ועל ארבעה לא אישיבנו. ועוד שמתירא אני אם אשלח את אחי שמא ימיתו או יעכבו עמו או יוליכנו עמו בשלשלאות של ברזל, ואז מוכרח אני בשביל אהבת אחי לעשות כל מה שיבקש ממני. ואז שלחו אליו בשבועה חמורה באמונה שלהם, שאם ישלח את אחיו, כאשר יבא כן ישוב אל מקומו בשלום. ואז שאל מאתם אם תתנו ערבון עד שובו בשלום, וכך עשו ששלחו שר אחד גדול מגדולי שרי המשנה בערבון ושלח לאחיו שיך יוסף וביד נערי עשרה גמלים להמשנה מנחת ראיון וישב השר בבית השיך עד שוב אחיו לעיר.

ויהי בכנאו אמר שהמשנה רוצה שיפיל קצת מה מגדל ושיתן כל המס אשר היה חייב מכל הכפרים אשר סביבו להמשנה של דמשק, לפי שהיה מענה אל השיך לפסמו עצמו מן המס ההוא מחמת שנחרבו כל הכפרים החם ובני קדר שבאו עם המשנה לקחו את כל מקניהם ואת כל אשר להם, אם כן מאין יתנו המס; ועל זה אמר המשנה שהפשרה היא שיתן את כל המס ההוא שהיה כמו ק' כיסים⁽¹⁾; ולא הודה לו השיך על זאת. ואז בא שר אחד מקושטא מאת המלך לאמר אליו שכבר קרב הזמן של החאג' ושיקום וילך לדרכו שלא יתאחר יותר. והמשנה חילה את פני השר שיתעכב ימים מועטים; והטעם שעדין היה בוטח בלאג'ז וקרא לפניו להטמונה על החופרים ואמר לו תאמר לי האמת עד כמה ימים תשלם מלאכת החפירה עד שתמצא יסוד החומה; ואמר לו עד ט"ו יום אחרים; ואמר לו המשנה פקח עיניך והשתדל במלאכה כי כבא יום ה'ט"ו ולא יהיה מוכן אמול את ראשך. וילך המטונה ודחק החופרים ולחץ אותם שיחפרו ד' אמות יותר ביום, יותר על מה שהיו חופרים דבר יום ביומו. ויהי אחר ה' ימים לעבודה הקשה; נכנס המטונה

(1) הכיס הוא מספר ידוע אצל הערביים.

ההוא בתוך הלאג'וס ויטד בחבלים לראות כמה אמות חפרו; ולא ראה שום שבח ויתרון באותה מלאכה כי לא הלכו דרך ישרה, והחופרים אמרו עשינו כאשר צויתנו, ואותו דרך שהראית לנו חפרנו, ויחר האיש וילפת וישתומם על הדבר ויתעצב מאד, וילך אל המשנה אבל וחסוי ראש. ויאמר לו הנני לסניך עשה בי כאשר אתה חפץ, מה אדבר ומה אצטדק, שאחר שמלאכת עשרה ימים עשיתי בה' ימים ולא עלתה לי, מתיירא אני שמא החכם של היהודים שבתוך העיר עשה איזה כישוף או על יד איזה שמות קשר הדרך לכל חמצא הדרך ישר. ויאמר לו המשנה אם כן מה געשה, ויאמר לו שמע לעצתי. שאם החכם קשר הדרך על שמנו שאנחנו חופרים, אמנם שלח והבא יהודים ויחפרו, לפי שלא על שם היהודים קשר, ויהיה בסתר בסוד גדול שלא ידעו בני העיר שיהודים הם חופרים ויקשור הדרך גם להם. ואז תקף שלח והביא מצפת עשרה יהודים בעל כרחם שלא בטובתם ונתנם שם בתוך הלאג'וס שיחפרו ואז אחד מהם שנמצא אתו מעות בחשכו שנקראו לאנגריא שלא לתת שכירות פועלים ויצר לו מכלי היות מקום להוציא הכל פיו ולאכול לחם צר ומיסלחין, אז אמר למטונה שעליהם אתן את שכרי דבר יום ביומו והוצאתני מן הלאג'וס הזה. אז אמר לו אם תתן שכר כל הפועלים לא אוציא אותך שהכרח הוא שהיהודים יחפרו, ולא ידעו סוד הדבר עד צאתם משם שגילו לו: ויהי ביום העשירי לפעולת היהודים וגם הם לא עשו מאומה כי היו הולכים דרך עקלתון שלא היו הולכים כנגד החומה אלא לדרומה ולא למזרח ששם החומה, והי אלקינו היה מטעה אותם, ובו ביום קרא המשנה להטמנה על החופרים שהיום נשלם המ"ו ימים והכהו מכות גדולות שכמעט היה רוצה לתלותו על העץ על אשר לא הוציא הפעולה כאשר הכתיח לו שעד מ"ו ימים יגמור אותו. ואותו היום היה יום

א' כסלו והיה יום פ"א לביאתו גי'צט' "אף" שנסתלק חרון אף מטבריה, שבו ביום כלו כל כלי זיין וכל מיני מלחמה ונחה ושקטה הארץ.

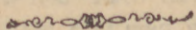
ויהי ביום ראש חדש הב' של כסלו יום פ"ב לביאתו ואותו היום היה יום אידם שעושים אחר ראמיזאן אמר השיך בלכו אשוכה אשלח למשנה איזה דבר לשם שמחת האיד ולא לשם בקשה ושאלה אלא כדרך העולם, וכן עשה שעל ידי אחד מעבדיו ולא משריו שלח אליו ד' גמלים; וכה אמר למשנה בכתב: מנחה היא שלוחה לאדוני לשמחת האיד שיהיה לו השנה כס"ט. ואף על פי שכנגד ערכך פחותה היא אך היא כנגד ערכי עד כאן דבריו. ויהי העבד ההוא עולה אל ההר וד' הגמלים עמו שלח השר הגדול של המשנה והביאו אותו אליו ולקח הכתב מידו ובקראו הכתב אמר לא ראיתי עוד חכם וגבון כמו זה השיך. ויקם וילך אל המשנה ויאמר אליו ראה מה סבלן ועניו הוא זה שאחר שלא נשאר לך מה לעשות שלא היה לך שום הצלחה בשום דבר וגם הוא לא נפקד ממנו איש ולא נפל שום בות מעירו; אלא אדרבה הוא הרג מאנשיך הרבה, ועם כל זה שלח אליך מנחה. ולא תעלה על דעתך שהוא אינו יודע מעשה הלאג'ום שאינו שוה כלום מחמת שעדין הוא רואה אותם חופרים ועל זה מתיירא, אינו כן לפי שלא נעלם ממנו שום דבר שנעשה במערכה שלנו, כי באישון לילה ואפילה הולכים ומגידים לו כל העתיד לעשות, לפי שיש לו הצלחה בכל דרכיו וכלם אוהבים אותו. ועוד אף על פי שיחשוב שמעשה הלאג'ום הולך דרך ישר היה יודע שלא תעשה מאומה על ידי שגם הוא עשה חפירה עמוקה סביב החומה, ואדרבה הוא מקוה מתי יבואו ונהרגם.

אז שלחו אל השיך שרים רבים ונכבדים מן הראשונים לתווך השלום שיפיל מן המגדל כי שורות אבנים ויתן לו את

המס. ויען השיך ויאמר אני איני נותן לו שום מס מחמת שהחריב את הכפרים. האמנם אתן לו מנחה כמו ל' גמלים וגם מן המגדל איני נותן כי אם אחר שילך מהלך ג' ימים אם ירצה, ואם לא ירצה ישב פה עד מלאת שנה תמימה ואיני מתירא. ואז המשנה על ידי שלא הועיל לו שום דבר ולא הצליח וגם שיהיה צריך לילך אל החאג' ובפרט שהיה יושב אצל השר שבא מאת המלך מקושטא שהיה דוחקו שיקום וילך, ועל זה נתרצה כמו שדבר השיך ושאל ממנו שיתן לו את בנו בערבון בעד הריסת כמה אבנים מהמגדל וגם השיך שאל ממנו ערב לשר אחד גדול שבדמשק שיהיה בבית השיך עד שוב בנו, וכן עשו שהשיך נתן את בנו הקטן למשנה לערבון והשר הגדול של דמשק בא אל בית השיך, ונגמר השלום ביום ה' בשבת שהוא יום פ'ג לכיאתו ותכף צוה המשנה שיצאו אנשיו מן הלאג'ים ובכללם יצאו גם היהודים החופרים וכאו ונכנסו למכריה וישאלו את פיהם היהודים על בני צפת שזה שלש חדשים שלא ידעו מטוב שום מקום, ואז אמרו אותם היהודים שבעוה"ר זה שלש חדשים אשר יש דבר גדול בצפת ומתו כמה מישראל. ואז ידעו אנשי מכריה שמאת ה' היתה זאת שתהיה מכריה סוגרת ומסוגרת לכל יבואו וילכו מצפת למכריה והיה חס ושלום סכנה שמא ידבק בהם הדבר, וגם ידעו והכינו שמאת ה' היה לחזק את לב המשנה להראות לכל העמים נפלאותיו, שזה השלום שנעשה לסוף שלשה חדשים היה אפשר להעשות ביום יד לכיאתו שאז נכנע השיך ושלח לו את אשת אכיו. אמנם אם מאז היה נעשה היו אומרים אם היה מביא המירוס הגדולים או הסולמות או הספינות או הלאג'ים כאשר היה בלב של המשנה היה מחריב אותה, וגם מאת ה' היא שהשיך לא האמין לכיאת המשנה מתחלת דבר כדי שישאר במתי מעטוכמוזנות מצומצמים

וכדי שישלח ממבחר אנשיו חוצה ולא יועילו בעת צרתו שאם
 היה יודע כל זוז מקודם והנה מביא חיל גדול תוך טבריה והיו
 ממתים את המשנה או מכריחים אותו ולא היה שבה לפי
 שדרך הרבים מנצחים המועטים. אמנם הנס היה שעם היותם
 מועטים והדרכים נסגרים ועם המשנה חיל גדול ואם שעשה כל
 מיני מלחמה וכל מיני ערמה ותחבולה. ואף על פי כן לא עלתה
 בידו זה מורה שמאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעיני העולם
 וגם ידעו בכירור שאותו היום ששלח המשנה בשביל בני הרב
 היו ע"י הר"י לושאמי היה בלבו שאם ישלחם יתגולל עליהם
 ויקח ממנו ז' כיסים ואם לאו ישחטום. וזה גם כן היה טעמו
 מקודם ביאתו לשלוח אליו על ידי שולחניו שילך לצפת לעשות
 בו כל מה שיכול לעשות ליקח ממנו ממון רב וה' נתן בלב הרב
 שלא לצאת מהעיר ושלא לשלוח את בניו כי בטח בה' באמרו
 אני טרחתו ב"י אצבעותי לכנותה וה' אשר חפץ בישובה לא
 יחריב אותה וזכות ההבטחה עלתה לו כי גדולה ההבטחה וזכות
 הצדיקים שזכני ארץ ובפרט ר' חייא וסיעת מרחמוהי אשר הקדימו
 תפלה לצרה במערתו הגין עליהם. ובכל זאת עדין לא היו מאמינים
 אנשי טבריה עד שילך המשנה ולא זוז היומרים ממקומם בין
 מהגדל בין מהחומה עם כל כלי מלחמתם כי יראו כי אמרו
 אולי עשה בערמה ליכנס תוך העיר. ויהי ביום ש"ק יום פ"ה
 לביאתו ד' בחדש כסלו באשמורת הבוקר קם המשנה עם כל
 חילו וילך לו אל ארצו לא נשאר א' ואז הלכו עם בני ישראל
 לכית הכנסת בששון ובשמחה וקם הרב ז"ל לדרוש להם כמנהגו
 בכל שבת ודרש להם בשבה הנם ואחר הדרוש קודם הקדיש
 בדרך הנומל בלשון רבים וצוה להם שיענו אמן לצאת י"ח. ואחר
 כך נמרו את ההלל וקראו הלל הגדול עם נשמת כל חי עד סוף
 ישתבח ושררו בקול זמרה ונגעים ככחגים ובמועדים ועשו אותו יום

משתה ושמחה וקבלו כל אנשי מבריא עליהם ועל זרעם בהסכמת הרב נר"ו להיות עושים ביום ד' בחדש כסלו בכל שנה ושנה יום משתה ושמחה כיום פורים על הנסים ועל הנפלאות אשר עשה האל יתברך אתם הוציאם ממות לחיים ביום ד' לחדש ש' התק"ג ליצירה ברוך שעשה נסים הודו לה' כי טוב כי לעולם הסדו בילא"ו :

פתח תקוה

ה ש ק פ ה

פתח־תקוה היא המושבה הראשונה והגדולה במושבות יהודא, ושמה זכרה עלה על לב אחינו שבגולה בשכבר הימים, וסופרים שונים הוציאו משפטם עליה אם לטובה או לרעה. אולם המושבה הזאת איננה עוד אותה המושבה שהיתה לפני שנים אחדות, כי מעת החל הנדיב הנודע חי"ו להאציל קרני חסדו גם עליה; פשטה את בגדיה הדלים והקרועים ותלבש מחלצות ועי"ז שונה גם צורתה כליל. — לפנים כאשר סר איש לראות את המושבה אחותהו פלצות : משני עברי הדרך העולה מיפו ; ראה נבעות חיל אשר לא יעלו כל צמח, ושדות מכוסים במעטה דשא דק ודלול. ולפאת מערב, הכלים ואדים מתמרים ועולים מהבצה והאגמים ; ומורידים אל המושבה מזיקים ומחבלים מחוללי קדחת האגמית, מחלת העינים ועוד. ובהמושבה בתים קטנים ושפלים צריפים וסכות, ופני יושביה דל ושפוי ועיניהם

מרושות ודולפות. ובמבחר אדמתה היא שדה החמרה חרשו
אכרים ערבים במחרשת הקדומה הקשורה בעול גולם ובסמלונים
עקומים ונעקמים לשני שורים הזים וכחושים אשר הועילה רק
לנרד את פני האדמה. ובכל מקום מסביב שררה דומיה והשקמ,
אין חיים ואין תנועה.

והיום. — בכל מקום אשר נעיף מביט עינינו נראה אך
מעטה ירקרק, הוד ונועם, חן ויפי, סדר ומסתר. על שני עברי
דרך יפו נטועים כרמי חמד העטופים במעטפה ירקרקה; ומסביבם
שפעת עצי תות הנושאים ראשיהם כנאון. על פני הבצה מסביב
נטועים עצי אקליפטוס לאלפים הסופגים את האדים הרעים
ומטהרים את האויר. ובאדמת החמרה נראה שדה תכואה נחרשים
במחרשת האנק, הנרתמת לעשרה זוגי פוסים, והיא יורדת
עמוק בארץ בוחשת והופכת בה, ותולשת כל העשבים הרעים.
על פני נהר הירקון סביב נטועים עצים רעננים המתערים ומשגשגים
ממי הנהר המלחכים אותם. גם המושבה עצמה נתגדלה ונתרחכה
במאד. בתים רבים יפים ונהדרים בנויים בה ועצים רעננים נטועים
ברחובותי. בלב המושבה כוננה מִשְׁתַּלָּה יפיפיה ובארות
להשקותה, והעבר השני העומד על הגבעה עשוי מדרגות מדרגות
וקנה מכוסות במטעים שונים וירקרק דשא. וקול המון מרככות,
קול משק ענלות ורעש אופנים כהמון קריה גדולה הומיה נשמע
בחוצותיה, אמנם יש תנועה, יש שאון, אך חיים ? !

לפני שלש שנים שלח הנדיב הגה פקיד ונגן, שניהם
נאמנים ואנשי מעשה, המה מצאו את המושבה בענין רע. בדעה
אחת החלו לעסוק בבנינה ושכלולה, רבות עבדו לטובתה עבודה
נקרת וכולסת בכל צעד, וכל בני המושבה נמשכו אחריהם ויעבדו
על אדמת הנדיב בחשק לב וכאומץ ידים, ויתקנו בשנים אחדות

את אשר לא תקנו יתר המושבות בשנות עשר, אך הם לא זכו לגמור את אשר החלו, החבילה נתפרדה ועיז הושם מעצור להקדמתה ושכלולה.

אמנם מסוה הוד וחן לבשה המושבה, אך היא רק כמעיל יפה עמוי מלמעלה ותחתיו עוד נסתרה עניות ומסכנות, שפלות הרוח ודכאות הנפש. בראשונה לא דאגו בני המושבה (מלבד אחדים מהם) לאחריתם, אלה מפני רפיונם, אלה מפני עניותם ואלה מפני רוב עסקם, וישענו על תמיכת אחרים, ובימים האחרונים יעבדו אצל הפקידות ולא יעבדו ולא יטעו את אדמתם, רק האכרים החדשים נטעו מקרוב כרמים, עצי שקדים ותות, ע"כ רוב בני המושבה אינם חיים עוד חיים עצמיים חיי אכר שיש בהם פרנסה, כבוד ושלוה, כי אם תלויים באחרים ודואגים דאגת טח, עמלים עמל רב המפרך את גופם מבלי תוחלת ותכלית לימים יבואו. בכלל התפתחות וגדילת פתח תקוה איננה דומה להתפתחות וגדילת מושבה אחרת. בעוד אשר מושבת ראשון לציון למשל; גדלה מן המרכז ולחוץ; היא נוסדה על בסיס נאמן ומעט מעט התכוננה ונכנתה ותשתלם ותשכלל עד כי הגיעה להויתת הנוכחית, הגה פתח תקוה גדלה מבחוץ אל המרכז. היא היתה ככדור רופף ומתמססם וקרום דק שלם ויפה הגלד על פני כלו מבחוץ ומעט מעט יתוסף עליו מכפנים עד אשר יתקשה כלו וכל חללו ימלא, וכדרך כל הויה ותמורה כזאת יתעוררו לפעמים בתוכו סערות ורוחות רעות המפקעים את הקרום הדק ועושים בו בקיעים בקיעים. זה הוא מעמד החומרי של המושבה בכלל; ומצבה הרוחני? האם אומר כי יש בו חסרונות; כי צריך יפוי ותקון; כי שפל הוא; כי רחוק הוא עוד מהמצב היאות למושבה עכריה תמה וחסידה? אין לי עסק

ברוח, יבואו אנשי הרוח ויעשו את שלהם, ואנכי אתאר לפני
הקוראים רק את תכניתה ומצבה החומרי בפרטיות.

ה כ ו נ ת ה.

פתחתקוה יושבת על זר נהר הירקון (אלעיג'ה) בנחלת הירקון
צפונה-מזרחה ליפו (ורחוקה ממנה בשתי שעות) וקרובה להדרך
העולה ישכמה, והיא נכנסת מנפת (קצא) יפו על גבולה מזרחה
הכפר פג'א והכפר מיר, צפונה לה נהר הירקון (המחנה של השיך
אבו רבאח) והכפר פרוח'א. צפונה-מערבה תגבל אותה הכצה
הגדולה השייכת להמששלה, מערבה אדמת הכפר בני-ברק, ודרומה
אדמת הכפר יהוד'יה והמושב יהוד.

חלקת המושבה אשר עליה בנוים הבתים תכיל ערך 590
דונאם, ומספר בתי המושבה : בשלשים בתי אבן, כעשרים בתי
עץ, כחמשה וארבעים בתי עץ וחומר, וכחמשים רפתים.

אדמת המושבה. כל אדמת המושבה היא 13,850 דונאם
וערך 4000 דונם מהם אחוזת הנדיב וערך 10000 דונם אחוזת
היחידים. מספר בעלי האחוזות בפ"ת כמאה ושלשים איש.
כארבעים מהם יושבים חוץ לפ"ת. ביפו, ירושלים, בהמושבות
האחרות ובחול (כחלק עשירית מאדמת היחידים היא נחלת הגביר
ה' לכמאן בכערל'ין, הנעבדת ע"י פקדיו).

אדמת המושבה תחולק ביחס איכותה לשלשה : א) זבורית
(ראבע) והיא אדמת חול וחול חומרי (בדרום ובמערב) אשר רבה
לא תצליח לזריעה, ע"כ נמעו עליה כרמים הרבה ועי"ז נהפכה
ממדבר שמם לנן נחמד. ב) כינונית או אדמת שעירים ושומשמן
והיא חול-חימרי-שחור והומוס (צפונה מערבה), רובה נורה, ומעט
זרעו אותה האכרים או יחכרוה להפלחים מהכפרים הקרובים.
ג) דעית, או אדמת החמרה, אדמת חימר וחומר חולי (צפונה

ומזרחה) אשר תשתרע מנחל הירקון (יַאֲד אֲבוּ לְגַיא) עד נהר הירקון, האדמה הזאת היא תפארת פ"ת ועל ידה נתן להמושבה הזאת היתרון על כל המושבות, אדמה דשנה, ופוריה ומבורכת והגהר ההולך סביבה מרוה אותה והיא תצלח למזרע החטה והפול והדורא גם לכל תבואות ארץ מצרים, אורז, פשתה, צמר גפן, ולכל המטעים השונים וכל עצי פרי, ויכולה להיות גן נחמד כגן דמשק היא אחוזת הנדיב ונעבדת מאת פקידיו, אך איננו עוד כפי הראוי לה.

י ו ש ב י ה.

מפקד כל משפחות פ"ת הוא כמאה ושלושים ומספר גמשותיהן כשש מאות, בהם יותר משלש מאות זכרים, וכמאתים ושמונים נקבות. כחמשה ושבעים מהן יש להן נחלה במושבה, כחמש עשרה יש להן בתים לבד בלי נחלת שדה, וקרוב לארבעים אין להן כל נחלה, רוב יושביה הם מרוסיא והמועט מירושלם ומארצות שונות, וכמעט כל בני המושבה חוסים בצל ממשלתנו הרוממה יר"ה. כחמשה ועשרים יקראו בשם אכרי הנדיב, וכשבעה אכרי חובבי ציון.

עסקם ומחיתם, רוב בני המושבה עובדים אצל פקידת הנדיב בתור שכרי יום, ואל שכרם הם נושאים את נפשם. בעלי מלאכה ועסק הם כשלושה וארבעים, מהם: 7 נגרים 5 נפחים, 2 סנדלרים, 4 בונים, 2 חייטים, 1 פֶּחָה, 1 רצען 2 אופים 1 קצב 1 מנקר 1 סופר סת"מ 2 מלמדים 4 פקידו הג' לכמאן 4 בעלי עגלה 6 חנוונים. פקידו הנדיב לצרכי העדה והעיר: 1 פקיד 1 מזכיר 1 רב 1 שוחט 1 שמש 4 מורים לעברית 1 לערבית 1 למורקית 2 מורות 1 רופא 1 מילדת זעזורת לה 1 רוקח 6 גננים 1 רופא בהמות 2 שומרים (יהודים)

1 מִשָּׁח (מורד השדות) 1 בְּלֵן 2 ממונים על הבארות.

מ ז ג ה

האזיר לא ירטוב, בחורף לא ירבה הקור והשלג לא ירד כלל, בקיץ יגבר החום מן 20 עד 25° מעלות (רעאמיר) בחורף 10 עד 15°. רוחות רבות נושבות בה, בחורף רוח דרומית-מערבית המביא את המטר, בחדש ניסן רוח הקדים ובקיץ רוח צפונית המקרר מצב. הבריאות הושגה הרבה מאשר היה לפניו, כי עצים רבים נטעו וימעיטו את הרוחות הרעות וההבלים המזיקים, אך המחלות, ועל רוב מחלת המלריה והעינים עוד רבות בה. כארבעים נפש יבואו בכל יום לדרוש בהרופא, ועלינו להכיר טובה רבה להרופא הנכבד ד"ר מוזה ולמשנהו ה' נרדצקי אשר יעטלו תמיד לעצור את המחלות ולמצוא להן תרופות מועילות לשובת המיטבה ולאשרה.

נ ט י ע ו ת י ה .

מרבית מטעיה הם: (עצי פרי). 1) עץ הגפן; ממנו נטעו עד היום 633000, מהם 388000 להנדיב, וערך שלש מאות אלף ליחידים. רוב הכרמים לא יצאו עוד משנות ערלה ורק ארבעה כורמים עשו בשנה העברה יין מענביהם לשתות ולמכור, ויען כי אין סדר עוד למעשיהם ע"כ אין גם ערך עוד לכמות היין אשר הוציאו והיין טוב. זמן בשול הענבים ותסיסת היין בפ"ת הוא כמו ביתר המושבות אשר ביהודה ולכן לא תפטר גם היא מכל ההכרחיות והמתורות הדרושות לעשית היין. 2) עצי תורה, זה כשנתים אשר החלו סקירי הנדיב לנטוע את העץ הזה בכמות רבה למאכל לתולעת המשי, וממנו כבר נוטעו אחד עשר אלף. אלפים מהם הם לאכרי חובבי ציון,

בשנה העברה עשתה הפקידות נסיון בגדול תולעת המשי הנסיון ככלל עלה יפה וגם למדו מזה את אשר עותו. למען השמר ממנו בבא, וע"ז עלינו להודות להנדיב כי נסיונותיו הועילו לדעת את נמצאת ותולדת הדבר וללמוד מה לעשות ומה לחדל. (3) עצי תפוחי-זהב הלימון והאדרוב. גן בית השלחין (בירה) נטעה באלנות אלה יש באחוזת ה' לכמאן אשר לא תשא עוד פרי, וגם הפקידות נטעה בשנה הזאת גן גדול מהעצים האלה (4) ואכרים אחדים נטעו עצי אתרוג מעטים בקרבת בתיהם. (4) עץ הזית. בימים האחרונים החלה הפקידות לחבב את העץ הזה וגם בפ"ת נטעה ממנו במשתלות כעשרים אלף. העץ הזה אשר בו תתפאר ארץ ישראל אשר הוד והדר לו ושמנו עובר מסוף העולם ועד סופו, והוא מחית אכרי הארץ בוו לו אחינו ויתעכו אוהו מפני שאיננו מיהר להוציא פירות כעץ הגפן, אך הלא העץ הזה עבודתו מעטה והוצאותיו קלות ומכיון שהחל לתת פרוו הוא מעשיר את בעליו, ומתקים לזמן רב. (5) עץ השקד, אותו נטעה הפקידות בשנה העברה, ויחידים אחדים אשר יקוו לעשות אותו סניף לעצי הגפן, מיתר אלני פרי נטעה הפקידות אך מעט והיחידים לא נטעו מהם כלל. (6) עץ הקקיון (ריצינוס) נזרע ממנו מעט, אך דעת הרוב איננו נוחה ממנו: (אלני סרק) (7) עצי אקליפטוס הרכה נטועים על תחומי המושבה ועל גבול הכצה והנהר ובתוך המושבה, והרכה הועילו להטבת הבריאות. (8) ערבי נחל נטועים על חוף הנהר ובזמן קצר גדלו

1) בנן הזה נמצאים תפוחי-זהב 2500, אתרוגים 200.

2) הפקידות נטעה עצי שקד 1600, משמש 1700, תפוח 360.

ורבו מאד, אך מדוע לא ישתמשו בהם לעשות מנצריהם סלים
וסלילות ?

9) עץ הזנזלאח (מעליא) נטועה ברחובות המושב.

10) עץ האטד (נבק) יגדל פרא במקומות אחדים.

11) שיח הסנה אשר ישא ענבים קטנים יגדל פרא על
כל אדמת פתח תקוה.

12) עצי אקקיה (אקאסיא) נטועים סביב הגנים לסיג.

13) צמח התה. ארץ אבותינו היא ארץ אשר לא

יחסר כל בה, ואם חסר בה דבר הרי הנדיב היו בא ומטלא אותו,
אל קצה ארץ סין והודו שלח אחד הצעירים ויביא וזרע גם
בפית את זרע התה, ולב כל יהודי פחד ורחב לקראת הצמח
הרך הזה ותקוה טובה שעשעה נפשו. הילד ישעשועים הזה עודנו
קים, התקוה עדנה היה.

ת ב ו א ו ת י ה.

בפתח תקוה יזרעו אך מעט אף כי רוב אדמתה טובה
מאד לזריעה. מאז היתה עבודת האדמה בא"י לעבודה ומסחר
יחד וכל האכרים פנו לנטיעת כרמים ויעשו כזה את רוב נסיוניהם
וילמדו את כל דרכיה עזבו את הזריעה ויחליטו כי אין לה כל
תקוה ולא אבו גם לנסות להיטיב את דרכי העבודה כהחרישה,
הזבול ועוד . . . גם בני פית אחרי אשר נסו שנים אחדות
לעבוד אדמתם כדרך שהפלח יושב הארץ עובד, והיא לא הביאה
להם די מכלת ביתם עזבו את הזריעה בכל, אלה מפני שהלכו
לעבוד אצל אחרים ואלה מפני שבזו לה ויפנו לכרמים ולא העלו
על לב אולי בעבודה נאותה מתקנת ומחכמת כדרך שבני אירופה
ואמריקה עובדים, תהי לה אחרית יותר טובה, מכרמים ומכל הנטיעות

יחד. ¹) פקידות הנדיב ה' לכמאן ועוד אכרים אחדים זרעו בשנה העברה תבואת החורף : חטה, שעורה, פול, תורמוס. ותבואת הקיץ דורא, שומשמין. השנה היתה שנת ברכה וכלם שמחו בעמלם. הפקידות עשתה נסיון במיני חטה ושעורה שונים על חלקת אדמה קטנה נעבדת ממזיכת ונובלת היטב; והנה עלתה חמת ארץ ישראל יותר יפה מכל המינים והביאה עד כדי חמשה ועשרים מלכד זה זרעה הפקידות באדמת החמרה פשתה ותעל יפה מאד. הפשתה היא מהמין המובחר ונושאת הרבה, אך אין בהמושבה איש יודע להכינה לשרותה ולנפצה ומה רבה היתה התועלת אם יאמנו אנשים אחדים את ידיהם במלאכה זאת והביאו רב ברכה להמושבה בפרט ולהארץ בכלל.

י ר ק ו ת .

אבטיחים. אדמת פית הבינונית מסגלת מאד למקשאות, יבכל זאת יזרעו בה אך מעט מהם כי העבודה הזאת הדורשת גיעה רבה ושמירה תמיד ביום ובלילה איננה כדי ליושבי המושבה. תפוחי אדמה. רבים מבני פית יזרעו בכל שנה את תפוחי האדמה כגנות הירק אשר מאחורי בתיהם ובהם יעזרו להכנסת ביתם. מלבד זה יזרעו ירקות אך מעטות מאד. הפקידות תזרע מעט מיני ירקות שונים : לפת, לפת אדום. גזה, צנון, כרוב, (בלומען קאהל) תרובתור. קשות, מלפפון, עגבניות (טאמאט), קציל, בערבית בדינג'אן (אייער פרוכט). קגרט (ארמישאקע), אספרגוס, חזרת, כרפס (סעללעריע). אולם היחידים לא יזרעו

1) על דבר מצב עבודת התבואה ע"י הטבת האדמה ואיפני המלאכה פרסמנו

מאמר מיוחד בה"אכ" (דער קאלאניסט) שנה א' היברת ב' צד 9—1

ירקות אלה כלל, כי הגברים אמנם עסוקים במלאכתם, אך מדוע לא ישימו נשי האזכרים וכנותיהן את לבם להעבודה הזאת להביא רב ברכה אל ביתן ככל ימות השנה? הנשים לא הורגלו בזה מנעוריהן, והבנות? הנה תמצאנה עסקים ומלאכות יותר קלים ונעימים לטפל בהם: תלכשת נהדרה ככל חקות המאדה, בנדים סרוחים והי' להם העט במקום האת, תחת הסנור לעבודה התרקם המצומצם; תחת השקאת הגן סיבת מרוקים.

צ מ ח י ה ב ר

על אדמת פית יגדלו צמחים ועשבים רבים למאות, הנודעים מהם הם: תורמוס־הבר, מאכל ליונים, כננר, בערבית חנטיל (קאלקינט) הפלחים ילקטוהו למכרו. שומר (דילל) יגדל על פני כל אדמת החמרה. חלה, צמח גבוה וריחו נודף, פרחיו כתבנית המצל מהם יקחו קסמים לחצוץ השנים. גרפיסא (גרציסא) או יושנת המלך; עליו כעצי בצל ופרחיו מפיקים ריח בושם. חבצלת (ליליא). איכוס (פיילכין). דודאים בער' תפאח ג'נה (אלרוין) אשר לו שרשים עמוקים בתבנית משנה גדל הרבה על אדמת החמרה. עולשים או הנדכי בער' עלף (שיקאריע) הפלחים יאכלו את עליו. לפת הבר בער' לופיתא. צנון הבר בער' סקילא חלמיש בער' חקעזא. חמציץ בער' חמאסים (זויער אמפסעל) רגילה, בער' רגילה (פארטולאק). חורר בער' חורר (ווילדער לאטיך), הפלחים יאספו כל אלה לאכול ולתבשיל. פטריות, בער' סטר או סנה (פילציע), בהם גם בעלי סם המות. דרדר בער' חרפיש (וועבערקארדע) ממין הקנרס, באירופה המסחר רב בו לקרצף. קנה ואבוב על הנהר. סוף, אשר יעשו ממנו מחצלאות. סמיר, עשב ארוך ייבשוהו ויעשו ממנו כפיפות ומשפלות,

חָלְפֵי מַכְסָה אֶת אֲדַמַּת הַחֹיֶל. הַפְּלָחִים יֹאסְפוּהוּ לַכְּסוֹת אֶת
גְּבוּתֵיהֶם. קָחֹן (קֶאֱמִילִיא) רַב עֵפְ הַשְּׂדֵה. נְתָשׁ, בַּעַר' נְתִישׁ
צִמַח קוֹצִים יִקְחוּהוּ לַהֲסָקָה.

ה ע ש ב י ם ה ר ע י ם

גב'יל (קוועקע) מסתבך ומשתרב באדמה, ומכלה את ממון
בעלי הכרמים לנקות אותו. סעידה (סיפערים) עשב מזיק מאד
לגפנים ואי אפשר להנקות ממנו מפני שרשיו הדקים וקשיריהם
נמצא במקומות אחרים. בצל הבר. — ובת כו אות : זונין,
זונין שחור יתערב בחסה. מדידה, נמצא בין הדורא, והוא
מתמודד על הארץ ועליו לכיכות (הערץ-פערמיג).

ה ב ה מ ו ת .

גדול בהמות יש בפ'ת יותר מכל המושבות כי בה מרעה
טוב ושחת הרבה אשר יקצרו בחדשי ניסן ואייר, ולוא ישימו
מטיבי המושבה את מעינם להרחיב את גדול הבהמות בה בערך
ובתקון ישר ולא רק לבהמות הגסות כי גם לגדול הצאן;¹
אז יעשרו המושבה עושר רב, וכעת נמצאים בהמושבה
לכד הבהמה אשר להפקידות כארבעים סוסים אשר יעבדו בהם
את עבודת האדמה ולמשך בעגלה להביא אבנים וכל סבל
ומשא, חמורים אחרים, פרות ועגלים כארבע מאות לחלב ולגדול.
סביב פ'ת נמצא הכוי הוועה בבצה במספר רב.

ה ע ו פ ו ת .

עופות אין בפ'ת כמעט כלום; וכל אחד יגדל חרנגולים אחרים.

¹ הענין הזה צריך ביאור פרטי אשר אין בזה מקומו, ודי לנו לאמר כי דבר
כזה דורש ראשונה עבודה מאוחדת בצבור ולא ביחיד ושנית התעסקות הבנים גם הבנות
לכלוך ידיהם והשגחה חדירה.

לצרכו בשעת הדחף. העופות הנמצאים הם : תרנגולים, אוזים
אוז הבה, ברבורים, יונים.

עופות הבר.

ימים בער' יאמאס (טורטור). צפרי דרור. דכיפת (ויעדר
האפס). זמיר (נאכטיגאל). חסון (שטיענליטץ). סנונית (שוואלבע).
קיק בערבית קאק (קראהע). עורב: זרזיר (שטאאר) יבוא בעת
הזריעה מחנות מחנות ונמשו על פני השדות לאכל את הזרע.
החסידה (שמארך). הנשר. הניץ. הינשוף (פאלקע). האיה
(אוהו).

חיות.

איל (גאצעללע) ירוצו על פני השדות. ארנבת. שפן.
חיתו טרף: שועל (שאקאל) נמצא למכביר, והם מחבלים
הכרמים והמקשאות, ובלילה תישעע בהמושכה עינתם. צבוע (היענע)
יראה לעתים רחוקות. התול מדברי (ווילדע קאמצע).
הנקמה (אישנוטאן) ובערבית גים וטורפת התרנגולים.

שרצים.

תנשמת. עכבר. חולד (טוילוואורף) זיק לתפוחי אדמה,
אצל הערבים מצוה להרגו. קופד (איגעל).

רחשיים ורמשיים.

נחשים רבים נמצאים בשדות. צב. הלמאה (איידעקסע),
חומט (קאמעליאן) משנה את גונו. צרצור (גריילע). חפושית
(קאפער), מהם נמצאים מינים רבים שונים, וגם חפושית הכרמים
המזקת לגפנים. הדבורה, כעת החלו בפ"ת לגדל דבורים.
הצרעה (וועספע) בערבית נפור תזיק הרבה לדבורים. הארבה,

מִיֵּן קִטָּן מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר לֹא יִזְקֵק לְהִתְבּוּאָה וְהַעֲצִים. תּוֹלְעִים. זִיזִין
שׁוֹנִים. הַבְּנִימָה תְּרַבָּה בַּתְּבוּאָה הַנְּאֻצֶּרֶת. עֲלוֹקָה תִּמְצָא בְּכַבֵּה
וּבְנֵהר. דְּגִים : בְּנֵהר אֵל עֹגֵי'א יִצְוּדוּ הָעֵרְבִים דְּגִים וַיִּבְיֹאוּ לְמִכְר
בְּמוֹשְׁבָה, הַדָּג הוּא מִיֵּן שְׁבוּטָא (פְּלוֹס קְאָרְף) וְהָעֵרְבִים יִקְרְאוּ לוֹ
"מוֹשְׁאָמִי" עִיד סִנְפִּירִיו הַגְּדֻלִים כְּמִסְרָק.

וְאֵלֶּה הֵם הַדְּבָרִים הַנִּתְנִים מֵאֵת הַנְּדִיב הַיּוֹד
זֶה כְּשִׁמְנָה שָׁנִים לְכָל יוֹשְׁבֵי הַמוֹשְׁבָה :
בֵּית הַכְּנֶסֶת: נִתֵּן בּוֹ כָּל צְרֻכָיו וְשִׁמּוּשָׁיו, עֵתָה עוֹדֵנוּ
בֵּית קִטָּן, וְהָאֲדוֹן הַנִּכְבָּד ה' שִׁיֵּד מִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׁיג רִשְׁוֹן
לְבָנוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת גְּדוֹל.
בֵּית הַסֵּפֶר: בְּכֵית הַסֵּפֶר יִבְקְרוּ תְּשַׁעִים תַּלְמִידִים וְתַלְמִידוֹת,
וַיִּלְמְדוּ בּוֹ עֵבְרִית וְלַמְּוִדִיָּה, עֵרְבִיָּא וְתוֹרְקִית, תַּפִּירָה וְרִקְמָה, וּבְקֻרֹב
יִחַלּוּ לְלַמּוֹד גַּם צְרַפְתִּית.
בֵּית מְרַקְחָת : סְמִי מְרַפָּא, גַּם הַסְּמִים הַיּוֹתֵר יִקְרִים יִתְנוּ
לְכָל בְּנֵי הַמוֹשְׁבָה כְּפִי מִצְוֹת הַרוֹפֵא הַנִּכְבָּד דֵּר. מִזִּיה הַמִּכְבָּר אֵת
הַמוֹשְׁבָה פַּעַם בְּשָׁבוֹעַ וּמִשְׁנָהוּ ה' גִּרְדַּעְצְקִי הַיּוֹשֵׁב בַּה תְּדִיר.
הַסִּפְקַת מַיִם לְכָל הַמוֹשְׁבָה, שְׁנֵי גִלְגְּלֵי אֲנְטִילֵא
סוֹבְבִים יוֹם עִי סוֹסִים עַל שְׁתֵּי בָאָרוֹת וּמְטַלְאִים מַיִם. מְרַחֲצֵן,
הַשְּׁקָתוֹ וְשִׁמּוּשָׁיו. שְׁמִירַת הָעִיר וְהַשְּׁדוֹת עִי שׁוֹמְרִים עֵרְבִים
וְשְׁנֵי יְהוּדִים עֲלֵיהֶם. בְּנֵי הַמוֹשְׁבָה מִתְּפַלְלִים תְּמִיד בְּשָׁלוֹם מַלְכוּתֵנוּ
יִר"ה וּבְשָׁלוֹם אֲדוֹנֵנוּ הַנְּדִיב הַיּוֹד וּבְשָׁלוֹם סְקִידֵנוּ הַנְּאֻמְנִים, כִּי
יֵאָרֵךְ ה' יָמָיו וְשָׁנוֹתָיו וַיִּזְכֶּה לְרֹאוֹת אֵת אַחֲיוֹ יוֹשְׁבֵים עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל
וּבְעֵמֶק וּבְשַׁפְלָה שְׁלוֹיִם וְשִׁקְטִים, וְחַיִּים חַיִּי אֲבוֹתֵיהֶם כְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיהֶם
כְּבִימֵי קֶדֶם.

פִּתְחֵתְקוּהָ בַּחֲדָשׁ הַשָּׁנִים עֲשֶׂר אֵלֶּף וְשִׁמְנָה מֵאוֹת
וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים לְחֻרְכֵן בֵּית קִדְשֵׁנוּ (תְּרַג"ה).

בַּעֲבֹרַי בָּהֵם.

הֵי, לֹא בְהִלְוִי גַם אֲנִי יְכוּלְתִי
בְּטַל חֶרְמוֹן לְשִׁפּוֹף הַמְּעוֹתַי
וְשֵׁם עַל הַהָרִים הַשְּׂמִיעַ כְּמוֹהוּ
וְלִמְלֹט יְכוּלְתִי אֲנַחֲזִתִּי . . .

שֵׁם עַל הַהָרִים, עַל הָרֵי בֵּת צִיּוֹן,
הָאֲרִיז זֶה נִפְשִׁי אוֹהֶבְתִּי,
עַל רֹאשׁ הַר הַזֵּיתִים, הַר הַמְּזוֹרָה,
הַמְּקוֹם־אֵל חֲמַד לְשֶׁבֶת . . .

לֹא עֲלוֹת שֵׁם יְכוּלְתִי וְלֹהֲשֶׁתְּטַח ! . . .
הֵי, צִיּוֹן, הֵי, פְּגָה יְקָרָה !
מֵעַי לִי יִהְיֶה אִם בַּק אֲזַבְּרֶכֶי
בְּלִי הַפּוֹגוֹת בֵּת עֵינֵי נְגָרָה . . .

וְלִפְנֵי הָאֲבָנִים, הֵן שְׂרִידֵי הָעֶבֶר,
כֹּל לִבִּי יְכוּלְתִי הַרִיקָה
עַל אֲדַמַּת הַקּוֹדֶשׁ אוֹ אוֹ הַתְּנַפְּלִתִי
אִם בְּקָרְבִי וְאִם בְּנִשְׁיָקָה ! . . .

מִנְחָה דֵּינָאוֹר.

כבוש ארץ ישראל על ידי המהמדים⁽¹⁾.

במאה הששית לחרבן הבית היתה תהפוכה רבה בארץ ערב ותעבר בכל ארץ אסיה ותגע עד קצות אפריקה ואירופה. מחמד מבני קַיִן־יִשׁ קם בארץ הזאת ויחוקק דת חדשה וייסד וממלכה גדולה ועצומה, הוא קרא בשם אל אחד ויאסף את כל שבטי הערבים תחת שבטו ויאחדם לגוי אחד ולממלכה אחת כבירה ואדירה; בני ערב הרבים היו אז נקרעים לקרעים רבים וישבו שבט שבט לבד ומשפחה משפחה לכדה, והמה מסכסכים איש ברעהו, ותמיד היה חרב איש באחיו, על כל מקרה קטן, על גמל גנוב, על איש הרוג, ועל נערה נתפשת תפשו חרב ודרכו קשת רבם היו פונים איש לגלוליו ועובדים לשמש ולבעל ולאשרות, ע"כ לא כבדה מאת מחמד לכבש בשנים אחדות את כל שבטי ערב להכניסם תחת דתו "הכרת אל אחד" ולשפך עליהם את ממשלתו. בראשונה כבש את מכיריו בדכרים ויקן את לכבם ויעזרו לו בכל אשר סנה, שבט אחר שבט כבש, ובית אב אחר בית אב הכניע עד כי גבר על הארץ. אך המפריע היותר גדול אשר פגש על דרכו היו היהודים יושבי ערב.

היהודים ישבו אז במלוא רוחב הארץ והמה נכבדים בעיני כל הערבים ודבריהם נשמעים, כי הם היו אנשי מסחר, חרשים ועושים במלאכה ובהם גבורים אנשי שם יושבים במצודות ובערים בצרות

⁽¹⁾ מרבית דברי מאמרי זה לקוח מספריו דברי הימים הערבים על כן יש בהם חדשות רבות אשר לא ספרו רוב המארכים (כותבי דה"י).

גם בני הספר ואנשי מדע והשכל, ומהם למדו הערבים דעת ובינת אל ולעזוב מעט מעט את הגלולים, ע"כ שם מחמד בראשונה את כל מבטחו ביהודים ויקח מהם את רובי תורתו, אך בני ישראל קמו נגדו ויעירו עוד את שבטי הערבים למלחמה, אז כלה מחמד בהם את כל חמתו והרג מהם לאלפים ויגלם מארצו, וילכו בני ישראל וישבו ממזרח לירדן. מנחל יבק עד הירמוך⁽¹⁾. ובוזה לא הסתפק עוד כי בקש גם לדכא את כוחם ולהסיר את ההשפעה הרבה אשר השפיעו על בני ערב, ברוחם ובתורתם. היהודים המאמינים היו לכופרים. תורת ישראל היקרה בעיני כל בני ערב היתה למזויפת. גם סוד העבור וחשבון השנים אשר למדו בני ערב מאת היהודים ויהי מסור לכית אב אחד מבני כנאנה (אשר בל"ס היה יהודי) בטל ויאסר עליהם⁽²⁾. גם הקשר האמיץ בין בני ערב וארץ הקדושה קרע, כי קדושה ויקרה היתה א"י בעיני כל בני ערב, המקום אשר ישב בו אברהם אבי העברים והערכים ויפנו אליה בתפלתם. בראשונה כאמר מחמד עוד לשפוך את ממשלתו גם על בני ישראל ידע כי לא יוכל להסיר את העם הזה מעל תורתו אשר נתנה על הר סיני ונתקימה בהר המוריה ע"י הכהנים והנביאים, ע"כ לפני פרסומו את תורתו וחזיונותיו גלה את דבר עליתו למרום דרך הר סיני והר הקודש וכי ראה שם את כל הנביאים יושבים איש על כסאו וישלחו אותו לקרא בשם אל אחד, ויעל למרום ויאחו בכסא . . . וידבר עם משה, אך אח"כ הרחיק את בני ערב מעל קדושת הארץ ויקדש את מכה ואלמדינה ויצו לפנות בתפלתם אל הַבְּעֵבָה

⁽¹⁾ ע"ד מחמד ודעותיו, ע"ד היהודים וכל פלחמותיו אתם בפרט אכתב מאמר מיוחד.

⁽²⁾ את העבור קראו הערבים בשם אַנְשִׁיא לאמר : האַחורי, והם קבלו אותו מהעברים בזמן קדום, ומה נראה כי סוד העבור וחשבון השנים היה מסור ליהודי הנולה עוד ימים רבים לפני תום הנשיאות.

ובה תלה כל הזכרונות מאברהם וכל המקרים והנסיונות, אך תשוקת בני ערב להארץ הטובה והמכרכת ללכדה ולשבת בה גברה, המה ידעו והכירו היטב את הארץ הקדושה ותכונתה, כי היו באים אליה תמיד לסחר אותה, ולהיריד הגדול שבעזה היו מתאספים גדולי ושרי ערב וגם מחמד עפר בה בטסחרו, ותיקר הארץ בעיניהם ובתכונתה ומוגה ומרכו מסחרה מכל ארצות הקדם ומהודו ופרס, ומשכנה לחוף הים הגדול, ויחלק מחמד את הארץ הזאת לעוזרו ואנשי סיעתו ויתנה להם ¹. ויכן את חילו לעלות עליה למלחמה, ומשפט מחמד נביא הערבים בימים ההם, לפני כבשו ארץ או ממלכה שלה צירים או ספר לראשי הארץ וקרא להם לשלום כי יקבלו דתו, ואם לא ושלח את חילו למלחמה. גם אל הרקלוס המולך על כל ארצות הקדם ועל כל ארץ סוריה וא"י שלח ספר כדברים האלה: "ממני מחמד שליח חי אל הרקל נשיא רומא שלום לכל רודפי צדק, הנני קורא לך להודות באל אחד, היה למסלם ונצלת מכל רע, והי ישיב לך גמולך בכפלים" . . . גם אל חרת בן שמר מלך עסאן היושב בגלעד שלה צירים כי יקבלו את דתו, וישאל חרת את הרקלוס אדונו, ויאמר לו אל תירא הנני יוצא לקראתו והכיתיו, ויחי בשנה השמינית להג'רה וישלח מחמד חיל רב אל בני עסאן ביד ישר צבאו ויד בן חרתה אל ארץ עבר לירדן מזרחה וירגלו חיל ערב את הארץ וישבו, ובשנת האחת עשרה אסף חיל רב ויפקד עליהם את אסמה בן זיד

(1) את העיר חברון וסביבותיה נתן לפנים אלפארי וכתב לו ששר מתנה על חתיכת עור מעל של חתנו עלי בן אבו טאלב, וכנראה היתה זאת התעודה אצל הערבים לקים כל דבר, כתבו על נעל המקנה או קרוביו או נעל הבותב, ואולי זאת גם התעודה לסנים בישראל: ? ושלף את נעלו — וכתב עליו — ונתן לרעהו .

[ע"ד טעם שליפת הנעל והוראת מלת "נעל" ראה מאמרינו "טוב מראה עינים

בהלך נפש" בהירושלים" כרך ב' צד 173—174].

ויצוהו לעלות אל סוריה. וימת מחמד מרם עלותו למלחמה.
 והערבים המליכו את אבי בכר עליהם, ויקומו רבים מבני ערב
 וימרדו בו ומבוכה רבה היתה בארץ. ואבי בכר הראה את גבורת
 ואומץ ידו ותחי ראשית מעשהו לאסוף עוד חיל ולשלחם ביד
 אסמה להלחם בארץ ישראל, ויצו את אסמה לאמר: התחזק
 והיה לאיש נאמן לא תכגד ולא תפר ברית והרגת כל איש חיל
 רומא, ואת המף והזקנים וכל אשה תחיה, לא תכרת כל עץ נושא
 פרי, וכל בהמה תחיה. והי הדבר הזה לאות לערבים כי חזק
 מלכם אשר בחרו להם וכי רוח גבורה וצדק בו, ובשנה השנית
 למלכו (564) חוסף לשלוח אנשי צבא רב להלחם בסוריה וישלח
 את עמר בן אלעאץ אל ארץ ישראל מערבה ואת יויד בן אבי
 ספיאן לצפון הארץ ואת שרח ביל וכאלד בן סעיד אל ארץ
 הגלעד, ואת עבדה אל ג'ראח שר צבה על כלם, ויתאספו יחד
 בערבות הירדן וילחמו ברומאים בגלעד ומשם עברו אל דותן ואל
 בקעת צפורי (אולי בקעת גנוסר) וימת. כאלד במלחמה
 ותחזק המלחמה על הסורים ויכתבו אל הרקלוס והוא יושב
 אז בירושלם, ויאסף חיל רב ועצום וישלחם להלחם בהערבים,
 וייראו הערבים ויתאספו יחד כשבועה ועשרים אלף איש ויחנו על
 נחל הירמוך, ואבי בכר שלח אל האלד בן אבי וליד, והוא נלחם
 אז ככבל, כי יעלה בחילו לעזור את אחיו ויקח האלד עשרת
 אלפים איש אתו ויעבר בדרכו על פני העיר תדמור וישלימו
 יושביה אתו, וימצא בה יהודים רבים אשר אמרו כי אבותיהם
 יושבים בה מימי המלך שלמה, ויעבר משם על פני דמשק ויך
 את הערבים השוכנים סביבה, ויבוא עד הירמוך וילחמו שם חיל
 ערב את בני סוריה ורומא ויכו בהם מכה רבה ויגוסו לפניהם,
 ויעבר האלד בכל חילו משם אל העיר בצרה אשר בחורן ויצורו
 עליה ימים רבים, ויצאו סקידי רומא ויאבקו את האלד ולא יכלו

לו, ויארכו ימי המצור ויפתחו יושבי העיר אותה להמחמדים. והרקל שמע כי נגף חילו הרב ויבקש לקחת נקם מהיהודים יושבי ירושלם ויצו עליהם כי יעזבו כלם את העיר, אך לא רפתה רוח היהודים ויתחזקו ויקומו נגדו כי ידעו כי בא קצו ועוד מעט והסירו מעליהם את עול רומא הקשה.

בימי מלחמת חירמוך מת הכאליף אבי בכר וימלך עמר בן אלחטאב תחתיו, ויצו את אבי עכידה ללכת להלחם בדמשק העיר הראשה בארץ, ויעל הוא וחילו כארבעים אלף איש ויצורו על דמשק, וישלח הרקלוס את גלוס פקידו וילחם בערבים, ויצא גלוס להאבק את חאלד ויכהו חאלד, אז שלח הרקל עוד אנשי חיל כמאת אלף איש ביד פקידו נרדאן וישלח אבי עכידה את צרר בן אזור לקראתם ויקחוהו שבי, וחיל רומא אישר בעיר יצאו מהמצור ותהי המלחמה לערבים מפנים ומאחור, וישלחו שרי צבא ערב אל כל החיל אישר נשאר על הירדן מערבה ומזרחה ויתאספו כלם ביום אחד ויבאו אל חאלד ויעזרו לו וישיבו את צרר הנשכה, ויהי כצאת נרדאן להלחם בחאלד מֶהר צרר וישלף את חרבו וימיתוהו, ובני ערב ראו כי מת גבור רומא ויתנפלו עליהם ויהרגו מהם עם רב והנשארים נסו; וישבו לצור על דמשק ותומם פקיד העיר והוא גלחם כארי ויהרג את אבון אחד משרי צבא ערב; ואשת אבון משבט חמיר מלמדת מלחמה ומורה בחצים ותבוא אל שדה המלחמה ותדרך קשתה ויעבר החץ בעין תומם וינקרהו. ארבעים יום ארכו ימי המצור ובני העיר לא יכלו עוד לעמוד נגד הערבים, ויבקשו מאתם לעשות להם שלום ולכרות אתם ברית, ויאות אבי עכידה לזה ויכרות להם ברית; כל איש החפץ לעזוב את העיר יקח את רכושו וקנינו והלך לו, וכל הנשאר בעיר ישלם מס לגלגלת, אך חאלד לא ידע עוד את דבר השלום ויבקע בחילו אל העיר ויהרג בה מספר רב מיושביה וישללו בה

שלל רב; וילכדו הערבים את העיר הגדולה דמשק ותפתח כל הארץ לפניהם. (לפי דברי מארכי הערבים לקחו גם היהודים חלק במלחמה הזאת וישליכו על הערבים מעל חומת דמשק אנבים וחצים). אבי עבדה שם בדמשק אנשי חיל ויפקד עליהם את ספיאן, ויעל משם אל העיר האמין, ותעמד העיר ימים רבים בפני המצור, וילכדה, ויעש לה שלום כשלום דמשק, וילך משם אל חמת ויצאו אנשי העיר לקראתו וישלימו אתו וישלמו לו מס לגלגלת וכרנא מאדמתם; ואת הכנסייה הנוצרית עשה לבית מסגד למחמדים. ויעבר בכל צפון הארץ ויכבש את עריה, ואת אלאעיר שלח אל טבריה וילכדה, ויבא אל בעל-בכי עיר השמש והיא אז עיר גדולה ובצורה וילחם בה ימים רבים; ויצא באחרונה פקיד העיר ויתן לו אלף שקלי זהב ואלפים שקלי כסף ואלף חליפות בגדי משי, ויבקש אבי עבדה כי יתן לו פי שנים מאשר הביא וכי ישלמו לו מס שנה בשנה, ויעש כן. ויסע עם חילו אל ערי החוף ויכבש את בארות וצידון וגבל וערקא, ויעל משם אל העיר אחלב ויצר עליה חמשה ירחים; וישלם את יושביה. ויוכנא פקיד העיר קבל את דת מחמד ויעזר להערבים במלחמותיהם. משם עלה אל אנטיוכיה ושם עליה מצור והמלך הורקלוס בתוכה, ויקם לילה הוא וכל ביתו ויצאו בהחכא מתוך העיר וישבו באניה ויסעו לעיר קנסטנטינא, בעזבו את הארץ עלה אל מקום נשא ויאמר: שלום לך ארץ סוריה, לא אוסיף עוד לראותך, ולא יבא עוד איש רוטי בקרבך בלתי אם ביראה ופחד. אך נבואתו לא נתקימה לימים רבים, גם בני אדום גם בני רומא צוררי ישראל שבו אליה וירוו את אדמתה בדמי בניה. יזר בן אבי ספיאן עלה על קסריה וילכדה ויצר אל צור ימים רבים וילכדה, ויאלץ את יושביה לקבל את דת מחמד. כן לכדו המחמדים את כל ארץ הצפון והמזרח מהים הגדול עד נהר פרת ועד בואך

הרי מורום, רבים מיושביה הנוצרים עזבו את הארץ, רבים המירו את דתם בדת המחמדים ורבים נשארו בעריהם ויהיו למס עובד. גם היהודים סבלו רבות בכל ימי המלחמות האלה, כי לא הפליאו עליזי הנצחון והלומי המלחמה בין יהודי לנוצרי, ויכו את כל אשר לא מכני דתם הוא.

גם אל נגב הארץ עברו חיל ערב וילחמו ביושביה ויצורו על עזה הבצורה וילכדוה ויכבשו את כל הערים אשר סביבה ואת חברון ועריה. ועמרי בן אל עאף לכד את שכם ואת לוד ועמוס ויפו, ויפקד אבו עבדה את כל חילו ויעל להלחם בירושלם ויתבצרו בה הרומאים וילחמו בעוז ונכורה, ויחזקי הערבים את המצור לתפשה, ויקראו ליושביה לשלום ויענו אתו כי לא יתנו את העיר הנדולה הזאת רק ביד הכליף עמר, ויכתב זאת עבדה להכליף, ויקם עמר ויעל אל הארץ. ויהי בדרך ויסר אל העיר ג'זביה ויפגשהו איש יהודי ויבשרהו כי לא ישוב אל ארצו בלתי אם לכד את העיר ירושלם, ויקח עמר את היהודי הזה אתו, ויבאו לפני ירושלם ויצאו כל ראשי העיר לקראתם ויקבלוהו בכבוד ויתנו לו את העיר ירושלם (567) ויכתב להם עמר את ספר השלום לאמר: "בשם האל הרחמן הרחום, מאת עמר בן אל חטאב לבני א' י ל' י ה". הגם בטוחים בנפשם ונשיהם וילדיהם יוכנסויותיהם לא תהרם ולא תשכן. וישב הכליף בירושלם עשרה ימים ויפקד את זייד בן אבי ספיאן על כל הארץ וישב לארצו ¹. ומקץ שלש שנים היתה מגשה רבה בארץ ישראל אשר נקראה בשם "מגפת עמון" וימותו בה אנשים רבים וגם אבי עבדה וזייד

¹ מארכים אחדים יספרו כי עמר אסר על היהודים לשבת בעיר ירושלם, לכד

כי אין ראיה לזה מסופרי דה"י הערבים, הנה הספור "מהיהודי והבשורה" יוכיח כי עמר היה לו לכבד את היהודים, וכן עשה.

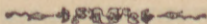
הפקיד. ויעל עמר אחרי המגפה אל הארץ ויחזק ויתקן ויעש בה סדרים.

כן עברה הארץ הקדושה מממלכה אל ממלכה, וגם רוב בני ישראל באו תחת כנפי הממשלה החדשה אשר משלה בשנים אחדות על כל ארצות הקדם. המהומה הראשונה עברה, הארץ שקמה וממלכת ערב פוננה. אז היתה גם ליהודים הרוחה. בארץ אבותם אשר לא טוהרה עוד מצורריהם לא מצאו עוד מנוחה, אך בארצות כבל ופרס ואח"כ בארץ אנדלוזיה נעמה להם המנוחה והמרגע וישבו בהשקט ובבטחה וירחיבו בה את תורת ישראל ואת שפתו וילמדו רב חכמה ודעת ויהיו לאור גוים.

פתח־תקוה חודש העשירי אלף

ושמנה מאות ושישה ועשרים־לגלותינו

אליהו הלוי ספיר.

ארחת נערים

ליריחו, הירדן וים המלח.

שבע שנים עברו מעת הזאת, בשבע שנים האלו לא חשבתו מחשבות ולא חזיתי חזיונות רק עסקתי בלמודים ומדעים הדורשים גייעת הגוף והנפש גם יחד. ובכל זאת בבואי הפעם לכתב עלי ספר את פרטי קורות מסעינו זה, כמו חי תתיצב לפני תמונת ארחתינו הקטנה (בכל המקומות הישונים אשר עברנו)

בהדרה ובשלל צבעיה. ועודני זוכר היטב, לא רק את שמות ותכונת הערים והעמקים, הנחלים והבצות אשר עברנו בהם, כי אם גם את המקרים הפרטים אשר קרה לכל אחד מאתנו, ואת השיחות אשר עברו בין חברי הארחה על כל מדוך כף רגל. כי גדול כח ההרגש וההתפעלות על לב נערים צעירים — בני ארבע עשרה, חמש עשרה שנה — כגילי, מעל לבות, אנשים באים בימים.

ביום החמשי לירח האביב שנת התרמ"ח, באת ביחד עם רעי תלמידי בית הספר להאציל לבית למל לקבל את תעודת המבחן אשר היה ביום שלפניו, ועמה גם את הפרס אשר הכתיח ראש המורים להתלמידים אשר ישקדו על למודם. והי אחרי אשר התיצבנו במערכה כנהוג, והמורים מסרו לכל אחד מאתנו את תעודתו, והעירו את אזנו על מעלותיו וחסרונותיו. נגש ראש המורים ויאמר: "עוד בראשית שנת הלמודים הזאת הבטחתי לכם לתת פרס הגון להתלמידים המצוינים. ובתור שלומים להפרס הזה החלטתי לקחת את המצוינים שבכם, על הוצאות, כחמסע אשר אסע מיד אחר והפסח, אנכי בחברת כל המורים ליריחו, הירדן וים המלח. זוכי הפרס הם התלמידים אשר יש להם בתעודתם מספר "אחד" למצער על חמשה ענינים מעניני הלמודים. והם ועתה הגידו נא לי, ההנכם נאותים בהפרס הזה? או חפצים הנכם כמתת כסף או ספרים תמורתו. במאד מאד הננו מרוצים בו — ענינו כלנו בקיל חרד ועלז כאחד — לא נחליסוהו ולא נמירוהו בשום פרס. . . . גם אנכי אישמה מאד — שסע ראש המורים את דברינו —

לשמע כי תבינו לדעת ולהוקיר את ערך הפרס הזה, המכלכל ענג גשמי ורוחני יחד, ועל ידו תחליפו כח לשקד גם בשנה הבאה על למודיכם בהשכל ודעת, ולא אפון כי זכר הנסיעה הזאת תשאיר תמיד בזכרוניכם, גם כעת אשר תגדלו ותבאו באנשים, ולכן לכו נא והודיעו להוריכם את דבר מסעינו, ואלה אשר הוריהם יסכימו לתתם ללכת אתנו, יבקשו מהם כי יכתבו את הסכמתם בשולי התעודה, ועוד ביום המחרת תביאו את התעודות אלי, למען אדע להכין את כל הדרוש להמסע, וביום השלישי שאחר חג הפסח עם עלות השחר תבואו לבית הספר, ומשם נסע לדרכנו.

ברגשי תודה וחבה, ובעליצות נפש עזה נפרדנו מאת המורים ומהרנו לשוב איש איש לביתו.

בבאי הביתה מצאתי את אבי יושב על שלחן עבודתו, ואמי טרודה בעסקי הכנת החג, "להירדן נסע" ! — אמרתי לאמי בקול נפעם ונרעש — "אנכי ומורי ואחדים מרעי נסע מיד אחר הפסח ליריחו, הירדן וים המלח, ושלישה ימים נתעכב בדרכנו". להירדן תסע ? — שאלה אמי בתמהון — אתה אשר מעולם לא ניסת לרכוב על חמור אף רגעים מספר, ומעורך לא יצאת מקיר העיר וחוצה ; תסע בדרך מסוכנה ומלאה חתחתים כזאת ? לא ! לא אתנך לנסע.

ומדוע יסעו יתר הנערים ? גם הם לא הציגו רגלם מקיר עירנו וחוצה.

אתה הנך נער חלוש וענוג, ובנקל תוכל להצטנן כאשר תלין בשדה שני לילות רצופים.

השמעת מנחם ? — אמרה לאבי אשר ישב תפוש בעסקי עבודתו — יהואש בננו אומר כי יסע להירדן וים המלח, היוכל להיות כזאת ? הלא רק וענוג הוא, ואיך נוכל להגיחהו

להתגודד על נב החמור שלשה ימים רצופים, וללון תחת כפת
הרקיע מבלי מחסה מחרב וקור.

מתי תסעו? ומי ומי הנוסעים? — שאלני אבי אשר
מרוב טרדתו לא שמע את שיחתי עם אמי —.

היום הודיע לנו ראש המורים כי ביום השלישי אחר
הפסח יסע הוא ביחד עם שאר המורים ועוד אחדים ממודעיהם
ליריחו, הירדן וים המלח, ואתם יחד יקחו את התלמידים החרוצים
אשר השיגו בתעודותיהם את המספר "אחד" (המורה יטוב מאד)
על חמשה עינים מעניני הלימודים.

וכמה תארך נסיעתכם?

זאת לא הגיד לנו ראש המורים, אך אנכי שמעתי מאת
יעקב רעי אשר גם אביו ימנה במספר הנוסעים, כי המסע תארך
שלשת ימים. ביום הראשון נבא ליריחו ושם נלון הלילה; ולמחרתו
נתור את כל כבר הירדן וים המלח, ונשוב ללון ביריחו, וביום
השלישי לעת ערב נשוב ירושלימה.

אין כל פחד, רעיתי — אמר אבי לאמי אשר עמדה גם
היא אצלו לשמוע את פרטי מסעינו — ביחוד אחרי אשר בלויית
מוריהם הם נוסעים. להיפך, מסע כזה יחזק עוד את שרירי ועצבי
הנערים הרכים והענוגים. ובה' נשים מבטחנו כי לא יקרנו אסון.
ואנכי אקוה כי המסע הזה תביא לו תועלת משולשת, תחזק את
גוף, תעורר את רוחו ותשתיל בלבו, אהבה נאמנה ורגשי קדש
לעמנו, דתנו וארץ אבותינו אשר לעולם לא ימחו מלבו. ובמאד
מאד השכילו מוריהם בכחרם למו את הפרס הזה. — ומי יתן והיה
לבכם זה תמיד, לנסע את תלמידיהם בימי החפש בסביבות עירנו
ולבאר להם את תכונת, קורות וזכרונות כל מקום ומקום. כי הדבר
הזה מועיל לנערים כגילם הרבה יתר מחקריאה הפשוטה בספרי

דברי הימים. — ומה מאושר הייתי; לוא יכלתי גם אני להתארח לחברה עמהם.

אך הגד נא לי — אמר אבי בפנותו אלי — ההנך בטוח כי גם אתה נמנתה בין מצויני התלמידים אשר יוקחו להמסע. ואיה איפא תעודתך?

סלח נא אב יקר — ענית בהכנעה — על כי מרוב עליצות נפשי והתפעלותי שכחתי למסור לידך את התעודה מיד בבאי הביתה. הנה התעודה, שים נא עינך בה וראה, כי אצל ששה מעניני הלמודים רשום המספר "אחד". ולכן הואיל נא אבי לכתב בשולי התעודה כי הנך מסכים לנסיעתי, כי כן צוה עלינו ראש המורים.

אם כן איפא בני זאת עשה; במשך ימי החפשי אחרי אשר תנוח מעבודתך ימים אחדים, תחזור על ספרי נביאים הראשונים אשר כבר הנך בקי בהם, למען תדע את כל המקרים והמעשים אשר נקרו ויאתיו בהמקומות אשר תעבור בהם במסעך זה. — בעת היותנו עם ככל העמים.

פקודתך תשמר רוחי — ענית בעליצות ומנוחה — שבעת ימי הפסח ושני הימים שאחריו ארכו לי עד מאד. את ספרת העומר ספרתי בכל יום בשמחה עצומה, בידעי כי הנני קרוב יותר ביום אחד; ליום מסעינו. ביום השני לפנות ערב הלכתי בחברת אחדים מרעי הנוסעים, להקדע אם הכל על נכון. ראש המורים הגיד לנו כי הכל מוכן, וכבר פקד על אביעזר רעינו; כי ילך למחר כשעה לפני עלות השחר להקיצנו, לבל יאחר איש מאתנו את עת הנסיעה. בבאי הביתה, בקשתי את אבי ואמי, אחי ואחיותי; כי כל אחד מהם יראה להקיצני כשעה לפני עלות השחר. ואחרי אשר הכינותי בצלחת אדרתי את תפלי, פנקס-זכרונות ועט עפרת; שככתי

לישן, אך שגתי לא ערבה לי כי הקיצותי תמיד מפחדי אולי
לא אעירה שחר, ובפעם האחרונה כאשר הקיצותי כשתי שעות
לפני עלות השחר, גמרת לי לבלי לישן עוד. קמתי ממטתי והלכתי
בבית אמי, אחת הנה ואחת הנה; עד אשר שמעתי קול צעדי
איש הולך וקרוב לביתנו.

האתה זה אביעזר ידידי? — שאלתי את הקרב; מבעד

להדלת. —

אנכי, אחדים מחברינו כבר הקדימו לבא לבית הספר, לכן
מהר לכוש בגדיך ובא.

אנכי לא פשמתי כלל את בגדי, וזה כשתי שעות הנני
מחכה עליך. בא נא הביתה וחכה רגע עד אשר אקיץ את אבי
ואמי למען יסגרו הדלת אחרינו, ואחר גלך.

חורי אשר הקשיבו קול הדובר; מהרו לקום ויבקשונו כי
נחכה רגעים אחדים עד אשר יכינו לנו כוס חמים. אך אנחנו
מאננו לחכות. ואשק ידי אבי ואמי. לקחתי מהם ברכת הפרידה,
וגלך.

בקרבתנו לבית הספר שמענו כבר קול נעירת חמורים,
צהלת סוסים והמית החמורים העוסקים בחבישתם.

ברגעים אחדים נתאספנו כלנו; ומיד בעלות השחר התפללנו;
ושתינו כוס חמים, ואז מהר כל אחד לחמף לו חמור כטוב בעיניו.
מהומה קמנה שררה אז בחצר, עד אשר יצאו אחד החמורים ויצו
על מכלכל המסע להרכיב את הקטן מאתנו על חמור קטן ואת
הגדול על חמור גדול, ואחרי עבוד רגעים מספר ישבנו כלנו על
גבי החמורים, ואחדים מהחמורים ומיודעיהם על סוסים. והמסע החלה.

* *
*

רגשי גיל וענג אין קץ, ורעיונות מאלופות בלי חשבון

וסדר מלאו את כל בתי נפשי; (ובטח גם את נפשות כל חברי הארחה) עד כי לא שמת לי לכול אשר מסביבי. בחמשה רגעים באנו לפני שער שכם. העיפות עיני ואראה כי יעקב רעי משרך דרכו לאט ועודנו רחוק מאתנו צעדים מספר.

מה לך יעקב רעי? מדוע נשארת אחרון? האם תחפץ להיות המאסף למחננו ולמען השיב לידנו את האכדות אשר אולי יאבדו אחרים מאתנו.

לא, חמורי! עצל או רפה כח הנהו, ואנכי אינני בקי בשפת החמורים ובהדהרתם, וגם תנופת שומי לא חועילה לו, והוא הולך כמנהגו עקב בצד גדל.

לכן אעצר אני בחמורי אשר ימהר לרוץ ארח, למען נוכל ללכת יחד, כי חפצי לשאלך על שמות ותכונת כל המקומות העתיקות אשר בסביבות עירנו, אשר במח נודעו לך מפי אביך העוסק בחקירת עתיקות וקדמוניות ארץ אבותינו.

וגם אנכי אארח לחברתכם — קרא ישעיהו חברנו אשר הקשיב את דברי.

במאד מאד אמלא חפצך אהובי, אם אך תוכל לשים מעצור לחמורך.

מה המערה הזאת אשר הנני רואה לימין הדרך? — שאלתי את יעקב רעי.

המערה הזאת תקרא בפי המסרה בשם מערת צדקיהו, על כי נכחה עבר המלך צדקיהו עד יריחו בכרחו מפני חיל הכשדים. אולם אבי היגד לי כי אין נכונה בפי המסרה הזאת, ומלבד אשר בירמיהו כתוב מפורש — כי המלך צדקיהו ברח "דרך שער בין החומות" אשר על-גן המלך, והגנות האלו היו במקום גני הירק העומדים היום אצל מי השלוח בדרום העיר, עוד הוכיחו החקירות החדשות, כי אורך המערה היא רק מאה וששה ותשעים

מטר, ולפי זה תשתרע רק עד לפני מקום המקדש. ולכן ישערו החוקרים כי היא רק מחצב אבנים גדול, וממנו לוקחו אבנים לבנין חומת העיר והמקדש, ורק מאשר כי בימים מקדם פחדו יושבי העיר ללכת בה עד קצה, מלסמים ושודדים, לכן השבו כי היא תשתרע עד יריחו והיא היא המערה אשר נכחה ברח צדקיהו וחילו.

ומה החצר הזה לשמאל הדרך? אשר קירותיו השכו משחר — שאל ישעיהו חברינו. —

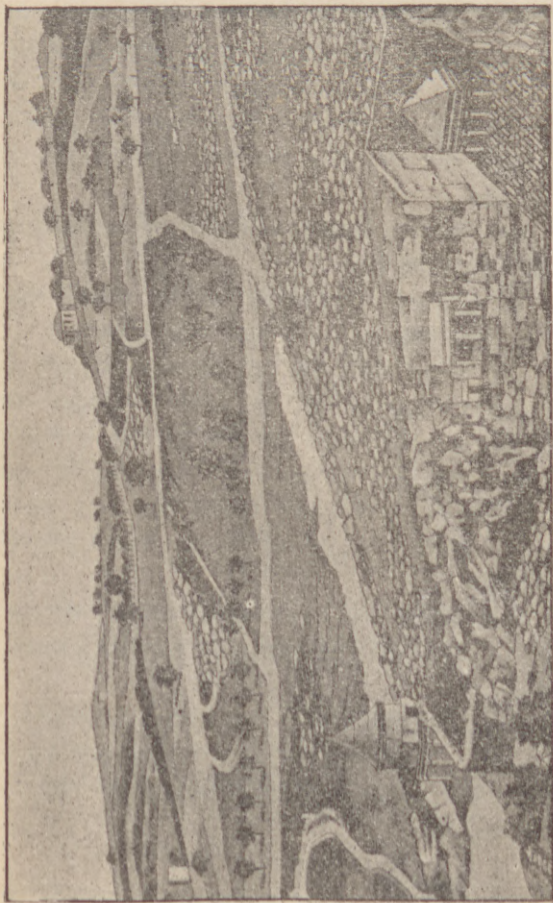
את החצר הזה יקראו התרים בשם "חצר המטרה". ובקצהו יראו את הכור אשר "בו השליכו את ירמיהו הנביא". לפני שלשה חדשים בקר אכי בחברת אחד הנוסעים מכני עמנו (ועמם הלכתי גם אני) את החצר הזה הסגור תמיד, ובעליו לא יפתחהו רק בשכר חצי פראנק לנפש. בהחצר הזה ישנם אמנם בורות עתיקים ויפיים במאד, ופלחי עמודים ואבנים מסותחים מתגוללים בכל פנותיו, וכנראה עתיק ימים הנחו. אך אכי הגיד להנוסע כי אין כל יסוד להמטרה אשר תקראהו בשם "חצר המטרה".

עמדו עמודו! גשו הנה — שמענו את קול ראש המורים אשר עצר בטוסו רחוק מעט מאתנו. — כלנו מהרנו לגשת אל מקום עמדתו.

הנה גבעת סקופוס — קרא ברמזו באצבעו על הגבעה אשר ממולינו — "על הגבעה הזאת עמדו חיל הרומאים תחת פקורת מיטוס בהצתם על ירושלם, הלא תזכרו זאת מדברי ימי ישראל אשר למדנו".

כן, כן, — ענו הגדולים אשר בקרבנו —
הלאה, הלאה, — נשמע קול מסקד — ונרכב הלאה על סני מורד "הר בצעיתא" (Bezetha) עד בואינו לנחל קדרון:

צילום המערכה של הר הזיתים (פול הזית העיר)

עברנו את גשר האכנים הכנוי עליו ונעל על הר הזיתים.
במתינות ובוזהירות? — קרא אחד הטורים — עלועל ההר
הזה, כי אנניו חלקות וכנקל תוכלנה רגלי החמורים למעוד.
שמענו בקול המפקד ונרכב לאט איש אחרי אחיו במסלה
קצרה העוברת בין אבני המצבות הרבות המפוזרות על פני כל
ההר הזה מרגליו ועד ראשו.

ההית הפעם בהחור הזה או בהמערה הזאת? — אמר אלי
יעקב רעי. —

אנכי לא בקרתי עוד אף מערה אחת מהמערות הרבות
אשר בסביבות עיר קדשנו, כי אבי טרוד כל היום בעסקו, ולכדי
לא יתנני ללכת.

בהמערה הזאת בנוים חדרים, אולמים ותאים שונים. כלם
חצובים בסלע ההר אשר מתחת רגלינו, ובכל אחד מהן מספר
כוכין; והמוסרה תקרא את המערה הזאת בשם קברי חגי ומלאכי.
את המערה הזאת בקרתי גם אני — ענה ישעיהו — ובאמת
נפלא הוא כמאד לראות. איך עלה כירי אבותינו לחצב בנינים
שלמים בסלע ההר מתחת לארץ מכלי עזרת מכונות.

ואשר יפליאני עוד יותר — ענה יעקב — על הקדישם כחם
וזמן רב כזה רק למען בניני מתיחם, כאלו נכא להם לבם כי
יבא יום אשר ארעם תערה עד היסוד בה, ולכי בקשו מפלש
למתיחם במחלות צורים.

וגם עמלם הרב הזה לא הועיל למו — אמרתי אנכי — הלא
עינינו הרואות כי כמעט מדי שנה בשנה יבואו תרים וחקרים
מקצוי ארץ, ויחפרו את כל המערות והמהלות העתיקות, ויוציאו
את הארונות, ואת העצמות והאפר הלאה יורו.

בהבנין הזה המוקף חומה — אמר ישעיהו חברנו בעלותינו
על ראש ההר — היתי בחול המועד סוכות העבר עם אחדים מרעי,

אותו בנתה נסיכה צרפתית ומראהו מכפנים נהדר מאד. באמצע החצר יש גן קטן, ומסביב בארבעת קירותיו קבועים שנים ושלישים לוחות אבן שיש, ובהם חרותים בשתיים ושלישים שפות שונות תפלת "אבינו אתה" של הנוצרים. במקצוע החצר חצבה לה הנסיכה בחיה קבה. ובתא קטן אשר אצל שער החצר; אצורים עתיקות שונות אשר נמצאו בעת הכנותו. ובהם גם ארון עופרת ומטבעות ישנות רבות.

על פסגת ההר אצל בית המסגד של הכפר "טור" יצמדו המורים, ויחכו עד אשר נתאסף כלנו. מלכת השמים אך זה עתה יצאה להאיר על הארץ ויושביה, ותשלח את קרני זהבה על כל היקום בחן ונעם נפלא; עד כי יכמעט יכלנו להאמין, כי גם היא תתהדר ותתופה לקראת הארחה הנפלאה הזאת ההולכת לפאת קדם מקום משכנה.

בבית המסגד הזה קבורה חולדה הנביאה לפי המסרה — אמר אחד המורים לעזריהו סופר עתונים אחד מבני לויתנו. — אבל אין נכונה בפי המסרה הזאת — שסע מורה התלמוד את דבריו — כי מפורש נמצא בתלמוד לאמר: "קברי מלכי בית דוד וקבר חולדה היו בירושלם ולא פנו אותם אדם מעולם". וגם מלבד זאת רופפת המסרה מאד, כי הנוצרים ייחסו את הקבר אשר בהבית הזה להקדושה St. palagia אשר חיתה בהמאה החמישית למספרם. והמושלמים יאמרו כי פה קבר הנזירה יבת-הסאן".
הלאה! הלאה! קדימה! קדימה! — יצעק ראש המורים בראותו כי נתאספנו כלנו — בערך חמשה עשר רגעים מפה ישתרע מישור רחב ידים, פה תוכלו להדהיר את חמוריכם ולרוץ כחפצכם.

וכאשר תבינו קוראים יקרים לא סרכנו להפקודה הזאת וכל אחד מאתנו נסה להראות את כחו ברכיבה. זה הניף שוט;

ראש הר הזיתים (מול חומת העיר)

השני דקר את חמורו בעץ חה, והשלישי אשר לא היה בידו מאומה חגר שארית כחו לשרוק לחמורו, ואנכי וישעיהו רעי עמלנו להראות את עוז שוטנו לחמור יעקב רעינו, למען יטהר גם הוא ללכת ולכלי נפרד איש מרעהו.

הידעת יעקב רעי דבר על אדות תכונת ההר הזה וזכרונותיו. כן לפני זמן מה נתן אבי על ידי להעתיק מאמר אחד על אדות ההרים אשר בסביבות עירנו, לכן אוכל להגיד לך תכונת ההר הזה בפרטיות.

ההר הזה הוא הגבוה מכל ההרים אשר בסביבות ירושלם. גבהו מעל פני הים התיכון 830 מטר ומעל הר המוריה 60 מטר, וגם במרחק ישעה לא ימצא הר גבוה ממנו. ולכן יראה העומד על ראשו וביחוד על מגדל בית המסגד אשר עברנו עליו, חלק גדול מארץ אבותינו. הוא משתרע מצפון לדרום בארך אלפים צעדים, ואדמתו אדמת שיד, בעל מערכות שונות.

האם מאז ומקדם הי' המקום הזה מיוחד לבית קברות לאחינו? — שאל ישעיהו —

לא, — ענה יעקב — רק לפני ארבע מאות שנה בערך נהגו אחינו לקבור את מתייהם בהמקום הזה. ולהיפך, בימי הבית הי' ההר הזה (ולמצער חלקו אשר מול מקום המקדש) נשמר מכל טומאה, כי עליו שרפו את הפרה האדומה, וגשר של עץ חבר אותו עם הר המוריה, וגם שלישי מאפרה היה טמון בו.

מה שם הכפר הקטן הזה אשר לימיננו? — שאלו רבים מאתנו כבואנו לראש מרד ההר. —

הכפר הזה נקרא "אלעזריא" — השיב מכלכל המסע. — ובעיני הנוצרים קדוש הוא, ולכן ישבו פה עניים המבקשים נדבות מהאורחים המבקרים אותו וכו' יושבים כארבעים משפחות מושלמים ונוצרים יחד.

האירופים יקראו לו Bethania — מלא מורה התלמוד אחריו. — והוא הכפר "בית-היני" הנזכר בתלמוד פסחים, ולדעת אחדים מחוקרי ארה"ק, אחד הוא עם העיר "עני" הנזכרת בישעיהו (י' ל').

פה יחל ההר לרדת; — נשמע קול אחד המורים — ומורדו עקוב, וכן הוא הולך עד המעין "ביר אל חאט". ולכן עוד הפעם מתינות וזריזות בני.

ראו נא ראו — אמר הנגיהו אשר רכב מעט לפנינו — איך מורד הזה מסב ומתעקל פעמים אחדות בגובה ההר, ואכני מדרגותיו עקומים וחדים מאד.

באמת עלינו להיות מתונים ברכיבתנו — נשמעו קולות רבים — על תדחפו; אל תדהירו את חמורכם — צעקנו להרוכבים אחרינו — פה אין שחוק והלצה, כי אם יפול הלילה אחד מאתנו מהמורד הזה, והיה סופו כסוף שער העזאזל.

דרך ההר הזה, הוליכו אמנם את שער העזאזל בימי הבית — אמר אכיעקב חברינו אשר רכב בקרבנתנו. —

האזהרות ומראה מרד ההר פעלו על לבות כלנו, וגם השוכבים שבקרבנו פחדו הפעם מפני שני הסלעים החדים, וישימו מעצור למשובתם. וכה הלכנו אט עדי בואנו אחרי חמשה ועשרים רגעים להמעין:

ביר אל חאט (באר השקת).

רדו! כי פה ננוח ונסעוד סעודת הבקר — קרא המכלכל, והוא הלך לחפש עצים לעשות אש ולכשל קאוה. — ירדנו מעל החמורים וישבנו לנוח אצל המעין ובקרבנתו.

אל תשתו מפי המעין הזה — אמר ראש המורים (אשר שם עיניו בספר המסע לבדיקר למען באר לנו את תכונת המקום) להנערים אשר המו ראשם לפי המעין לרוות צמאונם ממימיו. —

טימיו אמנם זכים ובהירים אך עלוקות תמצאנה בו לפעמים, ולכן תקחו את המים בכלי, או סגנום דרך מטפחת נקיה. המעיין הזה הוא עין שמש" הנמנה בסמני גבול יהודה ובנימין, והוא נזכר ביהושע (ט"ו). רחצנו ידינו במי המעיין, והמכלכל חלק לנו לחם וזיתים ככושים, ואחרי כן הגישו לנו כוסות קאוה קמנות. ברכו ברכת המזון ועלו על חמוריהם — קרא המכלכל — כי עלינו למהר דרכינו למען לא נאלץ לנסע כל היום בחם השמש. כן, כבר נפשנו די — אמרו כל הגדולים שבהאורחה. — שתו מטימי המעיין דייכם — צוה המכלכל — כי מפה עד החאן יאל אחמאר" דרך שתי שעות לא תמצאו מים.

עשינו כדבריו ונשב על חמורינו, ולקול הקורא : הלאה ! הלאה ! קדימה ! קדימה ! החלה ארחתינו ללכת.

כשעה תמימה רכבנו בעמק לא רחב הנקרא על שם המעיין יואדי אל האט" (נחל השוקת) המוגבל משני עבריו בהרים ערומים אשר לא יעובדו, וכל צמח וכל עשב לא יעלה עליהם. ואחרי כן עברנו על פני הר נמוך וממנו באנו אל עמק אחר אשר פי הערבים יקבנו ואדי אל סדר (עמק האמד), ואחרי המשים רגעים באנו לכנין קמן העומד על פני השדה, הוא המלון הנקרא חאן אל אחמאר (מלון האדום).

ירדנו מעל החמורים ונכנסנו בהמלון לרוות צמאוננו בהמים העומד שם הכן; ואחרי כן ישבנו אנודות אנודות לנוח תחת הצל של כותלי המלון. כי המלון היה מלא מפה לפה בנוסעים שונים : אנגלים, אמריקאנים, רוסים, יונים ועוד, ובהם גם נשים כבודות אשר פני כלם היו מועדות הירדנה. ורק הגדולים שבארחתינו נכנסו בפנים המלון, ואחרי כן יששכנו כרבע שעה רכבנו הלאה. מה שם הנחל אשר יחל פה — שאל מורה שפת ערבית אשר הלך לפנינו, את ראש החמרים. —

אנכי אגיד לך — ענה ראש המורים אשר אחז את ספר
המסע לבדיקר בידו — שם הנחל הזה הוא ו א ד י א ל ר ו מ א נ
(נחל הרמונים).

ואיה איפא הרמונים אשר על שמם יקרא נחל הרמונים?
הלא אף רמון אחד לא תחזינה עינינו בכל הנחל.

"ואדי אל רמל" — מהר החמר לענות אחרי אשר כלה
ראש המורים לדבר. —

ואדי אל רמל, לאמר בקעת החל? — שאל המורה. —

כן — השיב החמר — הלא עיני אדוני הרואות כי הנחל
הזה מלא חול.

השמעתם אדוני — אמר אבי־יעקב — ואדי רמל (נחל
החול) לא ואדי אל רומאן (נחל הרמונים) שם הנחל הזה:
תרי בני אירופה הבאים הנה, גם אלה אשר למדו בארצם שפת
ערב לא ירגישו את דקות הכרת הערביים; ועיז יבואו לפעמים
לא רחוקות לשגיאות שונות.

אחרי שלשה רבעי שעה ראינו לשטאלנו נחל עמוק גדול
המשתרע במרחק רב מאד הנקרא בפני הערבים "ואדי אל קלט".
ומקומות אחדים ממנו היה עוד מלא מים.

הנחל הזה הוא "נחל כרית" — אמר ראש המורים — ובימי
החורף הוא מלא מים על כל גדותיו, כי בו יתקבצו מימי הגשמים
מכל ההרים אשר בסביביו, וגם מי המעין החזק עין פראת אליו
יבואו, והוא משתפך אל תוך הירדן, ועתה מי מכס בני יודע
איפא נזכר שם הנחל הזה בכתבי הקדש?

כהנחל הזה נסתר הנביא אליהו, מטימיו שתה, והעורבים
הביאו אליו בדבר ה' לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב
— עניתי אני. —

האם כה גדול כח זכרונך, יהואש? הלא מעת למדנו ספר
מלכים עברו כבר כשנתיים.

בימי החפשי חזרתי על ספרי נביאים הראשונים בפקודת אבי.
הנחל כרית ישתרע — הוסיף ראש המורים לאמר —
עד יריחו והלאה; אך בהיותו עמוק מאד יסתר פעמים אחדות
מעיני הנוסעים על ידי ההרים הסוככים בעדו.

אחרי עבור עשרים רגעים נגלה לעינינו בראשונה חלק
מכבר הירדן המעולף בשדי תבואות ירקרקות. אחדים מאתנו אמרו
כי רואים הם גם מראה תכלת ים המלח, אך אנכי לא ראיתי.
אחרי רגעי מספר ראינו לשמאלנו שתי חורבות עתיקות. האחת
עומדת בראש מורד ההר, והשניה בתחתיתו. והערבים יקראום בשם
"בית-ג'ובר" (העליון והתחתון). החמרים ספרו לנו כי בימים מקדם
היה המקום הזה משכן לחומסים ושודדים, ולכן נקרא כל העמק
הזה בשם "ואדי אל חאדאמיע" (נחל השודדים). פה החלה ערבות
הירדן להשתרע, והנוסע יראה מיד את ההבדל הגדול אשר בין הערכה
להרים והעמקים אשר לפניו. ואחרי אשר עברנו בה כחמשה
ועשרים רגעים, עברנו דרך "נחל כרית", ולאפינו הגיע ריח עצי
הפרי מהגנות אשר בסביבות יריחו. ואחרי עבור רגעים מספר באנו
בין שתי שדרות גנות יפים ונחמדים ומרהיבים עין, המשתרעים
עד יריחו.

י ר י ח ו

כבאנו ליריחו נמתה כבר השמש לערוכ. אנחנו הלכנו ישר
לבית-הארחים אשר להרוסים, אשר בהשתדלות עזריהו סופר
העתונים, נתן לנו ראש כנסית הרוסים הארכימנדריט אנטאנין,
מכתב למנהלת הבית כי תתן לנו ללון בבית הארחים כל ימי
עוכנו בסביבות יריחו.

בעכרנו דרך הכפר, סבנו ילדי וילדות הכפר ויצעקו כמנהגם בראותם עובר ארח : "באקשיש" "באקשיש" ! (מתת כסף) ועזריהו הסופר אשר לא ידעו את דרכי ומבע בני ארץ הקדם, שלח ידו בצלחתו לתת להם אגורות אחדות, אך ראש המורים רמו לו כי יחדל מלעשות זאת ; כי אז לא יתנו לנו מנוח על כל שעל ושעל, ורק לפני עזבינו את המקום אז גתן להם כמסת ידינו. אנחנו עמדנו כלנו על יד שער בית הארחים הכנוי כמו רמים, וראש המורים ועזריהו נכנסו וימסרו את מכתב הארכימנדרים להמנהלת. היא קבלה אותם בסבר פנים יפות, ותאמר להם כי מספר הארחים אשר באו היום מעט הוא, ולכן תוכל לתת בעד הגדולים שבהארוחה חדרים די בהמחלקה השניה, ובעדינו שני חדרים בהמחלקה השלישית. ואחרי אשר ידענו כי יש לנו מקום ללון, הלכנו לתור את כל העתיקות אשר בסביבות יריחו. ראשונה הלכנו להמעין הנקרא בפי הערבים "עין שולטאן". המעין הזה נפלא מאד, כי אחרי אשר יתרחק ממוצאו צעדים מספר יתפשט כאגם קטן ברוחב שני מטר ויותר, ומימיו זכים ובהירים כעין הבדלח. עברנו בחמורנו את פני רחב המעין, ותחת אחד העצים הרעננים העומד אצלו, ישבנו לנוח ולאכול ארוחת הצהרים. רחצנו את ידינו במי המעין, והמבלכל חלק לנו לחם וגבינה, ונאכל ונשת וניטב לבנו. ומראה היאור הקטן הזה הרנין אותנו ילדי ציון אשר מעולם לא ראינו נחל שוטף כזה; במאד. ועונג רוחני אשר לא יתואר באמר ודברים מלא את כל בתי נפשנו.

את המעין הזה — אמר ראש המורים — תקרא המסרה בשם מעין אלישע, מי מכם יודע איזה יחס יש לאלישע הנביא עם המעין ?

אנכי יודע, — ענה יעקב רעי — הנביא אלישע רפא מעין

בסביבות העיר הזאת אשר מימיו היו מרים והארץ משכלת".
ובמה רפא אותו אלישע ?

"הוא צוה לבני העיר להביא לפניו צלוחית מים חדשה
ולשום בתוכה מלח", ואת המלח הזה השליך אל תוך מוצא
המים, ובשם ה' רפא את המים האלה כי לא
יהי משם עוד מות ומשכלת.

כן דברת — ענה ראש המורים — ראו בני אֵיך טוב מאד
לחזור בשום לב על דברי נביאינו. והמעין הזה אשר הננו יושבים
כעת אצלו הוא הוא — לפי המסרה המעין אשר רפא אלישע.
רוו איפא צמאנכם במימיו כחפצכם, כי בטח לא יזיקו לכם.

בכלותנו לאכלו, נתן ראש המורים אות כי נקומה ונלכה.
כל אחד מאתנו לקח רסן חמורו בידו, וראש המורים עבר על
סוסו לפנינו ואנחנו אחריו עד בואנו אל מוצא המעין. וזה
תכונתו : מוצאו בשפוע מכטן האדמה, ואחרי כן יכנס לאגן
הכנוי מאכנים גדולות אשר ארכו 12 ורחבו 60 7 מתר.

צפונה ! צפונה ! נשמע קול מסקד.

עלינו כלנו על חמורינו ונדהיר אותם לפאת צפון בדרך
אשר הלכו החמרים. אחרי חמישה רגעים באנו לפני חורבות
עתיקות אשר לא נשאר בהן כל דבר מפליא ומרהיב עין מלבד
שמש הערבי שואחין אל סוקר, (תחנות הסוקר) על כי הם היו
לפי הנראה בימים מקדם בתי טחנה לקנייהנפת אשר גדלו
למכביר בסביבות העיר הזאת.

עלינו במעלה ההר לפאת צפונית מערבית, ואחר
חמישה רגעים באנו למעין חזק אשר מימיו יתגלגלו בהמולה
ורעשו ושאוץ דְּכָיָם יגיע לאזני העובר במרחק צעדים מספר.

מה שם המעין הזה ? — שאלנו את החמרים אשר הלכו

אצלינו. —

עין דוק.

עין דוק? — שאלנו בתמהון. —

כן, עין דוק — ענה ראש המורים אשר הקשיב את שאלתנו — הוא איננו נזכר בכתבי הקודש, ולכן לא לפלא הוא כי שמו מוזר לכם. אך בספר חשמונאים א' (ט"ז י"ז) נזכר שם המכצר "דוק" אשר עמד בקרבתו, ובו הרג תלמי את חותנו שמעון המכבי. רכבנו הלאה למען התכונן על ההר הגבוה אשר למולנו המפליא עין הרואה בזקיפתו ותלולו, עד כי כמעט אי אפשר לעלות עליו מבלי להחזיק את עצמו כחבל הנקשר בראש ההר. ההר הזה קרוש ונכבד מאד בעיני הנוצרים — אמר ראש המורים — על כי לפי הגדתם התגורר בו מחוקק דתם הארבעים יום אשר ענה בצום נפשו, ולכן יקראו לו בשם Quarantana לאמר "הארבעים"; וילידי הארץ יקראו לו בהברה משובשת "קרנדיל". בו נמצאות מערות רבות אשר בהן גרו בהמאות הראשונות לספירת הנוצרים נזירים בודדים, וכאמצעו עומדת כנסיה נוצרית.

בגשתנו אליה החלו משרתי הכנסיה לפעם בהפעמון, ולמען לא נשלה את נפשם בשוא, כי ארחת נוצרים באה, התכוננו עליו שניות־הדק אחרות, ונשב בדרך אשר כאנו עד כואנו אל בית מלוננו.

יהואש ויעקב, — אמר ראש המורים — אחרי אכלכם ארוחת הערב, תבואו היום וגם למחרת אלינו לצקת מים על ידינו. כפקודתו נעשה — ענינו שנינו — ומיד אחרי אשר אכלנו סעודת ערב ביחד את יתר התלמידים; עלינו לאולם האכל. — מיחס רוסי יפה עמד כבר הכן על השלחן, והמורים עם בני לזיותם ישבו מסביבו לאכול.

בעת עלינו לראות את רשימת המקומות אשר עלינו לתור

ביום המחרת - אמר ראש המורים - כי עלי להודיע זאת בכקר
לראש החמרים. ויוציא את הבדיקר ויקרא: בית חגלה, ים
המלח, הירדן והגלגל.

רשום כל זאת בספר זכרונותך - צוה להמכלכל -
כי הלא נפשך יודעת כי החמרים עצלים וחפצים רק ללכת
דרך קצרה.

וגם זאת אל תשכח - ענה המורה השני - כי החמרים
יקחו עמהם שני נאדות מים טובים ממי המעיין, למען נוכל לצקת
עלינו אחרי רחצינו במי ים המלח המסכב דקירה ועקיצה.

עודם מדברים וקול מנגינות ערביות נשמע לאזנינו,
מי הנה המנגנות האלו? - שאל עזריהו את מנהלת הבית.

הן הנה גשי הפלחים תושבי העיר אשר תנגנה ותצאנה
במחול לפני הנוסעים הלועזים אשר באו גם כן כערב הזה
לה"מלון ירדן" אשר ממולנו - ענתה המנהלת.

האם קראו להן הנוסעים כי יבאו להראות כחן במחול ושיר?
- שאל עזריהו.

לא, רק זה דרך בנות יריחו, כאשר יבאו נוסעים אירופיים,
תבאנה לפני בית המלון לחול ולנגן, למען ענג וכדח את הנוסעים
במחולותיהן ומנגינותיהן המוזרות; ולמען השג בעמלן שקלים
אחדים. ואם יש את נפשכם אדוני, אצוה ויבאו הנה לחול ולנגן
לפניכם.

לא לא! - ענה ראש המורים, - נודה לך על חפצך
הטוב להעניג את ארחיך, אבל אנחנו עיפים ויגעים מעמל הדרך,
ועלינו לקום עם עלות השחר, ולכן נשכב מיד. ואל רעיו המסוכים
ואמר בלאט: שם בנות יריחו איננו נודף במאד, וכמח
גם מחולותיהן ומנגינותיהן אינן לפי חקי המוסר ודרך ארץ, ולכן

לא אחפץ לשמוע קולן ולראות פניהן, ומה גם אחרי כי בחברת תלמידינו הגנו ניסעים.

מי יודע אם לא נשאר להן המדה הזאת למורשה מבת יריחו אשר ישבה בחומת העיר בעת בוא אבותינו לארץ — ענה עזריהו בלצון.

ראש המורים נתן לנו אות כי נוכל ללכת לנוח.

י ר ס ש נ י

קמנו עם עלות השחר, התפללנו ואכלנו במהירות ארוחת הבקר וגשם לדרך פעמינו. בצאתנו את פני יריחו אך החלו קרני השמש להגיח ממקומם, ואנחנו התענגנו מאד על מראה צאת השמש בארץ הזאת, אשר אין ערוך ליפיה והדרה. גם עמ סופר מהיר תקצר לתארה ולבארה כמו. רוח צח קל נשב מכל עברים, וקול הצפרים נשמע מבין ענפי העצים הצומדים זעיר שם זעיר שם על פני הכר.

אחרי עכור חמשים רגעים עברנו על פני הדרך ההולכת ל"נבי מוסא" (הנביא משה), הוא המקום אשר על דברת המושלמים קבור שם משה רבינו ע"ה. ובימי האביב ינחרו המונים המונים, אנשים ונשים מיושבי ירושלים ומהכפרים אשר סביבותיה בקול תרועה והמון חוגג להתפלל בהמקום הזה. וכיום הששי שלפני חג הפסח להיונים ילך ראש כהני המושלמים (מופתי) לבקר את המקום הזה, ויתמהמה שם שבע הימים. והפחה וכל פקידי הצבא, להקת המנגנים וכל רבי העיר ונכבדיה, והמון חוגג גדול ילווה מבית המסגר הגדול העומד על מקום המקדש עד ראש הר הזיתים. כצעדים מספר אחרי הדרך הזה עומד בנין קטן כודד הנקרא עד היום "קסר חג'לה" (מבצר חג'לה), כי הוא עומד על מקום בית חג'לה העתיקה, נבול יהודה ובנימין (יהושוע ט"ז ו'), והנוצרים

יקראו לו דיר מר יראס מי, על כי לפי הגדתם התבודד
פה הקדוש יראס מי. — ירדנו מעל החמורים ונכנסנו אחרי
הגדולים שבארחתינו להתבונן על המקלט הזה. בו נמצאים רק
שלשה חדרים אשר בהם יגורו שלשה כומרים מהכנסייה היונית אשר
בירושלם. ראש הבית קבל אותנו בפנים מסבירות ויתן לנו מים
לשתות. ועל שאלת ראש המורים אם אין פה איזה עתיקות,
הראה לנו רק פלחי אבני משכית (מאזאיק) יפים, הקבועים
ברצפת החדר הפנימי.

האם אינכם יראים לשבת פה מספר הבדואים? — שאל
אחד המורים אותם. —

לא, שלווים ושקטים אתנו גם יושבי יריחו, גם הבדואים
אשר מעבר לירדן, ובכל עת עברם עלינו ידרשו לשלומנו, ואנחנו
ניתן להם מים לשתות, ומבלי כל פחד ומגור נשב פה.
נפרדנו מהם ונסע הלאה. פה החלו השממון והתהו, תולדות
המלח; הגפרית ושאר החמרים האצורים בים המלח לתת אותותם
אותות. האדמה אשר מתחת רגלינו לבשה מעיל לבן
מלחי. ובמדה אשר התקרבנו לחוף ים המלח, בה במדה גדלה
השממון והתהו על כל מדרך כף רגל. אין צמח, אין עץ ואין
עשב, ובכל הכבר מסכיב השלך הם, עד כי גם שריקת הצרצור
ושאר ירצעי העוף לא נשמע לאזנינו. השמש גם הוא הראה
פה את כחו העז, ואם כי זה אך כחצי שעה יצא ממעונו, בכל
זאת להם כבודור איש מעל ראשינו. אך תשוקתנו וחפצנו
העז להתבונן על הכבר הזה השכיחו מאתנו כמעט כליל את
חום השמש הכוער. וכלב מלא ענג, גיל ושעשועים הדהרנו את
חמורינו, ואחרי עבוד שעה באנו אל חוף :

י ם ה מ ל ח .

רנעים אחדים עמדנו משתאה ומשתומם על המראה הנפלא

אשר לעינינו. למולנו מראה מי הים הירוקים, ועינם כעין שמן
רותח. מכל עברינו אך דומית מות, אך שטמת עולם, אין צמח
אין עשב אין חי, כאלו מת כל היקום אשר בארץ מתחת. לא
לחנם, אמרנו בלכנו, קראו העמים את הים הזה בשם ים המות.
פשטו בגדיכם ורדו היטה — אמר ראש המורים — שחו
בו כחפצכם, אך הרחק אל תרחיקו ללכת.

סתמו פיהם ועיניכם בהטבלכם בו — נשמע קול מסקר. —
ברגע אחד פשטנו את בגדינו ובאנו היטה. וננסה מיד
להשתטח על פני המים לראות האמת בפי המסופר, כי גם אנשים
אסורי יד ורגל ישומו על פני המים, לא ירדו תהומות.
ומיד ראינו כי כן הדבר, כי כלנו שכבנו על גבי המים
כלוח עץ קל. ובחפצנו לטבול את עצמינו מתחת להמים,
הוכרחנו לכוף בחזקה את גווננו מתחת להמים. ובכלל הרגשנו
כי רוחצים הננו במים עבים ושמנים.

אויה! פי, פי! עיני, עיני! — צעק אחד הנערים אשר
לא נשמר לסתום היטב פיו ועיניו בהטבלו. —
אין דברי, אין דברי! — קרא אחד המורים — כל מחלה לא
יאונה לך מזה; רק לך מהר אל עבדאללא החמר העומד עם
נאד מים אצל החוף; ובקש ממנו מים ורחוץ היטב את פיך ועיניך.
בצאת הגדולים שבארחתינו מהים; מהרו החמרים לצקת
עליהם מהמים המתוקים אשר הביאו עמם מיריחו, וגם עלינו הזו
מעט מהנשאר בהנאדות, וישבו על חלק עץ ישן ללבוש את
בגדיהם ולנוח מעט, ואנחנו ישבנו על הארץ בקרבתם, והמכלכל
החל להגיש את הקאוזה אשר הכין במשך עת הרחיצה.
מדוע יוכל כל איש ליטחות במי הים הזה, אף מכלי נוע
יד ורגל? — שאל ראש המורים את זרחי הקטן שבארחתינו. —
יען כי מי הים ככדים הם מגוף האדם — ענה הנשאל. —

П Л С П О ,

כן דברת בני; מי הים הזה כבדים כמאד, והם אוצרים בקרבם חמשה ועשרים למאה חומרים שונים אשר החצי מהם מלח, והחצי השני שיד; נתר ועוד, והמים אשר בתחתיתו אוצרים בקרבם החומרים האלה בכמות יותר רב מהמים העליונים. ועתה שמעו ואספרה לכם את מדת הים ותכונתו בפרטיות:

ארץ הים הזה עשר פרסאות, רחבו היותר גדול כשתי פרסאות, עמקו היותר גדול 399 מתר, ועמקו היותר קטן (אצל החוף) 8.60 מתר.

הירדן ישפוך לתוכו בכל יום ששה מליון טון מים. (הטון הוא אלף ליטר בערך) והדגים אשר יביאו עמם ימותו ברגעים אחדים אחרי נפלם אל תוכו, והמים הרבים האלו יהפכו להבל ואדים על ידי החום הגדול השורר בהמקום הזה. ומי הים הזה הולכים הלך וחסור.

מה הפלח הזה הצף שם על פני הים לפאת דרומית-מערבית? — שאלתי את ראש המורים בכלותו לדבר. --

הפלח הזה הוא חֶמֶר (אססֶהאלט) ופלחי חמר רבים נמצאים בקרקע הים, ולפעמים יעלו ויצופו על פני המים. ומהם יושלכו גם על פני היבשה, וכלי תפונה נמצאים כבטן האדמה אשר בכל הסביבה ומשני עברי הים. חמרי גפרית, זפת, ומלח ועוד, אשר יוכלו להביא תועלת רבה אם יחפרו אותם ויוציאו מהארץ-ובטח לא ירחק היום אשר ממשלתנו והרוממה תפקיד אנשים לאסוף החמר הצף עתה כדבר אין חפץ בו. ⁽¹⁾ וגם תרשה לחכרות מסחר לחפור במקומות שונים בהככר הזה להוציא את המטמונים האצורים בהם.

(1) החפץ הזה יצא כבר לפעולה, ועוד בשנה העברה הובאה בפקודת הממשלה

הרוממה חֶמֶת שיש לאסוף את החמר והוא יוכל לבארות להמכר לידי הסוחרים.

כמה זננו נמוכים מירושלם? — שאל אבי־יעקב את ראש
המורים אשר אחז את ספר־המסע לבדיקר בידו. —
אלף ומאה וארבע וחמשים מתר — ענה הנשאל — וגם
מהים התיכון הננו נמוכים כעת שלש מאות וארבע ותשעים מתר.
ומה הם ההרים הלבנים אשר לפאת מזרח ומערב הים?
— שאלו אחדים מאתנו. —

הם הרים מלח גדולים, ובאדמתם ימליחו יושבי הארץ את
מאכלם, וההר אשר לפאת דרומית־מזרחית יקרא עד היום "ג'בל
אוסדום" לאמר הר סדום.

בין כה וכה הגיש המכלכל כוסות קאוה קמנות.
מודד האויר אשר בידי — אמר אבי־יעקב — עלה עד
ארבעים מעלות. וכאשר אחזה לי; החום עוד חזק יותר, רק
אין מקום במודד האויר שלי בעד הכסף החי לעלות יותר.
לולא כוס הקאוה אשר בידי — אמר עזריהו בצחוק קל על
שפתיו — אז האמנתי כי כבר ירדתי שאולה ובנהר דינור נטבלתי
הלאה — נשמע קול מפקד. —

אל תוליכנו בהדרך אשר באנו בה — צוה ראש המורים
להחמר — רק דרך אחרת כאשר אמרת, למען נוכל לראות
ולהתבונן על כל אדמת הככר הזה.

כדברך אדוני אעשה; אך דע נא כי הדרך הזאת היא אדמת
בצה ועוד לא נתיבשו מהגשמים המרובים אשר ירדו בשבוע העברי
כשבועה רגעים הלכנו בהדרך אשר באנו בה; ואחרי כן נמינו
ישר לפאת צפונית־מזרחית.

פה תחל הבצה — אמר החמר — לכן אל תדהירו ואל
תרסקו את החמורים יתר מדי.

רוכבי הסוסים אשר בארחתינו החלו להתחרות איש באחיו
בהמישור החלק הזה. ואנחנו הלכנו איש לפי רצון חמורו.

אחדים כבר נתרחקו לפנינו ביחד עם החמרים ואחדים עשו את דרכם לאט לאט.

עכדאללא! עכדאללא! — נשמע קול צועק — גש מהר הנה.

מה לך? — צעק החמר אשר הרחיק כבר ללכת. —

חמורי נשל, ואנכי קפצתי מעליו ורגלי טבועות בבוץ, ולא

אוכל להקימו — נשמע קול צועק מרחוק. —

אנחנו עצרנו בחמורינו למען יעמדו על עמדם. והחמר

מהר ללכת לקול הקורא אליו. ויקם את החמור הכושל, ואת רוכבו

נאלץ להוציא ממנעליו אישר היו טבועים בבוץ ויושיבהו על החמור.

ואת געליו לקח בידו האחת ורסן החמור בידו השנית עד עברנו

את כל הבצה.

פה תוכלו ללכת לבטח דרככם — אמר בשרקו לחמוריו

כי ימחרו לרוץ ארח — דהרו אותם, למען נשיג מהר את האדונים

אשר הלכו לפנינו.

פה החלה הטבע לשנות את פניה, וגם אנחנו שאפנו רוח

חיים בראותינו זעיר שם זעיר שם עץ, צמח, עשב, חי, נודד-כנף.

ואחרי רבע שעה הבענו לנחל אשר עצים גמוכים רכים נטועים

בו.

מה שם הנחל הזה? — שאל אבי-יעקב את החמר אשר

הלך לא רחוק מאתנו. —

ואדי אל קטאף (נחל הקטף) — ענה הנשאל. —

בצאתנו מן הנחל הזה נראה לעינינו מרחוק עצי אלון

רבים הנטועים איש אצל אחיו.

הנה הירדן — קרא החמר ברמזו בידו על הצד אשר

בו עמדו העצים.

הנה הירדן — אמרנו איש לאחיו —

בעוד עשרה רגעים נקרב אליו, — אמר אחד המורים —

לכן שירו נא את שירת "הירדן"¹ אשר שרנו עמכם פעמים אחדות.
 "בניגון ראשון-לציון"? — שאלו אחדים מאתנו. —
 כן, "בניגון ראשון-לציון" — ענה המורה — ולזקת המשוררים
 אשר בקרבנו החלו לשיר :

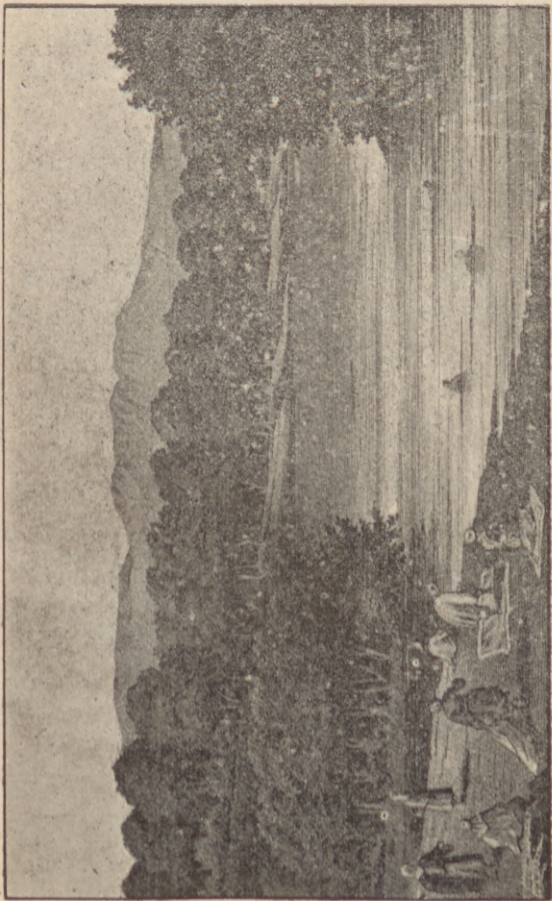
כָּל-עוֹד בְּפָנֵי גְלִיהוּ,
 יִפְרֹשׁ דָּג סַגְפִּירוֹ,
 וַיִּמְעַץ עַל גְּדוֹתֶיהוּ,
 יִשְׁמִיעַ עוֹף אֶת-זְמִירוֹ,
 לִירְדֵן לִירְדֵן נְחִישָׁה,
 אֶף נִתְקַע-לָנוּ שֵׁם יְתָד ;
 אֶת-חַיִּינוּ בְּגִיל נִקְדִּישָׁה
 לְחֶרֶשׁ גִּיר וּלְשֹׁד.
 כְּבוֹד וְכוּ.

בְּשֵׁאוֹן רַעַם בְּשָׁמַיִם,
 קוֹל אֵל חוֹצֵב לְהַבּוֹת,
 קוֹל קוֹרֵא מִירוּשָׁלַם :
 שׁוּבוּ לְאֶרֶץ אֲבוֹת !
 לִירְדֵן לִירְדֵן אֶתִּי,
 בְּסִימּוֹ עָלָיו מַעֲבָרוֹת,
 מְקוֹם פְּלִגְיוֹ יְהִמְיֹה,
 הַעֲמִידוּ שֵׁם מְשֻׁמְרוֹת ;
 כְּבוֹד לְאֶדְנֵי וּלְאַרְצָנוּ,
 עַל הַיְרְדֵן נִכִּין מוֹשְׁבָנוּ.

וְאִם לְפוֹרְצֵי קֶרֶן
 יִחְשְׁבוּנוּ רוֹזְנִים,
 נַעֲגָם : שׁוֹפְטֵי אֶרֶץ,
 הֲלֵאֵם לֹא יִפְנוּ בָּנִים ?
 אֲדַמַּת הַיְרְדֵן הִיא אֲמִנּוּ,
 לָנוּ עֵינֵיהָ נְשׂוֹאוֹת ;
 כְּאַהֲבָה הִיא תִקְרָאנוּ,
 וְעָלֵי לְחִיָּה דְמָעוֹת.
 כְּבוֹד וְכוּ.

אֲמוֹן עוֹלָם נִשְׁבַּעִי,
 לֵךְ אֲדַמָּה אֲהוּבָה,
 לְרִנְבִיךָ גִרְעֵי,
 בַּל תְּהִי עוֹד עֵיזוּבָה ;
 כְּבוֹד לְאֶדְנֵי וּלְאַרְצָנוּ,
 עַל הַיְרְדֵן נִכִּין מוֹשְׁבָנוּ.

(1) מליצה ושיר להחזן יוסף הלוי ער 61—62.

ה'רר'ן

ובין כה וכה הקרבנו ליער עצי אלון ושאר עצים רעננים
הסוככים בענפיהם את הירדן.

אנחנו רכבנו עוד הלאה מעט עד ימקום טבלת הנוצרים.
המקום הזה הומה מאדם בכל ימי הסיוור" (המה חדשי שבט, אדר,
ניסן) כי כל המון הסירים בני האמונות וארצות השונות : רוסים,
יונים, ארמנים, צרפתים, אנגלים, אמריקאנים, אשכנזים ועוד ללא
ימנעו מלבקר את הירדן, והרכה מהם ילכו רגלי עד הירדן, מהם
יבאו רק-למטבול בהירדן ולקחת ממימיו עמם, ומהם יבאו לתור
את תכונתו ותכונת כל המקומות העתיקים אשר בסביבותיו, וגם
היום הי' כל החבל הזה מלא מאדם : יונים רוסים וארמנים באו
למטבול בהירדן, ומהם שבו כבר ליריחו, וגם תרים אנגלים רכבו
על סוסיהם הנה והנה להתכונן על גאון הירדן, ואחדים מהם
ישבו לנוח כינות לעצים הרעננים, או אצל אהלי הקאוה אשר
יושבי יריחו הכינו בעדם.

המורים ובני לויתנו רוכבי הסוסים חיכו פה עלינו,
וכאשר נתאספנו כלנו, נכנסנו בהיער הקטן הזה, ונלך לשוח כינות
לעציו הרעננים רגעים אחדים, ונשבע ענג וגיל רב מהיער הזה,
אשר הרוב מאתנו לא ראו מימיהם יער, ואחרי כן עברנו אותו
לרחבו ובאנו עד מורד הירדן, ובפקודת ראש המורים ישכנו לנוח
מעט על גדותו.

ה י ר ד ן .

הנד נא לי אתה — אמר ראש המורים לישעיהו חברינו,
אחר אשר כבר נחנו מעט — את אשר תדע ממדע-הארץ על
אדות הירדן.

"נהר הירדן הוא היותר גדול ונכבד בכל נהרות ארץ
ישראל, והוא עובר את כל הארץ מצפון לדרום, שלשה מקורים

לה ואחרי התאחדם יחד יפול לתוך מי מרום, וכצאתו ממנו ירד ברעש ובמהירות גדולה ויעבור גם את ים כנרת ובאחרונה יפול אל ים המלח.

וכמה מדת עמקו ורחבו? — הוסיף ראש המורים לשאול את מנחם חברנו. —

ירחבו ועומקו איננו ידועים בכל המקומות ובכל עתות השנה, כי משני עבריו יפלו בו נחלים רבים אשר רובם ירחבו בסוף ימי הקיץ, ולכן ישתנה רחבו ועמקו לפי עתות השנה. בימי האביב יגדל ויעלה על כל גדותיו, ובימי הקיץ ימעטו מימיו עד כי במקומות אחדים יוכלו לפעמים לעבור בו ברגל.

הביטו, הביטו! ראו, ראו! — צעק זרחי הקטן שבארחתינו. — הסיכנו מכסנו להירדן, והנה איש לבוש בגדים לבנים, מכף רגלו ועד ראשו עולה מהירדן. מה זאת, מה זאת? — שאלנו כלנו.

איש יוני ארח הוא, ונהג ינהגו היונים עוד משנות מאות הראשונות לספירת הנוצרים לקנות להם בגדים דקים לבנים ובהם יטבלו את עצמם בהירדן, ובהם יקברו יורשיהם, כי קדוש ונכבד הירדן בעיני הנוצרים, על כי בו נטבל מחוקק דתם. וגם ממימיו יקחו עמם.

ספר נא לי אתה מקורות הירדן — אמר ראש המורים אלי — הלא כאשר אמרת חזרת על ספרי נביאים הראשונים בימי החפשי.

את הירדן עברו בני ישראל בחרבה כבואם בראשונה לארץ, ומלחמות שונות נלחמו בני ישראל בערבות הירדן. בכבר הירדן יצק המלך שלמה את הים, המכונות ושאר כלי הנחושת אשר עשה לבית המקדש. הנביא אליהו לפני עלותו השמימה החצה את מי הירדן באדרתו, והוא ואלישע תלמידו עברוהו בחרבה, ומיד

נחצה שנית על ידי אלישע תלמידו אשר הכה אותו באדרת אליהו. נעמן שר צבא מלך ארם נרפא מצרעתו בהשבלו במימיו בעצת אלישע. . . .

והדגה תדגה בהירדן למכביר? — שאל עזריהו הסופר. — בקרבת מי־מרום וים כנרת תדגה בו הדגה למאד — ענה אבי־יעקב — ובצפת יביאו דגים רבים מהירדן כמעט בכל יום. אולם בירושלם רק לעתים רחוקות מאד יובאו דגי הירדן. וכאשר אחשוב אני, לוא יבאו הנה דגים מומחים ובקיאים לפרוש רשתות, אז במח יראו ברכה בעמלם, וגם אנחנו הינו אוכלים דגים לשבע.

אל תרדו לרחוץ בהירדן — פקד ראש המורים בראותו כי אחדים מאתנו החלו לפשוט את כנדיהם לרחוץ — מי הירדן חזקים במרוצתם ויורדים ברעש, ובשום אופן לא אוכל להניחכם לרחוץ פה, פן יקרה לכם חלילה אסון, ומה גם אחרי אשר לפני שתי שעות רחצתם במי ים המלח. . . .

נסע ונלכה — נשמע קול מפקד. —

עברנו שנית את היער הקטון הסוכך את הירדן, וישכנו על חמורינו אשר עמדו שם עם חמריהם.

דרך יקאסר־אל־יהוד" (מבצר היהודים) ו"תל־דשילדשאל" (תל־גלגל) — קרא ראש המורים. —

טוב טוב אדוני, אך מהרו נא בדרככם כי כבר רד היום. שמענו לעצת החמר ונדהיר את חמורינו; ואחרי עבור חצי שעה באנו לפני בנין מרובע הבנוי מאבני גזית כתכנית מבצר. הנה יקאסר־אל־יהוד" — קראו החמרים. —

ירדנו אחרי הגדולים שבארחתינו אל החצר פנימה; ונשאל לשלום ראש הבית, והוא קבל אותנו בסבר פנים ויתן לנו מים לשתות, ועל שאלת המורים אם יש פה איזה שרידי עתיקות;

הראה לנו בור עתיק אשר בין אבניו הגדולים קבועים, מרוב עים מאבני משכית (מאזאיק).

ומדוע יקראו הערבים יושבי יריחו את המקום הזה בשם "קאסר-אל-יהוד" ? — שאל אבי-יעקב —

זאת לא אדע גם אני—אמר ראש הבית—הרבה דרשתי וחקרתי על אדות מקור השם הזה; ומענה אחת בפיהם כי כן קבלו מאבותיהם. אולם אנחנו הנוצרים קוראים את המקום הזה בשם "דיר-מר-חאנה" (מקלט-מר-יוחנן) על כי בהמערה אשר בהחצר הזאת התכודד יוחנן המטבל. והקסרית הילינא בנתה כבר כנסיה מעל המערה. ואחריה קסר יוסטיניאן חצב פה הבור העתיק אשר ראיתם.

נפרדנו מאת ראש הבית ועלינו על חמורינו ונרכב הלאה בין שדות בר יפות, והשכלים המלאים והירקים אשר יתנועעו לפאת קדים לרגלי הרוח הקל אשר נשבו, נדמו בעינינו לגליהים ביום סופה קלה. המחזה היפה הזאת והרוח הצח השיבו את נפשנו במאד. ואחרי ארבעים רגעים באנו אל תל אבנים קטן אשר לשמאל הדרך.

הנה תל דְּשִׁילָדְשָׁאֵל (תל גלגל) — קרא ראש החמרים. —

ירדנו מעל חמורינו, וברגשי קודש הסבנו את התל הקטן הזה אשר על דברת מסורה קדומה הנהו שריד גלגל הישן. התחנה הראשונה אשר בה חנו אבותינו מיד בכואם לארץ, ובה העמידו גם את שתים עשרי האבנים אשר הוציאו מהירדי למזכרת עברם בו בחרבה (יהושע ד' י"ט). ואחרי עשרים רגעים עברנו לפני ברכה גדולה ועתיקה אשר בה נקוו במח בימים מקדם מימי המעינות. וממנה שאבו יושבי יריחו הישנה מים. ואחרי עשרים רגעים שבנו שנית ליריחו.

אחרי אשר ישבנו בבית הארחים להנפש מעט מעט
הדרך, הלכנו לתוך את יריחו עצמה. בה נמצאים מלבד בית
הארחים להרוסים אשר התגוררנו בו; עוד ארבעה בתי אבן,
והם: בית הפקודות, שני בתי מלון, בית מקלט להזונים ובית
פרטי לאשה רוסית, וכששים משפחות מושלימים היושבות
בבתי הומר צריפין ואהלים. בחצר בית האשה הרוסית יש גפן
גדול הנודע בכל הארץ לשבת. הגפן הזה הוא כבר בן 42 שנה
והקף גזעו 2,30 מטר, והוא משתרג לארבעה שריגים המביאים
בכל שנה 1500 קילוגראם ענבים.

מה הגה הפירות האלו הרומים לתפוחים גדולים? — שאלנו
ראש המורים. —

אנכי קטפתי היום בכקר אחד מהתפוחים האלה — מלא
ישעיהו חברינו — וכאשר חפצתי לתתו בצלחתי נמח בידי
כפיח ותוכו היה מלא באשה ורקבון.

הערבים יקראו להם "הֶדֶק" — השיב ראש המורים בשומו
עינו בספר המסע — וברומית שמש *Solanum Sanctum* והנוסעים
יקראו להם "תפוחי-סדום".

אבל להשם "תפוחי-סדום" אין כל זכר בכתבי הקודש
— ענה אבי-יעקב — בשירת האזינו נזכר רק "גפן-סדום" הנושא
ענבי ראש ואשכלות מרורות, ולא "תפוחי-סדום". וגם השם "הדק"
אשר אמרת איננו לפי טעם השפה הערבית; ולבי אומר כי גם
את השם הזה שבש בדיקר. הבה נשאל נא את פי הפלח הזקן
ההולך לקראתנו.

מה שם העין הזה ופריו? אדוני
"הֶדֶק" שם העין וכן שם פרוי — השיב הנשאל — ואותו
נטע אך לגדר סביב גנותנו וכרמינו, כי פירותיו אינם ראויים
למאומה.

הוא הדבר אשר אמרתי — אמר אבי־יעקב בקול מנצח —
כי התרים הלועזים אינם מרגישים בדקות הברת הערביים ועיני
יכניסו בספריהם והודעותיהם שבושים לא מעטים.

שבנו לבית הארחים ונשב על הגדר הנמוך המקיף את
השקמה הרעננה והעבותה העומדת באמצע החצר.

מסעינו הגיע עד קצו — אמר ראש המורים — ולכן לפני
עזבנו את העיר העתיקה הזאת ואת הככר הזה, אבאר לכם את
תכונת העיר הזאת וזכרונותיה.

הכפר יריחו הנכחי ; איננו עומד לפי החקירות החדשות,
במקום העיר יריחו העתיקה, רק רחוק ממנה מעט לפאת מזרח.
והוא נמוך שלש מאות ושבעים מטר מפני ים התיכון. ולכן
יגדל החום פה במאד כאשר הרגשתם. ולולא הרוח הצח המנשב
תמיד מפאת הירדן אז הי' החום נרגש הרבה יתר מאד.

קורותיה וזכרונותיה רבות במאד. והיא לקחה חלק כמעט
בכל המלחמות אשר עברו בארץ אבותינו. והנני לספר לכם את
קורותיה בפרטיות אך בדרך קצרה.

יריחו היתה העיר הראשונה אשר נפלה לפני בני ישראל
כבואם אל ארץ כנען והמה שרפוה עד היסוד. ויהושע בן נון
קלל את האיש אשר יהין לבנות עיר במקומה או עיר אחרת
בשם יריחו. אך בכל זאת לא נשכת ישובה כליל. עגלון מלך
מואב לכד אותה ותשאר תחת ממשלתו שמונה עשרה שנה.
בימי דוד הי' בה גם כן ישוב קטן, כי שלוחיו אשר נכלטו מאת
מלך בני עמון ישבו ביריחו עד אשר גדל זקנם. חיאל לבית
האלי (בימי אחאב) הי' הראשון אשר היה לעבור על קללת
יהושע ולבנות את יריחו מחדש. והיא נתקימה בו כתימה : "בכורו
יסדה ובצעירו הציב דלתיה". אולם בנין העיר והתרחבותה הלך
טהעת הזאת הלך וגדל, ובה היה בית המדרש

ל בני הנביאים. כאשר שכו בני הגולה התאחו בה שלש מאות וחמשה וארבעים משפחה מיושביה הישנים, והמה עזרו לכנין "חומת ירושלם". יונתן החשמונאי חזק את העיר הזאת ויבן בה מבצרים למעוז נגד חיל האויב אשר מעבר לירדן מזרחה. המלך הורדוס בנה בה ארמון-חורף גדול למעונו וישכלל את הדרה בבית תיאטרון וקרקס, אך במותו ירד הדר העיר הזאת. וכימי מלחמת הרטאים האחרונה נחרבה גם היא. אולם אחרי עבור זמן מה נתישבה עוד הפעם. מריאנוס הרג את יושביה לפי חרב ויהרוס אותה עד היסוד, וחקסר אדריאנוס בנה אותה מחדש. כימי ממשלת מלכי הנוצרים בארץ, נהיתה העיר הזאת לעיר נוצרית, ומלכים ורוזנים שונים בנו בה כנסיות גדולות ושונות אשר נהרסו אח"כ ע"י המושלמים. בשנת הת"ר (1840) היו יושביה לשלל ולבוזה לפני חיל אכראהים פאשה אשר אמר לנקום נקמתו בהם על אשר התגרו בחיל צבאו אצל ירושלם.

לחם יחסר לנו — לחש המכלכל באזני ראש המורים בכלותו לדבר. — אנכי חכינותי די והותר, אך גענג הנסיעה הגביר כנראה בקרבנו את תאות האכל.

האם לא נוכל להשיג פה לחם בכסף מלא ?
לחם מוכן לא נשיג פה; רק אם אדוני יצוה, אקנה קמח ואאפה ענות בהתנור אשר בחצר הכית.

מהר ועשה כאשר אמרת לכלי נאלץ לענות בצום נפשנו ביום המחרת.

המכלכל יצא לשוק; ואחרי שנים שלשה רגעים הכיבא שק קמח מלא קמח; ויערב אותו במים בקערת-עץ גדולה ומהעסה הרכה הזאת עשה ענות דקות וידביקן מסכיב בדופני התנור לאמר קדרת חרם ההפורה באדמה, ומיד אחרי אשר נקרמו

פני האחת הפכה על צדה השניה וכרנע הוציאה וידביק עגה אחרת במקומה, וכה אפה במישך עשרה רגעים סל מלא עגות רכות. את העגה הזאת שכחת להפוך — צעקו הנערים אשר עזרו להמכלכל במלאכתו — תן אותה עוד הפעם בהתנור.

לא! כעת לא אוכל לתתה שנית בהתנור כי היא תתקלקל עוד יותר. השליכו אותה לכלב הבית; כי אין לה תיקון.

מה נמלצו דברי הנביא — קרא אבי־יעקב אשר האזין דברי הנערים עם המכלכל — אפרים הוי כעוגה בלי הפוכה. עגות כאלו — אמר עזריהו אשר ישב והביט בעין חדרת על עריכת העגות ואפיתן — כשרות לדעתי גם לפסח. ובטח כאופן הזה אפסו גם אבותינו את בצקם בצאתם ממצרים.

אנכי לא אוכל לאכול לחם כזה זמן רב — אמר אחד המורים אחרי אכלו חתיכת עוגה חמה.

במצב חם טובות הנן לאכילה, אבל אחרי אשר התישנו; קשות הנן לחיך ולעיכול — אמר המכלכל. —

לכן — פקד ראש המורים — תן לנו היום רק מהעוגות החמות האלו ולמחר בראותך כי יחסר לחם, אז תתן לכל אחד חצי מנתו מהלחם אשר הבאנו אתנו מירושלם והחצי השני מהעגות אשר אפינו פה למען נקים שבכל השנה "אנו אוכלים חמץ ומצה".

בין כה וכה נטו צללי היום. התפללנו, והמכלכל חלק לנו את ארוחתנו, ואנחנו בלענו את העגות החמות האלו בתאווה עזה. ואחרי כלות הארוחה עליתי אנכי ויעקב רעי לאולם האכל אשר בהמחלקה השניה כפקודת ראש המורים:

בערב הזה נוכל לבלות מעט זמן יותר אצל השלחן, — אמר עזריהו הסופר — כי למחר אין עלינו עוד לעורר שחר, כי

אף אם נעזוב את יריחו עם זריחת השמש נבא ירושלימה עוד לפני שקיעתו.

כן דברת — ענו כל המסוכים — רק אם יהי' את נפש המכלכל להכין לנו מיחם שני, בכלות המים מהמיחם הזה: כי אחרי אשר אכלנו עוגות מצות, עלינו לשתות גם ארבע כוסות למצער. לשרתכם הנני אדוני — ענה המכלכל.

ענג נפלא ישבעתי אנכי, ובטח גם אתם רעי עמי יחד ממסענו זה — הוסיף עזריהו לאמר — וכל ימי צבאי יהיו לנגד עיני התמינות והחזיונות אשר חזו עיני בכל המקומות אשר עברנו בהם.

כן, כלנו התענגנו במאד מהמסע הזה — ענה אחד המורים — ועלינו להודות לראש המורים על הוציאו את החפץ הזה לפעולה, ולך אדוני עזריהו על השתדלותך להשיג בעדינו את המלון הזה לבלי נאלץ...

רב לכם לעסוק בתודות — הפריע ראש המורים את המדבר. — אמור נא לי אבי'יעקב ידידי מה הוא הענף הזה התחוב בצלחת כגדך. האם את ע'יה ד ע ת מצאת וממנו קמפת אותו? לא את ע'יה ד ע ת מצאתי — ענה אבי'יעקב בנחת — רק ד ע ת ע'ץ מצאתי.

הידות לנו דברך — קראו אחדים מהמסוכין — דבר דברים ברורים ונשמעם.

הענף הזה אשר בידי — ענה אבי'יעקב — קמפתי מאחד מעציה קטף הגדלים בנחל הקטף אשר עברנו בו היום בצהרים.

מה' הוא ע'יה קטף ולאיה משפחה ימנה? — שאל ראש המורים. —

שמו הרומי ושם משפחתו לא אדע גם אני. — הוסיף

אבי־יעקב לאמר — ולכן לקחתי את הענף הזה עמיו למען הגיעו לאחד הגננים, אך זאת אדע בטח ונס כלכם תדעו זאת כי בסביכות העיר הזאת גדלו עצים קטנים ומהם נטף הצרי הנודע לתהלה בריחו הטוב בכל הארצות. אותו שלח עוד יעקב אבינו מנחה למושל מצרים. הצרי הי' הראש בין סממני הקטרת, והקיסר אלכסנדר הגדול צוה להביא לפניו ממנו כוס מלא מדי יום ביומו. ופאמפיוס צוה להוליך גם את הצרי בתהלוכת הנצחון אשר ערכו לפניו.

כן, — אמר אחד המורים — מפורש שנו רבותינו בכרייתא ד־שטום חקטרת" הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. אך איה איפוא הנחל הקטף אשר אמרת, ומדוע לא ראינוהו אנחנו ?

בעת אשר עסקתם אתם להראות כוחכם בדהירת סוסיכם, עסקתי אני לדרוש מהחמרים אחרי שם כל נחל, הר ועמק, מוצאם ותכונתם. והנחל הקטף הוא בדרך ים המלך להירדן מיד אחרי הכצה.

לולא עצתי תשמע אבי־יעקב אדוני — אמר עזריהו — תואל לחבר ספר "מורה דרך", כי רואה אנכי כי בקי הנך בגלילות ארצינו, תכונותה וקורותיה. ותועלת משנה תועיל בזה : כי בטח תראה לאסוף בו פרטי קורות וזכרונות כל המקומות העתיקים הנוגעים רק לקורותינו, ותכונת המקומות הקדושים לנו אשר ספרי המסע להעמים יזכירום רק דרך העברה, או לא יזכירום כלל. והוא יהי לעינים לאלה מאחינו אשר אינם מבינים שפות לועזות

כעצתך אדוני אעשה ⁽¹⁾ ועוד בחורף הבא אחל בחבורו

(1) העצה הזאת יצאה לפעולה, ובשנת תרנ"א יצא לאור ספר "מורה דרך בארץ ישראל וסוריא ירושלם תרנ"א 298 עמודים.

רק הואל נא גם אתה להכטיחני כי בצאתו לאור תודיע טבעו
בהעתונים, ותעורר את קוראיהם על נחיצתו ותועלתו לבלי יהי
מונח אצל מוכרי הספרים כאבן שאין לו הופכים כמרבית
הספרים ממין הזה.

לשרתך אהי, אך די' ישמרני להשאיר סופר בהעתונים עד
העת הזאת.

ספר כזה יהי באמת יקר ונכבד בספרותנו — אמר ראש
המורים, — אך נניח נא את דבר הספרות לעת אחרת, וכעת חפצי
להעיר את אזניכם על כבוד האכסניא אשר הננו מתאכסנים בו,
מה נאוה הבנין הזה ומה יפו אולמיו, תאיו וחדריו, עד כי באמת
מוכרחים הננו לאמר כי הגדיל ראש כנסית הרוסים לעשות
בבנותו בית ארחים גדול ונהדר כזה בכפר שמש ונעזב כזה.

לא רק את הבנין הנהדר הזה בלבד בנה — שסע עזריהו
את דבריו — כי אם בכל ערי וכפרי ארץ אבותינו אשר אליהם
יבאו הארחים הנוצרים, כמו: ירושלם, חברון, בית-גילה (גלה)
עין כרם, נצרה ועוד, בנה מלבד כנסיות גדולות, גם בתי ארחים
מרווחים ונהדרים.

ומדוע לא נעשה גם אנחנו כהמתוקנים שבהם? — שאלו
אחדים מהמסובים — מדוע לא נבנה גם אנחנו בתי-ארחים
גדולים ונהדרים למצער בהערים הגדולות שבארצנו, כירושלם,
יפו, צפת וטבריא. הלא עינינו הרואות כי הארחים אשר אין להם
כסף להתאכסן בהמלון מתגוררים בראשית ימי בואם בכתים
צרים, רעועים ונאלחים אשר בחצר בית הכנסת או במקומות
אחרים, והדבר הזה ימר וידאיב במאד את לבות הארחים, ולא
לפעמים יפלו עיז במחלות שונות.

השאלה הזאת — ענה אבי-יעקב — שאלה גדולה ונכבדה
היא במאד וראויה כי כל חובבי ציון ישימו לבם לפתרונה, אולם

לעת כזאת לא נוכל להשיב עליה רק בשאלה אחת : מדוע לא יעשו אחינו שכגולה כמעשה המתקנים שבהאומות אשר בקרבם הם יושבים, לעלות ולראות את ארץ אבותינו ? הלא עינינו הרואות כי מדי שנה בשנה יגהרו המינים המונים מבני האמונות השונות למאות ולאלפים לראות ולתור את הארץ הזאת; ואחרי זמן מה ישובו לבתיהם. — ומאחינו אין עולה ואין רואה כאלו היתה ארץ קדשינו באמת מעבר להרי חשך, בעוד אשר הנסיעה אליה לא תכבד ולא תיקר מהנסיעה לארצות שווייץ, איטליא, דרום-צרפת וכדומה, אשר מאחינו העשירים וגם הרבה מהבינונים נוהגים לנסוע שם מדי שנה בשנה. והנה לא יענינו את לב הנוסע מאחינו, בארץ אבותינו העתיקה המלאה על כל מדרך כף רגל זכרונות ישרידי קדמוניותינו וקורותינו. — והשאלה הזאת תוכל להיות לתשובה על השאלה הראשונה. ובהפתרה תפתר גם היא, כי כאשר יחלו אחינו להבין את ערך העליה לארץ וגם הם יעלו מדי שנה בשנה לתור ולראות את ארץ אבותינו, אז בטח יבנו בה כתי ארחים גדולים ויפיים כדרוש, כתי חסד חדשים ותקון הסדרים בהישנים וגם להטבת המצב הכללי של ארצנו הקדושה הי' העליה מביאה תועלת גדולה כי על ידה יצטח קשר וברית המסחר והרחבת החרשת בין אחינו יושבי ארה"ק ובין אחינו שכגולה. ואלה מיושבי ארה"ק החפצים לאכול מיגיע כפם היו מוצאים בה פרנסתם בנקל.

דברך טובים ונכוחים — ענו כלם כאחד — וחובה קדושה מוטלת על כל איש אשר כבוד עמו וארצו יקר בעיניו, להעיר לעורר את מכיריו, במכתבים פרטים ובמאמרים גלויים ולהשתדל ככל אשר תשיג ידו בהוצאת הרעיון הטוב הזה לפעולה.

אדוני ! — אמר המכלכל בהציגו את המיחם על השלחן — אנכי לא שבעתי מהמסע ענג מיוחד אחרי אשר זה פעמים רבות

נסעתי בהכבד הזה, אך שיחותיכם והגיוניכם ענגו גם את נפשי
במאד ולכן שתו והתענגו גם אתם על כוסות התה אשר הנני
מגיש לפניכם בזה.

אמור נא לי אדוני המכלכל — אמר מורה התלמוד —
מדוע לא ראינו בכל הסביבה הזאת את השושנה הנפלאה הנודעת
בשם שושנת יריחו או שושנת התחיה.

מה מהות השושנה הנפלאה אשר אמרת, ומדוע תקרא
"שושנת התחיה"? — שאלו אחרים מהמסוכים. —

השושנה הזאת נפלאה היא באמת — ענה עזריהו —
על ידי כח התחיה אשר הטביע אבי הטבע בקרבה. כי גם אחרי
אשר תקטף משרשה ותתיבש ימים ושנים, אם אך ניתן אותה
במים תשוב לתחיה, תפתח את כפתוריה, עליה ופרחיה, תגדל
ותפשט כבעת היותה מחוכרת לשרשה. ומיד כבואי הנה כראותי
אותה באחת מהחנויות מוכרי העתיקות, קניתי לי, וכמעט
בכל יום ויום בעת אשר הנני פנוי מעבודתי אתן אותה במים. ומיד
כאשר תפתח עליה ופרחיה אז תתענג נפשי במאד.

השושנה הזאת — השיב המכלכל אשר חכה בתשובתו עד
אחרי אשר כלה עזריהו לדבר — אשר תקרא בשם "שושנת
יריחו" לא תגדל כעת בסביבות העיר הזאת רק בקרבת "עין-גדי"
ואצל חוף ים המלח.

ומה ישמה בערבית?

הערבים יקראו לה — הוסיף עזריהו לאמר — כף מרים
מבלי כל טעם ומקור, והמשורר הנעלה ד"ר א. ל. פריינקיל
התפעל במאד למראה השושנה הנפלאה הזאת, (אשר גם הוא בקש
אותה לשוא בסביבות העיר הזאת), וישר עליה שיר נשגב ונעלה
מאד; והשיר הזה תורגם גם לעברית מאת הסופר והמשורר המצויץ
אב"ג בספרו "ממצרים". ומעת אשר קניתי לי את

השושנה הזאת למדתי את השיר הזה על פה. ואם תאכו אקרא
לפניכם את שני החרוזים האחרונים מהשיר הזה אשר בהם ידמה
המשורר את עם ישראל להשושנה הזאת.

קרא נא, קרא נא! — קראו כל המסובים כאחד. —
ועזריהו החל לקרא בהתלהבות עצומה והמעטה נעימה:

וּבְקָרְבִי לְבִי מִחֲשָׁבוֹת נִקְהָלוּ ;
שְׁבִטִי עִם אֶחָד מִמְצַרִּים עָלוּ,
עַת הַשְּׁלִיכוּ מֵעֲלֵיהֶם עֲלָמוֹ,
בְּמִדְבָר הַזֶּה הִלְכוּ נִטְעוּ,
עַד כִּי לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ
אֲשֶׁר דָּבַר יְיָ לָתֵת לָמוֹ.

וְמָתִי תִאֲסַפְמוּ יַד אֵל מִשְׁלַת ?
גַּם הֵם הַיּוֹם הַזֶּה בְּעֵלָה נִבְלָת,
אֲבָן מְרִיחַ מִי יִשַׁע יִפְרָחוּ ;
כִּי עוֹד לֹא גָם לֶחֶם עָמוֹק קָרְבָמוּ,
עוֹד חַיָּה יַחִיו, עוֹד נִשְׁמָתָם בָּמוֹ,
וְאַחֲרֵי בְלוֹתָם עוֹד מִעֶפֶר יִצְמָחוּ.

הידד, הידד! נפלא, נפלא! — קראו כל המסובים וימחאו כף. —
שמעו נא! — אמר אבי־יעקב (אשר ישב הרגעים האחרונים
תפוש בשרעפיו) ברוח עלז — עת אשר כעת ברעיוני כי השם
"חדק" אשר הערכים יקראו להפרי אשר ראינו היום לפנות ערב
הוא השם "חדק" העברי. ולפי זכרוני נמצא רק פעמים בכתבי

הקדש. פעם אחד כמשלי (ט"ו י"ט) דרך עצל כמשוכת ח ד ק".
ופעם שני כמיכה (ז' ד') "טובם כח דק". ובוה הרווחנו שני
דברים : א) ביאור חדש בהוראת מלת "חדק", כי איננה נרדפת
עם המלה "קוץ" "חוח" כאשר ביארוה המבארים הראשונים.
ב) מליצת שני הכתובים אשר הזכרתי יובנו על פי ההוראה
הזאת באופן נעלה מאד : הנביא מיכה אשר רצה לתאר את
תכונת אותו העול אמר טובם (גם הטובים שבהם, הם רק)
כחדק אשר חצוניותו יפה מאד ותוכו מלא כאשה ורקבון, כן
גם הם רק בשפתם טוב ידברו, ולבם מלא תוך ומרמה. וגם
החכמ"א ברצותו לגנות מדת העצללות אמר "דרך עצל כמשוכת חדק",
לאמר כי שליחות העצל תביא למשלחו אך תועלת קטנה כמשוכת
עצי החדק אשר יועילו להגן רק לבלי יגעו העוברים בעצי הגן. אך
לא ימנעו אותם מבא אל תוך הגן פנימה כמשוכת עצי הסבר (קאקטוס).

טוב, טוב מאד ! — קראו כל המסובים פעמים אחדות.
לפי דעתי — אמר מורה התלמוד — לא זכתה יריחו
לערב כזה אשר בו יש תעשעו בה בני ישראל בדברי תורה,
והטבת מצב הארץ מיום אשר הגלו בני ישראל מעל אדמתם.
כן הדבר. — אמר ראש המורים בהוציאו את שעונו מכיסו —
אך חצות לילה הגיע, ועלינו לקום ממושבנו וללכת לננה, לבלי
יקרה לנו מה שקרה לרבותינו הקדמונים במסכת בני ברק, כי עוד
מעט יוכלו גם תלמידנו לאמר לנו "רבותינו הגיע זמן קריאת
שמע של שחרית". — ויקומו מעל השלחן. —

אנחנו נפרדנו מהמורים ונרד לחדר מלוננו ונמצא את רעינו
הזוים שוכבים על ערשותם.

כטח — אמר יעקב רעי אלי — רואים אחדים מחכמינו
בחלום את האיש לבוש הלבנים אשר עלה מן הירדן.
גם אנחנו שכבנו לנוח.

י ר מ ה ש ל י ש י

קמנו אחרי עלות השחר, ועד אשר התפללנו ואכלנו ארוחת הבקר; זרחה לנו השמש. ראש המורים כתב את שמו ושם בית הספר, ואחריו כל הגדולים שבקרבתנו, בספר-הארחים, ואחריו אשר הודינו להמנהלת בעד חסדה, עזבנו את הבית לשוב לביתנו.

הלא דרך "מר-סבא" ז"נבי-מוסא" נשוב — אמר ראש המורים לאחד החמרים בצאתנו מחצר הבית. —

לא אדוני! — ענה הנשאל — בדרך הזה אי אפשר ללכת כעת, כי היא איננה סלולה ומלאה חתחתים וביצות.

אבל הלא מראש התנינו עמכם בירושלם כי ישוב נשוב בדרך "מר-סבא" — צעק אחד המורים, — ומדוע לא הגדתם אז כי אי אפשר ללכת בדרך הזאת?

בחיי האל — ענה החמר — כי לא ידענו זאת מראש; אם תחפץ אדוני אראה לך מרחוק את "בניני נבי-מוסא" גם בהדרך אשר באנו בה.

זה דרך החמרים תמיד — אמר ראש המורים — לכלי לעמוד בדבורם, ותמיד ימצאו תאנות ותשובות להצטדק, אך בכל זאת אחשב כי נותר על זכותנו, אחרי אשר בכלל אין לנו מה לראות ב"מר-סבא", וגם מבלי רשיון מיוחד מראש כנסית היונים לא יניחו הכומרים לשום איש לבוא שערי בית מקלמיו, ואנחנו לא לקחנו אתנו כתב-רשיון.

האם לא מקום עתיק הוא? ומה הוראת שמו? — שאל עזריהו. — "מר-סבא" איננו נזכר אף בהספרות התלמודית — ענה ראש המורים — והשם "סבא" איננו שם עברי ולא ארמי, והוא נקרא כן על שם אחד מקדושי הנוצרים אשר חי במאה החמשית למספרם והתבודד במקום הזה.

אם כן איפא — ענו אחדים מהגדולים שבארחתינו —

נשוב בדרך אשר באנו בה, ולא נענה חנם את נפש החמורים
וכעליהם.

עלינו על חמורינו. ובעברנו דרך שוק הכפר השלכנו אנורות
אחדות למתת (באקשיש) לכל הנערים והנערות אשר נמצאו אז.
שלום לך יריחו עיר התמרים! — אמרנו כלנו בהתרגשות;
כאשר נתרחקנו מעט ממנה — שלום לך! מי יתן ונזכה לראות
עוד הפעם בסביבותיך את התמרים היפים ואת הצרי הנודף
והמהולל אשר גדלו באדמתך בימים מקדם.

ומדוע לא יראו באמת אחינו יושבי ירושלם לקנות
אחוזה בסביבות יריחו? — שאל עזריהו — הלא אדמתה
דשנה ופוריה, ומזגה החם מכשיר אותה למטעי עצים שונים;
היא רחוקה מירושלם רק כשש שעות, ובטח יסלו בקרוב מסלת
עגלות ממנה לירושלם. וגם מפני הכדואים אין עוד כל פחד
בחסדי ממשלתנו הרוממה יר"ה אשר הציבה פה משמרת אנשי חיל.
עוד לפני עשר שנים — השיב מורה התלמוד — עמדה
אחוזה נחלה בקרבת העיר הזאת אשר היתה אחוזת הממשלה יר"ה
לממכר לכל המרכה במחירה, ואז השתדלו אחדים מאחינו
לקנותה. אך באחרונה קנה אותה ישר הנכסים הפרטים של הדר
מלכנו השלטן יר"ה.

הנה הדרך ההולכת ל-נבי-מוסא" — אמר ראש החמרים —
באו אחרי, ומראש ההר אשר ממולינו אראכם את כל הככר
והבנינים העומדים עליו. ראש המורים ואחדים מהגדולים
שבארהתינו הלכו אחריו ואנחנו רכבנו הלאה לאט לאט. למען
יוכלו להשיגנו. היום היה חם מאד. אך הרוח אשר נשב מהירדן
הקר את חומו, וישיב את נפשנו ולכנו היה טוב עלינו מאד.
נשירה נא שיר עברי — אמרנו איש לאחיו. —

כן, נשירח גא שירת "תקותינו" ¹ — נשמעו קולות שונים. —
והמשוררים אשר בקרבנו החלו לשיר ואחריהם ענו גם יתר הנערים.

עוד לא אָכַדָה תִּקְוַתְנוּ
וְלֵאמֹר כִּנְרַת בְּשָׂאוֹן
הַתִּקְוָה הַנּוֹשָׁנָה
בְּקוֹל הַמּוֹלָה יִפְלוֹן.

מִשׁוֹב לְאַרְצֵי אֲבוֹתֵינוּ
לְעִיר בְּהָ הַיּוֹד הַנָּה
כָּל עוֹד בְּלִבּוֹ פְּנִימָה
שְׂעַר יִפֹּת שְׂאֵיָה

וּבֵין חֲרֻבוֹת יְרוּשָׁלַם
עוֹד בְּתִצִּיּוֹן בּוֹכָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הַזְּמָנָה
וְלִפְאֵתִי מִזְרַח קְדִימָה

עֵינֵינוּ לְצִיּוֹן צוֹפֵיָה.
כָּל עוֹד דְּמָעוֹת מַעֲיִנֵינוּ
מִמְעִין־עַמִּי נוֹזְלוֹת

לְבָבוֹת לְצִיּוֹן בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמִּזְרוֹת
זְקוּם בְּחִצֵּי הַלִּילוֹת.
תַּרְדֵּנָה כְּנֶשֶׁם נְדָבוֹת
וְרַבְבוֹת מִבְּנֵי עַמֵּנוּ

עוֹד הַזְּמָנָה לְקַבְּרֵי־אֲבוֹת
כָּל עוֹד רִגְשׁ אֲהַבְת־הַלְּאוֹם
בְּלֵב הַיְהוּדֵי פוֹעֵם

עוֹד נוֹכַל קָנָה גַם הַיּוֹם
כִּי יִרְחַמְנוּ אֵל זוֹעֵם.
עוֹד חוֹמַת־מְחַמְדֵינוּ
עוֹד לְעֵינֵינוּ מוֹפְעַת

וְעַלֵּי חֲרָבֵן מִקְדָּשֵׁנוּ
עֵין־אֲחַת עוֹד דּוֹמְעַת.
עוֹד הַרְדֵּן בְּגֹאוֹן
נִלְיוֹ גְדוּחָיו יְגוֹלוֹן

שְׁמָעוּ אֲחֵי בְּאַרְצוֹת נוֹדֵי
אֵת קוֹל אֶחָד חוֹזֵינוּ
בִּי בַק עִם אַחֲרוֹן הַיְהוּדֵי
גַם אַחֲרֵית תִּקְוַתְנוּ.

גַּם אַחֲרֵית תִּקְוַתְנוּ.

¹ ברקאי לרביה אימבר ירושלם תרמ"ו.

בשעה השלישית הגענו להימלון האדום" וגם היום הי' מלא
בפנים מנוסעים בני ארצות ושפות שונות כבהיום הראשון; ולכן
ישכנו גם הפעם לנוח בצל כותליו, ואחרי אשר נחנו כחצי שעה,
רכבנו הלאה, ואחרי שתי שעות כאנו להמעין ביר אל-חאט.
פה נאכל ארוחת הצהרים — קרא המכלכל. —

ירדנו ונשב לנוח בקרבת המעין, והמכלכל חלק לנו את
כל המכולת הנמצא באטמתו. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב
כחצי שעה נוכל לנוח פה — אמר ראש המורים אחר
כלותנו לאכול. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

כן דברתי — ענו יתר המורים — ננוח פה במקום הזה
אשר צלו מרוכה ומימי עריבים, עד אשר תפנה השמש מעמנו.
פאלאם אליפום (שלום אליכם) אדוני — קרא ערבי זקן
אחר אשר עבר עלינו. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

ואליכום אלסאלאם (ועליכם השלום) אדוני— השיבוננו לו—
הכבד ושב אצלנו. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

והוא לא סרב לדברינו וישב בחבוק ברכים על הארץ
ממולנו וראש המורים הושיט לו סיגארא ויצו על המכלכל להגיש
לו גם כוס קאוזה. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

ואחרי אשר שאלוהו אחדים למקומו, עסקו ושאר דברי
דעות כנהוג פנה אליו אבי-יעקב וישאלהו הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

הגידה נא לי אדוני מה שם טורד החר הזה? הנה המעין הזה כיום הי' קרוב
עקבת ביר-אל-חאט יקראו לו היום על שם המעין

הזה — ענה הזקן — אולם אנכי זוכר כי בימי חורפי קראו את
המקום הזה עקבת אל-חדוד. הנה המעין הזה כיום הי' קרוב

השם "חדוד" או "בית-חדוד" — אמר אבי-יעקב — איננו
מוזר לנו, והוא נזכר במשנה זמא (פרק ו' משנה ח'); והוא הי'
התחלת המדבר אשר אליו הוליכו את השעיר המשתלה והמרחק

הנזכר במשנה הנז' שהוא שלשה מלין גם הוא לא ינגד לפי דעתי לתכונת המקום הזה כאשר ראינו. גם השם "בית חדרו" — אמר מורה התלמוד — "אות למורד החר הזה אשר מדרגותיו חדות ושנונות במאד. כדאי הי' הסיגארה והקאוזה אשר כבדנו את האכר — אמר עזריהו אחרי אשר נסרד האכר מאתנו — כי על ידו נודע לנו עוד מקום אחד מהמקומות הנזכרים במשנה ותלמוד. ואנכי — אמר אחד המורים — אוסיף לחשוף ע"י שיחתנו עם הזקן הזה הוראה חדשה במלה עברית, והוא: כי השם "עקאבית" אשר הערבים יקראו להדרך המתעקב ומתעקם במורד ההר; שרשו ממלת "עֶקֶב" העברי, ובעברית נוכל לקרא את הדרך הזה בשם עקב "בית חדרו". ולפי ההוראה הזאת — אמר אבי־עקב אחרי דומית רגעים אחדים — נבין היטב את נועם מליצת דברי הנביא ישעיהו בנחמתיו באמרו כל גיא (אשר הוא עמוק מאד) ינשא, אך ככל זאת לא תהי' עוד הדרך ישרה, ולכן הוסיף לאמר: וכל הר וגבעה יושפלו, והיה (מאליו יהי') העקב (אשר עבר במעלה ההר) למישור. לשמחתנו גם השלחן אשר הארחנו במדבר גם הוא לא עבר מבלי דברי תורה — אמר ראש המורים — אך יותר לא נוכל להתעכב פה, לכלי ידאנו הורי תלמידינו עליהם אם נתאחר עד הערב ולכן קומה ונלכה. ונשב על חמורינו ונעלה במעלה ההר. גם הפעם מתינות וזהירות בני — קרא אחד המורים. — עשינו כפקודתו, אחרי חמשה ועשרים רגעים עברנו שנית לפני הכפר "אלעזריה", והמכלכל נתן להעניים היושבים אצל הכפר את שירי הענות והלחם הנשאר באמתחתו, ואחרי עבור חצי שעה שכנו לבית הספר.

מנהל הבית שמח לראות כי שכנו בשלום וכל אסון לא
קרה לנו, ויבקש אותנו לשבת אל הישלחן לנוח מעט ולשתות
כוס חמים מהמיחם המוכן, אך אנכי בשמעי כי אמי כבר
דאגה לי ובאה לבית הספר לשאול עלי, מאנתי לשבת ואפרד
מאת המנהל בתודה בעד טוב לבבו; ומהרתי לשוב לביתי לראות
ולראות את פני הורי אשר בעינים כלות חכו עלי.

שִׁירַת תּוֹלְעַת הַמְּשִׁי בִּיהוּדָה (1)

(מִקְהַל תְּהַנְּעָרִים)

תּוֹלְעָה קִמְנָה, לְעֹזֵב הַתְּאוּשִׁי
מֵאֶסֶר בִּיצִתָּךְ, וְנָסִי לְעֵלוֹת
עַל-עַפְיֵי הַהִיטִים, וְגַם-לֹא תִתְּבוֹשׁ שִׁי,
בְּנִפְלֹךְ לַפְעָמִים מְבַד־הַמְּעֵלוֹת;
בִּירְקָם הַמְּתוֹק עֲדָנִים לְךָ-קוֹשֵׁשִׁי:
בְּרַגְעֵי חִיתָךְ תַּעֲשֵׂי גְדוּלוֹת.
תּוֹלְעָה, הִתְעַנְּגִי וְלֹא תִאָּגֵשִׁי,
וְהִכִּינִי נַפְשִׁי לַמְּלֶאכֶת הַמְּשִׁי

(1) משקלה - - - | - - - | - - - | - - - | - - -

ארבעה יורדים ותנועה יתרה בחרוזי מעלה.

בְּתוֹלוֹת יְהוּדָה, מְרֵיבוֹת פִּיֶּרֶחַ,
בִּידֵיהֶן הַרְבּוֹת תַּעֲשִׂינָה לְךָ-נָב;
עֵינֵיהֶן סְפִירִים, קַרְנֵי-אֹר מְשִׁמַּח
בְּרָצוֹן תַּעֲמִרוּךְ, אֶף-זָכוּב וְחָגֵב
מִפְּנֵיךָ יְנַדֵּף רִדִּיךָ הַנּוֹצֵחַ,
וּבְחִיקוֹן תִּמְצָאֵי מְכַל-פְּגַע מִשְׁנָב.
תוֹלְעָה, הִתְעַנְנִי וְלֹא תִאֲנָשִׁי,
וְהִבִּינִי נִפְשִׁכִי לְמִלְאכַת הַמָּשִׁי ?

אַחֲרֵי תֹאכְלִי וְרַב-נַחַת תִּשְׁבְּעֵי,
תַּאֲוֹת חֲרִיצוֹת חִיש-תְּנִיעַ לְבָבְךָ,
בְּמוֹחֶיךָ הַמְצָעֵר צְלִיל-פֶּלֶא תִשְׁמָעֵי :
רַב-מְאֹד חִבְּקוּ עֲצָלְתִּים יָדְךָ ;
הַחֲרִשְׁתְּ אֲשֶׁר מִסְפָּרֶיהָ תִדְעֵי
לֹא-לְמַד לַעֲשׂוֹת אִישׁ-אַחַר בְּלִעְדֶּיךָ.
תוֹלְעָה, הִתְעַנְנִי וְלֹא תִאֲנָשִׁי,
וְהִבִּינִי נִפְשִׁכִי לְמִלְאכַת הַמָּשִׁי !

מִרְקָךְ תַּעֲשִׂי בְּתַבּוּנָה נֹאדָרְתִּי,
פְּתִילֵי מִטְוֵה-חֶמֶד נִק־מִשְׁעָרָה ;
לְחֲרָפָה יַעֲזוּבוּ בְעֵז וּבְתַפְאֲרָתִי,
מֵה-הַפֶּן לְאֶמֶן גִּזְתוּ הַיְקָרָה ;

במסוך התעטפי כמו באדרת,
ובשנת מנוחה תבאלך תמורה.
תולעה, התענגי ולא תאנשי,
והכיני נפשכי למלאכת המשי!

למאות חברותיך בפסיר הנפוח
אקזרים יהדפו באין חנינה,
אך-על-זאת, ענוגה, אל-תוגי לך-הרוח
גופתכי תהיה לחיים למנה;
ארמוך המופיע בסתר בטוח,
ומועד קיצתך נגדך ברנה.
תולעה, התענגי ולא תאנשי,
והכיני נפשכי למלאכת המשי!

שנתך פי-תחבל תשני עז-פגך,
ובפנת ארמוך תקבי לך-מוצא;
בצפור תצאי ורקמה בכנפך,
בקנאה ישורוך בעלי הנוצה;
אכן-את מחשבי להורות אחריך,
וכאם מברכת תרבי הביצה.
תולעה, התענגי ולא תאנשי,
והכיני נפשכי למלאכת המשי!

ואחר, גורלכי יבא עד-קצהו :
התענגת, שעשעת, הפארת פעת ;
היש-בנו כמוד מאשר מלדתהו ?
גם-אחד לא-נדל פאשר התגדלת !
בק-מיום אדמת-קדש מתחת רגליהו
אולם-את מהיותך באורהו חפלת.
תולעה, התענגי ולא תאנשי,
והכיני נפשכי למלאכת הַנְּשִׂי !

(מק ה ל ת ה ז ק נ י ס)

בחורים ובתולות במחול התבוללו,
ישראל מעולם כתולעת הנשי ;
גם בעת אלפים בלהבה יתחוללו,
לאהב מולדתו עדי-רבע בל-ישי,
גהרים זידונים על-ראשהו נולו,
ובעמקם תמונות תקותו לא-צלו.
אך-היום במעט-קט שלם-לנו הנשי :
חגוגא במחול חג-תולעת הנשי !

יוסף הלוי

ספירות מדויקות ממזכרת-בתיא (עקרון).

הקולוניסטים הם שלש עשרה משפחה, ומספר נפשותיהן הוא 149 (בהם שלשה גגרים ואחד חיט). ומלכד משפחות הקולוניסטים יושבות בהמושבה עוד חמש עשרה משפחה אשר מספר נפשותיהן הוא ⁴⁸, ועוד ששה יהודים, והם: פקיד-גנן. מזכיר בפקידות. משגיח על הפועלים. עוזרי הגנן. מורים. שו"ב. מנקה. שמש וש"ץ. מילדת. רוקח. עוזר בבית המרקחת. נפחים. גג. סנדלר. בונה. חנוני. מלמדת תפירה לילדות ביה"ס. שומר הנטיעות. — ס"ה מכל יושבי המושבה הוא ²⁸ משפחה ולהן 198 נפש.

פועלים יהודים: 11 יחידים ומשפחה אחת. ס"ה ¹³ נפש. שכרם ליום לפי ערך עבודתם 7—12 גרוש.

פועלים ערבים מפלחי הכפרים הסמוכים "עקר" ו-נעמה ⁽¹⁾ 20. ערבים שומרים הדרים במושבה ² משפחות, ולהן ¹² נפש. בבית הספר כתה א', ⁵ נערים ⁶ נערות, כתה ב', ³ נערים ¹² נערות. במחלקה השנייה ⁽²⁾ ¹¹ נער ³ נערות. ס"ה ¹⁹ נער ²¹ נערות. שנות התלמידים והתלמידות 5—12.

הבהמה: 40 שורים. 55 פרות-חלב. 98 עגלים קטנים וגדולים. 8 חמורים. 16 סוסים. ס"ה הבהמה של הקולוניסטים ²¹⁷. של הפקידות: 26 פרדות. סוס אחד וחמור אחד. מספר כל הבהמות ²⁴⁵.

הבנינים: 1 ביהכ"ג בעל שלש דיומות, שנהתחתיה בית הספר, ומחובר אליו דירות שתי משפחות. 1 בית של הפקידות בעל שתי דיומות. 4 בנינים גדולים בעלי שתי דיומות, אחד

(1) יהושע ט"ו, מ"א, כפי הערכים עתה "נעמה".

(2) בזמן הקיץ הבא תפתח מחלקה א'.

למעון חמש משפחות, שנים כ"א למעון ארבע משפחות ואחד למעון שלש משפחות (בס"ה למ"ז משפחה) ומחוכרים להם אסמים. 11 בניני דיוטה אחת, אשר שלשה מהם כ"א למעון שתי משפחות, ושבעה — כ"א לאחת אחת, (ס"ה ל"ג משפחה), ואחד — לבית מרקחת ומעון להרוקה. 1 בית טבילה. ורפת גדולה של הפקידות שאליו מחוכרים משתי הקצוות שני אנפים למעונות, ואסמים מתחת. וחצר מוקפת גדר, שבה ניגריה וכו'. 15 רפתות לקולוניסטים. ובנין חדש בעל ג' חדרים של הפקידות, בס"ה 35 בניני חומה. שני בניני קרשים: קצביה, ובית להמחרשה הגדולה. שתי בארות ולהן ברכות.

זריעת השנה האחרונה: חטה נזרעה 520 קלי על שטח 1600 דונאם, והיא הביאה 2100 כלי. — שומשמים¹ נזרעו על שטח 1800 דונאם; והביאו 900 כלי.

עצי פרי ואילני סרק.

מספר הגפן במושבה הוא 5000. בגן-המשתלה הגדול² יש: אתרוגים, 1519 עץ; מהם 900 בני שלש שנים אשר כבר נזרעו על מקום קבוע מיוחד להם בגן, והשנה הזאת ישאו פרי. — 1300 עצי אתרוג קטנים, אשר זרעו השנה גרעינים. — 11000 עץ זית נטועי השנה שעברה ומורכבים על זיתי לוד וצרפת, 17000 נטועי השנה³. רמונים 1200, בני השנה הרביעית. — תפוחי-זהב 400, בני ארבע שנים. — שקדים צעירים מורכבים

(1) בשומשמים אין צורך להזכיר כמה נזרעו כ"א על כמה שטח, כי אין חשבון לכמות הזריעה. כ"א לכמות השטח מטעם הידוע לקולוניסטים.

(2) ממנו יקחו עצים ונטיעות להמטעה הגדולה שהי ונס יספיק למושבות אחרות.

(3) מהם יקחו לנטוע באדמת נעמה ועקרון.

1500. — תפוחים וגדגדניות ילדים 150. — תאנים צעירות 50.
ענזא (מין תפוח מחו"ל) 50. עצי תות גדולים 2000. — ועוד
נמצאים לימונים, "תאני-עדן";¹ אגוז הגדול, מיני אפרסקים,
מאנדארינה², עצי-קיקו, ערבי נחל, קני באמבו, עצי עקאציה
פאפיל, בינאראד³ ועוד. —

המטעה הגדולה של השנה וקצת מהשנה שעברה:

מושמוש 7184. שקדים 6849. תות 7000.
תאנים 400. זיתים 100 בני 7-6 שנים, (אשר ירשו מן
המשלה). תפוחים 1000. ענזא 220. — לע"ע נטעו כבר
יתר ממאה העקטאר, זה ערך מחצית אדמת עקרון, ובשנה
הבאה ישעו עוד. על המחצית השניה: תות שקדים וזיתים;
בריוק י"ד מטר, ובין האילנות יזרעו מיני תבואה. — באדמת
נעמה השייכת לעקרון ישעו זיתים. על כי אינם צריכים שמירה
כל כך מפני הגנבים בכפר, כמו תבואה או גם פירות אחרים. ומלבד
כל זה נטוע עוד בשדרות שכרחובות המושבה וכו'⁴ 500 עצי תות
מגודלים. ס"ה עצי התות 9500. גם עצי האקאליפטוס אחדים, בני
עשר שנים נטועים ברחובה של המושבה, לפני הכתים

(1) עצים בעלי עלים גדולים נושאי פירות מתוקים, וע"ש: "ייתמרו להם עלי
תאנה" נקראו כך.

(2) מין תפוחי-זהב לאכילה הנותן ריח טוב.

(3) הראשון עץ נבוה. השני נושא מין תפוחי-זהב סרא. ושניהם נקטעים להקן על

עצי האתרוג הענונים והחלשים המתיראים מפני הרוחות.

(4) עצי התות בעקרון טובים ועליהם מאכל תאנה לתולעי המשי, יתר מבשאר
מקומות, כי כן גרם המקום, בשנה שעברה פרנסו סה את התולעים עד עשותם את חומר
המשי. פרטי התבואה הזאת וטיבה וערכה מבוארים למדי בחוברות "האמר". — גם
בשנה זו עושים ההכנה לכלכלת התולעים.

הגבהים בעלי החדרים והתאים, אשר כנני עשרים גבהים
וישאו ראש מעל הגנות ויעבירו אותם הלאה הרחק ! . . .
בצפון ובדרום המושכה נמועים חרשי מצל מעצי אקאליפטוס
בעלי הדליות הרעננים אשר הוד והדר להם, עד כי כחדש האביב
נראתה עקרון לעין הרואה עוטה ירקרק, טבועה ושקועה, כסויה
וחבויה בחביון יערות; ואך בתיה הגבוהים ובראשם בית הכנסת
הבנוי בלמה, מרימים ראשם בגאון, כמו מתאמצים להרים קרנם
בכבוד ועוז מתוך ים הירקרק הזה, אשר מעל לגליו מגכה יביטו
על פני כל הככר מסביב. וכמו יבזו, ילעגו לבעל זבוב אלהי
עקרון, אשר אוה מקום זה למושב לו לפני אלפי שנה.

עמרים.

גולן בבשן.

לשמחת לכב כל חובבי ציון עלה סוף סוף בידי הנדיב
הנודע בהשתדלות הציר הנאמן האלוף הנכבד וכו' כמוהר"ר
אליהו שייך נ"י להגות את כל המכשולים והמעקשים אשר היו
מפוזרים על דרך הוצאת שמרי המכירה, ובחורף הזה (תרנ"ה)
נכתבו ונחתמו שלשת האחוזה הגדולות אשר מעבר לידן מזרחה,
בספריה האחוזה על שם הנדיב ובאי כחו, ושמרי מקנה (קושאנס)
מקוימים כחק וכנימוס נמסרו לידו, ולבקשתו הואיל כבוד הדר
מלכנו האדיר והרחמן השולטן יר"ה להרשית במאמר מיוחד
להאחו לאלף נפש בהאדמה הזאת. ועתה אין עוד כל מכשול
ופגע, וראשי החברות אשר קנו חלקי האדמה הזאת יכולים לשלוח
את חבריהם להאחו בה לעבדה ולשמרה ולהוציא להם מן הארץ.

וזה תכונת האדמה בכלל :

א) חלק אדמת גולן (ג'ולאן או חוראן). האחוזה הזאת היא חיותר גדולה ומחוקת קרוב לשישים אלפים דונאם מרודים. היא רחוקה מצפת ומטכריא מהלך יום אחד. ומדמשק, מאה וחמישה קילומטר. והנוסעים ילכו מכארות בעגלת הדיליואנס עד דמשק, ומשם במסלת הברזל דמשק-חוראן עד התחנה שלפני האחרונה (משך ארבע שעות) ומשם עד אדמת גולן רק שתי שעות.

האחוזה היא (מלבד חלק קטן ממנו) כלה כמעט אדמת מישור-גבוה (האכעבענע) ואדמתה אדמת חומה, דשנה ופוריה במאד, ומוכשרת למזרע כל מיני תבואה וגם למטעים שונים. ושני נהרות עוברים בה, והם : "נהר הירמוך" ונהר "הולן".

שלושה כפרים מיושבים נמצאים בה, והם : שהם-ג'ולן,¹ נאפהא וג'לין, ועוד חמשה כפרים עתיקים חרבים אשר בניניהם מראים כי מימי הרומאים מוצאם, והם : יובלא², בית-אקאר מצרא, קאקאב א' וקאקאב ב'.

ב) אדמת בוסטאם. רחוקה אך שתי שעות מהתחנה סולינאן של מסלת הברזל דמשק-חוראן, והדרך אשר בינה להתחנה היא כלה משור; עד כי בסך אלף פראנק יכולים לעשות מסלה סלולה למרככות.

ג) אדמת-בטימא. רחוקה כחמש שעות מדמשק. גם אדמת שתי האחויות האלה טובות ופוריות במאד ושטח אדמתן יכיל 25000 דונאם בערך.

¹ ואולי הוא העיר ישם-הנוכרת בנבילות הארץ בפרשת אלה מסעי (במדבר ל"ד ז"א).

² ע"פ השערת אחד המהנדסים אשר מרד את הארץ היא העיר ירבלה הנוכרת

בנבילות הארץ פרשת מסעי (שם שם).

גנני ומהנדסי הנדיב יושבים כבר בהאחוזות האלה למדרן
ולתאר תכונתן ומדתן בפרטיות, ולחקור את חלקיהם השונים
לאיזה מיני תבואה ומטעים הם יותר מוכשרים. הבה נקוה כי
ראשי החברות אשר לקחו חלק בהאחוזות האלה ידעו להבין
ולהוקיר את ערך העבודה והפעולה הגדולה אשר פעל ועשה הנדיב
וכא כהו בחפנה הזאת, וישמחו בחלקם אם כי עלה יותר ביוקר
מאשר חשבו בראשונה וישתדלו לבחור מקרבם למצעה, בפעם
הראשונה, אנשים בעלי כח ולב אמיץ, בעלי רוח כביר; דעה
מיושבת ומתינות, המבינים ויודעים כי בכל התאחזות חדשה בארץ
לא נושבת, כרוכים אחוים תלאות ומכשולים שונים אשר אי
אפשר לדעת מראש, — כי רק מאנשים כאלה נוכל לקוות תוצאות
טובות מהמפעל הנכבד ונדל-ערך הזה.

למען האומנים

הרוצה לראות את ארץ ישראל בחורבנה יתן עיניו באחינו
האומנים, ילך נא משער הארץ יפו עד שער יפו בירושלם, וסוב
את העיר ויעמדו רגליו בקרית ארבע, וצפון וכא צפתה דרך
מכריה, וראה יראה את הפנים הלכנות, את הגופים הרזים
והכסופים, את העינים השקועות בחוריהן ואת הידים המכוּסות
בעור דק מן הדק, אשר אך בדרך נס יתקים על העצמות היבשות
אשר הוא מכסה. — אז ידע ויכיר הרואה, אפס קצה חורכנם של
ישראל בארץ ישראל. ואם יחד אל בתיהם פנימה ויכנס אל
דירותיהם הדחוקות ויראה את האומנים ועזריהם יושבים ממש
איש על גב חברו בלי אור ואויר, אז בלי ספק יקרע הרואה
לכבו עם כדויו על השמה והשאייה אשר ישור בעולם
ישראל בארץ ישראל. אמרתי "בעולם ישראל" יען כי אך בו

נראה חורבן גדול ושממון נורא. אולם בעולמות שאר בני אדם גם ארץ הקדושה ארץ נושבות, ואומני הגרמנים מתענגים על רב טוב וידיהם החזקות וחבריות מלאות תמיד עבודה; וכן גם יתר בני העמים השונים היושבים בארץ. כי אין אומנינו גרועים מחבריהם שאבינו יודעים כל יושבי ארץ, ולכן עמלתי זמן רב למצוא הסבה למצבם הנורא ומצאתי מקצתה בי ובביתי: ראיתי כי מראשי ועד רגלי עטוף הנני במלאכת אומני חו"ל, וכי מרבית כלי ביתי הנם מעשה ידי חרשי אירופא. וכפקחי עיני על תלכשת וכלי הכירי נוכחתי: כי חטאי זה חטא הרבים הוא. דעת לנכון נקל, כי מצאתי זכות עלי ועל כל הלוזשים מלבוש נכרי ומשתמשים בכלים זרים, וכיסי המציק אותי לקנות מה טוב לטנדני שגם כל הנוהגים כמוני עושים זאת אך מפני חסרון כיס. אולם אין זכותנו זה מקיל אף נמה שהוא את הצער והעוני של אחינו בעלי המלאכה.

אין כל ספק כי לוא השתמשו בני עמנו יושבי הארץ במלאכת ידי אחיהם, ולוא לא נתנו רבים מאתנו דין קדימה לאומנים שאינם בני ברית, אז הוטב הרבה מצב אחינו האומנים. אבל להגיד: כי מזה היתה תשועתם שלמה. אי אפשר, וע"כ אמרתי כי אך ימקצת הסכה למצבם הישפל מצאתי בהשתמשות בכלים ובגדים מחו"ל, אבל עיקר הדבר כנראה הוא ברכוי האומנים, הנה כיסוף למשל, יותר ממחצית בני עמנו הם אומנים, וגם בירושלם מספר בעה"מ היא יתר רב מהמספר הרגיל בערך אל יתר העם בכל הארצות. ולפי שכאח"כ אין בתי חרשת — מלבד אחדים שנוסדו בזמן האחרון אשר עודם בתחלת התפתחותם — מלמדים רוב האבות את בניהם אומנות, וכה יגדל מספר האומנים מיום ליום כעוד שמספר הצרוכים למלאכת ידם עומד במצב אחר. ובמה אפשר לתקן — לוא גם מעט — את המצב הנורא

של האומנים ? על שאלה זו נתחבטו גם בעלי העיון וגם אנשי מעשה. הראשונים יעצו : לקחת חלק מהאומנים היושבים צפופים ודחוקים אך בחמש ערי מישב אחינו ⁽¹⁾ ולהושיבם ביתר ערי הארץ. והאחרונים, שבתוכם נכללות חברות הצדקה הישונות, לעזור להאומנים בהלוואות ותמיכות לצורך קנית כלי מלאכה וסחורה הדרושים להם. אולם הנסיון הורה : כי התמיכות וההלוואות לא הועילו אלא לשעור; וכי אין למנות אף שלשים אומנים אשר עמדו על בסיס נכון בעזרת החברות אם כי הנן עמלות שנים אחדות וכסף לא מעט תזלגה מכיסן. ועוד באותו יום שאני כותב דברי אלה בקש אחד האומנים תמיכה מועד הפועל, אם כי עוד לא מלאו שלש שנה מהיום שקבל מאתים פראנק ⁽²⁾ מנדבת הגדיב מר וויסוצקי ע"מ לפרוע קמעה קמעה. ומוכן שלא פרע אף אחד מארבעים מחובו, כמו שמוכן כי גם עתה הוא מבקש את התמיכה לא מרוב טובה; וכי המבקש הזה ראוי לה באמת יעידו כל יודעיו כמו שהעידו עליו בפנים הראשונה. ובכן הלא נראה בחוש : אם אמנם הקל תקל התמיכה את דחק מקבלה ותסעדו לפי שעה, בכל זאת אין בכחה להעמידו אף על מצב בינוני והדרא קושיא לדוכתא : מה אנו צריכים לעשות לטובת האומנים באה"ק.

כמו שאמרתי למעלה כבר הוצעו הצעות רבות, וממילא מוכן שאין בידי "לגלות את אמריקא" כמו שאין הצעתי מספקת לעזור לכל האומנים, אבל עם זה אני מרשה לי לחוות דעתי פן ואולי תמצאינה אזנים קשובות לדברי ופן תתקן עצת מעמד איזה אומנים.

יסוד הצעתי הוא : כי נעשה אך דברים קימים, ואם

(1) ירושלים, חברון, טבריה, צפת ויסוד.

(2) סכום גדול לפי ערך מלאכתו ואשר אמנם הביא לו חועלת רבה.

לא תעצר התמיכה כה להעמיד את האומן על בסיס נכון יש אר
 לעולם הדבר הנקנה בכסף התמיכה. והיסוד הזה אומר לנו :
 עלינו להעמיד את האומנים על הקרקע (בשם "קרקע" הנני
 קורא לכל נכסי דלא ניידים) והתמיכה תנתן לו אך בנכסים קימים :
 אם בית לדירה או חנות למלאכה — כמנהג המדינה — או גם
 גינה קטנה וכרם קטן. אבאר את דברי : האומנת נחלקת לשתיים :
 לאומנת-פשוטה ואומנת-מורכבה. ⁽¹⁾ הראשונה דורשת כי האומן
 ישקיע כל גופו ונפשו בה ושכל ישכללנה בכל כחותיו ושישתלם
 בה עד שידו מגעת. והשניה : אומנת מרכבת, מנחת לעובדה למצוא
 עבודה אחרת למחיתו ובכל הארצות יש אומנים מרכבים כאלה
 העובדים את מלאכתם אך כשהם פנוים מעבודת אחותיהם
 הקטנות. והנה התנאי הראשון לאומנת הפשוטה היא ; שיהיה
 להאומן מקום קבוע : שלא יצטרך לעזבו על פי חפץ אדון
 המקום, כי רק אז יכול להשתלם כראוי באומנתו ורק אז ידע
 דורשו איפא ימצאו בשעה שהוא צריך למלאכתו, ולאומנים
 כאלה יביא תועלת רבה הבית או החנות אשר יתנו לו.
 בעלי האומנת המרכבה יכולים להתהלך בלי מקום קבוע, ודי
 להם לבוא בברית מסחר עם איש ישר אשר יקבל עליו למכור
 סחורתם בעד שכר ידוע. אבל כברת ארץ קטנה דרושה להם
 שבה יזרעו ירקות או ישעו כרם. ולישיבת אנשים כאלה מסוגלות
 מאד ירושלם יפו וצפת, כי בכרכים הללו אפשר להם למכור
 תמיד את תוצאות אדמתם ולקנות במחירן את הלחם, ואת
 יתר צרכיהם יקנו משכר מלאכתם. מובן שכתת אומנים כזו אפשר
 להקים אך מהצעירים אשר בעודם באבם ילמדום לעבוד את
 האדמה ולעשות אחת המלאכות.

⁽¹⁾ Кустарные промысли Landwirthschaftliche Gewerbe

אמרתי אך את יסוד הצעתך, אולם פרטיה הרבים יכולים להערך אך ע"י מומחים לדבר, ואנו נחלם נא הגע : כי נתקבלה הצעתך וחברות הצדקה — ממציאי התמיכה להאומנים — השתתפו יחד ותרמנה עשרים וחמישה אלף פראנק. — סכום שאפשר להרימו בכל שנה בעזרת השתתפות הכחות — במחצה קנו בתים וחנויות להאומנים הפשוטים, ומחצה הקדישו לטובת האומנים המרכבים, ועשר שנים עברו, והנה אנו רואים : המשים אומנים יושבים בבתי הים ובחנויות הים וכחמשים בעלי אומנות מרכבת עומדים על אחזתיהם הקטנות בסביבות ירושלים צפת ויפו, האם לא ירגישו אז חברי החברות האלה כי בנו חלק נכבד בחומות ציון? האם לא יעירו הבנינים והנחלות הקימות חשק בלב גדיכי עמנו לכנות בכספם עוד בנינים כאלה? מאד אפשר כי אנכי חולם יותר מהמדה, אבל אל נא ישכח הקורא כי מדי דברנו בציון כולנו אך חו למים, ומחלומות כאלה ניסרו מושכות שלמות ונעשו דברים גדולים וקיימים.

אחרי שהייתי הפעם למציא ע"ע הנני מביא עוד הצעה אחת שנולדה כמחוי על פי המכתב שקבלתי מאוהבי הנכבד המתגדס מרא. . . . הכותב אלי : "כטובך לקנות או לצוות למעני ארון קדש מעצי זית מכותה בפמורי ציצים וגם עצי חיים מעצי שמן הכל יהיה משופרא דישופרא אל תקמין". ואמרתי בלבבי : מה טוב ויפה היה כי כל עדות בני ישראל — המוציאות כסף רב על קשומי ארוני הקודש — יפארו את בתי הכנסיות ובתי מדרשות בארונות כאלה. האם לא יוכלו להניד אז כפה מלא : "זה אלי ואנוהו" שהדרתיו בארון קודש נאה, מהעץ ייפה פרי תאר" שנדמה אליו ישראל, והנחבט כמותם, כמו שהעירו חז"ל במדרש רבא פרשה ל"ז. וכמאמרם "אני מניח סנקליתין של מעלה ומשרה ישכינתי ביניכם למטה" (שם ל"ה).

הנני מודה כי הגדשתי הפעם את הסאה והצעתיו הצעה
רחוקה מהמציאות, אבל יודה נא כל קורא, אם איננה קרובה
ללבו כאשר קרוב זכרון ציון בלב כל איש ישראל.
יפו עש"ק ט' אייר התרנ"ה.

הושע אייזענשטאדט.

ה ע ר ה.

סופרינו הנכבד החכם כמוהרי"א מזכיר את הצעתו האחרונה
רק בדרך אנב ובקיצור; ולדעתו רחוקה היא מהמציאות; ולכן
מוצאים אנו את עצמינו מחויבים להעיר כי ההצעה האחרונה
היא אחת מהיסודות אשר "הטבת מצב ארה"ק" נשענת עליהם.
וכבר הארכנו לדבר על אדות ערכה ונחיצתה כמאמרינו
"הצעות נאמנות" בה"ירושלם" שנה א' (וויען תרמ"ב) צד 288
ונחשוב כי לא למותר יהיה להביא פה את תוכן דברינו.

כל יעצו זית. חלק היותר גדול מאומני עירנו
— בערך יושבי העיר ובעלי מלאכה אחרים — המה חרשי-עין
וחרטים (דעכסלער) העושים כלים שונים גדולים וקטנים מעין
הזית הנהדר בנתוח גידיו ועורקיו, ומקבל זוהר וצחצוח יפה מאד.
וכמעט כל התרים את הארץ לא ימנעו מלקחת מהכלים האלה
אם רב ואם מעט. אחדים מחרשי הנוצרים פה, אשר לאל ידם
להכין כלים די והותר מכל המינים הדרושים ונס ליפות את
חנוותיהם ולקשטם למען ימשכו עליהן עיני העוברים, יראו
ברכה רבה בעמלם. כי מלבד אשר ימכרו כמות מרובה מהכלים
האלה במשך ימי הסוור, עוד ישלחו צירים לכל קצות אירופא

ואמריקא, למקומות הרחצה ולהתערוכות הגדולות, ושם ימכרו עוד בכמות יתר מרובה מפאת יופי מלאכתם וחביבת מקומם. חרשי אחינו אינם נופלים במלאכת ידם מחרשי הנוצרים, ורק מפאת דלותם הולכים רבים מהם, מספר חדשים בשנה, במלים מאסם עבודה. וגם מצב העובדים בכל ימי השנה דל ושפל במאד, כי המה לא יוכלו לשלוח צידים מיוחדים או לפתוח חנויות בערי אירופה הגדולות. וגם מהתרים הכאים הנה, ואך הנימוסי שבהם יבאו לחנויותיהם (וגם זאת רק לעתים רחוקות) מפני טיעוט החפצים הנמצאים אצלם ודלות מראה חנויותיהם. ומצב חרשי העץ ממין הזה גרוע הרכה ממצב שאר האומנים הפשוטים אשר ימצאו קונים על מלאכת ידן מיושבי העיר עצמה.

ולמען הרימם משפל מצבם, נחויק, כי מלבד אשר ראשי בתי הכנסיות ישתדלו לקנות ארוני קודש, עצי חיים ⁽¹⁾ מאומני ירושלים (כאשר הציע סופרנו הנזכר), ישתדל עוד כל איש אשר אהבת ציון לא נכבתה מלכבו להעיר ולעורר את אלה מאחינו המפארים את בתיהם בכלים ואלכומים יפים, כי יהדרו לקנות את כל עצי זית ואלכומי פרחים (מכעים) בלוחות עצי זית, הנעשים מבני ישראל בארץ ישראל. אשר לא יפלו ביפים והדרם מהכלים הנעשים בצרפת ואיטליא.

אולם ההתעוררות לכדה תביא רק את הרצון, לא את הפעולה. ולמען הוציא את ההצעה הזאת לפועל כפים במקדם,

⁽¹⁾ מלבד שני אלה יכולים ראשי בהכ"ג לפאר את בתי מקדש המעט בשולחנות התפלה והקריאה, מנורות לחנוכה ולשבתות וירמי, נביעי, קדוש (הנביעים) יעשו מעצי זית וגם מאבן שחר מזהיר המוכשר לפתח ציורים, בלייבשמים, יהות לסית, תיקוי מנילות ומזוזות ועוד.

⁽²⁾ ראה ההודעה "פרחי ארץ הקדושה" בעמוד האחרון שבחלק ההודעות.

נחוק ; א) כי כל החנויות אשר נוסדו למכירת תוצאות אדמת ישראל כמו יין, שקדים, דבש ועוד, ימכרו גם מלאכת בני ישראל בארץ ישראל. ב) חברת "חובבי ציון" בכל הארצות, וביחוד בבריטניא, אמריקא, אוסטרליה ואשכנז תתעסקנה גם הן בהרחבת מכירת הכלים האלה, וביחוד במקומות ושושנות הכושר כמו בהתערוכות הכלליות והפרטיות אשר ישנן כמעט בכל שנה ושנה, וכן בהשוקים (באצארען) אשר תערכנה בכל עת ועת בערים הגדולות לטובת מפעלי החסד, וגם החברות בעצמן תעשנה לפעמים תערוכות ושוקים מיוחדים או גורלות מתוצאות ארצנו. ¹) ואין כל ספק כי אם אך תהי' ההתעוררות וההתעסקות בשקידה ובאופנים רצויים מסדרים, אז תביאת תוצאות טובות וקימות להשבת מצב האומנות בארצנו, כי אחרי עבוד שנים מספר וחכלים האלה ימצאו מהלכים בכתי רבים וכן שלמים, וטובם ויפיהם יודע בקהל, אז לא נצטרך עוד לכל האמצעים האלה, רק המוחרים יביאום ישר מירושלם כאשר יביאו שאר הפצי חנויותיהם ממקומות הכנתם, והיה אם יצא הדבר הזה לפועל במדה גדולה וכהוגן, אז מלבד אשר נטיב את מצב חרשי העץ אשר כבר ישנם אתנו היום, עוד ניתן מקום רחב ידים בעד צעירי הדור ההוא, אשר אינם מוצאים פה מלאכה המחיה את בעליה, ועי"ז נאלצים רבים מהם לעזוב את הארץ, כי יוכלו ללמוד את האומנות הזאת

ולמען הראות בעליל כי ההצעה הזאת איננה רחוקה מהמציאות, וגם איננה כבדה לצאת לפעולה, הננו להודיע כי אחדים מאחינו אשר בקרו את ארצה'ן ויתכוננו אל הצורך הזה, החלו עוד לפני

¹) איש בריטניא שאב"ב בחטלתו על האומנות העניים האלה קנה מהם במשך ימי החורף של שנת תרמ"א מלאכת ידם בערך 800 ל"ש ובהשתדלות שנים ממודעיו בהארץ הזאת נמכרו שמה, ועל דברתו — כאשר הודיעו לו מודעיו אלה — יהי לאל ידי העוסקים למכור מהסחורות האלה בסך כזה אשר לא יאומן בו יוספר אם אך ימצאו אנשים אשר יקדישו זמנם ויחם להמפעל הזה.

שנים מספר לעסוק בהדבר הזה וחפצם הצליח. אך מאנשים יחידים המרודים בעסקי מסחרם לא נוכל לקוות תיקון כללי בהוצאת הדבר הזה לפעולה, ועוד זאת כי לאנשים האלה לא הי' פה פקיד אשר יפקח על העסק הזה כי יתנהג בסדרים מדויקים כנחויין, רק פנו ישר לאחדים מהאומנים, והאומנים רק אומנים הם, ואין להם לא הכשרון ולא הזמן להעביר את מלאכת ידם למסחר. — לא כן אם הדבר הזה יבא תחת הנהגת ראשי חברת חובבי ציון הנמצאים בכל הערים הגדולות, אז יוכלו לפנות אל וועד הפועל אשר לחברת התמיכה ביפו כי הוא יפקח פה על הוצאת הדבר הזה כי יעשה הכל בדיוק ובשלמות, וגם יהי' תמיד מן המוכן כל מיני הכלים השונים. ואז בטח בלי עמל ויגיעה יתרה יעזרו עזר רב לחטבת מצב האומנים הנזכרים. וגם מצב הכללי של האומנים יוטב בהטבת חלק גדול מהם כמוכן.

מנוחה

זמרת הארץ.

הלא הם הספרים אשר חוברו ונדפסו בהשגה החולפת בארץ ישראל.

חתם סופר. ח"א על סוגיות הש"ס. ח"ב על מסכת פסחים וש"ע הל' פסח ופרק איזהו נשך. להרב הגאון הנודע רבינו משה סופר זצ"ל. נדפס מכתיבת יד. תרנ"ד דפוס נחום לעווין.
סדר תפלה לכל השנה. מיוסד ע"פ נוסח האר"י ז"ל ובשילוב הויה ואדנות, בטעמים ובמראה מקומות. ומצורף לו כל הדינים וכל המנהגים איש על דגלו, יצא לאור בהוצאת והשתדלות מוה"ר שלמה מוסאיוב הי"ו. תרנ"ד כדפוס ש.צוקרמאן.

מליצה ושיר מאת יוסף הלוי. ירושלם־פריש תרנ"ד
בדפוס א. מ. לונץ. הוצאת החברה הירושלמית לפרסום ספרים
ירושלם. יכלכל קבוצת מאמרים בחקירת ארה"ק, מצבה,
קורותיה וכל הנוגע לה בשכבר הימים וכימינו אלה. למען ידע
ישראל מצב ארה"ק כמומה היא שואלת מנו. יוצא לאור בשפת
עברית ואשכנזית (מאמרים גפרדים) מאת אברהם משה לונץ.
בעזרת חכמים וסופרים מצוינים בארץ וחוצה לה. שנה ד'
תרנ"ב־תרנ"ד בדפוס והוצאת העורך.
ספר הכח מאת יחיאל מיכל פינס בעקבות חכם הטבע
האנגלי בלפור סטוארט. מופסק ומנקד כלית ציורים בסופו תרנ"ד
דפוס אברהם משה לונץ. הוצאת החברה הירושלמית לפרסום ספרים
החשמונאים. דרָמָה בעלת חמש מערכות. הוצאה מהרוטן
The first of the Maccabees אשר לה' יצחק מ. וויס ברשיון
המחבר על ידי הדי"ר בלידן, תרגמה עברית י. עפשתין מורה
בבית הספר לבנות בצפת. תרנ"ד, בדפוס אברהם משה לונץ
(כהוצאת בית הספר לבנות אשר בצפת).
עולם קטן. מספור אנדרטן מתורגמים מאת יהודה גרוזבסקי
(הוצאת י. ה. ראבניצקי וש. ד. הארינשטיין). אדעסא תרנ"ד.
זכר צדיק. מכלכל פרקי משניות עפ"י סדר א"ב. ומחובר
אליו חדושים ודרשות, הדות וחשבונות, מאת כתבי פנחס חכם ז"ל.
יצא לאור כהוצאת אביו כמר ישמעון העמסוני מכוכארא.
תרנ"ד בדפוס א. מ. לונץ.
תולדות יהודי דגיסטאן המדאים הנמצאים בהררי
קאווקאז עד הנה. על ידי המאספים והמעתיקים הרב הראשי יעקב
במ"ו יצחק מדרכנד וע"י גיסו הר"ר שרבת ברין. תרנ"ד דפוס
הר"ד פרוסקין מויל החבצלת. הוצאת החברה הירושלמית לפרסום ספרים
קדמוניות יהודי־ההרים. מאמר על דבר גולי עשרת

השכמים וקורותיהם בארץ דגסתן היא מדי ויחוסם אל יהודי
קרים (קרימציקים) ולהתייחות הכוזרים. ע"פ מקורים גאמנים
ונלוה עליו קול נהי. מאת הגז. תרג"ד דפוס הרי"ד פרוטקין.
סידור כולל כל תפלות השנה הנקרא בלשון קדמונינו
תכלאל כמנהג כל ק"ק תימן יע"א, עם פי' עין חיים מהרב וכו'
כקש"ת כמוהר"ר יחיא בכהר"ר יוסף צאלה ראב"ד וכו' ומ"ץ
בעי"ת צנעה ואנפיה וכל ערי התימן יע"א. תרג"ד דפוס ש. צוקרמאן
האכר (דער קאלאניסט) מיוחד לעבודת האדמה וכלכלתה
ומכלכל מאמרים הוראות זכרונות ונסיונות בהלכות עבודת האדמה
כלכלתה וכל המסתעף ממנה, לתועלת עובדי האדמה בארצנו
הקדושה בפרט ושאר הארצות בכלל. יוצא לאור ד' חוברות בשנה
בעברית ויהודית המדוברת בעזרת חכמים מוסמכים ובקיאים בכארה"ק
מאת האגראנאם מנשה מאיראוויטש בראשון לציון ואברהם משה
לונץ עורך ה"יהושלים" בירושלים. תרג"ה בדפוס הרא"מ לונץ
דורך פאלעסטינא. איינע אויספיהרליכע געאגראפישע
אונד היסטארישע בעשרייבונג פֿאן אללע ארטשאפטין געבסט
גענויע בעריכטע אונד צושטאנד דער יודישע קאלאניען אים
הייליגען לאנד, נאך דיא נייעסטע פֿארשונגען אונד אונטערזוכונגען,
פֿאן אברהם משה לונץ. געבסט מעהרערע שייגע אבבילדונגען
תרג"ה דרוק פֿאם פֿערפֿאססער.
פּרַחֵי ארץ הקדושה (פרחים טבעים) מאוספים מהמקומות
היותר קדושים בארץ אבותינו. בלזית תכונת קורות ומצב
המקומות, עפ"י החקירות והספירות היותר חדשות וזמדיקות.
ערוך ומסודר מאת אברהם משה לונץ תרג"ה.
הנחמדים מזהב. חלק א' כולל קורות ישראל עד סוף
חורבן הבית הראשון. חלק ב' ספורי הריסת ביתר בשפת איספאניול
(לאדינו) מאת יצחק כדהאב. תרג"ד-תרג"ה דפוס א. מ. לונץ.

איוב. עם תרגום בלשון פרסי המדוברת בין אהינו הבוכארים.
תרנ"ה דפוס צוקרמאן.

המוריה. ספר מקרא לבית הספר ולבית, מאת זאב
יעבץ. תרנ"ח דפוס ש. צוקרמאן.

מלון לשון עברית : ספר מילים כללי ללשון עברית
מראשיתו ועד היום הזה מחברת א' מאת אליעזר בן יהודה עורך
הצבי בדפוס המחבר.

בית הספר עברי א. ספר למוד למחלקה הראשונה
מאת יהודה גראזובסקי מורה בבתי הספר ביפו (נדפס בעזרת
הועד המרכזי אשר לחברת "כל ישראל חברים" בפריז. אלף ותתכ"ו
לחורבן. בדפוס מערכת הצבי.

שורת שואל כענין. שורת להלכה למעשה בענינים
נחוצים מאת הרה"ג שואל אלחנן יפה, רב בק"ק ס"ט לואיז
(אמעריקא). ובשוליו הגהות מעין אליעזר, מאת הרב מ"ה אליעזר
זלמן גראיעווסקי מתושבי ירושלים. תרנ"ה דפוס מ. ליליענטהאל.
שיחה שלמה. ביאור הענין וביאור המלות על הושענות
יוצרות לארבע פרשיות וקרובין לפורים ועל כל הסליחות הנהוגים
בכל תפוצות ישראל, מאת הרב הנז'. ובסופו עין אליעזר
תוספות ביאור על כל הפז' מאת הרב וכו' מ"ה אליעזר גראיעווסקי.
תרנ"ה דפוס ש. צוקרמאן.

תולעת המשי. תולדות גדול תולעת המשי ואופני
האכילתה בתקופות הייה השונות עד עשית הפקעות. מאת
האגראנאס מנשה מאיראוויטש. תרנ"ה דפוס א. מ. לונץ.

שלום ירושלים : כל דיני שמיטות קרקעות וכספים
ובראשו פסק על דיני שמיטת קרקעות מאת הרה"ג רש"ל (הכס"
באשי) כקש"ת יש"א ברכה הי' (וגעתק מספרו) שמחה לאיש" ירושלים
תרמ"ח) יצא לאור מאת יצחק כדהאב תרנ"ה דפוס א. מ. לונץ.

ההפצים אשר יצאו ונכנסו דרך חוף יפו

בשנת 1894 (תרנ"ד-תרנ"ה)¹

ה י ו צ א י ם

הארצות	המחיר בפראנק	שמות ההפצים
בריטאניה ומצרים	200000	שעורים
בריטניה מצרים וצרפת	125000	דורא
" " "	20000	בצים
מצרים וצרפת	25000	עורות עזים
לכל הארצות	10000	דבש
לכל הארצות	425000	הפצי ירושלם
בריטניה צרפת ואשכנז	150000	תורמוס
תונרמה ומצרים	25000	מחצלאות
צרפת מצרים ובריטניה	125000	שמן זית
בריטניה אשכנז רוסיה ותונרמה	2000000	תפוחי-זהב ולמונים
בריטניה	75000	בלויי סחכות ועצמות
צרפת בריטניה ותונרמה	475000	שומשמן
מצרים ותונרמה	550000	בורית
מצרים	175000	פירות וירקות
מצרים צרפת ואשכנז	75000	יין
בריטניה וארצות הברית	25000	צמר
לכל הארצות	150000	דברים שונים
	4630000	ס"ה

¹ הרשימה המפורטת הזאת ערוכה ע"פ ספרי בית סקודה המכס אשר ביפו הניעה לדינו מאת ציר ארצות הברית אשר בירושלם.

ה נ כ נ ס י ם

שמות החפצים	הכמות	מחיר בס'ר	ה א ר צ ו ת
מאכלי כבושים ומלוחים	00000	500	אמריקא
שמן אדמה	00000	1500	אמריקא
נרות	00000	50000	אוסטריא צרפת אשכנז ובלגיא
פחמים	4000 טון*	160000	בריטניה בלגיא וצרפת
נחשת ושאר מיני מתכת	00000	55000	" " " ואשכנז
קווה	3000 שקים	375000	ערב צרפת ואשכנז
סמי מרפא וצבעים	00000	150000	צרפת אשכנז הודו ובריטניה
קמח	5000 שקים	137500	רוסיא אוסטריא ותונרמא
כלי בית	00000	60000	אוסטריא צרפת ואשכנז
דגים מלוחים	00000	200000	מצרים רוסיא והולאנד
כלי זכוכית ופורצל	00000	180000	בלגיא אוסטריא צרפת אשכנז ואיטלי
מיני מזון	00000	100000	אוסטריא צרפת אשכנז והודו
כלי ברזל	00000	125000	" אשכנז בריטניה וצרפת
עורות	00000	100000	הודו
אינדינא ומיני צבעים	00000	135000	הודו אוסטריא ואשכנז
ברזל	2000 טון	400000	בלגיא בריטניה ורוסיא
עור מעובד	00000	70000	צרפת תונרמא ואשכנז
מכונות לתפירה	100	6000	אשכנז
מכונות קטור	2	20000	אשכנז ובריטניה
עצי גפירת	00000	40000	אוסטריא אשכנז ואיטליא
מיני בגד מצמר, צמר	00000	200000	אוסטריא בריטניה אשכנז צרפת ותוני

* הטון הוא 1000 קילוגראם או 2000 פונט.

ה נ כ נ ס י ם

ה א ר צ ו ת	מחיר בפר	הכמות	שמות החפצים
אוסטריא אשכנז וערב	40000		קליפת המרגליות
תונרמה וצרפת	45000		אנזים ואפוסטוקים
אוסטריא צרפת אשכנז ואיטליא	200000		נייר לכתובה וסיגארות
רוסיא	175000	40000 תבות	שמן אדמה
צרפת תונרמה ואוסטריא	20000		תפוחי אדמה
הדו ערב איטליא ומצרים	875000	35000 שקי	אורי
תונרמה ופריסאלוס	125000		מלח
מצרים בריטניה ובלגיה	115000		סאדה
אוסטריא מצרים וצרפת	500000	12000 חביו	סוקר
בריטניה הדו ואשכנז	25000		טיי
צרפת ואיטליא	175000		רעפים ולבנים
פרס	100000		טומבאק
אוסטריא צרפת ותונרמה	225000		יין, שכר וי"שמתוק
אוסטריא דומעני שוועדעקונותונר	650000		עצים לבנין וכלי בית
בריטניה ואשכנז	25000		חומים, צמר גפן
מכל הארצות	250000		דברים שונים
	1582100		ס"ה

ה ש נ ה.

(ניסן תרנ"ד עד ניסן תרנ"ה).

מצב הגשמי של אחינו יושבי ארץ ישראל בהשנה הזאת הורע במאד, בסבת מחסור עבודה ומלאכה. ורבים מיושביה עזבה וילכו באשר התהלכו למצוא טרף לכיתם. גם בהתרחכות וקדמת הישוב היתה השנה הזאת שנת רוזן. (לעומת השנים שקדמו לה) אולם בכל זאת נוסדו גם בה, כמעט בכל ערי ארצנו, מפעלים ומסדים שונים, מהם ע"י הממשלה הרוממה יר"ה. מהם ע"י חובבי אר"ק אשר בכל הארצות, ומהם ע"י יושבי ירושלים בעצמם. ואנחנו נבארם פה אחד אחד. וכל חובב ציון נאמן ישמח ויתענג בטח לקראת כל מפעל ומסד גדול או קטן אשר יוסד בארצנו.

פעולת הממשלה ובית מועצות העיר.

בחורף העבר (תרנ"ה) השיבה הממשלה הרוממה בהעיר קיראק (קיר מואב) אשר בעבר הירדן, פחה וגדוד צבא למען יהיו יושביה ויושבי כל החבל אשר בסביבותיה כטוחים מפחד הכדואים. גם העמידה אנית שיט על ים המלה אשר דרכו יוכלו לבא בשלשה ימים לקיראק, בעוד אשר דרך גשר הירדן יצטרכו ללכת חמשה ימים. ואין כל ספק כי הדבר הזה יביא בקרב הימים תועלת גדולה להרחבת המסחר, כי על ידו יחל חבור וקשר תמידי בין שני חלקי הארץ הזאת, — אחד מאחינו האשכנזים נסה כבר ללכת לקעראק להתאחו בה ולעסוק באיזה עסק. אולם

בעברו דרך העיר העתיקה מידבא התישב בה ויפתח לו הנות והנהו רואה ברכה בעמלו .

הפחות וממלאי מקומם, משתדלים בכל עוז לפתוח בתי ספר למתחילים בכל הכפרים הגדולים אשר לא היו בהם עוד בתי ספר. הדרך מירושלם לירחו, ים המלך והירדן נסללה כליל . ובשנה הזאת נסעו בעת הסיוור כמעט בכל יום ויום מרכבות רבות רצוא ושוב לירחו והירדן, וקלות המסע אשר הוסב על ידה יסכב כמח בריבוי ביאת התרים והנוסעים. והדבר הזה הוא כנודע אחד מהעמודים אשר פרנסת עירנו נשענת עליהם.

בית מועצות עירנו ראה כי מהעת אשר החלו לבנות בה בתים וחנויות (ביחוד מחוץ לעיר) בנגות עצים ורעפים, וגם בתים שלמים מעץ, הראה האיש את ידו החזקה לפעמים (דבר אשר לא נשמע בה עד העת הזאת), ויחליט לכונן גם בעירנו מכונות ומכשירי הכווי למען יוכלו חיל הצבא להשקיע את האיש מיד בצאתו ללהב.

בחרף העבר (תרנ"ה) הורצפו גם המשעולים הצרים המוליכים לכותל המערבי, והמבוי אשר על פני הכותל הורצף כולו באבנים גדולות וחלקות. ולב כל יהודי הבא לשפוך שיח בהמקום הזה, ירחב ויתענג לקראת התיקון הנכבד הזה אשר עשה בית מועצות עירנו.

בהשתדלות כבוד הוואלי אשר בדמיסק הואיל הדר מלכנו השולטן יר"ה לתת מאוצרו הפרטי סך 16000 גרוש לתיקון ויפוי הכנין העומד על "קבר יוסף הצדיק" (כחצי שעה משכם) אשר מאפס מחזיק בדקיו כמעט מטה לנפול.

התרחבות העיר.

החדשות אשר צמחו בהפנה הזאת מעשות ומלות הערך

דנה, לא רק אצל היהודים כי גם אצל יתר העמים, ובכ"ז
נוכל להזכיר מפעולות אחינו את ישתי אלה :

א) שכונת ימין משה. בה נתוספו כארבעים בתים, וכשנה
הבאה יכלה בנין של כל המאה ושלשים בתי השכונה הזאת.
מחציתה לעדת האיטלקים והיא תקרא בשם רחוב נתן (על
שם הר"ג ר' נתן אדלר זצ"ל). ומחציתה השניה לעדת הספרדים
ותקרא בשם רחוב יהודית (על שם אשת השר משה
מונטיפיורי זצ"ל) (ראה "ימין משה" בחלק ההודעות).

ב) שכונת רחובות לבני עדת הבוכארים אשר
בעירנו. השכונה הזאת מצוינת בתכונת טקומה וכיפוי כתייה : היא
עומדת במקום גבוה מאחורי שכונת "בית ישראל" ומאה שערים,
וכתייה מצוינים כגדלים, יפים וטוב טעמם מכל בתי שאר השכונות.
כל בית תכיל מארבעה עד שמונה חדרים גדולים, והם בנויים רחוק
איש מאחיו. וכאמצע השכונה ינטע גן גדול, וגם בית הכנסת
גדול מאד (אחרי אשר ישיגו רשיון מהממשלה הראשית). וכעת
יסולל מסלת עגלות עד השכונה הזאת. ומיסדי השכונה יכוננו
עגלות מיוחדות להוביל את יושביה ויושבי שאר השכונות אשר
בסביבותיה בהמהיר אשר ישלמו יושבי השכונות אשר על דרך יפו.

מצב החינוך.

החינוך בכלל התקדם במאד. הוב גדול מיושבי עירנו
מכינים כבר את הצורך והנהיגות ללמד את בניהם כתב ולשון,
ומרביתם יביאו את בניהם לישיני בתי הספר : "חברת כ"ח"
ו"למל". ולעומת אשר בראשית התיסדות בתי הספר (לפני עשר
שנים בערך) נאלצו המנהלים לבקש תלמידים בנרות, ולהבטיח
הבטחות טובות ומנחות להוריהם, ידפקו עתה הורי הילדים על
פתחי המנהלים ויבקשו מהם דמים לקבל את בניהם. וכתי

הספר הוישם כבר לחק כי כל אב אשר ידו משגת, מוכרח לשלם שכר למוד בניו, וגם אלה מההורים אשר יבושו או לא יוכלו מפאת מצבם, לשלוח את בניהם ובנותיהם לבתי הספר, ישכרו להם מורים פרטים ללמדם כתב ולשון בכתיהם.

בבית הספר "התורה והמלאכה" אשר לחברת "כי"ח" הנהיגו כעת את למוד שפת טורקית ללמוד קבוע, ומורה מיוחד ללמוד השפה הזאת שולח הנה והתלמידים רואים ברכה בלמודם. מספר תלמידי מחלקת הלמוד הוא 170 והם כמעט כולם מילידי עירנו, ומספר התלמידים אשר במחלקת המלאכה הוא 100 וכשליש מהם הם מילידי עירנו, והנשארים הם משאר ערי תוגרמא. בהמחלקה הזאת נוספו כעת שלשה בתים גדולים, למען יוכלו האומנים וחניכיהם לעבוד את עבודתם במקום מרווח, ועל מספר האומנים הנמצאים כבר בהבית, נוסף כעת גם עושה-עגלות. וכל לב איש יהודי המבקר את הבית הזה ישמח במאד לקול הולם הפטישים ורעש המגרות ושריקת המכונות אשר ישמע בהבית.

בבית הספר "למל" נוסף מחלקה מיוחדת בעד נערים מבני שיש ומעלה ללמדם קרוא וכתוב עברית.

בית הספר לבנות הנוסד מהשר לי אנעל די ר א ט ה ש י ל ד נמסר עתה לחברת "אגודת אחים" בלאנדאן, ועתה יש את נפשה לבנות בית גדול ורחב ידים בעדו (כי עד היום הנהו בבית שכור), ובמח ישימו ראשי. החברה את לבם להיטיב את מצבו ולשלוח אליו מורות מוסמכות אשר חסרונן מורגש במאד בהבית.

ראשי הת"ת אשר להספרדים משתדלים גם הם להביא סדרים טובים בעניני הלמודים ויקבלו מורה מיוחד לדקדוק שפת קדשנו, ומורים לשפת ערבית (שפת הארץ) ושפת טורקית (שפת הממשלה). רק ללמודי קדש יחסר למו מורים משכילים

אשר יבינו לחכב את הלמודים על התלמידים. ולתכלית זאת שמו
אחדים ממובי עירנו את לבכם וישכרו מורה פדגוג ללמד
להתלמידים אשר נמרו זה עתה חוק למודם בהת"ת, שפת
עברית ודקדוקו ודברי ימי עמנו, למען יתחנכו הם להיות אח"כ
מורים בהת"ת.

בבית הת"ת "דורש ציון" (בלומענטהאל-שולע) נוסף מורה
ללמוד שפת טורקית, וגם חדר גדול חדש נבנה בו למען לא
"אלצו התלמידים לשבת צפופים ודהוקים יחד.

בית הספר לעבודת האדמה "מקוה-ישראל" (בקרבת יפו)
אשר לחברת "כל ישראל חברים" נתגדל ונתרחב במאד: בו
נוספו שלשה מורים; האחד ללמוד נטיעת עצי פרי שונים,
השני לנטיעת כרמים, והשלישי ללימוד מחלת הבהמות ורפואתן.
מספר חניכיו מאה. ובו כוננו גן בית השלחין (ביארא) גדול
לגדול עצי תפוחי זהב, וגם אוצריין גדול חפרו בעמק האדמה,
ומעליו יקב גדול לדריכת היין והכנתו. והוצאת הבנין הזה
ומכשיריו אשר עלה לסך חמשים אלף פראנק נדב הנדיב
התומך מאז ומעולם ביד נדיבה בידי המכון הזה, הוא ה'
גאלדשמיד ראש חברת "כל ישראל חברים".

ביום הפורים של שנת תרנ"ה חגג המכון הזה את חג
חצי-היובל לשנת הוסדו, וביום החג הציע אחד מיושבי ירושלים
ליסד למזכרת חג חצי היובל קופה בשם "קופת יצחק נטר",
על שם המיסד נטר ז"ל (אשר מת ונקבר בהמכון הזה);
ומהכסף אשר יאסף בהקופה הזאת יקנו אחוזות בעד התלמידים
המצוינים אשר יעזבו את הכית בכלות שנות למודם ולא ימצאו
משרה ופקידות באחת המושבות, וכבר נאסף עד היום מיושבי
ארה"ק בעצמם קרוב לאלף פראנק. ואין כל ספק כי חובבי
ארצנו בכל מקום שהם ימהרו לתמוך ביד רחבה בהמכון הזה

אשר על ידו תושלם מחשבת מיסדי "מקוה ישראל"; ומר יצחק
נטר בראשם.

מפעלי צדקה וחסד.

מפעל חדש אחד נוסד בעירנו והמפעל הזה נכבד
כמאד, וכחוסרו נמנה חסרון גדול ונרגש, הוא: בית תבשיל
כללי. את הבית הזה יסדו ראשי עדת האשכנזים, ובמפעלם
זה לא עשו פדות בין בני עדתם לבני שאר העדות, וכל איש
יהודי בן איזה ארץ שתהי', ישיג בהבית הזה במחיר מטליק
אחד (5 סנטים) תבשיל אחד מהתבשילים השונים אשר יבושלו
בו, וכשלא מאות אנשים יבאו לאכל מדי יום ביומו בהבית
הזה; ומהם גם בעלי משפחה אשר יקחו את התבשילים לבתיהם.
הכנסות הבית תכאנה מאת נדיבי לב פה אשר כתבו ידם לתמוך
את הבית בתמיכה חדשית ומאת חובבי ארה"ק בחו"ל.

הגביר המרום וכו' כטוהר"ר ש. שטרונים בקארלסרוהע קנה
בהשגחה הזאת בית-חומה גדול במחיר 28000 פראנק, וכו'
הושיב לע"ע עשרה תלמידי חכמים עניים אשר תורתם אומנתם.
ולפי הנשמע יש את גפש הגביר הנז' להקדיש את הבית הזה
ל"בית חולים לילדים". וניסו הרופא ד"ר פייכטוואנגער (אשר קים
פה שנים אחדות בתור רופא חברת "למען ציון") המשתלם עתה
בתור רופא מיוחד למחלת-ילדים יבא הנה להיות רופא הבית.
ואם הדבר הזה יצא לפעולה, יכרכו יושבי ירושלים מקרב ולב את
הגביר הנז' ובני משפחתו! בעד החסד הזה אשר יעשו עמם; כי
הוא מפעל נחויץ מאד.

מהתרחבות מפעלי חסד הישנים נוכל להזכיר רק את
בית מושב זקנים. בו נתוספו שני בתים גדולים על גג הבתים
הקודמים, מנדבת הגביר ר"ב כאצעי וועלענסאן בקיוב, מספר הזקנים

הנמצאים בהבית, ובהבתים השכורים אשר אצלו הוא אחד וישישים.
ומספר הזקנות היושכות בחצר מיוחד בקרבתו הוא חמשה ועשרים.⁽¹⁾
חברת עזרת נשים. נוסדה בהשנה הזאת בהשתדלות
הגברת חי' צפורה פינס (אשר כבר יסדה חברת נשים מסודרה
ביפו בימי שבתה שם). מטרתה לעזור ליולדות עניות ויתומים
עוזבים. וכמאתים נשים מכנות עירנו באו כבר בכריתה, ויש תקוה
כי תעשה ותצליח. ושובה האחת הסבה כבר החברה הזאת מיד
בצאתה לפעולה; כי העירה את אחדות מנשי עשירי עירנו
מתרדמתן, כי תעשנה גם הן דבר מה לטובת אחיותיהן החולות
והעניות. ובקנאתן להסדרים הישנים, לאמר להאיסדרים, נפרדו
מהחברה הזאת ותיסדנה להן חברה אחרת בשם הזה ולהמטרה
הזאת (אשר מרבית חברותיה הן בפנים העיר). ומי יתן כי על
ידי הפירוד והקנאה הזאת יקום "קנאת מיסדות תרבה צדקה".
ביפו נוסד קופת מלוח לאכרים עניים. היסוד
להקופה הזאת עשתה חברת "דורשי ציון" אשר באוסטריא, ואלו
נלוו הרבה מיושבי יפו והמושבות. נחיצת קופה כזאת ותועלתה
טובת לכל איש ואינה צריכה כל ביאור, ואם אך ימצאו
נדיבים אשר יתמכו בידה, צרור בכנפיה עזר וישע רב להאכרים
כי ינצלו בעת דחק משני נושכי הנשך.

עבודת האדמה.

בהפנה הזאת נעשו חדשות מעטות אך נכבדות במאד וגם

(1) כל בתי החינוך והחסד אשר בכל ערי ארצה"ק מהיוכים להגיד תורה רבה
בעד קיומם. להחובב ציון הנאמן ה"ה הרה"ג זכ"ל כמוהר"ר אריה ד"ר סאלווענדי
ה"ו ראב"ד בדירקהיים והגליל יע"א, המקדיש כל כחות נפשו ונפשו וזמנו
לטובת ארץ אבותינו, ולא יעף ולא ייגע מלקרוא ולאסוף נדבות בעד מוסדותיה הטובים.
וכמעט אין לך בית חינוך והסד אחד או איזה מפעל טוב שיהיה כאחת מערי ארצה"ק
אשר לא יקבל עזר וסעד ע"י הרה"ג הנזכר. זכרה לו אלוה למזובה.

תיקונים טובים כהמושכות הישנות. הדבר היותר נכבד הוא :
הוצאת שמרי המקנה על אדמת גולן או הוראן. והשנת הרשום
מהמשלה הרוממה יר"ה להתאחזות של אלף נפשות בהאדמה
הזאת; אשר יצאו לפעולה ע"י ציר אמונים של הנדיב הנודע
וכו' כמוהר"ר אליהו שייך הי"ו. (על דבר פרטי האחזות האלה
ראה מאמרנו גולן בבשן).

הוצאת שמרי המקנה על אדמת כפר סאבא. האדמה
הזאת נקנתה (ורובי חלקיה כבר נמכרו) בשנת תרנ"ב, אך על
דרך גמר המכר ר"ל הוצאת שמרי המקנה, רכצו עכוביסומכשולים
שונים. ואך כחורף העבר (תרנ"ה) הצליח בידי קונה הנחלה להשיב
שמרי מקנה מקוימים בנימוס. ובידו לתת שמרי מקנה לקוניו וגם
רשום לכנין. (ראה חלק ההודעות) וזאת תכונת האדמה בכלל:
שטח אדמתה הוא 7500 דונאם, והיא רחוקה מיפו כשלוש שעות,
ומפתח תקוה כשעה וחצי, ומהים ג"כ כשיעור הזה, ושמה מעמד
לאניות לקבל התבואות מהסביבה. הדרך סלולה עד שפת הים
הנקרא "ארד אל חראם סידנא עלי". האדמה מוכשרת לזריעה
ולנטיעה.

מצב המושבות הישנות טוב מאד. והדבר היותר נכבד
חדש הוא : כי הנסיונות השונים אשר נעשו ביין ראשון לציון
וזכרון יעקב הראו לדעת כי יכולים הם להתקיים ולעמוד זמן רב
מבלי חשש חמוץ וקלקול, ולא יירא גם מפני מרחק הדרך ורוח
הים. ולכן החליטה הפקידות הראשית לסגור את כל החנויות
אשר החזיקה על חשבונה בארץ ישראל, מצרים ותוגרמה, למען
יוכלו לאגור יין ישן דיו, ואז תפתח ארבעה חנויות
ראשיות ליין המושכות בלונדון, פריז, ברלין וניוארק. ומהמעט
הזה העלתה את מחיר היין והקאניאק בשליש ובמחצה מהמחיר
הקודם. והדבר הזה הראה כבר את פעולתו הטובה גם על שתי

המושבות "גדרה" ו"רחובות" אשר מצבן הו' רופף מאד, מפאת הסרון יקב מיוחד (אשר לא יכלו לבנות בעצמן) ועתה הואילה הפקידות הראשית להודיע לראשי המושבות הנז' כי היא תקבל את ענבי כרמיהן להיקב אשר ב"ראשון לציון".

גם העמוד השני אשר הישוב נשען עליו הוא גדול תולעי המשי" נתחזק כמאד וקיומו בטוח ע"י בית מוית הפקעיות אשר הנדיב הנודע כונן ב"ראש פנה". ולרגלי החיזוק הזה החלו אחדים מיושבי "ראשון לציון" אשר יש להם כבר עצי תות, לגדל את תולעת המשי על חשבון עצמם, והפקידות תקנה מהם את הפקעיות כאשר תקנה מהם את הענבים.

גם על מצב הרע של הפועלים העניים אשר באו בימי העליה המבוהלת, בא הקץ. ובקיץ הזה (תרנ"ה) מכר הנדיב הנודע את אדמת קסטיניה לחברת "חובבי ציון" בעד הפועלים העניים, ובתנאי קודם למעשה כי שתי המשפחות הבסאראכיות אשר לא נפתו לקול מדיחיהם לעזוב את הארץ כאחיהם בני מדינתם, וישארו עד היום בתור שכירי יום על אדמת קסטיניה (אשר נקנתה בעדם) — יתאחזו מעתה בתור קולוניסטים על חלקת האדמה אשר הניח בעדן. ועוד זאת כי כל צרכי הכלל אשר בהמושבה מידו ינתנו. וכבר נכתב ונחתם ספר המקנה בין באי כח הנדיב ובין מ"מ ועד הפועל ביפו, ומיד אחרי עבור שנת השממה יחלו הפועלים לחרוש ולשדר אדמתם.

גן שמואל. בו נעשתה כבר התחלה טובה לגידול האתרוגים. לע"ע כוננו משתלה גדולה אצל הבאר אשר בהמושבה "חודרה". בחציה נטעו גרעינין ובחציה השני ענפים, וכמעט כלם נקלטו היטב ויצאו ציץ, ואחרי אשר יגדלו יושכו בהגן המיוחד.

גן בית השלחין (ביארא) אשר להשר משה מונטיפורדי זצ"ל. גם על הגן הזה אשר היה זמן רב חרב ונעזב

בא עתה הקץ, כי יורשי השר הוציאו את מחזיקו הראשון ממנו
 ומסרוהו לידי "חברת כל ישראל חברים". והיא הפקידה את הגנן
 הנודע י. גייגו פקיד בית הספר "מקוה ישראל" גם על הגן הזה.
 ועתה מבלי כל ספק בימים מעטים ישגשג ויעשה פרי
 הלולים לכבוד למיסדו, ולשמחת לבב כל חובבי ציון.

הגן הזה הוא הנסיון הראשון אשר נעשה על מסלת ישוב
 הארץ, ולכן נחשב כי לא למותר יהיה לספר בקצרה את כל אשר
 עבר עליו: הוא נקנה עוד בשנת תרמ"ז מאת השר משה מונטיפיורי
 זצ"ל במחיר 300 ל"ש. בו היה אז 1407 עצי פרי, מלבד חלקה
 גדולה למזרע תבואה וירק גינה, בית גדול, באר וגדר מסביבו,
 ומחשבת השר היתה כי על ידו ימצאו אחדים מיושבי
 ארצה'ק פרנסתם מעמל כפס, והשכר אשר יביא יהי קדש לטובת
 הת"ח אשר בירושלם. אולם השר מונטיפיורי זלה"ה מסר אותו
 לאחד מיושבי יפו אשר לא היה לו כל ידיעה בהלכות עבודת
 האדמה. והמקבל ידע נאמנה כי עצי הגן לא יביאו לו
 כל פרי, יען ידיו לא חונכו לעבודה מעודו. ואינו יודע אף פרק
 אחד מהלכות נטיעות עצים ושמירתם. ויקבל אותו רק בתור "פרה
 חולבת", למען ימלא השר מאוצרו את אשר יחסר לכלכלת הגן וביתו.
 ולכן הלך הפרדס הלוך ודל, עצים חדשים לא נוטעו בו, והישנים,
 מהם יבשו, מהם נגדעו עד כי יחסר כעת יותר ממחצית
 העצים אשר היו בעת קניתו. וגם הבית, הכאר והגדר אשר מסביבו
 נתרועעו מאפס מחזיק בדקיהם; וכאשר נודע המצב הרע של הגן
 וסכתו להשר; מפי נוסעים ומכתבים, לא מהר להוציא את מחזיקו
 ממנה, רק להיפך, תמך אותו עוד הפעם בסך ארבעים ל"ש לשלשנה
 וגם בהיותו בעצמו בפעם האחרונה בשנת תרל"ה וימצא בו רק
 שני שלישים מהעצים אשר היו בו בראשונה, האמין לשפת
 חלקות של מחזיקו ויבטיח לו כי מיד בשובו לביתו ישלח לו

עוד הפעם כסף לחוק בדקי הכית והגדר אשר מצא פמצב רעוע, וכן עשה. אך מצב הגן, הכאר והגדר אשר מסביבו לא הוטב כמאומה. ובכל זאת נמצא בשנת תרט"ד איש אחד בעל גנות ופרדסים מיושבי יפו אשר אבה לתת להשר שכר 200 פראנק לשנה בעדו (ואם הישר יקדישם להת"ת ביפו יתן שכרו בכפלים) ואחרי כלות עשר שנים יתן להישר—אם יאבה להניח את הגן בידו—סך שני אלפים פראנק לשנה. אך השר במדת החסד הנפרזה אשר קננה בלכבו לא שעה לדברי המבקש, וישאירו בידי מחזיקו הראשון, והגן נשאר כמצבו הקודם. ולכן חוב יתחובכ כעת כל החובכ ציון תודה רבה ליורש השר ז"ל אשר הואיל סוף סוף לתקן את המעות להוציא את מחזיקו ומחריבו ולמסרו לידי החברה, למען יהי למצער מעתה מזכרת נצח להשר משה מונטיפיורי זצ"ל, אשר היה הראשון מאלה אשר אבו להוציא לאור את רעינישוב הארץ, ופרנסת אחינו בעבודת אדמתה.

אגודת האלף בפריז, אשר לא הצליחה בעבודתה באדמת "עין-זיתון", לקחה כעת מהנדיב הנודע תמורתה חלקת אדמה בהמושבה "חודרה" (הוא החלק אשר נשאר בידי המוכר) והנדיב יעבוד את אדמת עין-זיתון ע"י פקידיו. ועתה יש תקוה טובה לישתי האחוות האלה. וגם למעמד ומצב המושבה חודרה יביא הדבר הזה תועלת גדולה.

גם ממרכז הארץ מאוסף ירושלם עלו שני כוכבים קטנים מזהירים על שמי הישוב, הם האחוות או המושבות הקטנות מוצא ורמה.

כ"צא עומדת (במקום העיר העתיקה "מוצא" (יהושוע י"ח כ"ו) או "קולוניא" כאשר יקראה הערבים עד היום) על דרך העגלות ההולכת יפו; ורחוקה מירושלם רק כשני שלישי שעה. שטח האחוזה הזאת כמאתים דונאם והיא נקנתה לפני שלש

שנים מחברת "חבת הארץ", וכאשר נסגרו שערי הארץ נתבטלה החברה הזאת ותהי אדמה עזובה ושוממה. ובשנה הזאת הואילה "לשכת ירושלם" אשר לאגודת ב"ב לקנות האדמה הזאת מאת חברי החברה ותושיב עליה (לע"ע) שלשה פועלים חרוצים. לכל אחד מהם נתנה 40 דונאם אדמה, וסך עשרים פראנק לחדש תמיכה לפרנסתם. עד העת אשר כרמיהם יתנו פרי, ואז ישלמו להלשכה את מחיר האדמה והתמיכה אשר נתנה להם בתשלומים קטנים מבלי נשך, ובכלותם לשלם תקום האדמה וכל אשר עליה לצמיתות בשטרי מקנה. הם נטעו כבר 12500 גפנים מגפני צרפת, וכמאתים עצי פרי שונים. והם עובדים את אדמתם בחריצות ובזריזות עד כי כל גנני המושבות ובתוכם ה' ניינו אשר בקרו את המושבה הקטנה הזאת הללו פעולתם במאד. וגם קנתה הלשכה שלישי מבית גדול העומד בקרבת האחזה למען יהיה להאכרים מקום לגור. וכאשר תרבינה הכנסות הלשכה אז תושיב עוד שני פועלים על שטח האדמה אשר לה עד היום. רמה. עוד לפני עשר שנים קנו אחדים מיושבי ירושלם אחוזת אדמה גדולה בסביבות העיר העתיקה רמה או כאשר תקרא היום "נבי סמואל" (ע"ש הנביא שמואל) והחברה הזאת נקראה בשם "נחלת ישראל". אך מסכות ומכשולים שונים לא נתאחו אחינו בהאחזה הזאת. (וע"פ חוקי הממשלה, הקונה אדמת מירי ואיננו עובד אותה עשר שנים רצופות תשוב להממשלה). אולם בחורף הזה יצאו כשלוש עשרה משפחות מאחינו התימנים אשר גם הם נמנו בחברי החברה הנזכרת ויחרשוה וישדרוה ויזרעוה תכוואה, וגם גפנים מגפני "ראשון לציון" נטעו בה במספר לא מעט, והמה יושבים בבית שכור בהכפר הסמוך. — ומאד מאד ראוי לכל חובבי ציון לתמוך בידי שתי האחיות הצעירות האלה.

בתי חרשת ומלאכה .

בענף החרשת אשר הוא באמת הדבר האחד והמיוחד אשר יוכל להפיח רוח חיים בכלכלת ארצנו כאשר כבר העירו רבים וכן שלמים, נעשתה אמנם התחלה טובה, אשר בכנפיה צורות תוצאות טובות להרמת קרן מצב ארצנו. אך הובה של ההתחלה הזאת לא מאת חדשים ומתחילים בהטבת מצב ארה"ק נעשתה, כי אם מאת האישי הגדול מרבבות חובבי ציון, אשר כבר פעל ועשה הרבה מאד מאד לחיזוק הישוב והרחבתו, ובכל זאת לא ייעף ולא ייגע לפעול תמיד למענו, הוא הנדיב הנודע באראן עדמונד (בנימין) די ראטהשילד. הנדיב הנודע הזה הקים בארצנו שני בתי חרשת גדולים והם :

(א) מזנגה. בהעיר הקטנה "טנזורא" (עינדאר) היושבת על חוף הים. היא עומדת תחת פקודת והנהגת החמיקר דיינגהאף. ולע"ע עובדים בה כחמשה ועשרים פועלים יהודים (אחדים מהם בעלי משפחה) ובה יותכו רק בקבוקים ישחורים (למשלח היין) וכוסות, ובלי כל ספק כאשר יחזק מצב הבית יותכו בו כל מיני כלי זכוכית הנדרשים למכביר בארץ. ואז ירב גם מספר הפועלים. בהעיר הזאת לא ישבו יהודים מזמן החורבן, ורק לפני שנים מספר קנה בה הנדיב הנודע אחוזה ויושב בה שתי משפחות, וכעת יושבים בהעיר הזאת כחמש עשרה משפחות ועוד חמשה עשר יחידים. ובהשתדלות מנהל המזנגה נתיסד בה בית ספר למתחילים בעד ילדי וילדות האכרים והפועלים.

(ב) בית מויה לפקעיות המשי בהמישבה "ראש פנה". בית החרשת הזה הכי נכבד במאד. ותועלת כפולה כרוכה בו: (א) על ידו נתחזק דבר גדול תולעי המשי בארה"ק, כי על דרך משלוח פקעיות המשי לחו"ל רובצים מכשולים שונים, ומי יודע

אם היה לאל ידי ענף הכלכלה הזה אשר עודנו כאכו כארצנו
ללחום את המכשולים השונים ולנצחם. אך עתה כאשר הפקעיות
יוטו באחת המושבות אז יוסרו כל המכשולים, והאכרים יוכלו
לעבוד בהפץ ובלב בשוח בהענף הזה בידעם כי מיד כאשר יכינו
את הפקעיות יקבלו שכרן מאת בית הפקידות. (ב) בבית המלאכה
הזה יקבלו רבים מיושבי צפת, ומלבד אלה אשר יקבלו לעבוד
בבית המלאכה פנימה, עוד ינתנו כסאי־טוויה ופקעיות לאלה
מיושבי הכושלים אשר לא יוכלו לכא ולעבוד בבית המלאכה
אשר בהמושבה. ובכונה מיוחדת כונן הנדיב את בית המלאכה
הזה בהמושבה הזאת, למען יוכלו מספר לא מעט מיושבי צפת
— אשר גורל ענייה רע יתר מגורל העניים בשאר ערי ארזה"ק —
למצוא בו חיות ידם בעמל כפם.

מלבד שני בתי החרשת האלה אשר כבר כוננו, יוסד
בקרב ב"ראשון לציון" בית חרשת לעשית חביות וחוליותיהן.⁽¹⁾
(אשר מספר רב מהם דרוש למשלח היין) וגם בבית המלאכה
לעשית שמנים מריחים אשר ב"יסוד המעלה", יחלו לעבוד — לפי
הנשמע — בקרוב. וכמובן ימצאו גם בהם מספר מאחינו
עבודה ומלאכה. וכל איש אשר אהבת ציון תפעמהו, ישמח
ויתענג במאד לקראת המפעלים הנעלים והנשגבים האלה אשר
כוננו להטיב גם מצב העירונים בארזה"ק, ומקרב ולב יקרא :

אשריך נדיב נודע! כי דבר כזה על ידך יעשה.

ואשריך ישראל אשר נדיב כזה מקרבך יצא.

מלבד בתי המלאכה אלה, נוסדו עוד שני בתי מלאכה

מאנשים פרטים :

(א) בית מלאכה לבורית. להאדונים נסלה, שפיר

⁽¹⁾ עד היום הביאו חוליות מוכנות מח"ל, וכעת יביאו רק את העץ אשר

ממנו יעשו החוליות.

ושותפס. הבורית הנעשה בבית המלאכה, טוב, וגם קונים נמצאים עליו די פה ובחול.

(ב) בית הבד לשמן שומשמיץ. את הבית הזה יסדו בירושלם שנים מיושביה זה עתה, ועוד לא נוכל לדעת תוצאותיו, אך לפי הנראה יראו ברכה בעמלם.

ארבעת הבתים האלה יוכלו להיות למופת נאמן, כי ענף החרשת יוכל להסתעף ולהתפשט במלא רוחב ארצנו. ואם אך ימצאו בעלי הון ומלומדי עסק, יוכלו ליסד כתי חרשת שונים (1) יראו ברכה בעמלם, ויביאו גם ברכה וישע להרבה מיושביה המבקשים עבודה ואין.

מצב בעלי המלאכה לא הוטב במאומה, ועל אדות הנחיצות האמצעים להיטב מצבם כבר נדבר די במאמר "למען האומנים" ובהערתנו להמאמר הנזכר, ופה נביא רק ענפי אומנות חדשים אשר נתוספו מאחינו והם: (א) ציריכאור (פֶאטאגראף). המלאכה הזאת היתה עד היום רק בידי אינם יהודים. ואך בשני התאחו שני צעירים מילידי ירושלם אשר השתלמו בהמלאכה הזאת באירופה, ומלאכחם איננה נופלת ממלאכת הטובים שבבני הנכר. (ב) עושה כלים מחושי מתכות. (ג) עושה חנורות. (ד) עושה מגופות. (ה) עושה לכנים שרופים להרצפת הבתים. ארבעת המלאכות האחרונות לא היו כלל בעירנו. (ו) שני מתקני מכונות. — כל האומנים האלה מוצאים לע"ע מחיתם רק בדוחק, אך אין כל ספק כי ברבות הימים יסולו מסלה למלאכת ידם ויראו ברכה בעמלם. — ומזה נוכל לשפוט כי רק רבוי האומנים על המספר הדרוש גורם את שפל מצבם. ולכן אם תצאנה לפעולה שתי החצעות המבוארות למעלה, אז יוטב גם מצב האומנים.

(1) ע"ד כתי המלאכה אשר יוכלו להוסיף בארצנו והתנאים הדרושים לקיומם

דברנו כבר בספרינו "ירושלם" שנה א. ב. כ.

לתולדות הגאון מוהר"ר צבי קאלישר זצ"ל.

בשנת תרנ"ה נמלאו מאה שנים להולדת הגאון הנודע ר' צבי הירש קאלישר ראב"ד בקיק טהארן אשר באשכנז. הראשון למעוררי ומפיצי רעיון ישוב ארץ אבותינו. ולכן היו את לבבנו לכתוב את תולדות הגאון הנז' בארוכה. וביחוד את כל פעולותיו ועבודתו לטובת ישוב ארץ ישראל (תולדתו אשר בספר "כנסת ישראל" לשנת תרמ"ז קצרה מאד) וכבר כתבנו אדות הדבר הזה לבן הגאון הנז' התורני המופלג וכו' כמוהר"י ל קאלישר נ"י. והוא שלח לנו איזה ידיעות וזכרונות מחיי אביו ז"ל. אך החומר אשר אספנו איננו די עוד לבנות היכל נהדר למזכרות ותולדת הגאון הנז'. — ולכן אמרנו לעזוב את עריכת תולדות ופעולת הגאון ל"לוח ארץ ישראל" של שנה הבאה. — ועתה נחלה את פני כל רבנינו, חכמינו, עשירנו וכו' אשר בידם נמצאים מכתבים מהגאון הנז' הנוגעים לישוב ארץ"ק או לאיזה ענין כללי, וביחוד את אלה מחובבי ציון באשכנז אשר עבדו עמו יחד ביסוד חברת לישוב ארץ ישראל, כי יואילו בטובם לשלוח לנו אם את גופי המכתבים (ואנחנו נשיבם לידם אחרי אשר נעתיקם), או העתקותיהם, ואנחנו נפרסמם כלם או תוכנם בתולדותיו. וכן מי ממכיריו ומוקיריו היודע איזה מקרה וענין נכבד בחיי ופעולת הגאון הנז', ישיב להודיענו, למען תהיה התולדה אשר נעריך, כלולה ושלימה למזכרת נצח להרב הגאון הזה. ובגלל הדבר הזה יודום ויברכום כלחו"צ אשר בכל הארצות ובתוכם גם

העורך.

הודעות

בתי החנוך, החסד, החברות ועוד

בארץ אבותינו.

סוף

הוא מן המעשרים והתרומות

והעומר

בית הועד הכללי

אשר לכוללות האשכנזים בארץ הקדושה.

נתיסד ע"י הגאון מוהר"מ אויערבוך זצ"ל

והגאון מוהר"ש סלאנט שליט"א.

זה כשלושים שנה כשראו שנפרדו הכוללים למחזות, ויילנא לחוד, הוראדנא לחוד, מינסק לחוד, רייסין לחוד וכו'. וחשו עתידות לא טובות לעדת האשכנזים בכללה אם תעמוד בפירודה זה. ע"כ, עמדו ויסדו בית ועד כללי לכל הענינים הנוגעים אל כלל האשכנזים כולם, ומיום ההוא והלאה, כל כוללות האשכנזים הפרושים והחסידים — זולת אחדים יוצאים מן הכלל זה שנים אחדות — הם לעדה אחת לכל דבר המקהלה בכללה, ובפרט בעניני הממשלה יר"ה, ובמילי דשמיא וצרכי הציבור בכללן. והבית הזה הוא עליון על כל בתי החסה, כי הוא הסוכך על קיום הישוב כולו בכלל, ועל צרכי עניים, זקנים, תלמידי חכמים ובעלי אומנות ואלמנות ויתומים וכל כושל ונקשה ורעב בפרט, והכל לפי השג ידו. הכנסותיו תבאנה מהמדינות אשר אין להם כולל מיוחד בארצנו, כגון: אמעריקא, בריטאניא, פנימיות רוסיא, נגב אפריקא, אוסטרליע וכדומה.

הנהגתו ע"י חמשה ממוני הכוללים מהפרושים והחסידים שנבחרו לכך, וסופר ראשי ושני סופרים משנים ועוזרים. חשבונו ומפעליו נדפסים אחת בכל שנה בחוברת "שמש צדקה". חמשה עשר חוברות כבר יצאו לאור. האדרעסא ע"ש הגאון מו"ה שמואל סלאנט נ"י.

Samuel Salant Oberrabbiner d. A. G. für Central
Comite der Vereinigten Isr. Asch. Gemeinden in
Jerusalem (Palästina)

בית החולים הכללי

בקרר חולים האספיטאל

בעה"ק ירושלם ת"ו.

(א) פה בירושלם עה"ק ישנו בית חולים גדול למראה ונכבד בפנימיותו, אשר חמשים מטות יכיל, ושמו: "דייטש איזראעליטישעס בקורר חולים האספיטאל" והוא מלא חולים מפה לפה, כמעט בכל ימות השנה, מכל מפלגות אחינו בני ישראל מבני העיר ומבני המושבות. הוא מבצר משגב מפני המיסיון, והוא עמוד התוך שהישוב נכון עליו*.)

(ב) בבית הזה ישמשו: שני רופאים מצוינים, שני רוקחים, ששה שוטרי-חולים אנשים ונשים, שתי מבשלות, שתי משרתות, כוכסת-ראשית אחת, שני סופרים, אחד פקיד נאמן על כלכלת הבית, אחד שמש ואחד שומר הפתח.

(ג) הבית הזה מתנהג על פי חמישה גבאים הממונים מטעם כל העדה האשכנזית, ועומדים תחת פקודת ראש העדה הרב הגאון המפורסם רבינו שמואל סלאניני וכולם עוסקים בצרכי הצדקה הזאת באמונה ובלי שום קבלת פרס.

(*) כשנת תרנ"ד ישבנו בהבית הזה 976 חולים ומספר הימים אשר שכבו הוא 17327 ולהם נתנו 8047 ריצעפטין כלליים. ומספר חולי העיר אשר דרשו ביוסאי הבית לפי מספר הריצעפטין אשר קבלו עולה לסך 17678.

(ד) הפקיד על החולים מציון במדת הרחמים והחמלה שהוא מתנהג על פיה, וכלכלת החולים מצוינת בטובה, שפָּעָה ויקרותה, ולא יחסר להחולה כלום מכל מה שמחלתו דורשת, ואין בין הולה עשיר השוכב בתוך ביתו בין בני משפחתו לבין חולה עני השוכב בבית הזה, אלא יזוה נהנה משלו זוה נהנה משל אחרים .

(ה) מלבד החסות אשר ימציא הבית להחולים הנכנסים לתוכו, עוד יוסיף להשפיע ברכתו לחולים לאלפים מחוצה לו, כי רופאי הבית יענו לדורשיהם בכל יום — חנם. בית הסמים פתוח יומם ולילה להמציא תרופה לנזקקים לה כמעט אין כסף. וכמה אלפים פרנקים יוצאים מדי שנה בשנה לעזרת החולים העניים השוכבים בבתיהם .

(ו) הוצאות הבית חמשים אלפים פרנקים לשנה או אלה פרנקים לשבוע, וכמעות אמעריקא עשרת אלפים דאללאר לשנה או מאתים דאללאר לשבוע וכמעות מדינת רוסיא עשרים אלה רובל לשנה, או ארבע מאות רובל לשבוע.

(ז) פרנסת הבית תלויה אך ברוח, לאמר לך: ברוח נדיבה של אחינו בני ישראל בכל מקום שהם. כל זמן שרוח זו עומדת — בית זו לא ימוט!

(ח) רוח נדיבה נחלת בני אברהם היא. כל זמן שישראל אינו מכחש באכותיו רוח נדיבה לא תסור ממנו.

(ט) כשם שרוח נדיבה ירושת אבות כך ארץ ישראל ירושת אבות, ולכל ישראל חלק בה. לפיכך נמנו ונמרו כל חכמי התורה והסברה, כי ארץ ישראל לכל ישראל נדונה כארצו וירושלם כעירו, ועניי עירך ועניי ירושלם דין אחד לשניהם.

לפיכך כל מי אשר דם האבות נוזל בעורקיו ורוחם תחיהו,
לא ימנע עצמו מלהמנות לדבר מצוה זו והביא חלקו אם
רב ואם מעט לתמיכת הבית והחזקתו, ושכרו יהיה להזכר
לפני ה' בהר הקדש בירושלם כמבואר בהתקנות.

האדרעססא היא :

„Deutsch. Israelit. Bicur Cholim Hospital“
in Jerusalem.

או על שם הרב הגאון ר' שמואל סלאנט נ"י בעד הבית הזה.

בית מושב זקנים וזקנות בירושלם

נוסד בשנת תר"מ, ע"י הישיש הנכבד ד"ר שמואל ברוך
סאנדערס מאויסטראליע. בשנת תרמ"ט קנו גכ"א ומנהלי
הבית בית חומה גדול בתוך העיר סמוך לכותל המערבי; מכסף
נדבת הגביר המרומם אזרח נכבד לדורותיו מ"ה **משה אר"י**
ליב פרידלאנד ב"ס פ"ב, ועוד אחרים מנדיבי עמנו אשר
הזילו זהב מכיסם ערך 30000 פראנק לקנית הבית ותקוניו.

ישישים זקנים אשר רובם עברו כבר שנות השבעים, (ומהם
הגיעו לגבורות) ימצאו מחסה בהמכון הזה. לכ"א מטה מוצעת,
שלהן, כסא ומנורה, וארוחתם ארוחת תמיד, לחם ותבשיל מבריא,
ובשר שתי פעמים בשבוע, מלבד שבתות ויו"ט. חמשה וארבעים
מהם יגורו בפנים הבית, וחמשה עשר הנותרים ישבו בכתים
שכורים בקרבת המכון הזה, וכולם יושבים והוגים כל היום
בתהיק כביהמ"ד אשר בהבית.

עד שנת תרנ"ג לא היה בהבית כ"א אנשים זקנים. בשנה
הגז' הוסיפו הגבאים לקבל גם נשים זקנות אל הבית, וחדרים

מיוחדים שזכרו למו סמוך להבית, ועתה ישבו בהם 22 זקנות אלמנות עניות, וארוחתם בכל יום יותן להם מבית התכשיל אשר בהבית.

הוצאות הבית תעלינה לערך 2000 פראנק מדי חדש בחדשו; מלבד הוצאות יוצאות מן הכלל, ככלים חדשים, בדק הבית וכדומה. כל הכנסה קבועה וקרן קים⁽¹⁾ אין להבית, ורק על נדבת לב אחינו שבגולה חובבי ציון יעמוד.

הזקנים מתפללים ככל יום אחרי תפלת שחרית תפילה מיוחדת לחיי ושלום תומכי הבית בכל מקום שהם, וכן ילמדו משנה ויאמרו קדיש לעילוי נשמתם אחרי אריכות ימיהם כמבואר בחתקנות.

א ד ר ע ס א :

Alterversorgungshaus MOSCHAB SEKENIM Jerusalem.

A U F R U F !

Solang der Mensch rüstig einherschreitet, im vollen Besitz seiner jugendlichen Kräfte, denkt er wohl nicht das Alter; obwohl er durch die vielen Greise, die ihm tagtäglich begegnen, beständig darauf aufmerksam gemacht wird. Es ist ihm dies ein unliebsamer Gedanke, mit dem er

(1) הרה"ג זכ"י מ"ה יעקב אריה ד"ר סאלסענדי נ"י ראב"ד בדורקהיים והנליל הנודע בהשתדלותו הרבה ואהבתו העזה לטובת כל בתי החסד בארה"ק, הוא הראשון אשר שם אל לבו בדבר חסרון קרן קיים להמבון הזה. והבטח הבטיח לעורר לב הוצ' על הדבר הנחוצה הזה. מי יתן והסצו הטוב הזה יצליח בידו.

sich nicht gern befassen mag. Erst wenn sich sein Leben dem Abende zuneigt, sein Haupt sich silberweiss färbt, dann kann er wohl der Macht dieses Gedankens, an den er doch jetzt durch sein eigenes Ich gemahnt wird nicht länger widerstehn. Mit Bangen blickt er auf den Greis, der hinfällig und schwach, einem Schatten gleich, einherwankt. Noch unerträglicher aber ist ihm der Anblick eines alten Menschen, der um Almosen bettelnd der Gesellschaft zur Last fällt, gar oft unsanft berührt und überhaupt als überflüssig angesehen wird. Dies ruft in ihm ein peinliches Gefühl der Furcht hervor, und inbrünstig fleht er, Gott möge ihn vor einem solchen Geschick bewahren.

Würden jedoch viele junge Leute für solch ein trauriges Schicksal ihrer alten Mitmenschen, denen sie sowohl nach natürlichen als auch menschlichen Gesetzen Achtung schulden, Herz und Vernunft haben, so müssten nicht sovielen unglücklichen an ihrem Lebensabende betteln gehen und ihren jüngern Mitbrüdern zur Last fallen.

Ein solches Beispiel haben uns die Gründer des isr. Altersversorgungsheim „Moschaw-Sekenim“ in Jerusalem, in ihrem Drange hilflosen Greisen diese Demütigung zu ersparen, gegeben.

Besagte Anstalt wurde vor 14 Jahren in's

Leben gerufen. Jerusalem ist meistens nur eine Zufluchtsstätte alter, lebensmüder Greise, die einem religiösen Antriebe gehorchend, ihre irdische Pilgerfahrt in der heiligen Stadt vollenden wollen. An Erwerbsquellen fehlt es hier sogar demjenigen der noch genug Energie besitzt, für sein Brod zu arbeiten; es ist daher einleuchtend, dass die alten Leute, die hierherkommen, keinen andern Zweck im Auge haben, als hier in Gottesfurcht zu leben und sich mit dem Studium der Gotteslehre zu beschäftigen. Nicht alle, die Jerusalem aufsuchen sind vermögend, die meisten sind ganz das Gegenteil und fristen ihr Dasein unter tausend Entbehrungen, oft ohne Obdach, ohne Speise u. s. w.. Viele ruhen des Nachts im Beth-Hamedrasch auf denselben harten Bänken, auf denen sie am Tage beim „Lernen“ sitzen. Wie viele nagen mit ihrem zahnlosen Munde an einem harten Stückchen Brod, das ihnen seit Tagen zur Nahrung dient — und wer weiss wieviele infolge körperlicher Schwäche dem geringsten Unwohlsein erliegen! Und wer kennt sie denn Alle, die hier ihre müden Augen schliessen — wer weiss denn, welche Tage sie in jüngern Jahren gesehen oder welche Rollen sie im Leben gespielt haben? — Die arme israelitische Bevölkerung der heil. Stadt kann leider zur Linderung des Elends nichts oder

sehr wenig beitragen. — Alles was in unser Kraft war, thaten wir mit der gnädigen Hilfe des Allbarmherzigen, unterstützt von einer kleinen Schaar Wohlmeinender, denen es mehr an Mitteln als an gutem Willen fehlte, richteten wir dieses Asyl ein. Wir bildeten einen Verein, gaben demselben Statuten und arbeiteten mit kleinen Kräften. Durch einige ausländische Zionsfreunde gelang es uns, auch im Auslande für unsern kleinen Verein Mitglieder zu gewinnen. Stufenweise stiegen wir. Erst öffneten wir die Thore unseres Asyls nur einer sehr beschränkten Zahl armer, verlassener Greise; nach und nach, je nach den Mitteln die uns zu Gebote standen, vermehrten wir die Zahl unserer Schützlinge bis wir, dank der gütigen Versehung, die uns immer mehr Freunde schaffte, 61 Armen, hilflosen Greisen Einlass gewähren konnten. Wir waren schliesslich imstande unsere Klienten in einem eigenen Hause unterzubringen, wo wir auch eine eigene Synagoge gründeten. Unsere Mittel gestatteten uns jedoch nur Männer aufzunehmen; für Frauen war bisher noch nicht gesorgt. Wir hofften jedoch stets, dass der Allmächtige uns auch in den Stand setzen werde für unsere armen, alten Schwestern ein Heim zu gründen.

Es war zwar bisnun noch kein Beitrag zu diesem Zwecke eingelaufen — aber ein trauriger

Vorfall zwang uns trotz Mangels an Mitteln für unsere hilflosen Schwestern doch etwas zu thun, um die Zeit als der Wohnungstermin zu Ende ging, wurden mehrere alte Wittwen, die mit der Miete im Rückstande waren, von ihren Hausherrn schonungslos hinausgestossen und lagen obdachlos auf der Strasse. Wir konnten trotz unserer Mittellosigkeit die Bejammernswerten nicht ihrem eigenen Schicksal überlassen, und mieteten daher gegenüber unserm „Altersversorgungsheim“ Räumlichkeiten um die Obdachlosen zu beherbergen. Dieser Vorfall blieb jedoch kein Geheimniss in der Stadt und bald kamen noch mehrere alte Witwen, die händeringend um Aufnahme baten.

Die Lage dieser Verlassenen ist wirklich höchst bedauernswert, wir können aber leider ihren flehenden Bitten nicht willfahren, da es uns den nötigsten Mitteln fehlt für sie zu sorgen.

Unsere Anstalt besitzt gar keine Fond sondern ist nur auf die freiwilligen Spenden von Wohlthätern und die Beiträge einer verhältnismässig geringen Anzahl von Mitgliedern angewiesen. Unsere Ausgaben betragen durchschnittlich Fr. 2000. — pro Monat.

Die rührenden und stets erneuerten Bitten der armen Witwen veranlassten uns an die Hochherzigkeit edler Brüder u. Schwestern zu appelliren. Der

allgütige Vater der Wittwen u. Waisen hat dem Herzen eines wohlthätigen Glaubensgenossen die die edle Regung eingegeben ein Grundstück zum Zwecke der Errichtung eines neuen Heim zu schenken. Dasselbe hat eine sehr gesunde und freie Lage ausserhalb der Stadt an der Chaussee die nach Jaffa führt. Auf diesem Grundstück soll sich mit Hilfe das neue Heim erheben. Es standen uns auch einige Gelder zur Verfügung, die wir darauf verwendeten, dass wir mit dem Bau des neuen Asyls begannen.

5 Zimmer des Parterre sind bereits aufgeführt. Die beschränkten Mittel jedoch versagten uns den Bau fortzusetzen. Wir haben aber gute Zuversicht dass Der, der uns soweit geholfen uns auch ferner nicht verlassen wird und Der den Bau begonnen ihn auch vollenden wird!

Mögen uns unsere Glaubensgenossen in aller Welt beistehen, das Werk zu beenden zum Ruhme unserer Nation und zum Heile der verlassenen Greise und Greisinnen die zu Zion an den geweihten Stärken für die Wohlfahrt ihrer Wohlthäter beten!

Die Verwaltung des

„MOSCHAW SEKENIM“

in JERUSALEM.

STATUTEN

I. Das Altersversorgungsheim „Moschaw Sekenim“ beherbergt Greise von 60 Jahren u. aufwärts, die weder Frauen noch sonst welche Angehörige haben, und denen es an Mitteln fehlt, sich selbst zu ernähren. Hier werden sie gratis gepflegt und mit allem nötigen versehen, sie haben eine eigene Synagoge im Heim, wo sie tägl. zusammen beten u. „lernen“.

II. Die greisen Pfleglinge sind verpflichtet, täglich früh nach dem morgen — sowie Nachmittags vor dem Vespergebete Psalmen und Maamodes zu sagen und sodann alle zusammen ein Schiur Gemore u Mischnaji's, wie überhaupt den ganzen Tag im Beth-Hamidrasch zu lernen.

III. In diesem Heim wird in einem besondern Saale den ganzen Tag warmer Thee an alle, die darum bitten verabreicht; allein nicht nur den Insassen des Asyls sondern auch allen jüd. Armen der Stadt steht es frei bis spät Abends unentgeltlich Thee zu trinken.

IV. Täglich nach Beendigung des Maamodes wird von sämmtlichen Greisen ein vorgeschriebenes Gebet für das Wohl aller Mitglieder und Wohlthäter des Moschab Sekenim verrichtet.

V. Jedermann, der an den Verein 60 Piast. (11 Fr.) als ersten Mitgliederbeitrag entrichtet und monatlich 1 Piast. (20 cent.) Mitgliedsgeld zahlt, dessen Name wird im Gedächtnissbuche verzeichnet, und wird dereinst — nach 120 Jahren — von einem der Insassen des Instituts zu gunsten seines Seelenheiles gelernt, sowie das ganze Jahr Kadisch und Trauerpsalmen gesagt und nach üblichem Brauche der Gedächtnistag des Hinscheidens beobachtet werden.

VI. Demjenigen der nicht den ersten Beitrag sondern nur die monatl. Beiträge entrichtet wird das Recht des Punk.7zutheil.

VII. Sämmtliche Greise der Anstalt sind verpflichtet nach dem Lernen für die im laufenden Jahre verstorbenen Mitglieder Trauerpsalmen zu sagen.

VIII. Falls ein Mitglied Gott behüte, erkrankt, so beten sämmtliche Greise für ihn in der Synagoge des Heim's; wenn der Erkrankte verlangt, dass für ihn bei der Westmauer des Tempels gebetet werde, so müssen sich alle Greise zu diesem Zwecke dahinbegeben.

IX. Es können auch Frauen dem Verein beitreten, und sie geniessen dasselbe Recht wie die Männer. Wünschen sie dass der Gedächtnistag des Hinscheidens ihrer Eltern oder Verwandten alljährlich beobachtet werde, so ist der Vorstand des „Moschab Sekenim“ hievon zu verständigen welcher für die Beobachtung aller üblichen Ritualien Sorge tragen wird. Zu diesem Zwecke ist eine Tabelle in der Instituts-Synagoge angebracht, auf der alle Gedächtnistage die im Moschab Sekenim beobachtet werden, vermerkt sind. Ebenso wenn jemand im Auslande verlangt, dass ein Gedächtnistag beobachtet werde, so hat er das ebenfalls dem Vorstand anzuzeigen.

X. Wenn jemand begehrt, dass in der Synagoge vor der heil. Lade das ganze Jahr Baumöl brennen soll, und hierfür 20 Fr. bezahlt, so wird einer der alten Leute beauftragt, das ganze Jahr hindurch, dass das Öl nicht verlöschen zu lassen, zum Friede der Seele. רמב"ט

XI. Jeder der das Asyl unterstützt, sei er Mitglied oder Spender, dessen Name wird in das Gedächtnisbuch eingetragen, und alle Sabbath, nach dem Verlesen des Thoraabschnittes spricht der Cantor ein Segnungsgebet (Mischeberach) für sämmtliche Wohlthäter des Instituts.

XII. Wenn ein ausländischer Gönner jährlich 25 Fr. sendet so wird ihm das Recht des Punktes 5 zutheil, und 10 Greise

müssen dereinst (n. 120 J.) für seine Seele Kadisch sagen und Mischnajis lernen, und alle Gedächtnistage werden beobachtet werden, solange „Moschab Sekenim“ existiren wird.

XIII. Wer L. 5. (F. 125) schickt erhält schon den Ehrentitel „Ausgezeichnetes Mitglied“ und erfreut sich eines besondern Vorrecht's nämlich, dass sämtliche Greise der Anstalt dereinst (nach 120 Jahren) für sein Seelenheil das ganze Jahr Kadisch sagen und Mischnajis lernen sowie für alle Zeiten die Gedächtnistage beobachten.

XIV. Sogar Nichtmitglieder, wenn sie nur eine Spende schicken, können beanspruchen dass für ihre Eltern Mischnajis gelernt, Kadisch-Rabonon gesagt sowie der Gedächtnistag beobachtet werden.

XV. Am Vorabende eines jedem Neumondes beten die Greise am Grabe unserer Mutter Rabel für das Wohl unserer Brüder in der ganzen Welt und besonders für die Mitglieder und Wohlthäter des Asyl.

XVI. Um Fr. 1000 kann ein Zimmer im „Moschab Sekenim“ erwerben werden, welches sodann für ewige Zeiten dem Wohlthäter gewidmet ist und seinen Namen zu ewigem Andenken auf Marmortafeln trägt.

XVII. Eine ewige Stiftung eines Bettes kann durch eine Spende von Fr. 500 geschaffen werden. Das Bett wird nach dem Stifter benannt, welcher das Recht besitzt selber einen Mann für dasselbe zu bestimmen vorausgesetzt dass derselbe ein Greis und Talmudgelehrter sei.

Adresse : Altersversorgungsheim

„Moschab-Sekenim“, Jerusalem (Palästina).

תלמוד תורה וישיבת עין חיים

בחצר רבינו יהודא החסיד זצ"ל.

יסודתו בקדש זה כארבעים שנה. והוא תל תלפיות אשר
רוב ילדי ציון פונים אליו לבקש דבר ד' תורה ויראה, מוסר ודרך
אריץ. ממנו תצא תורה לציון וירושלם, ויפיץ קרן אור התורה על
כל פְּרָרְי ירושלם. יותר מארבע מאות תשכ"ר בני עניים ויתומים,
תורה יבקשו מפי חמשה ושלישים מלמדים מומחים. וכמה
אברכים מופלגי תורה שוקדים על התורה בהישיבה הגדולה,
ונתמכים תמיכה הגונה תמידית. ראש הבית הוא מרן הגאון
הגדול מו"ה שמואל סלאנט שליט"א, כל כסף הנדכות יבואו
אליו, ומידו יצאו לבאנק בטוח אשר יוציא את הכסף לכלכלת
הבית על פי האנווייזונג מהרבנים הגבאים והמנהלים.

האדרעסע למשלוח כסף :

Obberrabbiner Samuel Salant

Jerusalem (Palästine)

בית תלמוד תורה "דורש ציון"

(Blumenthal-Schule)

בית התלמוד תורה הזה נוסד זה כשלושים שנה מאת הנביר
המנוח התורני ר' יוסף בלוטענשטאל זצ"ל, בעזרת חברת
"דורשי שלום ירושלם". ומאז ועד היום ילמדו בו צעירי עיר קדשנו
תורה ודרך ארץ יחד, ותלמידים למאות כבר יצאו ממנו, מהם חכמים,
טורים וסופרים, ומהם סוחרים המרויחים לחם חקם בכבוד, ואשר

בהם תתפאר עיר קדישנו. והנה בשנים האחרונות נתמעטו מאד הכנסות הבית, ומנהליו נאלצים ללוות כפעם בפעם כסף להחזקת הבית, ובכל זאת לא תרפנה ידם ועוד ישתדלו להגדיל ולהאדיר את כבוד הבית ככל אשר יוכלו; ומאשר כי משנה לשנה ירבו מספר התלמידים מבני כל העדות השונות הדופקים על דלתותיו, לכן ראו מנהלי הבית את עצמם מחויבים ללוות כסף ולקנות ככרת ארץ אצל בית הת"ת הזה, ולע"ע בנו עליה בית גדול אחד למען לא ישבו התלמידים צרים ודחוקים. הנהגה זו
 יותר ממאה וחמשה עשר נערים גדולים אשר רובם עניים מרודים יקשיבו לקח מפי שבעה מורים מומחים בתורתנו הקדושה. דקדוק שפת עברית וכתביתה, חשבון, שפת ערבית (שפת הארץ) ושורקית (שפת הממשלה).

פעם בשנה יהיה מבחן כללי בפני רבני העדה. רבי הממשלה וכל נכבדי העיר, והתלמידים מפיקים רצון באופן מאד געלה בכל התלמידים מאת בוחניהם, כעדות תעודותיהם הכתובות בספר הבית. וגם מאת כל הנוסעים אשר בקרו את בית הת"ת הזה מעת הוסדו שבעו רצון באופן מאד געלה ויכתבו את העודתיהם בספר הבית. וכפעם בפעם יחלקו המנהלים להתלמידים העניים ערך בגדים ומנעלים לבלי ילכו ערום ויחף.
 לכן אלכם כל חובבי ארץ אבותינו ותומכיה בכל מקום שהם נקראו כי תמהרו להחזיק במעוז בית התלמוד-תורה הזה, אשר נהיצתו ותועלתו רבה במאד, ככל יכלתכם. ואיש איש מכס יעורר את קרוביו, מכיריו ומיודעיו לתמוך בידו כטסת ידם אחד המרבה ואחד הממעיט; למען יוכל עמוהו, כי כל קרן קיים אין להת"ת הזה, ולבלי יאלצו מנהליו — חלילה — לסגור את שעריו מחסה עזה ותמיכה. ולמען נוכל עוד להרחיבו ולהגדילו לפי מצב העת. כל איש החפץ לבנות בית על שמו ישלח סך 1000

פראנק, ואז יקרא הבית על שמו ושמו הטוב יוחק על אבן שיש
מעל משקוף הבית, למזכרת נצח.
מנהלי הבית ממלאים באמונה את בקשת המנדבים והתומכים
בירו להתפלל בעד שלומם, טובם ואשרוב, וכן ללמוד ולהתפלל
בעד נשמת הוריהם נוחי נפשי וגם אחר אריכת ימיהם הכל על
פי תקנות קבועות ובלתי קבועות לפי בקשת המנדבים.

תקותינו חזקה כי אחינו חובבי ציון ישימו לב לקול הקורא
הזה היוצא מעמקי לבב המנהלים, וימהרו לשלוח את נדבותיהם
כפי מסת ידם אם ישר לירושלם על האדרעסע של המנהל הראשי
Rabbiner J. PRAGER, Director der Blumenthal-Schule
(„Doresch-Zion“) Jerusalem, Palästina.

או לידי הרבנים סקוא"מ דאה"ק בעי"ת אמשטרדם יע"א.

Talmud-Thora Schule „DORESCH ZION“ (Blumenthalschule).

Diese Talmud-Thora Schule ist vor ca. 30
Jahren vom seligen Herrn Joseph Blumenthal mit
Hilfe des Vereins „דורשי שלום ירושלם“ gegründet
worden.

Genanntes Institut erfreut sich seit seiner
Gründung des besten Rufes und zählen die demsel-
ben entwachsenen Schüler, die ihr Leben auf die an-
ständigste Weise fristen, zu der Elite der Gemeinde. Da
die Schülerzahl immer wächst, die Einnahmen aber
in den letzten Jahren bedeutend geringer geworden
sind, sah sich der Schulvorstand gezwungen, Geld zu

leihen, um die Anstalt zu vergrössern. Zu diesem Zwecke hat er ein an das Schulgebäude grenzendes Grundstück erworben und darauf ein grosses Haus errichten lassen.

Mehr als 115 erwachsene Knaben, grösstentheils aus der ärmsten Klasse, erhalten Unterricht von 7 geübten Lehrern im Talmud und den Kommentaren, der hebr. Grammatik und im Schreiben, im Rechnen, in der arabischen (Landessprache) und türkischen Sprache (Amtssprache).

Alljährlich findet eine öffentliche Schulprüfung statt, welcher die Rabbinen, Regierungsbeamte und andere Würdenträger beiwohnen.

Die Urtheile genannter Herren, über die Leistungen wie auch die vieler vornehmer Reisender, die die Anstalt besuchen, lauten höchst befriedigend. Die armen Schüler erhalten oft Anzüge und Schuhe.

Euch, wohlthätige Glaubensgenossen, rufen wir um Hilfe an. Unterstützet nach Kräften diese so viel Nutzen und Segen bringende Talmud-Thora Schule, damit sie fortbestehen könne! Sie hat keine festen Fonds — und muss doch den Verhältnissen entsprechend erweitert und vergrössert werden!

Wenn jemand der Anstalt eine Spende von 1000 fr. zukommen lässt behufs Errichtung eines Hauses, so wird dieses nach ihm benannt, und sein

Name wird in einem Steine über der Eingangsthüre zur ewigen Erinnerung eingraviert.

Der Vorstand erfüllt pünktlich die Wünsche der werten Spender. Es wird den Statuten gemäss für das Glück und die Gesundheit der Lebenden und für die Erleuchtung der Seelen der Verstorbenen gebetet und gelernt.

Wir hoffen, dass alle Zionsfreunde diesen Aufruf beherzigen und sich beschleunigen werden, diese segensreiche Schule zu unterstützen durch Geldsendungen entweder an den Oberdirektor

Rabb. J. PRAGER für Blumenthal-Schule Jerusalem (Paläst.)

oder an die PEKIDIM und AMERKALIM in Amsterdam.

בית הכנסת ארחים הכללי

א של אברהם

הכל נהירין להם שבילי דירושלם, והכל ידועים להם כל ארחות חסדיה, וכל דרכי מפעליי הטובים והנאדרים בקודש אשר בה. לשם עולם; כי אמנם העיר ירושלם היא לב כל הארץ, ועיני כל חמדת ישראל ואומה יערו על לב, ואליה ישאו נפישם, ומרחוק יזכרוה לטובה, וכל איש ישראל אשר ברכו ד' כלב טהור וברוח

נדיבה הוא ירים תרומה לה' להקים לו יד ושם טוב בעיר אלקים,
 עד כי כל הרואה כעת את כל הכתים הרמים והנשגבים
 המתנוססים בה, כמו בתי הת"ת והישיבות ובתי החולים ובתי
 הכנסיות ומושב זקנים ושאר בתי החסד הנוסדים בציון, הוא
 מברך בלב מלא רגשי קודש ברוך מציב גבול אלמנה". והנה
 לדאבון נפש ראיתי כי לעומת כל בתי החסד אשר הוקמו בציון
 חסר בה בית הכנסת אר חים, והחסרון הזה הוא חסרון
 גדול שלא יוכל להמנות, ומה גם בשנים האחרונות כאשר רבו
 כמו רבו העולים בציון להשתחות בארז"ק. מהם אנשים יחידים
 גם מהקאלאניעס ומהם גם בעלי משפחה אשר מפלי תלוי בו.
 ואחרי רוב עמל ותלאה וחתחתים בדרך כבואם העירה לא ימצאו
 מנוח לכף רגלם והנם נדים ומטולטלים באין מרחם ובאין מאסף
 הביתה; וכאשר אנכי הייתי נע וגד יותר משלשים ושלש שנה
 בארץ רוס' ואמעריקא לטובת ירושלם לשליחות 'בהכ"ג הגדולה'
 וגם על יעד כל הכוללים, ויודע אנכי יותר את נפש הנר, אנהח
 הנצרך מקום ללון כאשר הנסיון הורני כזה יותר מדי, לכן
 לוייתי עוד לפני שלש שנים סכום כסף, ושכרתי בתים מרווחים
 ל"הכנסת ארזים", וב"ה יש לנו מטות בחול וכרים וכסתות
 שלחנות וכסאות וכל דבר הנצרך. — וכאשר בא השנה השנית
 הוכרתי לפנות כחצרי בתים מהודרים מהעדר כסף. וכאשר אנכי
 בע"ח גדול על חצרי כמה מאות נאפי' ומוכרח אנכי למכרו ועי"ז
 יתבטל המסד החדש הזה הלילה. לכן יעצוני רעיוני למכור תשעה
 בתים טובים ומהודרים בעלי חלונות גדולים ומעקות, וגם בור גדול
 המספיק מים לכל השנה, ומרחץ. לכן מי האיש החפץ להציב לו שם
 טוב בחומת ירושלם ויריס תרומה סך שני אלפים או ארבעה אלפים
 פראנק אשר תספיק למקנת אחד מהבתים (כפי השומא אשר
 נעשה ע"ס הבדיץ והאדרכת לכל בית ובית) אזי יהי שם המנדב

ההוא תרות על לוח אבן ישיש מעל משקוף הבית לשם עולם ולמזכרת
נצח. האיש אשר יעלה נדבתו לסך שני מאות פראנק
יורשם שמו וסכום נדבתו לזכרון על לוח בהבית המיוחד לזה.
את הכסף ישלחו על שם הגבאי הראשון הרה"ג ר' אברהם
שובאצקי נ"י ראיש הועד מהכוללים או ע"ש הרה"ג ר' יעקב
בלומענטאל, ולא ימסרו הכסף לידי עד שיוכתב אצל
הממשלה ששייך להקדש.

החצר עומד בנחלת שכעה על אם דרך יפו נגד גן אלנוז
גדול שעציני מסיקים ריח טוב. וצר לי מאד לראות עד כמה
שוקלים כל אומה ולשון כסף זהב ומכזובים להקים להם פה
מגדלים וחיכלים עבור הארחים בבשר ויין, ואנחנו בני אברהם
אשר הוא ה' הראשון אשר הצמיח בהמדה הטובה הזאת של
הכנסת ארחים, וחכמינו ז"ל אמרו גדולה הכנסת ארחים יותר
וכו'. אנחנו נעמוד מנגד ולא נעשה מאומה לטובת הארחים
העניים הבאים לבקר את עיר קרשנו.

וכאשר בכל מקום אשר נסעתי לא קבלתי לטובת עצמי
שום נדבה אפילו שרצו לתת למעני, כן גם עתה לא לטובתי
אני דורש רק לטובת אחינו הנודדים הבאים לבלות יתר שנותיהם
בארץ אבותיהם, ובזכות זה תזכו לראות בשוב ד' את שבות
עמו. כעתירת

ה י י מ ה ל ו י

שד"ר דב"ח"ג הגדולה ומיסד בית הכנסת

ארחים הכללי "אשל אברהם" (צ"ל)

Rabb. A. Subotzki Jerusalem: כסף למשלוח

Rabb. Jacob Blumenthal (für d. Allg. isr. או על שם

Pilgerhaus Eschel- Abraham) Jerusalem Palästine.

בית התבשיל הכללי:

אם בכל מקום רב מאוד ערך בית כזה, ורבה נחיצתו, אם בכל עיר ועיר אשר זקניה מקרבה יצאו ובודדיה ועזוביה לאו מעלמא קאתי לה, ועשיריה בקרבה לפי קצב המקום ותכונת עסקיה, ואין עניים בה אלא לפי חשבון הרגיל; אנו רואים כמה ידים עמלות בהכנת "בית תבשיל כללי" לערוך שולחן וארוחת חמים מכריאים, בעד זקנים וחלושים בודדים ויחידים — על אחת כמה וכמה בעיר שעניי זקני הארץ אליה נשואות, ואליה יבואו לבלות בה אחרית ימי שנותיהם, בעיר שענייתה עוברת כל קצב וגבול, כל מספר וכל חשבון, בעיר שהחולי והחולשה ירדו בה קבין קבין לפי ערך העוני והזקנה והבדידות, בעיר כזו, על אכו"כ שבית תבשיל כללי נחוץ בה. וכמה מעלות טובות להבית הזה אשר יקרי ירושלם המה הרבנים הנ' ראשי העדה לעדת האשכנזים היו ירו אכן פינתו בשנה שעברה, וכמה מיני תבשילים מתבשלים בו, ומאות נפשות ימצאו מחיה ושקוי לעצמותיהם יום יום; באין הבדל בין אשכנזי לספרדי, בין מערבי לתימני כו'. אבל, כגודל ערך הבית הנשגב הזה, כן תרבינה ההוצאות, וכבר השתרנו עליו עלינו חובות רבות — כמבואר בספר החשבון שיצא לאור — ובית התבשיל הכללי המתנוסס לתהלה בשערי בת ציון, במצור ובמצוק הנהו, ובכך מצוה רבה על אחב"י גדיבי הלכ לקום לעזרת הבית הנעלה הזה, לתמכה ולעזרהו איש כפי אשר תשיג ידו ותרב גדולתו ותועלתו לטובת עניי בני ציון היקרים מכל המפלגות וה' יתן הטוב לכל עושי טוב ישלח עזרם מקדש ומציון יסעדם. כעתירת וברכת

מנהלי הבית.

S. Salant Oberrabbiner d. A. G. in : ארועסא :

JERUSALEM für die Allg. Isr. Volks-küche

בית תלמוד תורה וישיבת תפארת ירושלים

לעדת הספרדים הי"ו בירושלים.

בו כארבע מאות ילדים; ספרדים, מעריכים, גורג'ים וכו' מחונכים בתורה ויראת ה'; דקדוק שפת עבר וכתיבתה, וגם בלמוד שפת ערבית (שפת המדינה) וטורקית (שפת הממשלה), והכל מפי מורים מיובהקים, והם עולים למעלה למשכיל.

הכנסת הבית היא מנדיבי אה"ק ומעט מזעיר מאיזה נדיבי חו"ל. ומה מאד ראוי ונכון כי נדיבי עמנו התומכים את ארה"ק ומוסדותיה, יבואו לעזרת המסד הגדול הזה המתנוסס כאבן נזר זה איזה טאות בשנים. הוצאות הבית אחרי קמוץ גדול תעלינה לשנה בערך 60000 גרוש.

קופת תמחוי ותמיכת אלמנות ויתומים

לעדת הספרדים הי"ו בירושלים.

מהמפעל הזה נתמכים כשש מאות עניים אומללים אלמנות לא נוחמות ויתומים עזובים, בלחם ותכשיל כפי אשר תשיג יד הקופה הזאת ועוד יותר מכפי כחה. והוא מפעל נשגב בירושלים הראוי לעזרה מאת כל נדיכי לב חפצי צדקה בארץ ובחו"ל. כל החפץ לבוא לעזרת שני המפעלים האלה יוכל לשלוח נדבתו על שם ראש הרבנים באה"ק הרב הנאון ראש ונצל ציון כ"ו מהור"ד יעקב שאול אלישר הי"ו חכם באשי בירושלים.

האדרעסא

Grand Rabbin J. S. Elyachar, Jerusalem Palestine;

חברת "עזרת נשים" לתמיכת יולדות עניות בירושלם.

Frauenverein zur Unterstützung armer Wöchnerinnen in Jerusalem.

דער דורך פֿרויִא חיה צפה פינס ת"י גייגערינדעמע פֿעראיינ
וויירד נעלייטעט דורך זיבען פֿארשטעהעדיגען מיט דער נרעססמען
ארדנונג, געוויסענהאפט־גיט אונד אומזיכט. דיא מיטגליעדער
דעם פֿעראיינס וועלכע אין ירושלם זעלבסט מעהר אלס צווייא
הונדערט צעהלען געניסען געוועסע רעליגיעזע־געברייכליכע רעכטע
לויט דער שטאמוטען. איינע פֿרויִא וועלכע גענייגט ווערע דיעזעם
וואהלטהעטיגען פֿעראיינע ביי צוטרעטען אדער איהם מיט איינער
שפענדע צו בעדענקען ווענדע זיך אן דיא אדרעססע :

Frau Ch. C. Pines für Frauenverein in Jerusalem.

דורך פאלעסטינא

איינע אויספיהרליכע געאגראפישע אונד איסטארישע
בעשרייבונג פֿאן אללע ארטשאפטען פאלעסטינאם :

בערג אונד טהעלער, ימים אונד טייכען, קוועלען אונד
ברונען, שטעדט אונד דערפער, אללע יודישע קאלאניען, זייער
אייגוואהנער צאהל; אלטערטהימער אונד סינאגאגען, וויא אויך
ערציהונג אינד וואהלטהעטיגקייטס אנשטאלטען. אללע הייליגע
קברים אונד זאנסטיגע אלטערטהימער, דינקמעלער אונד

זעהנסווירדיגקייטען. אללעס נאך דיא נייעסטע נאכפארשוונגען
אונד אויסגראכונגען.

פֿערפֿאסט פֿאן אברהם משה לונץ.

נעכסט מעהרערע אינטערעסאנטע אכבילדונגען אין האלץ־שניט.
דיעזער בוך אדער בעסער געזאגט דיזעז גענויע פאנאראמע
פֿאן הייליגען לאנד, פֿערשאפט זיינע לעזער פֿערגעניגען אונד נוצען
צוזאמען. אונד בייא זיין ביליגען פרייו דארף קיין יודישע פֿאמיליע
פֿערזאמען דעם זעלבען צוא בעשטעלען. זאגאר דיא יעניגע וועלכע
פֿערשטייען העברייאיש אונד לעבענדיגע שפראכען, דארפֿען אויך
זיך ניט פֿערזאגען פֿאן צוא בעשטעלען דעם זעלבען. דאמיט זייערע
מוטערס, פֿרויען אונד קינדער זאללען אויך א ריכטיגען קענטניס
אונד בעגריף האבין פֿאן "פאלעסטינא" דאס לאנד
אונזערער פֿאטער.

דעם זעלבען בעקאמט מאן פארטא פֿרייא נעגען איינזענ־
דונג פֿאן 25 סענט — 50 קרייצער — 1, 25 פֿראנק פער מאניי־
ארדער (פאסט אנווייזונג) אויף דיא אדרעססע דעם פֿערפֿאסערס
A. M. Lunz, Jerusalem.

יעדער וועלכער קויפט 10 עקזעמפלאר
מיט איין מאהל בעקומט 1 עקזעמפלאר אומזאנסט אדער
איין אנדיינקען פֿאם הייליגען לאנד. וויא צב"ש א פֿאטא־
גראפיע פֿאם יכותל המערבי" אדער אנדערע הייליגע
ערטער, אדער איין נאטירליכע בלומע (אויף אקארטע)
אונד דעסגלייכען.

בוך־הענדלער אונד אגענטען בעקאמען
געהעריגען ראבאט.

בית החולים "שער ציון" בעה"ק יפו בא"י.

הבית הזה : נוסד כתמיכה חשובה מצד חברת "למען ציון" בעשירי לחדש מנ"א תרנ"א, ומתקיים עד היום הזה בעזרת נדיבי לב בכל מקום שהם.

הבית הזה : מתנשא בנס "אהבת הבריות" בשלש קומות מעל לכל גני העיר ונשקף על פני הים הגדול וטובל באווירו המבריא, תחתיו הבית : מרתפים, שני הבית : בית הסמים, בית דירה לרוקה, בית מועצה להרופא, בית הועד לטובי העיר, בתי גניזה לחפצי הבית, בית הכביסה ובית המתים, ושלישי הבית : שישה חדרים מרווחים מלאים אורה ואויר לשמנה עשר מטות קבועות (כי לעת הצורך עולות מספרן עד ארבעים), בית דירה לשומרי החולים, בית התכשיל ובית הרחצה.

הבית הזה : פתוח לכל חולה מבני ישראל, אישכנזים או ספרדים מבני העיר או מבני המושבות, או מבני שאר העירות ישבא"י, ואפילו לארחים העוברים ממקום למקום או הכאים הגנה לרחוץ בים, והוא מתנהג על פי ועד של שישה גבאים אישכנזים וספרדים, שהם גם בני "ועד העיר".

הבית הזה : מתכלכל בהשגחה מעולה, בפקוח מצוין, בשפול טובה, ועל כולם : ברחמים רבים, הרופא העומד בראשו מאחינו הוא מוסמך ומומחא ומנוסה, והמשרתים את החולים, אנשי אמונה העושים את חובתם כהוגן.

הבית הזה : כבר התמחתה נחיצתו להישוב למעלה מכל ספק, והכל

מודים בה, והכל מהללים אותה, והכל דורשים בשבח, אך לא המדרש עקר אלא המעשה. תחת שבת תנו רינה, ותחת הודאות הביאו מעות

Rabbiner H, Levy in Jaffa, Palästina, : לאדרעסא

תעודת האדון הנעלה וכו' כמוהר"ר אליהו שייד נ"י
מפקח ראשי על כל מושבות הנדיב שיה' באה"ק.

Ordinairement quand on visite un établissement de bienfaisance quelconque les autorités prévenues font l'impossible pour vous montrer le tout sous les plus belles couleurs. Eh bien! Moi j'ai visité tout-à-fait à l'improviste l'hôpital Israélite de Jaffa sans avoir prévenu âme qui vive, je n'avais qu'un cicerone avec moi. Et j'ai l'extrême satisfaction de constater que si on m'avait attendu, je n'eusse pas trouvé plus d'ordre et plus de propreté dans toutes les chambres et tous les services.

J'ai rarement vu un établissement de ce genre mieux tenu.

Jaffa, le 28 Avril 1895

Scheid.

בנוהג שבעולם כי בבקר איש את מוסדות חסד;
יעשו בעלי המוסדה (אשר ידעו את דבר הבקור מקודם)
עוד יותר מכדי כחם למען הראות לו את הכל בצבעים

היותר יפים, ובכך בקרתי אנכי את בית החולים לבני ישראל "שער ציון" ביפו בבקור פתאומי לגמרי מבלי הודיע זאת מקודם לכל נפש חיה, ואתי לא היה רק מתרגמן, ושמח הנני תכלית שמחה להגיד דבר אמת כי גם לוא היו מקוים לבואי לא הייתי יכול למצוא יותר סדרים ויותר נקיון בכל החדרים ובכל השמושים מאשר מצאתי בהם הפעם הזאת. ואך לעתים רחוקות ראו עיני כי מוסדה ממיץ זה תהי נהוגה באופן יותר טוב מזה.

יפו 28 אפריל 1895.

שיוד.

בית הספרים שער ציון ביפו.

האוצר בקרבו כשלשת אלפים ספרים שיותר ממחציתם כתובים בשפתנו, והממלא חובתו ותעודתו באמונה, והספק יספיק ספרים ועיתונים לבני המושבות, וגם יתמוך שני בתי עקד בכסף, מבקש מאת כל האוהבים שערי ציון, כי יזכרו את השער המצוין למבקשי תורה וחכמה אשר ביפו. והענג יעניקו לו ספרים מועילים אשר יגדילו כבוד הבית ויביאו תועלת לקוראיהם. וביחוד ישים פניו אל חכמינו וסופרינו, ובקש יבקש לכבדו בספרים המועילים למען יחקק שמם לברכה על "שער ציון".

בשם בית הספרים שער ציון ביפו, המנהל

יהושע אייזענשטאדט

האדרעסא :

Bibliothek „Schaar Zion“ Jaffa Palestina

Die Bibliothek „Schaar Zion“ in Jaffa,

welche ca. 3000 Bände grösstenteils in hebr. Sprache zählt und den an sie gestellten Anforderungen entspricht; welche alle Kolonisten mit Büchern und Zeitungen versorgt und auch zwei öffentliche Bibliotheken mit Geld unterstützt, ersucht alle Freunde Zions, ihrer zu gedenken, indem sie ihre Sammlung mit nützlichen Werken bereichern, zum Nutzen aller ihrer gelehrten und gebildeten Besucher. Insbesondere aber bittet die Bibliothek unsere Schriftsteller, sie mit ihren eigenen Werken beehren zu wollen.

Der Bibliothekar

Josua Eisenstadt.

Adresse: Bibliothek „Schaar Zion“, Jaffa
(Palästina).

בית החולים. מושב זקנים וזקנות וכו'

בעה"ק צפת תובב"א.

אשרי משכיל אל דל

ביום רעה ימלטהו די

אחינו אנשי גאולתינו !

אם אמנם מפעלים טובים כמו אלה בית החולים

מושב זקנים וזקנות, הבנסת אורחים ובית

תבשיל כללוי נחוצים בכל ערי מושבת אחב"י, וביותר
 בעיר קדישנו, עיר המקובצת מאחינו בני ישראל ממדינות ועיירות
 שונות מקצות תבל אשר נדבה רוחם לעלות ולשכון כבוד בארץ
 הקדושה, וכרובם ככולם אנשים ונשים, זקנים וזקנות, אומללים
 וגלמודים, אשר גם בעת בריאותם גודדים הם ללחם צר ויסחבו
 משכונה לשכונה ומכית לכית, וביותר נורא ומר גורלם בעת יפלו
 למשכב ויחלו את הליים ולא תוכל שאתם שכנתם ומנורת
 ביתם, ואין איש לשמשם ולכלכלם. דעת לנכון נקל עד כמה
 נחוצים בתי חסד כאלה, ותגדל מזה הנחיצה גם בעניני רוחניים
 כנודע, אשר כת המיסיאן אישר חרמם פרושה פה ויודעים לכוון
 המקום והזמן, בהכינם רופאים ורפואות חנם אין כסף לצודד
 נפשות תמימים מאחב"י בחסד לאומים, וגדולה עניות . . .
לתכלית המטרה הזאת נתייסד בפע"ק צפת ת"ו בית החולים
ובכללו הרכה בתי חסד, כמו מושב זקנים וזקנות
הכנסת אורחים ובית תבשיל (פאלקסקיבע) וגם
 בחצר ביה"ח עומדת בית תפלה אשר שמה יושבים הזקנים והוגים
 בתורת ד', ותפלתם שגורה בעד מטיבם וחסדם המושיטים להם
 יד עזרה. אך לדאבון נפשינו לא נוכל למלאות כל מחסורי הבית
 לכלכל החולים ולהדרש למו ברופאי־סקבועים ורפואות וכל ההוצאות
 הרבות הדרושות לבתי חסד כאלה, אשר ע"כ מצאנו חובה
 לנפשינו להודיע צערינו לאחב"י הנדיבים והישרים ולעורר לבכם
 וחסדם, קומו נא לעזרת ה' בגבורים איש איש ממקומו יפן
 ברחמים, העשיר בעשרו והנדיב בנדבתו. קחו לכם חלק
 ונחלה בהחזקת בתי חסד אלה, השתתפו לדבר מצוה רכה
 כזה שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, אספו
 נא חברים איש איש כיד ה' הטובה עליו, ובשכר זה תזכו לרב

טוב, ושמות הנדיבים והחברים יהיו חקוקים לזכרון בארץ החיים.
הכ"ד גכאי ומנהלי בתי החסד הנז' לעדת כוללת עסטרייך
אונגארן החותמים בצדקה.

צבי הירש הכהן ברעכיר.
אלעזר יעקב פודהאריצער.
נפתלי בהרז: וויסבלום זצ"ל.

M. Jedid Levy : כסף למשלוח
à Beiruth (Syrien) für Vorstand der Oester.-ung.
Isr. „Hospital“ Saffed.

ה א כ ר (דער קאלאניסט).

ערשיינט 4 מאל יעהרליך אין העברייאיש אונד זשארנאן,
אונד ענטהעלט וויסענשאפטליכע ארטיקעלן, פראקטישע ערפֿאהר-
רונגען, אויספֿיהרליכע בעריכטע איבער דעם לעבין, צושטאנד
אונד פֿארשריט דער קאלאניען, אונד דיא קאלאניזאציאן אין ארץ
ישׂראל, זא דאס דער „קאלאניסט“ ברינגט פראקטישע נוצען
אונזערע יודישע אקערבויער אין דער נאנצער וועלט בכלל אונד
אין ארץ ישׂראל כפרט, וויא אויך פֿערגגיגען אונד צופֿירידענהייט
אללע ציונים פֿריינדע.

הערויסגעגעבען פֿאן אגראנאם מנשה מאיראוויטש אין „ראשל"צ"
אונד אברהם משה לובין הערויסגעבער דעם יאהרבוכעס „ירושלם“.

פֿרייז פער יאהר גאנג אדער 4 העפטע (יע 80

זייטן אונד מעהר) פארטא פֿרייא 1.50 ר"כ — 2 פלארין — 5
פראנק — 1 דאלאר.

דעם בעטראג זענדעט מאן פער פאסט אנווייזונג אויף אדרעסא:

A. M. Luncz, Jerusalem, Palästina,

שכונת ימין משה.

ברגשי תודה וכבוד מאד נעלים זכיר כל איש יהודי העובר על פני כרם משה ויהודית ורואה את תפארת בניני השכונה הנבנית בהמקום הזה — את שם השר הצדיק חובב ציון וירושלם סיר משה מונטיפיורי ז"ל

קונה האחוזה הגדולה הזאת, ואת יורשו כ"א הגביר המרום סיר יוסף סעבאג מונטיפיורי שיחי

אשר הואיל להקדיש את האחוזה הגדולה הזאת אשר נפלה לו בירושה להעדות בירושלם, ועמהם גם את דאשי חברת מזכרת משה בלונדון. הלא הם הגבירים הרמים :

ארטהור כהן, שמואל מונטאגו והענרי הררים אשר הואילו לתמוך בידי חברת ימין משה" בהלואה של סך 5200 ל"ש לשלם במשך עשר שנים מעת כלות הכנין כלי נשך, ומקרב ולב יכרך ברוך ד' אשר לא האבית גואל מעם ישראל בארץ ישראל, ואנחנו ראשי חברת ימין משה" פה; מוצאים את עצמינו מחויבים לספר בקהל את תולדות והשתלשלות החכרה הזאת למען ידע ישראל פעולת משה מונטיפיורי ז"ל ויורשו וההילכים בעקבותיו.

עוד בשנת תרי"ז כאשר עלה השר משה מונטיפיורי לראות בפעם חמישית את שלום אוי חובקי אדמת הקדש קנה כבר נרחב מחוץ לחומת יפו על הדרך העולה הכרונה המחזיק עד 70000 אמות שורקי מרובעות, ויכן מסכיבו גדר אכנים (אשר בנינו נגמר בשנת תרי"ח) ויקרא את שמו "כרם משה ויהודית". ובשנת תר"כ נבנה בחלק מהכר הנרחב הזה עשרים כתים יפים ומחודרים (מעזבון המנוח יהודא מורא ז"ל) ויתנם למעון לעשרים משפחות עניות (מחציתם לעדת האיטלקים ומחציתם לעדת

הספרדים). וכעשר שנים אחרי כן הוסיף לכנות עוד ארבעה בתים אשר נתנו נ"כ לארבע משפחות עניות, אך ארבעה ועשרים בתים האלה הכילו רק חלק שלישי מהכבר הגדול הזה, והחלק הנשאר הי' מאז ועד היום שמם ונעזב, מכוסה בסלעי מגור וצורי מכשול, וכל העובר השתומם למראה עיניו מדוע יעזבו היהודים יושבי ירושלים את המקום הזה שמם. אך יושבי ירושלים לא יכלו לעזור לזה, והשר סיר משה מונטיפיורי ז"ל אשר אמר להקים עוד בתים רבים במקום הזה נסע בינתיים למנוחות. ולמרבבה ההשתוממות הרהיבו עוז כנפשם מספר משפחות עניות מירושלים להתאחזו בהמקום הזה מבלי רשות באי כחו של השר ע"ה וגם מבלי שאול את פי רבני וראשי עירנו ויבנו להם בהמקום הזה סכות עץ וצריפים אשר לא תאר ולא הדר להם.

ויהי בהשמע הדבר להגביר סי' יוסף סעבאג מונטיפיורי, וימלא את ידי החכם עורך דין מר' אלחנן אדלר כהן לבא ירושלימה ולגרש את היושבים שלא ברשותו ולסתור את אהלי העץ והצריפים והבורגנין אשר העמידו שמה לחרפה וכלימה, ובעזרת המשפט בצע את אשר החל. והמקום נתרוקן כבראישונה, (ולהעניים אשר נתאחזו שמה שלא ברשותו קנתה עדת האשכנזים ועדת הספרדים מקומות שונים בפנינת העיר להעתיקן ישמה את אהליהם וצריפיהם).

ויהי דבר היורש הנכבד מר' סעבאג מונטיפיורי עם הגבירים שמואל מונטאגו, ארטהור כהן, הענרי העררים לתת מהכסף הנועד להקים בתי מחסה לעניים לשם השר מונטיפיורי ז"ל, לכנות בתים בהר זה קנתה ימינו, לטובת עניי ירושלים. וייטב בעיניהם, ויעשו חוזה עם אנשים מנכבדי ירושלים, מצד הספרדים לחוד ומצד האשכנזים לחוד להלוות להם 200 ל"י (לכ"א 2600 ל"י) לכנות בכל חברה במשך שלש שנים 65 בתי

מעון. והאנשים עושים במלאכה בחריצות גדולה ויתירה. והנה זה שנה שלישית, וכמאה בתים בנוים כבר לתלפיות, להרהיב עין כל עובר בדרך מסלת הברזל העולה מיפו לירושלם, ובני החברה נאחזו כבר בהם, ובעוד משך שנה אחת יגמר בנין כל הבתים, וגנות ינטעו בתוך. נוסף על האילנות הנמועים מכבר השולחים פארותיהם על פני חלקי השדה בין שדרי הבתים.

שם החברה ימין משה. וחלק האשכנזים מימין נקרא בשם רחוב נתן (על שם הרה"ג וכו' כמוהר"ר נתן אדלר הכהן ז"ל ראב"ד בכל מדינת ברישניא ואגפיה אשר הי' תמיד מהמעוררים את השר לכל מפעל טוב ונעלה לטובת ארה"ק). וחלק הספרדים מן השמאל, נקרא בשם רחוב יהודית (ע"ש יהודית אשת השר ז"ל, אשר עוררתהו למפעליו הטובים ותלווהו במסעיו). ובכל אחת מהחברות יבנה ביהמ"ד יפה וכל צרכי הכלל הכל ע"פ תכנית מסודרה. וגם לא תהיה רשות לבעלי הבתים להוסיף על ביתו מבלי רשות הועד המקומי למען לא יתקלקל עי"ז יופי והדר השכונה הזאת. בעלי החוזה האשכנזים הם: הר"ר ריבלין, הרנצ'ה האמבורגער, הר"ד פיינשטיין, בעלי החוזה הספרדים הם: הח' מורינזו בר אדון, הח' יעקב מאיר, הח' שמואל מיוחס, הח' יצחק אשכנזי, הח' אלי' פאניזיל. הגביר סי' יוסף סעבאג מונטיפיורי, אשר מקנה השדה הוא על שמו כתב וחתם בערכאות תעודת כח הרשאה על חלק האשכנזים לה' יוסף ריבלין, ועל חלק הספרדים, לה' שמואל מיוחס, וכאשר יגמר ברצות ד' בשנה הכאה כל הבנינים ביכרם משה ויהודית יהיה הוא באמת מזכרת נצח זרוע תפארת להשר זצ"ל. ועל ידי הככר הזה (אשר הוא הי' ממפעליו הראשונים בארה"ק), ושכונת ימין משה אשר היא גמר מפעליו יקיים: "מליך ליסין משה זרוע תפארתו כקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם". מנהלי חברת "ימין משה" בירושלם.

בית ספרים "מדרש אברבנאל" בירושלם ת"ו.

בית הספרים הזה הוא האחד והמיחד בעירנו אשר שערו פתוחים בכל יום לכל הדופקים על דלתותיו מבלי כל שכר. בו נמצאים יותר מאלפים ברכים, רובם בשפת עברית מהספרות הישנה ומהספרות החדשה, ומעומם בשפות שונות, וכשש עשרה עתונים בשפות שונות יומים שבועים וחדשים, וכעשרים מכקרים בני כל העדות השונות אשר בעירנו יבקרו את הבית מדי יום ביומו. ומלבד מספר מבקריו רב עוד מספר הבאים לקחת ספרים למקרא בבתיהם, עד כי לא נפליג אם נאמר כי הבית הזה הוא המקור אשר ממנו ירוו צמאונם כל החפצים לחקור בחקירת קדמוניות עמנו, ארצנו ושפתנו, והחפצים לדעת מה יפעל ישראל בארצות פוזריו. ומה ינעם לב כל חובב ציון כבואו אל הבית, לראות אנשים שונים בני ארצות ומדינות שונות השונים במלכושיהם, בלשונם, בדיעותיהם, ובהגות רוחם יושבים יחד כאיש אחד חברים סביב שלחנות הבית וקוראים בשום לב בספרים ועתונים שונים.

הבית הזה נוסד בשנת תרנ"ב, ובשלשת השנים האלה עלה בידי מוסדיו והעומדים בראשו לכוננהו על בסיס חזק ונאמן ולהמציא למענו את כל ההוצאות הנחוצות להחזקתו, כמו שכר הבית (בעל חדרים אחדים), הפקיד, כריכה ועוד, והשנה הזאת הרביעית להתיסדותו היא קדש היולולים כי בה נוספו בו (בנדיבות חריצ אחדים אשר בקרו את עיר קדשנו) ספרים יקרי הערך בהספרות התלמודית — ולא יחסר להבית הזה כעת כי אם התרכות מספר ספריו בכל מקצעות ספרותינו הרחבה. ולכן מרשה לו הועד המפקד על הנהגתו לבקש ולעורר את כל חיובי ארץ אבותינו בכל מקום שהם כי יתמכו את הבית הזה בספרים שונים איש

איש מאשר חננו ה' אחד המרבה ואחד הממעיט. והמחברים, המולי"ם ומדפיסי ספרים מחויבים להביא איש איש מהם תרומה להבית הזה, למען יהיה להם ולספריהם שם ושארית בהר ציון. והאיש אשר יזכה את הבית בספרים די ארגו אחד, יקבעו בארגו מיוחד, ועליו יכתב שם המנדב למזכרת נצח.

Via Brindisi Gerusalemme :

Ephraim Cohn Director der Lämél Schule für Bibliot. M A.

ת"ת "שערי תורה" ביפו ת"ו *

יותר ממאה ועשרה נערים מקשיבים לקח כהבית הזה מהתחלת הקריאה עד למוד גפ"ת ומפרשיהם, וגם דקרוק שפת עברית, כתב והשכון, הלמודים מסודרים בסדר נכון והתלמידים רואים כרכה כלמודם. בית הת"ת היה עד היום בחדרים שכורים (כפנים העיר) ומנהליו הוכרחו להעתיקו מישנה לישנה על פי רצון וחפץ אדון הבית, ומרבית התלמידים השוכנים מחוץ לעיר נאלצו לכתות רגליהם דרך ערמות החול. והנה עתה התעוררו אחדים מטובי ונכבדי העיר הזאת לתקן את החסרון הזה, ויאספו כסף מכל נדיב לב ויקנו כבדת ארץ גדולה בשכונת "גוה שלום" — לשלם את מחירה בתשלומין קטנים. — ומהכסף הנאסף החלו לבנות הבית, ומלבד חדרי הלמוד יהיה בו גם בית הכנסת בעד יושבי השכונה. והנה מלבד הוצאות הבנין אין גם כל הכנסה קבועה וקרן קיים להוצאה התמידית אשר להבית, ורק על נשמי נדבות יושבי יפו, ושאר ערי ארה"ק ואחינו שבגולה יתקיים. ולכן במאד מאד ראוי ונכון כי כל נדיבי לב יתמכו בידי הבית הזה למען יוכלו מנהליו להחזיק מעמד ולכצע את אשר אשר החלו.

Rabbiner N. H. Halewy Jaffa. :

ספר שו"ת "שואל כענין".

שו"ת להלכה למעשה בענינים נחוצים, חובר מאת הרב
הנאון המפורסם וכ"ו מו"ה שאול אלחנן יפה רב בק"ק ס"ט
לואיז במדינת אמריקא.

ומתחתיו זר זהב הגהות נפלאות בפלפול וכסכרא ישרה
הנקראים "עין אליעזר", מעשה ידי חרש חכם מופלא הוא הרה"ג
מו"ה אליעזר זלמן גראיעווסקי מתושבי ירושלים, המפורסם
בחבוריו היקרים הנודעים על פני תבל, והמה ספר "גבול ים"
וספר "גנת אגוז", וספר "קדיש לעלם".

הספר היקר הזה נמצא להמכר רק אצל המחבר הנ"ל.

אדרעסא : Chief Rabbi E. Salomon Joffe

Carr St. 818 St. Louis Mo. America

ספר שיחה שלימה.

ביאור נפלא על הושענות ויוצרות לארבע פרשיות,
וקרובין לפורים, ועל כל הסליחות.

הביאור יתחלק לשני באורים, באור אחד ארוך נקרא
ביאור הענין, והוא ביאור רחב, והקורא ימצא בו כמה דרושים
נפלאים, והשני הוא ביאור המלות, לבאר בקצרה פשטי הדברים.

נוסף לזה ביאור ג"כ על הושענות ויוצרות וסליחות הנקרא בשם
שיח אליעזר עשהו ידי הרב הג' הדרשן המפורסם מו"ה אליעזר
זלמן גראיעווסקי בעל המחבר ספרים יקרים.

החיבור הנ"ל ג"כ להשיגו אצל הרב הנ"ל על אדרעסא הנ"ל.

החיבור שיח אליעזר וכן החיבורים גנת אגוז וקדיש
לעלם נמצא להמכר אצל הרב וכ"ו אליעזר גראיעווסקי בעה"ק
ירושלים במקח השוה.

Rabbi L. Grajewsky in Jerusalem,

אדרעסא :

ישיבת "תורת חיים" בירושלם.

הישיבה המהוללה תורת חיים הי"ו מתנוססת
לגאון ותפארת כבהמ"ד הגדול אהל משה ובית אליעזר
הנבנה לשם ישיבת תורת חיים לתלפיות מצדקת הנדיבים
המפורסמים לתהלה ה"ה הרב הגביר המצויין בצדקתו הרבה מו"ה
משה דובער האלעדענקי נ"י והרב הגביר הנעלה
והנכבד וכו' מוה"ר אליעזר ליפמאן זאב שולמאן נ"י.
ממעין תורת חיים ישאבו תלמידי חכמים בני ציון
היקרים מים טהורים וקדושים המפכים מים התלמוד והפוסקים.
מספר הלומדים החוסים בצלו של היכל הזה יגיע למאה
ויותר, — כ"י וכ"י א"פ ככה — הר"מ הוא הרב הגאון המפורסם
מה"ר יצחק ווינאגראד שליט"א, שיסד וכנן את הבית בירח
חשון תרמ"ז. גבאי ומנהלי בי רבנן דנא ה"ה הרבנים המאורות
הגדולים הנודעים לשם מו"ה מאיר מייזיל, מו"ה שלום שכנא
גאטשטאן, מו"ה יעקב בלומענטהאל יצ"ו.
התפתחות ושכלול הבית המרום הזה גאה יגאה מיום
ליום ומתרחב בספסלי דאתוספי בו מימים ימימה לתלמידים
הרבים הנאותים לאור תורת חיים. ועוד יאמר על מטרפולין
של תורה הזה, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.

ה א ד ר ע ס א .

Rabbiner Isac Winograd

für Hochschule „Torath Chaim“

Jerusalem Palästina

ה צ ב י

העורך א. בן יהודה.

עתק שבועי לחדשות, לספרות ומדע, להלשון ועניני המדינות.
מחיר הגליון בירושלם לשנה שתי מג'ידיות. והגליון אחד
גרוש. בארצנו שתי מג'ידיות וחצי. בחו"ל עשרים פראנק.
אדרעסא : Ben Jehuda Red. d. Hazewi Jerusalem Palestine

מספרי תולדות אדם וחווה

MILTONS PARADISE LOST

נעתק מאנגלית לעברית לרוח בני ישראל, נשארו אצלי עוד
כמאה עקו. החפץ יפנה אלי

שמואל ראפאלאוויטש.

Samuel Raffalovich, Jerusalem (Palestine).

ס פ ר י ם

מרפוסים חדישים וגם ישנים וכת"י עתיקים נמצאים להמכר
בבית ר' צבי סלאנט אצל חורכת ר' יהודה החסיד.
אדרססא : H. Salant Jerusalem Palästina

ארבע מחברות "אמת מארץ"

מאת יחיאל מיכל פינס בירושלם

אשר פרין קדש ליישוב א"י על מהרת הקודש.
נמצאות למכירה במחיר חצי פראנק כל אחת (למו"ס בנכיון

הגון) אצל

Pinchas M. Grajewsky Jerusalem

לשמחת לבב כל כוללות רוסיא הי"ו בארץ הקדושה, וביחוד
 תושבי ערי הק' צפת ומבריא ת"ו, נתבשרנו כי נעתר כבוד הרב
 הגאון הגדול הן גביר נכבד וכיו"ז מה"ר משה נחום ירושלמסקע
 הי"ו הגאבד"ק קאמיניקא במחוז קיוב, לקבל עליו המשרה
 והעבודה לטובת ישוב א"י, ולקבל מערי המדינה כל הכספים שישלחו
 לש"ב וקרוביהם באה"ק לידו, והוא ישלחם ע"י באנק אָוון, לאה"ק
 בשלימות בלי שום הוצאה. — והנה רב טוב וברכה ותועלת
 משנה בזה: (א) להמשלח יהי' הרוחה, כי לשלוח כסף לחו"ל יש
 חוקים שונים ומכשולים רבים, ולפעמים יהיו מקריות שונות, שילך
 המעות לטמיון. (ב) להנשלח לו פה בקדשי, דיוח כסף מזומן
 לאשר מעות מזומן הנשלח ע"י הפאסט לאה"ק תשאר בעיר
 לחוף הים. ומשם ע"י סוכן (קאמסינער) תבוא לאה"ק. וההוצאה
 רבה ע"ז. ועל סכום קטן יהי' הוזק בערך שליש. ואולם כשיגיע
 הכסף אמצעות הרה"ג הנ"ל יגיע בשלימות עד פ"א בלי מגרעת.
 ועתה כי שנים אלה חוכרה לה יחדיו, רוב טוב וצדקה
 צרורה בכנפיהן, ויקר וגדולה יתנו לבעליהן, ולצדקה רבה ומנחה
 חדשה תחשב בזה.

אנא אחים אהובים ברוסיא המדינה, בהגשכם פרי צדקתכם
 לש"ב וקרוביכם באה"ק, תשלחו דוקא המעות ליד הה"ג ה'
 ירושלמסקע הי"ו כפי האדרעסא דלמטה, ורק תבארו להה"ג
 במכתבכם לאיזה עיר הק', ושם הנשלח לו, היטב, ותשיגו קבלה
 בכדי הליכה וחזרה מבעליו שקיבל הכסף בשלימות עד פ"א.
 בשם יח"ס ונכבדי עיה"ק. **חיים חייקיל שפירא.**

Равнину М. Н. Ерусалимскому : אדרעסא
 въ М. Каменка Киев. губ.

אחוזות לממכר.

אצל הפירמא הנודעת בשם עפשטיין ושותפיו בבארות
הזכרי ממכר הטיטון והטומכאק בכל ארץ פלשת ישלמכור אחוזות
גדולות במקומות שונים בארץ ישראל. אדמת האחוזות דשנה
ופוריה, ויש לאל ידי הסוחרים הנזכרים לתת שמרי מקנה מקוימים
כדת וכנימוס לאלה אשר יקנו חלק באחת מהאחוזות; והרשות
בידי הקינים להשליש את מחיר האדמה אשר יקנו, בידי יועד
החברה הגדולה לישוב ארץ ישראל אשר בפאריז, או בידי אחד
הבאנקים הבטוחים אשר בסוריא וארץ ישראל, למסרם ליד
המוכרים רק אחרי אשר ימסרו שמרי המקנה לידי הקונה.

החפץ לקנות חלק באחת מהאחוזות יפנה במכתבו
להסוחרים הנזכרים ע"פ האדרעסא :

Epstein et Co. Beyrouth Syrien

והם יודיעו לו כל פרטי ואופני המכר.

בית סוכנת קאמיסיאן ושפעדימיאן

נוסד מאת הרב ר' חיים שמערלינג ז"ל ביפו זה 80 שנה.

זה יותר משנה שנפטר הרי"ח ז"ל וכעת ממלא
מקומו בנו הרי"צ חק שמערלינג. והבית מתנהג כמו
מקדם, והבאים עמו בבית המסחר יפיקו רצון ממנו עצהו"ט.

סוכנו בירושלם יצחק מאשיעף

I. Schmerling Jaffa Palästina

אדרעסא

HOTEL PALESTINE,

Jaffa.

Proprietaire

E. L. KAMINITZ.

בית הארחים פאלעסטינא ביפו

לה' א. ל. קאמיניץ.

אתכבד להודיע כי העתקתי משכני מהמושבה האשכנזית
(קאלאניע אללמאנד) אל החצר הגדולה הנבנה מחדש ברחוב
המפורסם רחוב נגיב בוסטרום.

המקום הזה הוא מפואר עד להפליא. מעבר מזה הים הגדול
כל בתי העיר יפליאו עין הרואה, ומעבר מזה יסבוהו גנות יפו
המפרסמות, בריח נצני ופירות תפוחי זהב, ציטראנען וכו'.
החדרים מרווחים ורמים וערוכים על צד היותר טוב. תחנת מסלת
הברזל, הפוסט והתלגראף מול הבית הגדול הזה. בית מאכל
(רעסטאראציאן) מיוחד במקח השווה לכל דורשיו. הכינותי באחד
הבתים אשר מתחת להחוטיל על יד הדרך.

א. ל. קאמיניץ.

אתרוגים יפים ומהודרים.

מבלי כל חשש הרכבה מיפו וכן מהכפרים חטון, אסיאלד
פאחם וכו' נמצאים למכירה אצל ר' בנימין ביניש סלאנט.

B. Salant Jerusalem Palästina : אדרעסא :

HOTEL JERUSALEM, Jerusalem.

Proprietaire

E. L. KAMINITZ.

בית אשל ירושלים
ירושלים

מ א ת

א. ל. קאמיניץ.

עומד על דרך יפו, במקום גבוה ונעים.

בבית המלון הזה חדרים מרוחים ומפוארים, מאכלים טובים וערבים, מרחץ וגן גדול לטיול, ומרכבות מיוחדות להוליך את האורחים למחוז הפצם. מתורגמני ומשרתי הבית עומדים הכן למלאות רצון וחפץ הנוסעים בכל עת, הכל כסדר ומשפט בתי המלון הגדולים באירופה, דבר לא נעדר. שרים ורוזנים מאחינו ושלא מאחינו מתאכסנים בבית המלון הזה, והוא מפיק רצון מכולם, כאשר יעידו תעודותיהם אשר כספר האורחים אשר להבית ובמכ"ע!

כל החפץ בכלי עצי זית יפים ומחודרים במקח השוה יפנה
אל האומן המפורסם יחיאל צבי צימרינסקי.

J. Zimrinski Jerusalem Palästina

ארעססא:

WILHELM GROSS

Commission, Export

Oesterr.-ung. Handels-Agentur

Jaffa und Jerusalem.

Liefert palästinensische Producte.

בית סוכנת קאמיסיאן עם ספעדיטיאן
לה' בצלאל לאפין ביפו ת"ו.

הבית הזה עומד זה שנים רבות ומשתדל בכל עוז להפיק
רצון כל הבאים אתו בכרית מסחר. כן להוציא הסחורות הכאן
והנשלחות מבית המכס בזריזות עצהיו"ט ובהקדם האפשרי.
גם נכון הוא למכור את הסחורות ביפו ע"פ רצון בעליהם.
בית הסוכנת הזה עומד בכרית המסחר עם סוכנים
ושפדיטערין הנודעים לשם בכל הערים הגדולות. וכל אלה אשר
באו בכרית המסחר אתו יעידו ויגידו על חריצותו, כשרונו וישרו.
C. Lapin Jaffa Palästina אדרססא :

שמואל ראפאלאוויטש את חיים ליפקין

חלפנים וסוחרים במטבעות שונות ישנות ועתיקות מחליפים
בכסף ובשטר לפי הקורס הנכון

Samuel Raffalovich & Ch. Lipkin

Money Exchanger & dealers in Antiquits.

ממזרח ומערב.

מי האיש החפץ להתענג בחזיון כל מיני מלאכת
מחשבת וחרושת מעשה, כלים מכלים שונים וכל מיני
משי מעשה אורג ומעשה רוקם מסין ויפאן, מהודו
ועד כוש יבקר את בית מסחרו של הארון דוב
בער שטיינהארט אשר בדרך יפו על יד ההאטעל
"סקאנדער האווארד".

אוהבי היופי והנעים ימצאו רנעי עונג בבקרו
את החנות הזו.

By Appointment

B. STEINHART,

Embroiderer to the Queen.

IMPORTER OF

*China, Japan, and Indian Curiosities of every
Description: Silks, Porcelain, Laquers, and
Bronzes; Oriental Art Embroideries of Persia,
Constantinople, and Damascus.*

Outside the Jaffa gate, opposite Howard's Hotel, Jerusalem
and LONDON.

בית מעשה ומסחר כל מיני יין-ענבים ויין-שרף מפרי הגפן. כשרים לפסח.

אנכי החתום מטה הנני בעל בית מעשה ומסחר גדול מיין
גפן ויין שרף כשר לפסח. ועוסק אני במלאכה ומסחר הזה זה
מ"ב שנה. ולא יצא עלי כל ערעור ב"ה. והנני מתכבד להודיע
לאחינו הנכבדים, כי אוכל לשלוח כל מיני יין גפן ויין שרף
מירושלם לכל ארצות תבל במקחים המבוארים הלאה.

כל מיני היין הנזכרים הלאה בהרשימה, נעשים בבית-הגת
שלי, וגם יין חברון נעשה אצלי פה, מענבים המוכאים לי מ"כרמי
נחל אשכול". וגם יין מבית לחם יהודה נעשה אצלי מענבים המוכאים
לי מכרמי אפרת היא בית-לחם.

בהמקחים נכללות גם הוצאות החכיות בתוך חכיות.
והטראנספרט עד ערי החוף המבוארים הלאה.

המקחים הם ליין משנה ראשונה. גם יש אצלי יין ישן
מכמה שנים מכל המינים הנזכרים הלאה, ומחירם הוא חמשה
פראנק לשנה נוסף על מחיר כל מאה ליטער מכל מין ומין, ובמדינת
ענגלאנד ואמעריקא היא ארכעה שיללינג לשנה נוסף על מחיר
כל עשרים וחמש גיללאן מכל מין ומין.

כל מיני יין גפן ויין שרף האלה נעשים בכשרות גם לחג
הפסח, וכל קונה ישיג כתב הכשר ע"ז מרבני ירושלם עיה"ק —
ואני מקבל עלי אחריות כל המשקאות שלא יתקלקלו בדרך, ולא
יחסר ממשקלם עדי יגיעו למקומם. ומבטיח אני כי כל מיני היין
האלה יעמדו ימים רבים.

עיני נשואות לכל חובבי ציון קוראי הספר הזה לפרסם
הדבר בין מירדעיהם, למען הרים כבוד ויקר לארץ צבי נחלת אבותינו.

רשימת המקחים.

[בהם נפללות גם הוצאות החבית בתוך חבית והטראנספארט
עד ערי החוף טריעסט, מארסעליע אדעסא. והחפץ עד חוף
לאנדאן או ליווערפאל, עליו להוסיף על כל מאה ליטער $7\frac{1}{2}$
פראנק, או על כל עשרים וחמש גילאן 6 שיללינג, והחפץ עד
נויארק עליו להוסיף עוד 20 סענט לכל גילאן. ובשיקאגע
וסביבותיה 25 סענט].

ירושלם, חבון, ובית לחם יהודה	" " " "	כל מאה ליטער
שלשה מיני יי"ג לבן מהנז' מתוק מעט	" " " "	פראנק 80
שלשה מיני יי"ג אדום חוק	" " " "	" 60
שלשה מינים מהנזכר מתוק מעט	" " " "	" 80
שלשה מינים מהנז' מתוק מאד	" " " "	" 100

שלשה מיני יי"ג אדום-שחור מענבים ישחורים
'אשר עדיין לא ננשה מין יין כזה בפעם'ק ע"ו ישראל

מין אחד חוק	" " " " " " " "	" 75
ממין הזה מתוק מעט	" " " " " " " "	" 95
" מתוק מאד	" " " " " " " "	" 115

שני מיני יין ישרף מענבים וצמוקים שלישים

גראד או שמונים 80% (כמדינת אמריקא הוא 155 גראד)	" 130
שני מיני יי"ש כנז' מישמרי היין	" 140

הרנצה לעשות בעשטעלונג ישלם ערך $\frac{1}{4}$ מהסכום.
ועל השאר אעשה נאכנאהמע.
פעם'ק ירושלם ת"ו.

נאם זאב זידי מעפפערבערג.

S. Tepferberg, Jerusalem : אדעססא.

פרי עין הדר.

כל הרוצה לקנות אתרוגי ארה"ק מכל המינים שהוא: יפו, אס"אל-פאחעבי, חמין כו' וכו' יפנה אלינו וכעזה"י גמלא מבוקשו עצ היו"ט במקח השוה. ונקוה כי נסיק רצון הקינה, וירוה נחת וישבע עונג, והזריז נשכר.

יצחק נחום לעווי ושותפיו.

אדרעסא : J. N. Lewy Jerusalem

ומחדש תמוז עד חצי אלול האדרעסא ליפו (במקום ירושלים).
כן נקוה כי נוכל למלאות רצון דורשי לולבי אלכסנדריה
במקח השוה.

בית פוטוגראפיה חדשה.

נתכבד להודיע את המהל הנכבד כי פתחנו בית פוטוגראפיה חדשה. גם הבאנו פלאטען ושאר מכשירי המלאכה חדשים ומזכים. ואנו עושים תמונות מדויקות ומכוונות במלאכה יפה ונאה ובמקח השוה. וכל הבאים ישבעו רצון על צד היותר טוב. תמונות מכל מקומות הקדושים נמצאים אצלנו למכירה בכל עת, במקח השוה.

בית מלאכתנו עומד על אם הדרך מחוץ לשער יפו בבית האדון קאפוס במקום שהיה הקאווע בלדיה, סמוך לגן העיר (מנשיה). ישעיהו ראפאלאוויטש את אברהם אהרן רישעווסקי.

M. Sussnitzki, Dentiste.

מנחם סוסניטצקי רופא שנים

ביתו בחצר ר' יואל משה סאלאמאן ב"נחלת שבעה"

יין ירושלם טוב ומשובח (כשר גם לפסח).

אנכי הח"מ בעל בית מעשה ומסחר גדול מיי"ג ויי"ש כשר לפסח. הגני מתכבד להודיע לאחב"י כי אוכל לשלוח כל מיני ייי"ג ויי"ש לכל הארצות במקחים המבוארים בהקאמאלאג שלי, וכפי המבוארים הלאה בקיצור בלע"ז. ואני מקבל עלי אחריות כל המשקאות שלא יתקלקלו בדרך ושלא יחסר ממשקלם עדי גיעו למקומם. ומבטיח אני כי כל מיני היי"ג שלי יעמדו ימים רבים.

עיני גשואות לכל חובבי ציון וירושלם להעלות את ירושלם על ראש שמחתם ולהנות מיינה, ובוה ירימו כבוד ויקר לארץ צבי נחלת אבותינו.

ליב ליפשיין.

Dem geehrten Publicum empfehle ich meinen Wein. Rot & Weissweine aller Sorten zu billigster Preisen nach allen Welttheilen exportirt. Meine Weine sind ausschliesslich aus Trauben von besten Lagen Jerusalems und Hebron etc., alle sind כשר גם לפסח עצהיו"ט בלי שום חשש ופקפוק. Worüber ich הכשר von hisigen Oberrabbinat auf Wunsch stets beilege.

Die Preise von meine Weine sind !

Weisswein herber kräftiger Tischwein

per 100 Liter frcs. 60

Dieselbe Süsweine " " " " 80

Rotweine herber " " " " 60

Dieselbe süsslich Stärkungswein " " " " 80

Dieselbe frühstücks & dessert
 Rotweine (Süss) per 100 Liter frcs. 100
 Rotweine von schwarze Trauben

Kräftiger Wein	"	"	"	"	75
dito etwas süß	"	"	"	"	95
dito ganz süß	"	"	"	"	115

N. B. Preise verstehen sich frei Triest Marseille
 Für streng reine und gute Waare, sowie für
 sorgfältigste Ausführung aller werthen Orders leiste
 ich Garantie.

Hochachtungsvoll

Leib Lipschitz.

אדרעססע LEIB LIPSCHITZ, Weinhandlung
 Jerusalem (Palästina.)

בית חרושת עצי זית

מפותחים ופשוטים

בבית חרושת הזה נמצאים למכור כל מיני כלים וחפצים
 מעצי זית ואבן ועוד, אשר עליהם מפותחים זכרונות קדושים
 בסתוח נאה. הכל במתק השוה.

מרדכי קעלער

מפתח ויוצר פסילים

בית החרשת עומד על דרך יפו תחת האמל האווארד

M. Keler Jerusalem Palästina

אדרססא:

בית חרושת עצי זית

היותר גדול והיותר עתיק אשר להיהודים.
אתכבד להודיע כי בבית מלאכתי יש למכור מלים
שונים מעצי זית, עצי ירדן ועצי חברון כמו מנורות,
תיקי מגלות ותיקי מזוזות, קערות של פסח, לוחות
לספירת העומר וארוני קדש קטנים ועוד כלים מכלים
שונים; וגם תכניות ותבניות ממקומות הקדושים
וציורים מבנינים עתיקים, הכל בתכלית היופי וההדור
ובמקח הזול.

חיים יעקב

מחוץ לשער יפו פול "האטעל האווארד".

Haïm Jacob, près de la porte de Jaffa, :
à Jérusalem.

קוד כורא

לכל אוהבי ציון!

צעקת החולים האמללים אשר מאפס עוד מקום בבית
החולים הכללי "משגב לדך" הגם מתגוללים על
ערש דָּוָתם במעונם הצר באין הופך משכבם בחלים, ובאין להם
גם מעט ממעמים להשיב נפשם השוקקה — צעקת החולים האלה
עד שמים תעלה !!

כי ע"כ למרות הלחץ והדחק האיום והנורא אשר מצבנו נתון בתוכו, ולמרות רוב החובות הרובצים כאהיות לפתח בית החולים הכללי הזה, החלטנו להתגבר על כל מכשול ולבנות עוד מחלקה אחת גדולה על גבי "בית החולים" הזה. המקום הוא רחב ימים ומרהיב עין, והאוויר הוא צח ונעים, ונדיב אחד ירושלמי החפץ לע"ע בעלום שמו, הוא לנו לעזר להתחיל לירות בקרוב אבן־הפנה.

ובקשתנו שטוחה מאת כל נדיבי עמנו המצוינים, אשר כל מי ומי החפץ לעשות לו "שם עולם" בירושלם ולבא לעזרתנו בכנין חדר אחד (מחירו יעלה לערך אלף פראנק) ! אשר ישא תמיד שמו עליך; ייטיב נא למהר ולהודיענו חפצו המהיר בהקדם האפשרי, והיה לברכה בפיות החולים אשר ימצאו מנוח באותו בית, ושמו יופיע תמיד בתוך מיסדי הבית. ואלה אשר ידם קצרה להושיענו בכנין "חדר שָׁלֵם" אין מעצור להם להושיע ברב או במעט ושמש ינון בתוך "חברים־תימכים ועוזרים", ואיש איש יעיר נא גם לב מכיריו ומיודעיו להשתתף במעשה הצדקה הגדולה הזאת, ולפי גודל מספר הנדיבים והנדבות כן נרחיב חוג פעולתנו הקדושה והמהורה להטבת מצב החולים האמללים מכל העדות, כספרדים כאשכנזים כלי כל הבדל. המוצאים חנם מנוח בבית החולים.

ויהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן כעתירת השועפים למטרת האחדות ולמעשה הצדקה והחסד ולהרמת ישוב ארץ ישראל במלא המוכן.

מנהלי בית החולים הכללי "משגב לרך" בירושלם ת"ו.

חסדאי אלשיך	גבריאל שבת	שמואל נסים
יעקב מאיר	מרדכי ישראל	שמואל מיוחס
יצחק דאסה		רפאל ישראל

אויפֿרוף

איז עס ניכט צוא בעשרייבן דעם גרוזאמען היטעל־שרויענדען עלענד פֿאן
 דיא טויענדער ארימע אימליקליכע קראנקע וועלכע אויס מאנעל אן פֿלאך אין דעם
 איבעראל בעריהמטען יידישען אלגעמיינעם האספיטאל **משגב לדרך** אין ירושלים,
 וואלגערין וויא זיך נעכאך אין איהרע פֿינסטערע לופט־פערפעסטעטע וואהנונגען ואנאר
 אהפע א ביסיל ווארימע זפע דיא נשמה אויפֿצוהאלטן. און וויא פֿלאצט אלוא
 אונזער הערץ איממער ווען עס קומט צוא אונזער האנד זא איין עלינדער אין זא א
 פֿערצווייפֿילטע לאנע, און מיר מוסין איהם דיא אויפֿנאהמע אין שפיטאל ענטזאנען —
 אויס מאנעל אן הויס!

דארום! טראָטץ אונזער געדריקטע פֿינאנציעלע לאנע, טראָטץ דעם שווערין
 שולדענלאסט וועלכער דריקט אונו ביז צום פֿערצווייפֿלונג, טראָטץ דעם האבין וויר
 זיך יעצט בעשלאסען נאך איין צווייטען שטאק איבער דווען האספיטאל בויען צו
 לאסען, פֿלאטין גיבט נעניג, דיא לופט איז זעהר נעשמאק־פֿאל, און דער פֿלאן וויטענס
 דעם ארכיטעקט איז שוין פֿערטיג, אין איין אָנאָמיער ירושלימער פֿילאנטראָפֿ
 העלפט אונו יעצט וועניגסטענס דעם אנפֿאנג צו מאכען, און וויר זינד פֿערטרויט
 אויף גאט'ס הילפע און אויף דיא הייליגע רחמים־געהילען פֿון אונזערע אויסלענדישע
 ברידער דאס מיר וועלין דווע הייליגע אויפֿנאכע פֿאללענדען צום גליק און רעטונג
 פֿון טויענדער עלינדע ברידער און שוועסטער, אהנע אונטערשיע פֿון א אשכנזי
 ביז א ספרדי, וועלכע זיבן שופֿן אין הילפע אינטער דעם אכדאך פֿון דווען
 אללגעמיינעם "פקיד־נפשות טעמפֿיל".

וויר ווענדען זיך מיט דווע וויכטיגע מיט־הילונג און ביטע אן אונזערע אויס־
 לענדישע פֿילאנטראפֿן, יעדעדער זאל אונו מיט פֿיל־ווייניג ביישטייערין פֿיר דווע
 הייליגע אויפֿנאכע, אין ווער עס וועט אונו יעצט מיט איין איינמאליגע שפענדע פֿון
 1000 פֿראנק (200 דאלאר, 40 ל"ש, 400 ר"ב) איבערראשען, זוערדען וויר פֿון
 זינעם נעלש עקסטרא א קראנקען צימער אויף בויען וועלכער ווירד טראנען אימער
 און עזיג ויין ווערטהען נאמען, אין מיר האפֿן דאס ווער עס קען גור אויספֿיהרין וועט
 נעוויס גיט אבשטיין פֿון צו טהון אזא מצוה וואס צו איהר ניכט קיין גלייכען.

דיא פֿערוואלטונג דעם אלגעמיינעם האספיטאל "משגב לדרך"

שמענדען זענדע מאן אן דער פֿאלגענדע אדרעסא :

Menahem S. T. Cohn, Trésorier de l'hôpital
 „Misgab-Ladach" Jérusalem (Palestine).

ספרי הרה"ח מר אברהם משה לונץ בירושלם ת"ו.

"ירושלים". מכלכל : קבוצת מאמרים בחקירת ארה"ק, מצבה, קורותיה וכל הנוגע לה, כשכבר הימים וכימינו אלה. יוצא לאור בעזרת חכמים וסופרים מצוינים בארץ וחוצה לה, בעברית ואשכנזית (מאמרים נפרדים). שנה א. ב. ג. ד. כל כרך² ר"כ — 6 פ"ר. חלק העברי לכה, כל כרך 1 ר"כ — 3 פראנק. חפשי.

מורה דרך בארץ ישראל וסוריה. לתועלת העולים לראות אותה, להאחו בה ולכלל החכמים לדעת ידיעה ברורה ונאמנה מתכונת וקורות ארץ אבותינו ויושביה, מצבם ומצב המושבות אשר נוסדו בה, — מחירו 2 פראנק או 50 סענט.

 פרחי ארץ הקדושה; אלבום בעל פרחים טבעיים מאוספים מהמקומות היותר נכבדים בארה"ק, בלויית באור תכונת מצב וקורות המקום ומספר יושביו. לפי החקירות והספירות היותר חדשות ומדויקות. מחולל 1 ר"כ, — 2.50 פראנק — 60 סענט. מכורך בכריכה יפה ובלוחות עצי זית 2 ר"כ — 5 פראנק — 1 דאלאר. הספרים ואלבומי הפרחים יוכלו להשיג מאת המחבר בהקדם משלח המחיר הנז' בשטרי המדינה או פאסטאנוויזונג, חפשי.

ע"פ האדוועסא, A. M. Luncz Jerusalem (Palästina) ומאת המו"ס אשר בכל הארצות. והסוכן הכללי לספרינו בארץ רוסיא הם האחים לעווין עפשטיין בווארשא Gesia № 5

B

379.

I.

Litterarischer

PALÄSTINA-ALMANACH

für das Jahr 5656-1895/96.

Mit 4 Holzschnitten

Herausgegeben von

A. M. LUNCZ

Herausgeber des Jahrbuches „Jerusalem“.

I. Jahrgang

JERUSALEM

1895.

Druck und Verlag des Herausgebers